

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

РУБЕЛЬ ІРИНА СЕРГІЇВНА

УДК:378:37.011.3-051:74(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Педагогічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ І. С. Рубель

Науковий керівник: Осипова Тетяна Юріївна, доктор педагогічних наук,
професор

Одеса – 2020

АНОТАЦІЯ

Рубель І. С. Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2020.

У дисертації подано теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки, що дозволило визначити й обґрунтувати педагогічні умови цього процесу, розробити й апробувати модель та експериментальну методику формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі професійної підготовки.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально апробувати педагогічні умови формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти.

Наукова новизна дослідження. Уперше визначено й науково обґрунтовано сутність феномену «візуальна культура майбутніх учителів образотворчого мистецтва», його компонентну структуру (мотиваційний, когнітивний, естетичний, оцінний компоненти); виявлено критерії (спонукальний, знаннєвий, суб'єктний, аналітичний) з відповідними показниками; схарактеризовано рівні (достатній, задовільний, низький) означеної культури; науково обґрунтовано педагогічні умови формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва (забезпечення інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін у становленні візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва; розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами

візуального мистецтва; залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до самостійного розв'язання дослідницько-творчих завдань у позааудиторній діяльності); розроблено модель формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки; уточнено поняття «візуальна культура», «візуальне мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва», «емоційно-почуттєва сфера». Подальшого розвитку набули теорія і методика професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва в закладах вищої освіти.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що розроблено й апробовано діагностувальну й експериментальну методики формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки, спецкурс «Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва», програму художньо-педагогічного гуртка «Сучасне мистецтво». Матеріали дослідження можуть бути використані в педагогічних закладах вищої освіти, а також у системі післядипломної педагогічної освіти. Зміст і результати наукового дослідження стануть у пригоді викладачам закладів вищої педагогічної освіти в процесі розроблення навчальних курсів і навчальних посібників; написання курсових і кваліфікаційних (магістерських) робіт майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

У першому розділі **«Теоретичні засади формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва»** проаналізовано стан дослідження професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва як педагогічної проблеми, визначено сутність і структуру феномену «візуальна культура майбутніх учителів образотворчого мистецтва», уточнено поняття «візуальна культура», «візуальне мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва», «емоційно-почуттєва сфера», обґрунтовано педагогічні умови формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

У дослідженні візуальна культура розглядається як система візуальних і уявних образів (знаків, шаблонів, кодів), що впливає на свідомість і підсвідомість людини переважно через зоровий канал, а також мотивує та спонукає до напрацювання нових понять, правил, цінностей і відносин, які притаманні сучасній інформаційно-технологічній постіндустріальній епосі; здатність особистості орієнтуватись у засобах візуального мистецтва (класичне та сучасне мистецтво, кіно-, фотомистецтво, дизайн тощо), оцінювати твори мистецтва, ґрунтуючись на власному художньо-естетичному досвіді.

Визначено, що візуальна культура майбутніх учителів образотворчого мистецтва – це складне особисте новоутворення, що ґрунтується на системі візуальних та уявних образів, які перебувають у динамічній взаємодії із сучасними суспільними візуальними знаками і кодами, мотивуючи студентів до сприйняття, осмислення та здійснення культуротворчої й естетичної діяльності, сприяє поглибленню мистецтвознавчих знань, розвитку візуального й креативного мислення, емоційно-почуттєвої сфери, інтерпретаційних, оцінних та вмінь використання медіаосвітніх засобів навчання, орієнтуючи їх на власний розвиток і досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності.

Культуротворчу діяльність визначено як спеціально організований процес, що характеризується здатністю створювати емоційно-образний діалог із творами мистецтва, втілювати власний художній задум, імпровізувати, і сприяє формуванню естетичної свідомості учнів, набуття ними досвіду емоційно-ціннісного ставлення до дійсності.

Художньо-педагогічна діяльність – це процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя образотворчого мистецтва й учнів, що ґрунтується на гуманістичних цінностях, професійних знаннях, уміннях і навичках, естетичному досвіді та способах професійної діяльності, і спрямований на розвиток у школярів творчих здібностей, здатності до чуттєво-образного осягнення довколишнього світу, адекватного самовираження та гармонізації

власних емоційних станів у художній діяльності.

Візуальне мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва розглядається як комплексний процес сприйняття, переживання, усвідомлення і створення явищ довколишнього світу (особистісні, культурні, суспільні об'єкти та стосунки, інформаційні канали, художньо-естетичні творчі продукти).

Установлено, що емоційно-почуттєва сфера майбутніх учителів образотворчого мистецтва є складним системним особистісним психофізіологічним і мисленнєвим утворенням, що охоплює: естетичну чуттєвість (естетичне сприйняття, емоції, переживання, увага, пам'ять, художньо-образне мислення, почуття, естетичний смак) і естетичний інтелект (естетичний ідеал, естетичні потреби, погляди, переконання, інтерпретація).

Визначено структуру формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, що містить чотири взаємопов'язаних компоненти: мотиваційний, когнітивний, естетичний, оцінний.

Доведено, що формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва відбувається ефективно, якщо реалізуються такі педагогічні умови: забезпечення інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін у становленні візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва; розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва; залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до самостійного розв'язання дослідницько-творчих завдань у позааудиторній діяльності.

У другому розділі **«Експериментальна робота з формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки»** визначено критерії і показники, схарактеризовано рівні сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, розроблено й апробовано діагностувальну й експериментальну методики, позиціоновано модель

формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, подано результати констатувального і прикінцевого етапів дослідження.

Критеріями оцінювання визначених компонентів із відповідними показниками обрано: спонукальний (наявність мотивації на здійснення культуротворчої діяльності, наявність мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності); знанневий (обізнаність із напрямками та видами візуального мистецтва, обізнаність із медіаосвітніми засобами навчання); суб'єктний (наявність візуального мислення, наявність креативності); аналітичний (наявність інтерпретаційних умінь, здатність до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів). Схарактеризовано рівні (достатній, задовільний, низький) сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

На підставі теоретичного дослідження і результатів констатувального етапу експерименту розроблено модель формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі професійної підготовки, що містить мету, етапи, педагогічні умови, форми, методи і засоби їх реалізації, компоненти, критерії та кінцевий результат.

Експериментальна робота з формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва передбачала комплексну реалізацію визначених педагогічних умов на кожному етапі (теоретико-збагачувальний, практико-зорієнтований, самостійно-творчий) у межах спецкурсу «Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва», навчальних дисциплін «Педагогіка», «Психологія», «Історія мистецтв», «Композиція» і занять художньо-педагогічного гуртка «Сучасне мистецтво». На кожному з етапів одна з педагогічних умов виступала провідною.

Метою першого – теоретико-збагачувального – етапу була реалізація визначених педагогічних умов, провідною з яких виступила педагогічна умова «Забезпечення інтеграції фахових і психолого-

педагогічних дисциплін у становленні візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва», що спрямована на набуття студентами необхідних знань щодо сутності поняття «візуальна культура», поглиблення знань щодо видів візуальних мистецтв, їх технологічних і жанрових особливостей, усвідомлення значущості візуальної культури в професійній діяльності вчителя образотворчого мистецтва, розвиток їхнього візуального мислення, креативності, інтерпретаційних і оцінних умінь під час опанування спецкурсу «Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва», а також навчальних дисциплін: «Педагогіка», «Психологія», «Історія мистецтв», «Композиція» та під час роботи художньо-педагогічного гуртка «Сучасне мистецтво». Формами, методами і засобами організації навчання виступили лекції, робота з науковою літературою, Інтернет-джерелами, семінари, дискусії, круглий стіл, прес-конференція.

На другому – практико-зорієтованому – етапі провідною виступила друга педагогічна умова: «Розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва», що передбачала набуття майбутніми вчителями образотворчого мистецтва практичних умінь і навичок, спрямованих на формування в них візуальної культури. У межах спецкурсу «Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва» і навчальних дисциплін («Педагогіка», «Психологія», «Історія мистецтв», «Композиція») проводилися практичні заняття і самостійна робота, що зорієнтовані на сприйняття та створення власного художнього продукту (виконання творчих вправ, художніх творів, створення реклами, презентації), відпрацювання їх шляхом упровадження активних методів навчання, виконання рольових ігор, вирішення педагогічних задач, розроблення проєктів, проведення конкурсу реклами, створення колажів тощо.

На третьому – самостійно-творчому – етапі провідною виступила третя педагогічна умова «Залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до самостійного розв'язання дослідницько-творчих завдань у

позааудиторній діяльності». Означена педагогічна умова передбачала проведення різних видів позааудиторної роботи (створення проєктів, проведення фестивалю, відео-презентацій, відвідування виставок, написання рецензій з цього приводу), самостійну творчу діяльність студентів, застосування ними набутих знань, умінь, навичок під час занять у художньо-педагогічному гуртку «Сучасне мистецтво», плернерної практики.

Установлено, що впровадження моделі формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в освітній процес закладу вищої педагогічної освіти дозволило досягти позитивних якісних змін у рівнях прояву досліджуваного конструкту у студентів експериментальної групи порівняно з контрольною.

Ключові слова: майбутні вчителі образотворчого мистецтва, візуальна культура, візуальне мислення, емоційно-почуттєва сфера, педагогічні умови, модель формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

SUMMARY

Iryna Rubel. The formation of the culture of future fine arts teachers in the process of their professional training. – A qualifying scientific work as a manuscript.

A thesis for a Candidate of Pedagogical Sciences Degree in Specialty 13.00.04 «Theory and Methods of Professional Education». – A State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky», Odessa, 2020.

The thesis presents a theoretical generalization and a new solution to the scientific problem of forming the visual culture of future fine arts teachers in the process of their professional training, which allowed to define and justify the pedagogical conditions of this process and to develop and test a model and experimental methodology in the system of students' professional training. The purpose of the research: to theoretically justify and experimentally test the

pedagogical conditions required for the formation of visual culture of future fine arts teachers in the process of their professional training in higher educational institutions.

A scientific novelty of the research. For the first time the essence of the phenomenon called «visual culture of future fine arts teachers» is defined and scientifically explained, as well as its component structure (motivational, cognitive, aesthetic, evaluation); the criteria (motivating, cognitive, subjective, analytical) with relevant indicators are identified; the levels (sufficient, satisfactory, low) of the specified culture are characterized; the required pedagogical conditions for forming of the visual culture of future fine arts teachers are scientifically explained (the provision of integration of professional as well as psychological and pedagogical disciplines in the formation of visual culture of future fine arts teachers; promoting the development of emotional field of the students by means of arts; engaging future fine arts teachers to their independent solving of research and creative goals in extracurricular time); there has been developed the model of formation of the visual culture of future fine arts teachers in the process of their professional training; the following concepts «visual culture», «visual thinking of future fine arts teachers», «emotional and sensual sphere» have been specified.

The method of professional training of future fine arts teachers has been further developed. The practical significance of the study lies in the fact that the diagnostic and experimental methods of forming the visual culture of future fine arts teachers in the process of their professional training have been developed and tested, as well as the program of the special course called «Formation the visual culture of future fine arts teachers», and the program of art and pedagogical group called “Contemporary art”. Research materials can be used in pedagogical institutions of higher education, as well as in the system of postgraduate pedagogical education. The content and the results of the scientific research can be used by teachers of higher education in the process of the development of educational courses and training manuals, in the process of writing coursework

and Master's work by future fine arts teachers. In the first section called «Theoretical foundations of the formation of visual culture of future teachers of fine arts» the state of study of future teachers of fine arts has been analyzed as a pedagogical problem, the essence and structure of the phenomenon known as «visual culture of future teachers of fine arts»; such terms as «visual culture», «visual thinking of future teachers of fine arts», «emotional and sensual sphere» are defined; pedagogical conditions of forming visual culture of future teachers of fine arts are explained. Visual culture is a system of visible and virtual (imaginary) images (signs, patterns, codes), that affects the consciousness and subconscious *у* a person mostly through visual channel, and it also motivates the development of new terms, rules, values and relations that are typical in the modern information and technological post-industrial era; the ability of the individual to navigate in the means of visual arts (classical and contemporary art, film, photo art, design, etc.), to evaluate works of art based on their own artistic and aesthetic experience. It has been defined that the visual culture of future teachers of fine arts is a complex personal neoplasm based on the system of visual and imaginary images dynamically interacting with contemporary social visual signs and codes, that motivates students to perceive, understand and pursue cultural and aesthetic activities; that contributes to the deepening of art knowledge, the development of visual and creative thinking, the emotional and sensual sphere, the interpretive, evaluative abilities and the ability to use media educational tools, focusing them on their own development and success in artistic and pedagogical activity. Cultural activity is defined as a specially organized process, characterized by the ability to create an emotionally-figurative dialogue with works of art, to realize their own artistic design, to improvise, in order to promote the formation of aesthetic consciousness of students, gaining their experience of emotional-value attitude to reality. Artistic and pedagogical activity is a process of subject-subject interaction between the teacher of fine arts and students, based on humanistic values, professional knowledge, skills, aesthetic experience and methods of professional activity, that is aimed at developing

students' creative abilities, the ability to sensually-comprehend the surrounding world, adequate self-expression and harmonization of their own emotional states in artistic activity. Visual culture of future teachers of fine arts is seen as a complex process of perception, experience, understanding and creating of phenomena of the surrounding world (personal, cultural, social objects and relations, information channels, artistic and aesthetic creative products). It has been established that the emotional and sensual sphere of future teachers of fine arts is a complex systemic personal psycho physiological and mental formation that covers aesthetic sensitivity (aesthetic perception, emotions, feelings, attention, memory, artistic and sensual thinking, aesthetic taste) and aesthetic intelligence (aesthetic perfection, aesthetic needs, views, beliefs, interpretation). The structure of the formation of visual culture of future fine arts teachers is defined and it contains four interconnected components: motivational, cognitive, aesthetic, evaluative. It is proved that the formation of the visual culture of future teachers of fine arts is effective if the following pedagogical conditions are fulfilled: the provision of integration of professional, psychological and pedagogical disciplines in the process of establishment visual culture of future fine arts teachers; development of emotional and sensual sphere of students through means of visual arts; engaging future fine arts teachers to solve independently research and creative tasks in their extra-curricular activity. The second section called «Experimental work on the formation of visual culture of future teachers of fine arts in the process of their professional training» defines the criteria and indicators, the levels of formation of visual culture of future teachers of fine arts in the process of their professional training are characterized; there were developed and tested diagnostic and experimental methods, there was positioned the model of the formation of visual culture of future fine arts teachers, the results of the ascertaining and final stages of the study are also presented.

The criteria for evaluating the identified components with specified indicators were selected as following: urging (the presence of motivation for

cultural activity, motivation for achieving success in artistic and pedagogical activity); knowledge (the awareness of the range and types of visual art, the awareness of media educational tools); subjective (the presence of visual thinking, the presence of creativity); analytical (the presence of interpretive skills, the ability for art-aesthetic evaluation of creative products).

The levels (sufficient, satisfactory and low) of the formation of visual culture of future fine arts teachers are characterized. Based both on theoretical research and results of the ascertaining stage of the experiment, a model of formation of the visual culture of future art teachers in the process of their professional training has been developed; it contains the purpose, stages, pedagogical conditions, forms, methods and means of their realization, components, criteria and the final result. Experimental work on the formation of visual culture of future fine arts teachers assumed a complex implementation of the defined pedagogical conditions at each stage (theoretical-enriching, practically-oriented, self-creative) within the special course called «Formation of the visual culture of future teachers of fine arts», such disciplines as «Pedagogy», «Psychology», «History of Arts», «Composition» and art-pedagogical classes called «Contemporary Art». At each stage, one of the pedagogical conditions was the leading one. The aim of the first stage - theoretical and enrichment - was the realization of the defined pedagogical conditions, the leading one was «Provision of integration of professional and psychological-pedagogical disciplines in the process of formation of visual culture of future art teachers» aimed at getting by students all the necessary knowledge about the essence of the concept «visual culture», deepening knowledge of visual arts, their technological and genre features, awareness of the importance of visual culture in the professional work of a fine arts teacher, development of their visual thinking, creativity, interpretive and evaluation skills while mastering the special course called «Formation of the visual culture of future teachers of fine arts», and such disciplines as «Pedagogy», «Psychology», «History of Arts», «Composition» and during art-pedagogical classes called «Contemporary Art». Lectures, work with scientific literature,

Internet sources, seminars, discussions, round table discussions, press conference were delivered as the forms, methods and means of organization of training. At the second stage – practically oriented stage - the dominating pedagogical condition was «Promoting the development of the emotional and sensual sphere of students through means of visual arts» which implied getting practical skills by a future fine arts teacher aimed on forming their visual culture. Within the special course called "Formation of visual culture of future teachers of fine arts" and certain disciplines («Pedagogy», «Psychology», «History of Arts», «Composition») there were held practical classes and self-study work focused on perception and creating of their own artistic product (performing exercises, works of art, creating advertising, presentations), working them out by introducing active teaching methods, role-playing games, solving pedagogical tasks, creating objects and mini-exhibitions, collages, etc. The third stage - self-creative stage - was aimed at realization of the third pedagogical condition «Involvement of future teachers of fine arts in solving professionally-oriented tasks in extracurricular time».

The defined pedagogical condition assumed carrying out different types of extracurricular work (creating of projects, organizing a festival, video presentations, visiting an exhibition, writing reviews on this matter), students' personal creative activity, the usage of gained knowledge and skills during their classes in the art-pedagogical group «Contemporary Art» and plein air practice. It was defined that the introduction of the model of forming the visual culture of future fine arts teachers in the educational process of higher education institutions allowed achieving positive quality changes in the levels of expression of the studied construct by the students of the experimental group compared with the control group.

Key words: future fine arts teachers, visual culture, visual thinking, emotional and sensual sphere, pedagogical conditions, model of formation of visual culture of future fine arts teachers.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ З ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Рубель І. С. Візуальне мислення як складова візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія: педагогічні науки. Бердянськ, 2018. Вип. 1. С. 196–203.
2. Рубель І. С. Розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва. Збірник наукових праць. *Педагогічні науки*. Херсон, 2018. Вип. LXXXV. С. 150–155.
3. Рубель І. С. Залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до розв'язання професійно-зорієнтованих завдань засобами мультимедійних технологій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2018. № 60, Т. 2. С. 158–164.
4. Рубель І. С. Критеріальний підхід до визначення рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2018. № 61, Т. 2. С. 176–181.
5. Рубель І. С. Сформованість візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за суб'єктним критерієм. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2019. Вип. 11. Т. 3. С. 94–98.
6. Рубель І. С. Аналіз результатів експериментальної роботи з формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5 Педагогічні науки : реалії та перспективи . Київ, 2019. Вип 69. С. 207–212.
7. Рубель І. С. Експериментальна методика формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Austria-science*. Innsbruck, 2019. № 27. С. 14–20.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	23
1.1. Професійна підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва як педагогічна проблема.....	23
1.2. Сутність і компонентна структура візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.....	33
1.3. Педагогічні умови формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі професійної підготовки.....	63
Висновки з першого розділу.....	89
Список використаних джерел до першого розділу.....	92
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	108
2.1. Критерії, показники та рівні сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтв.....	108
2.2. Модель і експериментальна методика формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва	145
2.3. Порівняльний аналіз результатів констатувального і прикінцевого етапів експерименту.....	189
Висновки з другого розділу.....	211
Список використаних джерел до другого розділу.....	214
ВИСНОВКИ.....	219
ДОДАТКИ.....	224

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних історичних умовах переходу від інформаційного до постіндустріального суспільства відбувається формування знаково-символічної візуальної культури. Означені процеси потребують підготовки фахівців, які здатні адекватно сприймати й оцінювати глобалізаційні тенденції, технологічні зміни, значну кількість різнобічної медійної інформації, креативно й якісно виконувати професійні обов'язки.

У Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх закладах порушено проблему розвитку естетичної свідомості, мислення, естетичних здібностей, виходячи з позицій необхідності переосмислення концептуальних засад художньо-естетичного виховання школярів. Такий процес пов'язаний насамперед із поширенням нових тенденцій культури інформаційного суспільства та мас-медіа, що активно впливають на учнівську молодь і суспільство в цілому. Означене ставить підвищені вимоги до підготовки майбутніх учителів, у тому числі й образотворчого мистецтва, про що йдеться в державних документах, зокрема Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року.

Одним із важливих завдань підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва є формування в них візуальної культури. Це передбачає, що в процесі навчання у ЗВО вони мають бути естетично й культурологічно вмотивовані на сприйняття означеної культури та її формування в учнів у подальшій професійній діяльності. Означене вимагає набуття студентами теоретичних знань щодо різних видів і жанрів візуального мистецтва, оволодіння практичними вміннями сприймати та розуміти їх, виокремлювати головне і другорядне у творах мистецтва, інтерпретувати й художньо-естетично оцінювати творчі продукти, а також опанування здатності до творчої співпраці з колегами, учнями та їхніми батьками.

В оцих умовах науковці розглядають різноманітні аспекти ефективних шляхів і методів професійного становлення майбутніх учителів: (Ю. Бабанський, В. Безпалько, А. Богущ, С. Гончаренко, Т. Жаровцева, І. Зязюн, Е. Карпова, З. Курлянд, А. Линенко, Т. Осипова, Н. Тализіна, М. Ярмаченко та ін.). Підготовку майбутніх учителів до професійної діяльності досліджують В. Андрущенко, І. Богданова, О. Волошенко, Л. Кадченко, С. Коновець, Н. Кічук, Н. Кузьміна, З. Левчук, А. Линенко, Л. Михайлова, Р. Хмелюк та ін. Формуванню професійно-педагогічної культури майбутніх педагогів приділяється увага в наукових працях Н. Гузій, І. Княжевої, Т. Койчевої, І. Пальшкової та ін.

Теорія мистецької освіти та художньо-педагогічна підготовка майбутніх учителів мистецьких дисциплін обґрунтована в працях учених (М. Лещенко, Н. Миропольська, О. Олексюк, В. Орлов, О. Отич, В. Радкевич, С. Соломаха, Г. Сотська, О. Шикирінська, О. Шевнюк та ін.). Інтегративні методи викладання в образотворчому мистецтві розглядали такі дослідники, як Л. Масол, Г. Падалка, О. Рудницька, Л. Савенкова, М. Сова, О. Сорока та ін. Комплексний вплив мистецтв на розвиток особистості висвітлено в наукових працях П. Блонського, С. Коновець, Г. Шевченко, О. Щолокової, Б. Юсова, Б. Яворського та ін.

Проблеми підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до творчої професійної діяльності виступили предметом наукових розвідок А. Бондаревої (шляхи і засоби розвитку творчого потенціалу студентів художньо-графічних факультетів у процесі вивчення художніх дисциплін), В. Зінченка (формування зорового образу, впізнання та ідентифікації його елементів), О. Музики (розвиток творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі вивчення фахових дисциплін), І. Мужикової (формування базових знань та вмінь з образотворчого мистецтва в майбутніх учителів) та ін.

Дослідження сутності візуальної культури в соціальному аспекті здійснено в наукових працях учених-мистецтвознавців (О. Авраменко,

З. Алфьорова, Б. Гройс, Р. Краусс, М. Кузьма, В. Мізіано, О. Петрова, М. Протас, О. Роготченко, І. Рогофф, М. Рослер, Г. Скляренко, О. Федорук); теорія медіа-мистецтв знайшла відображення у працях В. Бурлаки, Г. Вишеславського, І. Зубавіної, Л. Макович, К. Паул, Н. Пригодич, В. Сидоренка, О. Соловйова, Н. Філоненко. Предметом досліджень культурологів (Д. Дондурей, К. Разлогов, Н. Маньковська, М. Хренов, Г. Чміль) було визначення методологічних підходів в осмисленні джерел, механізмів прояву та результатів впливу візуальної культури на особистість. Натомість проблема формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки не була предметом спеціального наукового дослідження.

Аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури, навчальних планів і програм виявив низку суперечностей у педагогічній практиці вищої школи, а саме між:

- сучасними вимогами до підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва й якістю формування його візуальної культури;
- необхідністю формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва та недостатньою теоретичною і методичною розробленістю цієї проблеми;
- потенційними можливостями формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в ході професійної підготовки та її недостатнім навчально-методичним забезпеченням;
- потребою у формуванні візуальної культури майбутнього вчителя образотворчого мистецтва й недосконалістю педагогічних умов, необхідних для її розвитку в закладах вищої освіти.

Актуальність означеної проблеми, відсутність її різнобічного дослідження і необхідність розв'язання окреслених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Формування візуальної культури**

майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до наукової теми кафедри педагогіки «Мультиплікативна парадигма професійного становлення фахівців» (№ 0114U007157), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Автором досліджено проблему формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти.

Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (протокол № 12 від 30 червня 2016 року) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології при НАПН України (протокол № 6 від 28 листопада 2017 року).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально апробувати педагогічні умови формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти.

Завдання дослідження:

1. Науково обґрунтувати сутність феномену «візуальна культура майбутніх учителів образотворчого мистецтва»; уточнити поняття «візуальна культура», «візуальне мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва», «емоційно-почуттєва сфера».

2. Виявити компоненти, критерії, показники і схарактеризувати рівні сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки.

3. Визначити й науково обґрунтувати педагогічні умови формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки.

4. Розробити й апробувати модель та експериментальну методика формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Предмет дослідження: зміст і методика формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти.

Гіпотеза дослідження: формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки буде ефективним, якщо реалізувати такі педагогічні умови: забезпечення інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін у становленні візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва; розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва; залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до самостійного розв'язання дослідницько-творчих завдань у позааудиторній діяльності.

Методи дослідження. Для розв'язання окреслених завдань, досягнення мети, перевірки гіпотези дослідження використано загальнонаукові методи теоретичного рівня: вивчення й аналіз філософської, психолого-педагогічної і методичної літератури з проблеми візуальної культури, узагальнення науково-теоретичних і емпіричних даних для побудови моделі та з'ясування педагогічних умов формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва; вивчення, аналіз й узагальнення досвіду освітньої роботи педагогічного закладу вищої освіти, методи емпіричного дослідження (спостереження, бесіди, самооцінка, психологічні методики, тести, питальники тощо) для розроблення і перевірки експериментальної методика формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого

мистецтва в процесі професійної підготовки; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і прикінцевий етапи), кількісний та якісний аналіз результатів дослідження, методи математичної статистики (розрахунок λ -критерію Колмогорова-Смирнова) для перевірки дієвості моделі та експериментальної методики формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки.

Базою дослідження виступили Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Експериментальним дослідженням було охоплено 206 студентів. У формувальному експерименті взяли участь 102 майбутні вчителі образотворчого мистецтва.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що: вперше науково обґрунтовано педагогічні умови формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки (забезпечення інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін у становленні візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва; розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва; залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до самостійного розв'язання дослідницько-творчих завдань у позааудиторній діяльності); визначено сутність феномену «візуальна культура майбутніх учителів образотворчого мистецтва», описано його компонентну структуру (мотиваційний, когнітивний, естетичний, оцінний компоненти); визначено критерії (спонукальний, знаннєвий, суб'єктний, аналітичний) з відповідними показниками; схарактеризовано рівні (достатній, задовільний, низький) сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва; розроблено модель формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки (теоретико-збагачувальний,

практико-зорієнтований, самостійно-творчий етапи); уточнено поняття «візуальна культура», «візуальне мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва», «емоційно-почуттєва сфера». Подальшого розвитку набули теорія і методика професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва в закладі вищої освіти.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що розроблено й апробовано діагностувальну й експериментальну методики формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки, спецкурс «Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва», програму художньо-педагогічного гуртка «Сучасне мистецтво». Матеріали дослідження можуть бути використані в педагогічних закладах вищої освіти, а також у системі післядипломної педагогічної освіти. Зміст і результати наукового дослідження стануть у пригоді викладачам закладів вищої педагогічної освіти в процесі розроблення навчальних курсів і навчальних посібників; написання курсових і кваліфікаційних (магістерських) робіт майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (акт про впровадження № 1179/30/03 від 03.06.2019 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (акт про впровадження № 272 від 29.05.2019 р.), Криворізького державного педагогічного університету (акт про впровадження № 09/1-266/3 від 30.05.2019 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (акт про впровадження (№ 214/03-а від 22.05.2019 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки і результати дослідження доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях: «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (Хмельницький, 2017), «Economical and Social-Focused Issues of Modern World» (Bratislava, 2018); «Актуальні проблеми вищої професійної

освіти» (Київ, 2018), «Modernization of the educational system: world trends and national peculiarities» (Kaunas, Lithuania, 2019); «Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки» (Одеса, 2019); «Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології» (Львів, 2019); всеукраїнській науково-практичній конференції «Фактори розвитку педагогіки і психології в XXI столітті» (Харків, 2019).

Основні результати дослідження висвітлено в 14 одноосібних публікаціях, із них 6 – у фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному науковому періодичному виданні (Австрія), 7 – апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний текст дисертації становить 175 сторінок. У тексті вміщено 33 таблиці, 8 рисунків, що обіймають 2 сторінки основного тексту. У списку використаних джерел 213 найменувань (із них 4 іноземною мовою). 15 додатків викладено на 75 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 299 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

1.1. Професійна підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва як педагогічна проблема

Сучасний стан розвитку образотворчого мистецтва і фахового викладання в ЗВО в Україні вимагає вдосконалення підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва у зв'язку із посиленням різноманітного впливу візуальної культури на дітей, молодь, студентство та соціум. У зв'язку зі змінами в технічних засобах подання інформації і педагогічній комунікації, школярі виступають об'єктом цього впливу. Такий факт

зумовлює необхідність підвищення вимог до рівня професійної підготовки майбутнього вчителя, посилення уваги щодо його творчого становлення, який володіє педагогічними прийомами для активізації і розвитку креативності, візуального мислення та перцептивних якостей учнів.

В аспекті дослідження виникає необхідність розглянути сутність понять «підготовка», «професійна підготовка», «професійна підготовка вчителів образотворчого мистецтва».

У довідникових джерелах поняття «підготовка» тлумачиться як отримання запасу знань, матеріалів, відомостей, що набуті в процесі навчання чого-небудь [145, с. 1332]; попередня організація, устрій, отримання певних знань, налаштування до сприйняття нової інформації [90, с. 484]; різновид організованої освіти для досягнення визначених у дослідницькій, освітній або навчальній програмі цілей учіння, що ведуть до набуття або вдосконалення кваліфікації [139, с. 134].

Підготовка з позиції філософії трактується як опанування певним обсягом інформації, що накопичується під час вивчення навчальних дисциплін теоретичного чи практичного характеру, а також розглядається як дія, налаштування, в ході якої відбувається процес якісних змін, від неповного знання та незнання, до знання і досвіду [138, с. 417].

Аналогічне твердження знаходимо у С. Вишнякової, яка розглядає підготовку як дії, що спрямовані на вироблення навичок, передання знань і формування життєвих принципів, необхідних для отримання певної спеціальності та подальшого працевлаштування [23, с. 235].

Підготовка студентів до майбутньої професійної діяльності здійснюється за обраним фахом у закладах вищої освіти.

У психології поняття «професійна підготовка» вважається діяльним процесом оволодіння людиною тією професією, для успішної роботи в якій необхідно формувати і розвивати відповідні психологічні якості, знання, уміння і навички [28, с. 293]; система організаційних і педагогічних заходів, що забезпечує формування в особистості професійної спрямованості шляхом

отримання необхідної сукупності знань, умінь і навичок з метою набуття певної кваліфікації для виконання роботи у відповідній сфері діяльності [132, с. 163]. Інакше кажучи, студенти в ході професійної підготовки набувають необхідних педагогічних і психологічних знань, у них відбувається розвиток загальних та спеціальних особистісних здатностей і якостей для провадження успішної професійно-педагогічної діяльності в майбутній діяльності з обраного фаху.

Цілком погоджуємось із Г. Щьокіним, який розглядає підготовку до професійно-педагогічної діяльності як процес навчання та виховання студентів у закладах вищої освіти, результатом якого виступає їхня готовність до професійно-педагогічної діяльності (рівень оволодіння студентами фаховими знаннями, уміннями та навичками, формування в них професійно значущих якостей) [165, с. 117–119].

Зазначимо, що питання професійної освіти педагогічних працівників закладів освіти різних рівнів постійно перебувають у центрі уваги дослідників. Зокрема питання організації й удосконалення освітнього процесу в педагогічних ЗВО з метою підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності були предметом наукових досліджень таких учених, як: В. Андрущенко, Ю. Бабанський, В. Безпалько, І. Богданова, А. Богуш, О. Волошенко, С. Гончаренко, Н. Гузій, Т. Жаровцева, І. Зязюн, Л. Кадченко, Е. Карпова, Н. Кічук, С. Коновец, Н. Кузьміна, З. Курлянд, З. Левчук, А. Линенко, Л. Михайлова, Т. Осипова, І. Пальшкова, В. Радул, Н. Тализіна, Р. Хмелюк, О. Шикирінська, М. Ярмаченко та ін.

За В. Радулом, «професійна освіта» – це підготовка фахівців у закладах освіти різних рівнів для подальшої діяльності в народному господарстві, науці, культурі чи спорті. У змісті професійної освіти поєднується поглиблене вивчення наукових основ, технологічний бік обраного фаху, розвиток спеціальних практичних навичок і вмінь, із формуванням психологічного та морального стану особистості, що необхідні для певної сфери діяльності [139, с. 144–145].

Професійна освіта, за визначенням Б. Бім-Бада, є соціальним і педагогічним процесом трудової соціалізації особистості, в ході якої людина орієнтується й адаптується у світі професій та налаштовується до конкретної спеціальності, певний рівень кваліфікації, можливість безперервного зростання компетентності, майстерності та розвитку здібностей у різноманітних сферах діяльності. Також наголошується на створенні умов для професійного становлення, розвитку та самореалізації особистості, що надалі сприятиме досягненню гуманістичних і демократичних цілей суспільства [104, с. 223–224].

Як формування професійно-педагогічної культури вчителя початкової школи з використанням практико-орієнтованого підходу визначає професійну освіту І. Пальшкова. У ході теоретичного й експериментального дослідження означеної проблеми дослідниця доходить цілком справедливого висновку, що практико-орієнтований підхід є сукупністю теоретико-методологічних положень і методів гуманітарного пізнання, реалізованих у змісті теоретичної і практичної підготовки майбутніх учителів в закладах вищої освіти [101, с. 87].

Дещо по-іншому розуміє цей процес І. Богданова, яка розглядає професійно-педагогічну підготовку шляхом застосування інноваційних технологій, що мають низку переваг: структурування змісту навчання, використання індивідуально-зорієнтованого підходу до освітньо-пізнавальної діяльності студентів; мобільне адаптування до соціально-економічних і технічних умов [15, с. 23].

Отже, на підставі вищезначеного можемо констатувати, що професійна підготовка в закладах вищої педагогічної освіти спрямована на опанування майбутніми вчителями необхідних теоретичних психолого-педагогічних та фахових знань і формування практичних умінь та навичок, розвиток особистісних і професійних якостей, набуття первинного педагогічного досвіду, що дозволить їм успішно здійснювати подальшу професійну діяльність в освітніх закладах різного рівня.

В аспекті започаткованого дослідження доцільно розглянути сутність професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, яка в Україні сьогодні здійснюється на художньо-графічних факультетах Державного вищого навчального закладу «Криворізький державний педагогічний університет» (м. Кривий Ріг), Державного закладу «Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (м. Харків), Прикарпатського національного педагогічного університету імені В. Стефаника (м. Івано-Франківськ), а також в Інститутах мистецтв Волинського державного університету імені Л. Українки (м. Луцьк), Житомирського державного університету імені І. Франка (м. Житомир), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (м. Київ), Рівненського державного гуманітарного університету (м. Рівне).

Зазначимо, що сучасними дослідниками розглядаються різні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва: формування ціннісних компетенцій (Ю. Зенькович); формування творчого мислення (О. Кайдановська), естетичне сприйняття у процесі вивчення художньо-графічних дисциплін (Л. Лісунова); формування національної художньої культури засобами декоративної символіки (Т. Мітяшкіна); народна художня творчість (О. Піддубна); професійні вміння в системі післядипломної освіти (В. Ружицький); розвиток емоційної культури засобами образотворчого мистецтва в початковій школі (Т. Стас); питання інтегративного використання образотворчого мистецтва в початковій школі (О. Сорока); здатність до професійного саморозвитку (Т. Стрітьєвич); питання формування професійної здатності до художнього навчання (О. Ткачук); підготовка в умовах культуротворчого середовища загальноосвітнього закладу (О. Тюрікова); основи творчого розвитку майбутніх учителів образотворчого мистецтва (С. Коновець); розвиток творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі

вивчення фахових дисциплін (О. Музика); підготовка майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до навчання учнів основної школи художнього конструювання (Г. Сотська); розвиток педагогічної майстерності викладачів музичного мистецтва та світової художньої культури (С. Соломаха), формування художньо-педагогічних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі плернерної практики (О. Сова) та ін.

Сутністю професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва В. Радул вважає поєднання педагогічних задатків студентів і професійних навичок, розвиток у них художнього смаку й естетичного сприйняття дійсності [139, с. 13]. Особливістю підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, на думку дослідника, є передання набутого естетичного та художнього досвіду наступним поколінням, у зв'язку з чим, вони мають навчитись опановувати образотворче мистецтво цілісно, повноцінно на рівні інтелекту і почуттів (емоцій), безпосередньо залучаючись до образотворчої діяльності [139, с. 13].

За визначенням Л. Масол, підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва як трансляторів художньої культури, естетичного смаку, поглядів, здатних до грамотної інтерпретації мистецьких знаків і гіпертекстів Інтернету, має охоплювати знання не тільки класичного мистецтва, а й ознайомлювати із проявами сучасного мистецтва та різнобічного впливу візуальної культури на естетичну свідомість підростаючого покоління [80, с. 7–8].

Професійна підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва, за О. Тюріковою, є системою різних видів компетентностей: культурознавчої, культуротворчого середовища, соціокультурної, комунікативної, загальнокультурної з поєднанням індивідуального стилю діяльності вчителя [148, с. 10–11].

Проблему професійної діяльності сучасного вчителя образотворчого мистецтва обрала предметом своїх наукових розвідок С. Коновець. В її дослідженнях чільне місце посідає інноваційна концепція підготовки

майбутніх учителів образотворчого мистецтва, в якій акцентовано на напрямках їхнього творчого розвитку. Означений процес дослідниця розуміє як поліаспектний, що є важливим складником професійної підготовки студентів і інтегрує у собі творче мислення, інтелект, інтуїцію, творчий досвід, уяву, асоціювання, а також уможлиблює цілісне творче зростання особистості, спроможність креативно мислити, діяти, генерувати нові ідеї та застосовувати продуктивні підходи до здійснення професійно-педагогічної діяльності в закладах освіти [63, с. 32]. Авторка наголошує, і ми цілком поділяємо її думку, що накопичення і збагачення особистісного, культурного, педагогічного, естетичного і творчого досвіду є основою осмислення зовнішнього буття та власного внутрішнього світу особистості, що впливатиме на досвід, який майбутні вчителі образотворчого мистецтва реалізовуватимуть у професійній діяльності. Значну увагу С. Коновець приділяє системі педагогічної майстерності, в якій особливе місце посідають гуманістична спрямованість і педагогічно-творчі здібності як частина свідомості вчителя образотворчого мистецтва.

У підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва О. Отич підкреслює необхідність розвитку творчої індивідуальності студентів з урахуванням таких підходів, як екзистенційний, аксіологічний, креативний, культурологічний, етнопедагогічний, інтегративний і системно-синергетичний [98, с. 14]. Мистецтво, зазначає вчена, виступає засобом навчання в ході професійної підготовки майбутніх студентів означеного фаху, а також засобом виховання і розвитку людини впродовж життя, основою гуманізації освіти, компонентом її змісту, чинником індивідуалізації та соціалізації особистості, «сходження» до своєї творчої індивідуальності, детермінантою її етнічної й соціокультурної ідентифікації, елементом соціокультурного та естетико-розвивального середовища закладу освіти тощо [98, с. 397].

На думку О. Колоянової, професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва відбувається в процесі формування

готовності до інтерпретації художніх творів. Вона вважає, що цей процес буде ефективним, якщо реалізувати сукупність таких педагогічних умов: «стимулювання мотивації інтерпретаційної діяльності з урахуванням суб'єктних тенденцій її розвитку в студентів; залучення майбутніх учителів до художнього діалогу із творами образотворчого мистецтва з використанням методів мистецтвознавчого дослідження; послідовне орієнтування студентів на можливості позашкільних занять, які своєю метою матимуть розширення зорового досвіду» [60, с. 51–52]. Для започаткованого дослідження важливим є те, що інтерпретаційна діяльність у процесі формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва відіграє важливу роль, оскільки саме інтерпретація мистецьких творів сприяє розвитку візуального мислення студентів, їхнього естетичного смаку тощо.

Цінним для дослідження є твердження Л. Масол, що для успішного здійснення професійної діяльності майбутнім учителям потрібно використовувати технологію візуального моделювання і надавати їй перевагу в процесі підготовки до освітньо-виховної діяльності під час складання планів і конспектів уроків. Учена зазначає, і з цим не можна не погодитися, що створення візуальних моделей-схем і моделей-образів допомагатимуть у широкому колі вирішення проблем освіти: цілісності подання художньо-педагогічній ідеї уроку чи заходу; реалізовуватиме інтеграційне поєднання матеріалів декількох дисциплін; процес проходитиме у формі взаємодії учасників освіти; забезпечуватиме вихід за межі дисциплінарних і часових обмежень у широкий соціокультурний контекст [80, с. 41].

Не заперечуючи висловлене вище, на нашу думку, для успішного здійснення професійної діяльності майбутнім учителям образотворчого мистецтва є необхідним поєднання кількох напрямів підготовки: по-перше, психолого-педагогічна (знання вікових особливостей дитини, педагогічних методів і прийомів); по-друге, художньо-творча (мистецькі знання та навички), по-третє, візуальна (навички сприйняття (перцепції), інтерпретації та оцінки творів сучасного та класичного мистецтва).

Слід зауважити, що вплив візуального мистецтва в професійній підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва є очевидним, проте малодослідженим. У галузі вивчення візуальності можна виокремити таких дослідників, як: А. Волошина, К. Волошин, В. Сидоренко, С. Симоненко, М. Синиця, В. Шарко; візуального моделювання геометричних завдань (І. Арієвич, В. Петухов); вивчення наочних образів – ергономічні розробки (В. Гордон, В. Зінченко, В. Муніпов); дослідження механізмів наочних образів та їх ролі у творчій діяльності (В. Моляко), вивчення вікових особливостей розвитку наочних образів, просторове мислення (І. Каплунович, І. Якиманська); взаємодія архітектурних просторів, сучасного мистецтва та новітніх технологій (О. Чепелик).

На думку З. Алфьорової, значення і місце візуального мистецтва останнім часом не усвідомлюється в мистецтвознавстві як вагоме в загальному розвитку культури, відповідно і візуальної, завдяки швидкоплинності мистецьких форм та інтенсивності її розвитку взагалі [3, с. 3–8]. Зазначимо, що в сучасних наукових розвідках психолого-педагогічної галузі відбувається пошук семіотичних знаків, образів, концепцій, навичок тлумачення візуального тексту, розуміння знакової природи, обізнаності із візуальних стереотипів і кодів (О. Калашнікова, С. Симоненко).

З метою визначення того, яким чином професійна підготовка закладах вищої освіти сприяє формуванню візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва було проаналізовано освітньо-професійну програму підготовки здобувачів вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем зі спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво). Було з'ясовано, що лише деякі аспекти візуальної культури розглядаються під час тем, пов'язаних із вивченням світової художньої культури, у яких найяскравіше відображені напрями та види візуального мистецтва. Натомість формуванню візуальної культури, розвитку емоційно-почуттєвої сфери, візуального мислення приділяється недостатньо уваги, проблеми художньої

інтерпретації не висвітлюються, хоча й торкаються окремих умінь, які, на нашу думку, необхідні для формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Так, у нормативному змісті підготовки здобувачів вищої освіти визначені такі вимоги до майбутніх учителів образотворчого мистецтва:

- бути здатними до розв'язання складних спеціалізованих задач і практичних проблем у галузі середньої освіти, що передбачає застосування теорій та методів освітніх наук і характеризується комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації освітньо-виховного процесу в основному (базовому) закладі середньої освіти (ІК);
- усвідомлювати наявність інтеграційних процесів як умов існування та розвитку соціально-природного середовища (ПК 1, ПРЗ 1, ПРУ 1);
- розуміти значення культури як форми людського існування, цінувати різноманіття та мультикультурність світу і керуватись у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу та співробітництва (ПРК 2);
- знати теоретичні основи та історію національного декоративно-ужиткового мистецтва, здатність до творчого процесу, а саме генерування ідей, висування гіпотез, фантазування, асоціативного мислення тощо (ПРЗ, ПК 7);
- здатність до оцінного судження, розвитку художньо-творчих нахилів і здібностей, оволодіння дієвими знаннями з формотворення, колористики й орнаментики, методикою креативного пошуку, образною мовою пластичного мистецтва та технологіями художньої обробки матеріалів (ПК 9, ПРЗ 9);
- використовувати інформаційні технології і сучасні мультимедійні засоби в процесі роботи над проектом і його презентації (ПК 11);

- вивчати психологічні особливості засвоєння учнями навчальної інформації з метою діагностики, прогнозування ефективності та корекції освітньо-виховного процесу в середньому закладі освіти (ПК 24, ПРА 1).

Як бачимо, розвитку візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва не приділяється належної уваги під час навчання в педагогічному виші. Хоча, на нашу думку, саме вчителі образотворчого мистецтва відіграють вагомую роль у формуванні означеної культури в учнів, розвитку в них емоційно-почуттєвої сфери, становленні їхнього візуального мислення, креативності, набутті інтерпретаційних умінь й оцінки художньо-творчих продуктів, оскільки вони є не тільки вчителями, а й художниками, які здатні до сприйняття і створення візуальних образів та ідей, провадження художньо-педагогічної і культуротворчої діяльності.

1.2. Сутність і компонентна структура феномену «візуальна культура майбутніх учителів образотворчого мистецтва»

Одним із важливих завдань закладів загальної середньої освіти є формування всебічно розвиненої особистості школярів через освоєння культури. Вчителі образотворчого мистецтва у ході проведення теоретичних і практичних занять, культуротворчих заходів (бесід, екскурсій, виставок) є провідниками загальних і особистісних цінностей, ідеалів, досвіду, смаків, інакше кажучи, її трансляторами.

Розглянемо детальніше поняття «культура» з позиції філософії, психології, соціології, педагогіки та мистецтвознавства, на підґрунті якого виникла і розвивалась культура візуальна.

Слід зазначити, що існує кілька сотень визначень культури (валеологічна, домінувальна, гуманістичного виховання, життєвого самовизначення, інтелектуальна тощо), різні теоретичні концепції (знакова теорія) та моделі, що характеризують світогляд людей у різні часи: культура є результатом творіння людства в духовному, виховному та матеріальному

планах буття, ґрунтовним поняттям для гуманітарних наук, оскільки містить у собі поняття духовно-морального характеру, матеріальні історичні цінності та складники, що характеризують формування свідомості підростаючих поколінь [69, с. 22].

У довідниковій літературі культура визначається як сукупність матеріальних і духовних надбань, комплекс характерних інтелектуальних та емоційних рис суспільства, що включає в себе не лише різні мистецтва, але й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і вірування [66, с. 171]; сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, що відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства і людини й утілюються в результатах продуктивної діяльності [149, с. 530]. Порівнюючи обидва визначення, увагу привертають духовний і матеріальний складники цього феномену: культуру не можна засвоїти на підставі викладення теоретичних тез, вона виховується в процесі власної діяльності вчителя, взаємодії із батьками та суспільством.

Ученими (Ю. Ананьєв, А. Дахін, Л. Зеленеv, В. Кутирєв, Е. Соколов та ін.) культура трактується як засіб пристосування суспільства до природного середовища або підкреслюють, що вона – продукт діяльності людей. Подекуди про неї говорять як про сукупність форм набутої поведінки, характерних для певної групи або суспільства, що передаються з покоління в покоління [41, с. 7; 137, с. 22].

За В. Пешковою, загальну культуру слід розглядати як процес і кінцевий результат діяльності, соціальне явище, творчість людини в ході освоєння матеріального світу. На її думку, для характеризування культури існують такі підходи: аксіологічний (культура виступає системою цінностей), діяльнісно-творчий (культура виголошується важливим засобом творчого розвитку), особистісний (мірою культури є людина, як її носій, зберігач і проявник) [106, с. 11].

Культуру як гуманітарну науку, її внутрішні закономірності та структуру вивчає культурологія. Об'єктом спостереження культурології є

люди, як творці і носії культури, а також культурні явища, процеси і установи, що реалізуються в тісній взаємодії із суспільством, при цьому під суспільством розуміється сукупність людей, а під культурою – сукупність результатів їхньої діяльності [5].

За визначенням О. Шевнюк, культура містить у собі певний історичний рівень розвитку суспільства, форми прояву творчих сил і здібностей людини, має втілення в типах організації життя та діяльності людей, а також у цінностях, що створюються ними [160, с. 4–5]. В. Бичков під культурою розуміє історичні етапи духовно-практичної діяльності людини, її матеріальні результати, які формувались із прадавніх часів на підґрунті релігійного та міфологічного світосприйняття, що були орієнтовані на віру в об'єктивне буття вищої духовної дійсності (Бога чи Богів, Абсолюта). На думку вченого, культура орієнтує виключно на реалізацію творчих прагнень морально повноцінного, духовно збагаченого життя, що передбачає покращення людини в цілому і створення певних умов буття [19, с. 181].

З позиції філософії, культура загальною характеристикою світу як цілого, що досліджується у взаємодії природи, суспільства та людини, і відображає прагнення до осмислення безмежності й універсальності розвитку людства. У філософській науковій літературі до визначення поняття «культура» простежується матеріалістичний або ідеалістичний підхід [156, с. 313–314]. У першому, історичному значенні, термін «культура» (від лат. *cultura* – обробка, розвиток, виховання, освіта, шанування), розглядався як обробка та догляд за землею. У другому, період Античності, це – догляд та покращення тілесно-духовних сил і вигляду (культура тіла, душі та духу). Третє – суспільно-соціальне, характеризує культуру з боку суспільного устрою, реалізації і способів людського буття. У четвертому значенні (продуктивно-діяльнісному) підкреслено складник матеріальних і духовних надбань за багатотисячолітню історію на певному рівні розвитку суспільства. П'яте визначення культури, як тих процесів, що притаманні творчості

людини на відміну від природи (стихії). Це соціально-історичні утворення, етнічні, континентальні, регіональні характеристики суспільства [156, с. 313].

З позиції соціології, «культура» визначається як складне динамічне утворення, що має соціальну природу, це певний спільний спосіб життя, який притаманний конкретному етносу, народу, групі людей, що мають характерний для них спосіб дій, ментальний склад і матеріальне забезпечення [143, с. 58].

У педагогіці культура виступає сенсоутворювальним чинником. Завдяки широкому значенню і застосуванню її розподіляють на елітарну та масову, духовну і матеріальну, народну й особистісну, національну, мови та мислення, інформаційну й екранну, поведінки та спілкування, читання, емоційну й інтелектуальну, фізичну та культуру праці [59, с. 382].

Розглядаючи макроконцепт «культура», І. Княжева на позиціях аксіологічного, діяльнісного, інформаційно-семіотичного, синергетичного, особистісного підходів визначає, що це особлива сфера і форма діяльності людини, образів свідомості, з певною структурою та змістом; сукупність досягнень суспільства, створених людьми понять і об'єктів, що відокремлюють її і природу один від одного; специфічна система норм і цінностей, сенсів, які накопичуються людством з метою збереження соціально значущої інформації, досвіду, технологічних досягнень, які характеризують певний рівень розвитку суспільства або його верств; світ індивіду, його свідомість і поведінка, що регулюється соціальними та біологічними інтересами та потребами; духовна діяльність особистості, в якій відбувається формування мотивів і принципів, правил і законів індивіду та соціуму; механізм соціальної регуляції й адаптації, умови співіснування в суспільстві [55, с. 113–115].

За О. Рудницькою, культура охоплює сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, що пов'язані з історичним контекстом і відображаються в результатах творчої діяльності людини, зокрема в галузі освіти і мистецтва. Вчено до культури суспільства віднесено

установи й організації, як-от: загальноосвітні заклади, заклади вищої освіти, музеї, театри, філармонії, творчі спілки, товариства, що забезпечують її функціонування; різноманітні сфери людської діяльності, технології, потоки інформації, що несуть знання і норми регуляції поведінки членів суспільства, ідеали та зразки, форми спілкування людей, у цілому – світ предметів, явищ, ідей і образів [124, с. 39–42]. І хоча дослідниця прямо не наголошує на існуванні візуальної культури, проте відзначає здатність людини сприймати не тільки зовнішній бік предмета, а вміти прочитати його внутрішню сутність, що насичена знаками-образами. Під знаками розуміється специфіка зображальної мови, адже маються на увазі: слова та речення (мова та література), ноти і ритми (музика), фарби і плями (живопис), жести і дії (театр), лінії і рухи (графіка), об'єм і форма (скульптура) тощо. Завдяки знаково-відображальній системі відбувається кодування змісту художньої інформації, що зберігається в різних формах людської творчості як «повідомлення» образу світу певного історичного періоду, й окреслюється тип ментальності суспільства [124, с. 43]. Позиція вченої є близькою до контексту розпочатого дослідження, оскільки вона наголошує на взаємозумовленості матеріальних і духовних аспектів явищ культури як знаків та їх змісту, що визначає розуміння культури як візуальної.

На нашу думку, візуальна культура є невід'ємним складником професійної культури вчителя.

Під професійною культурою педагога Н. Кузьміна розуміє певну сукупність норм і правил поведінки, використання педагогічного такту, техніки та майстерності педагога; педагогічну грамотність і освіченість [68, с. 34]. І. Пальшкова, досліджуючи поняття «професійна культура вчителя», визначає його як спосіб самореалізації, самоствердження та саморозвитку фахівця; фіксування професійно-значущих способів і нормативів професійної діяльності, побудова на цій основі власної системи дій; вироблення особистих критеріїв і норм професійної діяльності; вихід за межі нормативної діяльності; незалежність мислення, здатність авторського

проектування й особисто значущого способу здійснення педагогічного процесу; як інтегративне утворення у структурі особистості, що виявляється через низку ідеальних уявлень і практичних дій (професійна картина миру, концепція професійного життя, професійна позиція, індивідуальний стиль духовності тощо) [101, с. 77–78].

Гармонійне поєднання суто професійно-художніх якостей і розвиток загальної культури створює художника-педагога, завданням якого є ознайомлення та навчання підростаючого покоління оперувати загальнолюдськими культурними та національними цінностями, залучення до академічних, традиційних і творчих навичок, розвиток уяви та креативності [47, с. 18]. Майбутні вчителі образотворчого мистецтва під час навчання в ЗВО отримують загальну педагогічну, психологічну, мистецькознавчу та фахову художню підготовку для подальшої роботи з дітьми і молоддю. Такий обсяг знань та вмінь студентам необхідний насамперед для впливу на дітей різного віку з метою формування і розвитку в них культури. Студенти мають бути підготовлені багатобічно, з позиції педагогіки (яким чином якісно впливати на школярів); психології – уміти врахувати вікові особливості дітей, мікроклімат учнівського колективу, у роботі з батьками та колегами; за фахом – учитель образотворчого мистецтва впливає на розвиток художнього смаку учнів, знань з історії мистецтва та практичних художніх навичок.

Поряд із професійною культурою вчителя розглядається і поняття «педагогічна культура». У наукових дослідженнях, що присвячені загальнотеоретичним основам педагогічної культури, таких учених, як: О. Барабанщиков [11, с. 71–78], Є. Бондаревська [18, с. 37–43], В. Гриньова [32, с. 45] та ін., вона розуміється як важлива частина загальної культури вчителя, що виявляється в системі професійних якостей і особливостях педагогічної діяльності. Індивідуальна педагогічна культура, вважає І. Зязюн, є особистісним досвідом індивіду, його специфікою, та здатна утворювати

нові культурні форми, що несуть у собі відбиття своєрідності та рівня розвитку його внутрішнього світу [43, с. 13–18].

Педагогічна культура вчителя досягається постійним самовдосконаленням і самовихованням. Вона виявляється в професійній поведінці вчителя, що містить у собі властивості теоретичного обґрунтування особистої педагогічної позиції, системність педагогічного мислення та діяльності, творчість, гнучкість і варіативність у прийнятті рішень. Створення власного стилю допомагає в особисто-зорієнтованому вихованні та відтворенні духовних цінностей у формі нових технологій, методик, дидактичних і виховних систем [110].

Деякі дослідники (Н. Бавченков, В. Гаврилюк, В. Галузинський, В. Запевіна, Я. Коменський, О. Краснова, Н. Кузьміна, Є. Логінова та ін.) надають перевагу важливості психолого-педагогічних знань, необхідності наробок певних умінь і навичок, що необхідні у формуванні педагогічної культури вчителя.

За В. Сластьоніним, педагогічна культура є співвідношенням загальних і професійних знань, ставлення до них, уміння вчителя розпоряджатися цими знаннями, використовувати їх для свого професійного зростання, вирішення конкретних педагогічних завдань [130, с. 28]. На думку інших дослідників (О. Барабанщиков, Т. Белоусова, Н. Воробйов, Т. Іванова, С. Муцинов, В. Сухонцева та ін.), важливим компонентом педагогічної культури є практична діяльність, оскільки вона складна та багатобічна, торкається емоційної сфери, ґрунтується на багатстві духовного світу педагога, його особистісному досвіді.

Отже, вчителі образотворчого мистецтва у своїй професійній діяльності мають поєднувати практичні художні навички із розвиненою особистістю зі сформованими культурними та національними цінностями.

На наш погляд, для започаткованого дослідження найактуальнішими з культурних цінностей є такі, що не піддаються сумніву, є зразком та ідеалом для всіх людей, на формуванні яких і концентрується весь педагогічний

процес. Учителі образотворчого мистецтва у процесі професійної діяльності в ході виконання тематичних робіт з учнями, мистецтвознавських бесід, свят, виставок, заходів, мають можливість через опрацювання уявлень про добро та зло, щастя і нещастя, формувати в них ціннісні орієнтири – вміння бути чуйними, осмислення цілей, виховання поваги до цінності життя (власного, іншої людини, тварини) тощо. Також учителі образотворчого мистецтва мають можливість впливати на свідомість школярів через прищеплення любові до праці, мистецтва, мотивувати їх до набуття певного соціального стану, бажання служити людям; гармонійного міжособистісного спілкування (чесність, доброзичливість, добропорядність, безкорисливість); формування демократичних цінностей (свобода совісті та виховання почуття національної самосвідомості і суверенітету); розвиток почуттів до малої батьківщини, своєї родини тощо [124, с. 24–25].

Аналіз доробків художньої педагогіки дозволив дійти висновку, що культуротворча діяльність – це діяльність педагога і вихованців із виробництвом матеріального продукту, оволодіння культурним масивом людства, особистісна реалізація людини у сфері культури та бутті [97, с. 79]; діяльність, що відбувається в галузі освіти, зокрема в ЗВО [78, с. 117-120]; процес гуманітаризації освіти [88, с. 31]; одна із форм образно-пізнавальної діяльності; навчальна діяльність; самостійна творчість у певній галузі мистецтва [87, с. 28].

На підставі вищезазначеного культуротворчу діяльність можна визначити як спеціально організований процес, що характеризується здатністю створювати емоційно-образний діалог із творами мистецтва, втілювати власний художній задум, імпровізувати, і сприяє формуванню естетичної свідомості учнів, набуття ними досвіду емоційно-ціннісного ставлення до дійсності. Художньо-педагогічну діяльність визначаємо як процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя образотворчого мистецтва й учнів, що ґрунтується на гуманістичних цінностях, професійних знаннях, вміннях і навичках, естетичному досвіді та способах професійної діяльності,

і спрямований на розвиток у школярів творчих здібностей, здатності до чуттєво-образного осягнення довколишнього світу, адекватного самовираження та гармонізації власних емоційних станів у художній діяльності.

Важливим складником у діяльності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, на нашу думку, є сформованість у них художньої культури.

Художня культура, за визначенням учених (І. Зязюн, М. Кравець, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Олексюк, О. Отич, Т. Рейзенкінд, О. Рудницька, О. Шевнюк, Г. Шевченко та ін.), є формою прояву загальної культури, що створюється, функціонує та розвивається у сфері художньої діяльності людини (літературної, музичної, образотворчої, театральної тощо), завдяки якій реалізуються творчі прагнення людини. Поняття «художня культура» є системним та обіймає всі види мистецтва, творчу діяльність, результати художньої творчості, виховання творчих кадрів і глядачів, створення об'єктів (музеїв, галерей), що спрямовані на експонування, зберігання, розповсюдження об'єктів мистецтва [124, с. 50].

Художня культура виступає одним із найважливіших компонентів духовної культури людства, яка разом із пізнавальною, релігійною, моральною, економічною, політичною культурою покликана формувати внутрішній світ людини, сприяти розвитку її творчого потенціалу; виявляється не тільки в мистецтві, а й у соціальній, гносеологічній, етичній, терапевтичній сферах життя людини [66, с. 4–5]; сферою її діяльності є створення естетичних цінностей; результат творчої продуктивної свідомості людини, а також впливу на соціум взагалі [19, с. 147]; творча діяльність, у якій виявляється духовна зрілість і майстерність індивіду [158, с. 7–8].

Аналогічну думку щодо художньої культури сучасності висловлює О. Рудницька, підкреслюючи загострення питання культури й антикультури, через широке впровадження в побуті людини засобів масової комунікації, Інтернет-мереж. З одного боку, багатоканальні інформаційні джерела надають широкий доступ до різних проявів художньої культури. З іншого

боку, спрощення подання інформації трансляторів культури відбувається через адаптацію змісту творів мистецтва для масового сприйняття, що, у свою чергу, викликає поверхневність у судженнях у реципієнтів, насадження примітивних смакових зразків, відбувається втрата самобутності та потреби в глибинному самовираженні. Слід зазначити що авторка не визначає поняття візуальної культури як такої, проте аналізує всі її ознаки, як-от: певна уніфікація світового мистецтва, прискорені темпи життя, як наслідок прискорення процесів творення і художнього сприйняття, реципієнт налаштований на стислий виклад інформації в лаконічних доступних образах (кліпове мислення), певна стереотипність у ідеалах, віртуальне спілкування з художньою культурою, хвороблива Інтернет-залежність [124, с. 44].

Основними поняттями художньої культури виступають «творчість» (діяльність, створення чогось нового, неповторного, оригінального, що має суспільно-історичну унікальність), водночас вона розглядається як самореалізація людини, розвиток мотивації до її діяльності, новизна для конкретної особистості [147, с. 5]), «художній образ» (унікальна форма трансформації людської практики в художню реальність, з урахуванням художніх переживань до утилітарних потреб людини [31, с. 24–31]; результат роботи уяви, факт уявного буття [12, с. 20]; під впливом художніх образів певні почуття особистості переходять у її естетичні й етичні уявлення власного самопізнання й осягнення світу, що є засобом розвитку художнього світогляду людини [124, с. 45]), «художня картина світу» (вербальні, візуальні, інтонаційно-звукові, рухо-пластичні тексти культури, які утворюють багатоканальний художньо-естетичний континуум, що виникає в процесі діалогу культур, через використання різних видів знаків (візуальних і аудіальних), поєднання різних видів мистецтв завдяки комп'ютерним технологіям, рекламі, ТБ, шоу-бізнесу, можливі духовно-естетичні контакти особистості з розмаїттям світу в межах певних культурних текстів і контекстів [80, с. 18]), що є актуальними у сфері розпочатого дослідження.

На нашу думку, для майбутніх учителів образотворчого мистецтва є вкрай важливим актуалізація творчих умінь у створенні художніх образів як складника художньої культури, їх розумінні, інтерпретації і розробці конкретного творчого продукту. Адже саме завдяки мистецтву в людині розвивається спостережливість, увага, уява, креативність, естетичні почуття, естетичний смак, емоційний інтелект. Також, завдяки опануванню художніх образів різних часів через мистецтво, у студентів відбувається комунікація із різними соціальним, просторово-часовим, релігійним досвідом, наслідування моральних та естетичних основ і принципів, а отже в них формується особистісна візуальна культура.

Для розуміння та трактування особистісних і суспільних художніх образів, творчості та художньої картини світу необхідним є формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, як важливого складника їхньої професійної культури.

Виникнення та розвиток візуальної культури є процесом неоднозначним для оцінювання, проте безперечним за фактом, тому суспільство потребує адекватної підготовки до її сприйняття, осмислення і взаємодії у сфері мистецтва та повсякденності. Упродовж життя сучасна людина стикається з її проявами у вигляді телебачення, світлин, кіно-, відеомистецтва, концептуального мистецтва, Інтернету, малюнку, живопису, в театрі, у рекламі та рекламних роликах, дизайні та web-дизайні, відеоіграх, моді, графіті тощо [33, с. 113]. Кількість візуальних образів, явищ і нова якість візуального досвіду ставлять низку актуальних запитань до сучасної педагогіки, культурології, історії мистецтв, до майбутніх учителів образотворчого мистецтва щодо проблеми формування візуальної культури, знаків, перспектив і обмежень візуальних когнітивних практик.

Термін «візуальна культура» виник на початку ХХ ст. у працях Р. Арнхейма, А. Базена, Ж. Дельоза, І. Іттена, К. Метца, П. Пазоліні, і розвивався у роботах Р. Барта, В. Бен'яміна, Ж. Бодрійяра, Ж. Ліотара, М. Мак-Люена, М. Мерло-Понті, Д. Хембиджа. На сьогодні кількість

досліджень, що присвячені вивченню цього феномену, зростає. Так, у роботах В. Бичкова, П. Віріліо, Ж. Елліса, Н. Маньковської, К. Разлогова, В. Розіна, Т. Савицької, розглянуто зміну культурних епох кінця ХХ початку ХХІ століть. Зарубіжними та вітчизняними дослідниками використовувалось філософське та культурологічне розуміння цього поняття (Т. Адорно, Ю. Габермас, Ж. Делез, Ж. Лакан, Ф. де Сосюр, М. Фуко, М. Хайдеггер, а також М. Бахтін, Є. Барабанов, О. Босенко, О. Габричевський, С. Кримський та ін.). Феномен візуального Р. Арнхейм характеризував як культуру сприйняття і подання візуальної інформації крізь призму художньої творчості [6, с. 9].

Зазначимо, що поняття «візуальна культура» має різні визначення. Так, В. Мітчелл інтерпретує візуальну культуру як вплив зображень, властивий сучасності, «образотворчий поворот» і зазначає, що напрям у бік візуального, є деяким поверненням до міфології технологічно розвинених культур [169, с. 71–82]. У працях М. Мак-Люена аналізується стан суспільств із погляду виникнення писемності як чинника візуального, аудіального або тактильного засобу передання соціально-комунікативної інформації [76, с. 20]. За твердженням Р. Барта, надання довколишньому світові значення створюється людиною завдяки міфології. Різноманітні носії інформації (статті, фото, репортажі, кінофільми, театральні постанови, образотворче мистецтво, реклама, спортивні змагання, поведінка людей у суспільстві тощо) є своєрідним посланням, «листом» із сенсом, оскільки вони несуть у собі «феномен значення», переслідуючи таким чином підсвідомі цілі, що мають мовний контекст, дискурс [10, с. 413–423].

За визначенням С. Зоріна, художня візуальна культура – це багаторівнева візуальна система засобів і методів відображення інформації за допомогою образотворчих видів мистецтва, естетичних ідеалів зорового сприйняття, художньо-графічної культури, що формується в процесі культурно-історичного розвитку суспільства і в процесі навчання і виховання дітей [42].

У цілому поняття «візуальна культура» в різних джерелах розглядали як: сприйняття об'єктів з позиції органів зору (візуально) (Р. Арнхейм [6, с. 9], А. Генис [27], М. Мак-Люен [76]); візуальний аспект соціальної еволюції (П. Вірільо [22]); специфіку філософського осмислення візуальної культури (В. Розін [115]); досвід розпізнавання візуальних кодів (семіотична, знакова символіка) (С. Симоненко [128, с. 35–40], О. Калашнікова); навігація, досвід візуальних комунікацій (А. Боленков [16, с. 26–31]); медіакультура й екранні мистецтва (А. Дроздов [34], Ж. Лакан [70]), І. Зубавіна, Н. Соколов [136]); розвиток емоційно-ціннісних стосунків осіб, аналіз візуальності із позиції гендерних досліджень (А. Усманова [151, с. 50–66]); пластичні види мистецтв у цілому (живопис, графіка, архітектура (Р. Арнхейм [7], І. Іттен)); ТБ і відео (Ю. Лотман [74; 75]; І. Полуехтова [108]), комп'ютерний інтерфейс, Інтернет, фото, дизайн тощо.

Зокрема В. Бен'яміном проаналізовано явища візуальної культури як репродукування (картини, світлини, кіно) в ході політичного протистояння комунізму та фашизму. На той час у світі відбувався розвиток технічних можливостей для масового повторення унікальних творінь, і завдяки цьому поступово змінювалися цінності масової і тиражної продукції. Втрачалася так звана «аура» природних об'єктів, під якою він розумів певну культову значущість образу предмету, відстань і простір навколо цього об'єкту спостереження [13, с. 19]. На думку автора, це сталось у зв'язку з тим, що сучасні технічні засоби допомагали детально наближати будь-що як у просторово-часовому сенсі, так і в сенсі людському, споживчому – уявляти володіння предметом через образ репродукування [13, с. 24]; зміна соціальної функції мистецтва від ритуального характеру на практичну діяльність – політичну, особливо це стосувалося кіно та радіо (можливість розширеного транслявання потрібної інформації, використання психоаналізу З. Фрейда для впливу на людей, аналогія кінозірок і політиків перед масою споживачів, що утворювали ринок) [13, с. 28].

Відомий канадський філософ і теоретик у галузі медіа М. Мак-Люен у своїх працях розглядав розподіл на аудіотактильне та візуальне сприйняття світу в різні історичні епохи, порівнював різні культури сучасності, наголошуючи на писемності чи безписемності культур, аналізував особливості алфавітного, фонетичного чи ієрогліфічного засобів письма, друку чи писемності націй та оцінював можливі перспективи в разі домінування одного із видів сприйняття [76, с. 34]. На думку вченого, перехід від аудіального стилю сприйняття світу (первісно-племінних стосунків) до візуальних термінів був зумовлений винаходом алфавітної технології в римські часи, також він зазначав, що тільки фонетичний алфавіт стимулював чуттєвий розрив між семантичним значенням поняття і візуальним кодом, у зв'язку з цим, з'явилися умови для переходу людини із племінних стосунків у світ цивілізації, доміантним органом у такому випадку стало око і візуальні цінності, замість аудіального і тактильного сприйняття (вуха, м'язів і моторики рухів) [76, с. 35–40].

Узагальнення поняття «візуального» фігурує в дослідженнях М. Баль, М. Джей, Д. Елкінса, Н. Мірзоєва, Дж. Мітчелла, Д. Моксі. Як сфера самостійних досліджень візуальна культура вивчалась ученими в університетах США та Англії: з 90-х років ХХ століття з'являються відповідні курси докторантури (Рочестер, Нью-Йорк; Ірвайн, Каліфорнія). З 2000 року візуальна культура набуває місце в дослідженнях на міждисциплінарному контексті у сфері гуманітарного знання, котре об'єднує літературознавство, історію, історію мистецтва, візуальні мистецтва, а також у дослідженнях медіакультури та комунікацій. З 2002 року видається міжнародний журнал «Journal of Visual Culture», де розглядаються питання сучасного мистецтва, його естетична мова та його вплив на соціум [109]. Російськомовні джерела представлені серією таких збірників, як «Візуальна антропологія» (Москва, 2009) під ред. П. Романова, Є. Ярської-Смирнової. Вітчизняні видання представлені збірниками Інституту проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України за редакцією В. Сидоренка, де вчені

сучасності мають змогу рефлексивного аналізу питань сучасного мистецтва, філософії і культури України.

Різні аспекти формування візуальної культури в соціумі розглядали такі вчені-мистецтвознавці, як: О. Авраменко, З. Алфьорова, Б. Гройс, Р. Краусс, М. Кузьма, В. Мізіано, О. Петрова, М. Протас, О. Роготченко, І. Рогофф, М. Рослер, Г. Скляренко, О. Федорук; теорія медіа-мистецтв знайшла відображення у працях В. Бурлаки, Г. Вишеславського, І. Зубавіної, Л. Макович, К. Паул, Н. Пригодич, В. Сидоренка, О. Соловійова, Н. Філоненко. Деякі культурологи (Д. Дондурей, К. Разлогов, Н. Маньковська, М. Хренов, Г. Чміль) вивчають розбіжності культурологічного рівня у визначенні методологічних підходів в осмисленні джерел, механізмів прояву та результатів впливу візуальної культури; вчені (О. Аронсон, Л. Лиманська, О. Петровська, А. Усманова, О. Шило) вивчають візуальне з позицій візуальної антропології. Роль візуального в соціальному досвіді аналізується в роботах П. Бурд'є, Г. Зіммеля. У дослідженнях Д. Греді, О. Сергєєва, С. Холла, П. Штомкі розглядається методологія соціологічного аналізу крізь призму візуальних образів, що сформувало такий напрям, як візуальна соціологія.

«Теорія погляду» є ключовою для досліджень «візуального» і фігурує в роботах Ж. Дерріда, Ж. Лакана, Ж.-П. Сартра, вона отримала розвиток у працях Д. Елкінса, Е. Анн Каплан, Е. Сайда. Гендерні аспекти візуального розглядаються в дослідженнях Д. Бергера, Л. Мелвіла і Г. Поллок. Феноменологія візуальності відображена в роботах Е. Гуссерля, М. Мерло-Понті, М. Ж. Мوندзю, Ж. Л. Нансі, В. Подороги.

У галузі досліджень проблеми візуальних звичок важливими є праці з іконології (А. Варбург, Е. Панофскі, Д. Мітчелл), семіотики візуальних мистецтв (Ю. Лотман, М. Шапіро). Когнітивний зміст процесів візуалізації є предметом вивчення А. Арайа, Л. Мановича, а також у практико-зорієнтованих роботах зі створення цифрової візуалізації Д. Мак-Кендлеса, А. Нейтана, Р. Мацца, Б. Фрая, У. Чанга. Питання технологічного

розширення візуального досвіду та медіумів погляду порушувались у роботах із філософії фотографії (А. Базен, Р. Барт, Дж. Берджер, В. Бен'ямін). Роботи О. Грау, Г. Дебора, Ф. Джеймісон, С. Зонтаг, О. Петровської, М. Ямпільського присвячені загальним питанням візуальної культури.

Науковцями (Н. Барнард, Н. Мірзоєв) відзначаються такі характеристики «візуального» стилю життя, як: глобалізація, висока швидкість виробництва та споживання візуальних продуктів, домінування візуальних медіа в усіх сферах повсякденного життя, неспроможність критичного мислення.

Аналогічні погляди щодо впливу візуальної культури на соціум висловлює О. Шевнюк: взаємопов'язаність людства за допомогою нових технік і технологій, можливість інформаційно-комунікативного спілкування; високий загальносвітовий градус насильства й агресії (риси глобальних катастроф); технологічні можливості впливу на природу та створення особливих умов існування; підсилення уніфікаційно-стандартизаційних тенденцій; глобалізаційні тенденції; тяжіння до синтетичних видів творчості, інтеграція видів і жанрів мистецтва; диференційні тенденції – прагнення представників національних культур зберегти свою самобутність [160, с. 98–121].

Проблема впливу візуальної культури на дітей, молодь, суспільство виокремлюється все гостріше не тільки у сфері образотворчого мистецтва. Медіа-технології, особливо комп'ютерні ігри, якими сьогодні захоплюється учнівська і студентська молодь, поєднують елементи аудіовізуальної та сенсорної інформації. Дослідники (П. Виноградов, С. Зорін, О. Калашнікова, Л. Масол, Л. Масімова, О. Мехоношина та ін.), які розглядають візуальну культуру особистості, застосовують різноманітні методики щодо розвитку візуальної культури дітей шкільного віку та студентів художньо-педагогічних спеціальностей зазначають, що опиняючись у віртуальному інформаційному просторі з вируючими текстами, музикою, яскравими образами, символами, схемами, анімацією, рекламою, без уваги батьків і

вчителів, без координації та спрямування, учнівська і студентська молодь не здатні самотійно навчитись оперувати простором можливостей Інтернету, медіа мистецтв, у цілому – візуальної культури [118, с. 199–200].

У пошуках вирішення таких важливих питань сучасні антропологи (А. Головнев, Н. Крижнар, В. Розін та ін.) розглядають візуальну культуру як систему, що складається з чотирьох елементів:

1. Поняття, що містяться переважно в мові, завдяки їм стає можливим упорядкувати досвід людей (форма, колір, смак предметів).

2. Відносини. Візуальна культура не тільки виділяє ті чи ті частини світу за допомогою понять, але також виявляє, як ці складники пов'язані між собою – у просторі та часі, за значенням, на основі причинної зумовленості.

3. Цінності – це загальноприйняті переконання щодо цілей у візуальній культурі, до яких людина повинна прагнути, що складають основу моральних принципів.

4. Правила, за якими елементи регулюють поведінку людей відповідно до цінностей візуальної культури. Цінності не тільки самі мають потребу в обґрунтуванні, а й можуть служити обґрунтуванням [115, с. 62].

Досліджуючи проблеми розвитку візуальної культури студентів художньо-графічних факультетів ЗВО в галузі вивчення шрифтів, О. Мехоношина розглядає візуальну культуру як певну компетенцію в багаторівневій системі естетичної взаємодії людини з візуальними образами, для якої характерно переважне зорове сприйняття інформації, пробудження асоціацій і оцінка побаченого, здатність до створення власних виразних візуальних образів, що мають духовну й естетичну цінність у своїй основі. Дослідниця вважає, що недостатній розвиток художньо-естетичного досвіду людини, недолік цілісного та критичного бачення формує фрагментарне світобачення та світосприйняття, навпроти гармонійно-цілісного [83, с. 16].

Метою «візуальної культури» є осмислення стилю життя суспільства постмодернізму з позицій сприйняття світу, пояснення нових якостей особистості в контексті культурних і науково-технічних реалій. Візуальна

культура постає як середовище життя сучасної людини, яка змушена жити в полі візуальних образів, споживаючи та виробляючи їх з урахуванням особливостей професійної діяльності та повсякденного життя техногенного суспільства [168, с. 122].

На думку Н. Мірзоева, візуальна культура пов'язана з візуальними подіями, що піднесені споживачеві завдяки новим технологіям. У цьому випадку науковець вважає технологією будь-яку форму покращення зовнішнього вигляду об'єктів це і живопис, і телебачення й Інтернет і наголошує на важливості створення образу завдяки різноманітним технічним засобам [170, с. 3–4].

За В. Бен'яміном, візуальна культура – це певний шар емоційно-ментального міждисциплінарного характеру, що виник на перетині філософії, теорії культури, соціології та мистецтвознавства, центральною проблемою якого є дослідження культурної логіки «постмодерністського», «масмедійного», «візуального» повороту. На його думку, все, що оточує людину і може візуально сприйнято нею в умовах нерухомого ока, є візуальним полем, а також це те, що насправді в певний момент часу людина сприймає в довкіллі [13, с. 78–82].

В аспекті дослідження цікавими є праці В. Сидоренка, який розглядає візуальне мистецтво від авангардних зрушень до сучасності, зокрема розвиток візуального мистецтва України ХХ-ХХІ століть. Автор відзначає такі тенденції в Україні в галузі розвитку візуальної культури: робота художників з кольором, формою; пошук несподіваних візуальних рішень; проникнення в мистецьку сферу засобів фотографії і кінематографу, застосування просторово-часових чинників, оперування знаками та символами; розвиток мистецтва перформансу; збагачення культурно-мистецьких явищ новими художньо-стильовими пошуками [127, с. 141]. Дослідник аналізує постмодерністський простір з його вседозволеністю, коли категорії правди, новизни, автентичності, оригінальності для художників набули відносного характеру. Водночас митець, наголошує автор, повинен

навчити розуміти себе і слухати власну уяву та думку, без показової авангардності (ультрасучасності), із внутрішніх переконань [127, с. 144].

Підсумовуючи, доходимо висновку, що **візуальна культура** – це система візуальних і уявних образів (знаків, шаблонів, кодів), що впливає на свідомість і підсвідомість людини здебільшого через зоровий канал, а також мотивує та спонукає її до напрацювання нових понять, правил, цінностей і відносин, які притаманні сучасній інформаційно-технологічній постіндустріальній епосі; здатність особистості орієнтуватись у засобах візуального мистецтва (класичне та сучасне мистецтво, кіно-, фотомистецтво, дизайн тощо), оцінювати твори мистецтва, ґрунтуючись на власному художньо-естетичному досвіді.

Візуальну культуру майбутнього вчителя образотворчого мистецтва визначаємо як складне особисте новоутворення, що ґрунтується на системі візуальних та уявних образів, які знаходяться в динамічній взаємодії із сучасними суспільними візуальними знаками і кодами, мотивуючи студентів до сприйняття, осмислення та здійснення культуротворчої, естетичної діяльності, набуття мистецтвознавчих знань, розвитку візуального мислення, використання медіаосвітніх засобів навчання, креативності, інтерпретаційних і оцінних умінь, орієнтуючи їх на власний розвиток і досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності.

Культуротворчу діяльність визначаємо як спеціально організований процес, що характеризується здатністю створювати емоційно-образний діалог із творами мистецтва, втілювати власний художній задум, імпровізувати, і сприяє формуванню естетичної свідомості учнів, набуття ними досвіду емоційно-ціннісного ставлення до дійсності.

Художньо-педагогічна діяльність – це процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя образотворчого мистецтва й учнів, що ґрунтується на гуманістичних цінностях, професійних знаннях, уміннях і навичках, естетичному досвіді та способах професійної діяльності, і спрямований на розвиток у школярів творчих здібностей, здатності до чуттєво-образного

осягнення довколишнього світу, адекватного самовираження та гармонізації власних емоційних станів у художній діяльності.

Візуальне мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва визначаємо як комплексний процес сприйняття, переживання, усвідомлення та створення явищ довколишнього світу, до яких відносимо особистісні, культурні, суспільні об'єкти та стосунки, інформаційні канали, художньо-естетичні творчі продукти.

У структурі візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва виокремлено мотиваційний, когнітивний, естетичний, оцінний компоненти (див. Рис. 1.1).

Вибір мотиваційного компонента у структурі візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва зумовлений важливістю їхнього позитивного ставлення та стійкого інтересу до освіти, мистецтва та візуальної культури суспільства, а також потребою у практичному використанні набутих знань, умінь за обраним фахом.

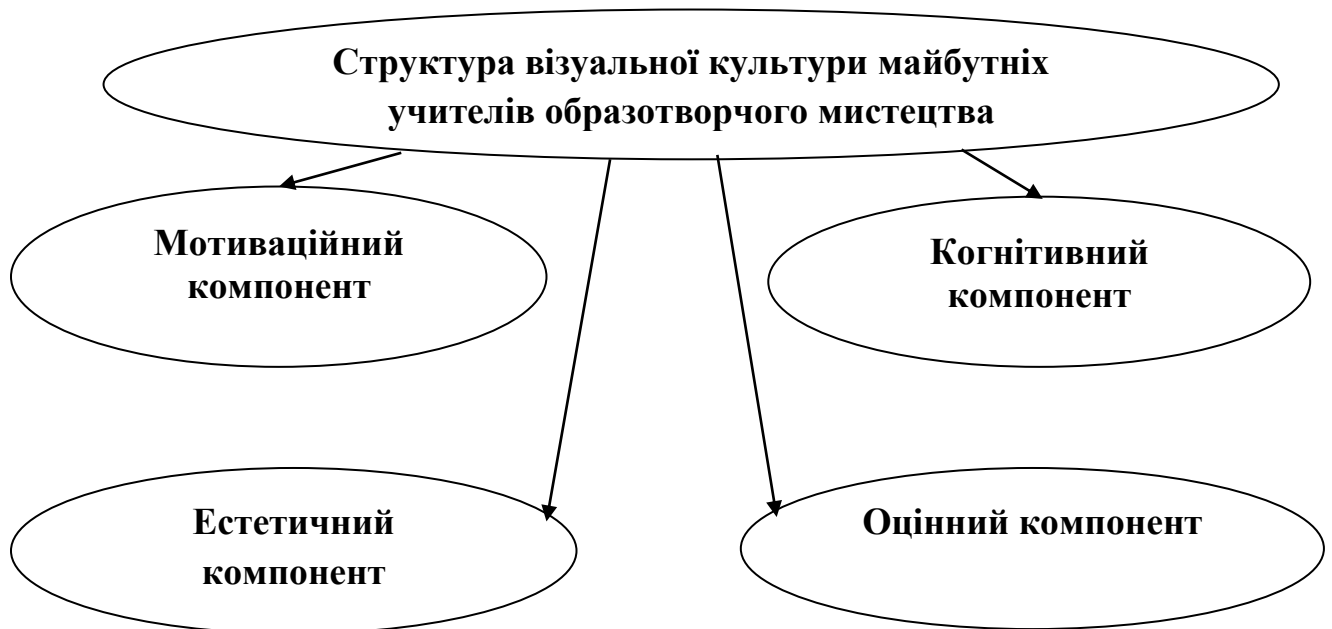

Рис. 1.1. Компонентна структура візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва

Слід зазначити, що сьогодні термін «мотивація» трактується різними вченими по-різному. Так, В. Вілюнас визначає її сукупною системою

процесів, що відповідають за спонукання та діяльність [21, с. 6]; Л. Куліков вважає це явище психічною групою мотивів [112, с. 34]; Є. Ільїн – психічною діяльністю людини та спонукання її до досягнення обраної мети [45, с. 17].

У довідниковій літературі поняття «мотив» (франц. *motif*, від лат. *moveo* – рухаю) визначається як внутрішнє спонукання особистості, що пов'язане із задоволенням її потреб, як привід до якої-небудь дії; позицію бачення узагальненого образу матеріальних або ідеальних предметів, що є цінністю для людини; аргументи на користь чого-небудь, уподобання, емоції, настанови, світосприйняття, що формуються під впливом соціуму на особистість, її становлення та виховання [90, с. 321]; складне багатовимірне психологічне утворення, особливий вид активізації поведінки, складова вольової сфери [45, с. 17].

Розглядаючи ознаки професійної мотивації педагога, В. Семиченко відносить до них: спонукання (сенси, цілі, мотиви, інтереси); якість та наявність кожного зі спонукань (дієвості, усвідомленості, стійкості); ієрархічність, супідрядність, виокремлення головних домінантних спонук (бажання працювати на благо інших конкретних людей, любов до дітей та молоді); відсутність деструктивних мотивів, що гальмують професійну діяльність; гнучкість залежно від умов праці, логіку саморозвитку [126, с. 56].

Виходячи з вищезазначеного, на нашу думку, мотиваційний компонент є актуальним для формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, оскільки відбуватиметься набуття досвіду спілкування і взаємного впливу між поколіннями на новому інформаційно-технічному підґрунті, наслідування культурної та мистецької спадщини національного і світового рівнів, саморозвиток, самовдосконалення та самоствердження в нових соціально-економічних умовах соціальних, художніх, світових цінностей, спонукання до власних культуротворчих і художньо-педагогічних досягнень.

Для мотиваційного компонента візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва важливою, на нашу думку, є позитивна мотивація на здійснення культуротворчої діяльності, у зв'язку з тим, що означена професія передбачає спрямованість і зацікавленість у глибоких знаннях з класичного, сучасного та візуального мистецтв; володіння педагогічною технікою і використання технік візуального подання інформації; розроблення та здійснення культуротворчих проєктів і заходів, які спрямовані на виховання та дотримання загальнолюдських цінностей і надбань різних течій візуальної культури; позитивного ставлення до оволодіння професійними навичками та прийомами діяльності вчителя образотворчого мистецтва у сфері візуальної культури та мистецтва.

Для здійснення культуротворчої діяльності майбутні вчителі образотворчого мистецтва повинні опанувати фахові професійні знання щодо класичного, сучасного та візуального мистецтв і набути практичних умінь планування і створення відповідних художньо-педагогічних заходів (виставки, конкурси, покази, відвідування музеїв, проведення екскурсій, створення проєктів власних і учнівських творчих робіт), формуючи тим самим візуальну культуру в собі та школярах [161, с. 85].

На нашу думку, позитивна мотивація на здійснення культуротворчої діяльності сприятиме реалізації в соціокультурному просторі ціннісних орієнтирів і ідеалів візуальної культури (свобода спілкування, доступність інформації, підвищена візуальна виразність, що домінує над змістом, швидкоплинність візуального ряду, профілактика розвитку кліпового мислення), естетичному досвіду, а також саморозвитку, самовдосконаленню та самоствердженню в напрямі образотворчої професійної діяльності [80, с. 11].

У структурі мотиваційного компонента необхідною є також мотивація на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності, що пов'язана з фактом необхідного внутрішнього та зовнішнього спонукання до набуття

студентами певного мистецького досвіду, розвитку та підтримки в них практичних художніх навичок, перцептивних здібностей, естетичного смаку.

У формуванні візуальної культури мотивація на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності поєднує такі позиції: індивідуальні норми (порівняння із власними попередніми художньо-творчими результатами); предметні норми (ідеали в педагогіці, психології і мистецтві); соціальні норми (порівняння з результатами діяльності інших людей у вигляді виставок, конкурсів, виконання проєктів та ін.), що впливатиме на особистісне та професійне зростання їх як художників і вчителів і сприятиме розвитку в них мотивації на досягнення успіху в образотворчій діяльності, ґрунтуючись на їхній візуальній культурі [157, с. 430–436].

Когнітивний компонент у структурі візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва передбачає збагачення їх знаннями у сфері культури, мистецтва, творчості, розширення обізнаності із медіаосвітніми засобами навчання і використання їх у практичній діяльності.

Когнітивне в галузі психології визначають як поняття, що пов'язане з пізнанням і мисленням. Психологи (Л. Фестінгер (1957)) підкреслюють взаємозв'язок когніцій та мотивацій діяльності. Уявлення та знання людини впливають і проєктують її поведінку, це пов'язано не тільки із внутрішніми настановами індивіду, а також з мінливими вимогами довколишнього середовища. Мається на увазі теорія когнітивного дисонансу Л. Фестінгера, де когніція – це будь-яке знання, думка або переконання, що стосується середовища, себе або власної поведінки [117, с. 115].

У працях О. Музики щодо художньої творчості відзначено, що в межах когнітивного підходу це поняття характеризується з позиції конвергентного (логічного) і дивергентного мислення; синтезу несвідомих процесів і логічного мислення [86]. Інакше кажучи, когнітивний компонент має двобічне пояснення логічної і чуттєвої (неусвідомлене, інтуїтивне) сфер свідомості індивіду. Для здійснення художньо-педагогічної діяльності

необхідним є використання збалансованого отримання знань за допомогою конвергентного та дивергентного мислення [107, с. 6].

Когнітивний компонент у структурі візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва передбачає розширення знаннєвої бази щодо формування візуальної культури в учнів і розширення їхньої емоційно-почуттєвої сфери в ході сприйняття (перцепції) об'єктів візуального мистецтва. Адже майбутні вчителі образотворчого мистецтва є саме тією ланкою, що мають поєднувати знання класичного мистецтва (види і жанри пластичних мистецтв) та здобутки нових аудіовізуальних технологій у вигляді відвідування та створення виставок, проєктів, арт-просторів і залучати школярів до різнопланових сфер візуальної культури.

У системі занять із художньої культури в загальноосвітньому закладі необхідно ознайомлювати учнів з теоретичними поняттями, спільними для всіх видів мистецтва, як-от: рід, вид, жанр, сюжет, композиція та ін. При цьому, крім теоретичних знань повинна приділятися важлива увага їхній емоційній сфері, образній мові для розуміння морально-естетичного змісту творів мистецтв [167, с. 18].

Види мистецтва розподіляють за способом втілення художнього образу (просторові, часові, просторово-часові) та за формою чуттєвого сприймання (аудіальні, візуальні, аудіо-візуальні) [167 с. 23].

До просторових видів мистецтв віднесено: архітектуру, скульптуру, живопис, графіку, художні світлини, декоративно-ужиткове мистецтво, дизайн (реклама, мода, дизайн приміщень). Часові види мистецтва пов'язані з певною часовою тривалістю, а саме: радіо, музика, література. Просторово-часові види мистецтва залучують два сенсорних канали глядача й учасника в поданні художнього образу (простір, час). До них належить: кіномистецтво, театр, танець (хореографія), циркове мистецтво, відеогра тощо [53, с. 6–8].

За формою чуттєвого сприймання розрізняють такі види мистецтва: аудіальні (музика, радіо); візуальні (архітектура, скульптура, живопис,

графіка, художня фотографія); аудіо-візуальні (театр, кіно, відеогра) [53, с. 6–8].

Мистецька діяльність може користуватися знаками певного типу: зображальне, що передбачає конкретних образів подібних до реальності (живопис, скульптура, графіка література, акторське мистецтво); не зображальне, мається на увазі чуттєві й асоціативні механізми сприйняття дійсності (декоративно-ужиткове мистецтво, музика, танець); змішаний тип, притаманний синтетичним формам творчості (синтез архітектури і образотворчого мистецтва або декоративно-ужиткового, словесно-музичному тощо) [167, с. 23].

Візуальними мистецтвами є сукупність видів і жанрів мистецтв, що пов'язані з наочним засобом подання інформації для споживачів. Одночасно, нові аудіовізуальні види мистецтва також розглядаються в цьому напрямі, оскільки в таких видах зоровий канал є провідним [107, с. 6–8]. З огляду на це, знання підготовка щодо візуального мистецтва є необхідною для цілісного сприйняття та поєднання різних видів мистецтв минулих часів із доробками та досягненнями у візуальній і технологічній сферах сучасності, що сприятиме формуванню візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва під час їхньої професійної підготовки.

Необхідним вважається і набуття студентами знань щодо використання в освітньому процесі медіаосвітніх засобів навчання, що зумовлено активізацією їхньої позиції щодо самовиховання та самоосвіти в галузі новітніх технологічних, медійних розробок візуальної культури і мистецтва, орієнтування їх на розширення та поглиблення своїх знань у досягненнях візуального мистецтва, програмних продуктів і медійних засобів; набуття вмінь аналізувати ціннісно-змістове навантаження в надбаннях сучасної візуальної культури; формування методичних навичок використання медіазасобів в освітньому процесі.

Уточнюючи поняття «медіа-освіта» (англ. mediaeducation), доходимо, що це напрям у педагогіці, представники якого виступають за вивчення

закономірностей масової комунікації (Інтернет, преса, телебачення, радіо, кіно тощо). У зв'язку з тим, що медіа створюють психологічний та інформаційний вплив на споживачів, основним завданням медіа-освіти є підготовка нового покоління до життя в сучасних умовах, до сприймання та розуміння різної інформації, уміння її адаптувати та свідомо використовувати в навчанні, роботі та дозвіллі [28, с. 203]; процес освіти і розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь інтерпретації, аналізу й оцінки медіатекстів, навчання різних форм самовираження за допомогою медіа техніки (О. Федоров) [154, с. 38]; техніко-технологічні засоби освіти для впровадження розвитку й саморозвитку особистості за допомогою та на матеріалах засобів масової комунікації (Г. Онкович) [93, с. 29–31].

До освітніх мультимедійних засобів навчання сучасності належать: комп'ютери та комп'ютерні програми, електронні підручники та навчальні посібники, гіпертекстові довідкові системи інформаційного характеру (архіви, довідники, енциклопедії, каталоги), мультимедіа монітори і маніпулятори (миша, клавіатура, графічний планшет, світлове перо, тачпад, сенсорний екран). До складових комп'ютера та спеціальних засобів відносять – приводи CD-ROM, TV- тюнери, звукові плати й аудіо системи, а також як мультимедійні засоби навчання можна використовувати інтерактивні дошки, мультимедійний проєктор, лептоп (нетбук), мультимедійний програвач, смартфони тощо [72, с. 90]. У закладах вищої освіти засобами мультимедіа виступають: мультимедійні курси лекцій, мультимедійні тренажери та віртуальні моделі, мультимедійні засоби контролю, Веб-технології, мультимедійні навчальні системи (E-learning), інтелектуальні системи, о навчають [71, с. 50–54].

У сфері розпочатого дослідження вважаємо, що під час професійної підготовки необхідно майбутніх учителів образотворчого мистецтва залучати до роботи з такими медіаосвітніми засобами навчання: комп'ютери та

програми, мультимедіа монітори та маніпулятори, гіпертекстові довідники, мультимедійні курси лекцій; перегляд і створення власних відеофільмів, проєктів, слайд-шоу; створення та використання електронних підручників, посібників; відвідування віртуальних музеїв та екскурсій.

Наступним компонентом формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва обрано естетичний, який орієнтує студентів у сфері образотворчого мистецтва (аматорського, класичного, сучасного), художнього смаку, базується на ідеї цілісного розвитку особистості, наявності візуального мислення, перцепції і креативності.

Учені (Л. Масол, С. Ничкало, О. Отич, Г. Сотська, О. Щолокова та ін.), досліджуючи педагогіку мистецтва, приділяють означеному компонентові значну увагу, справедливо зауважуючи, що сучасна фахова освіта потребує пошуку сучасних форм викладання мистецьких дисциплін.

У довідниковій літературі «естетика» (від грец. здатний відчувати) визначається як наука про загальні закономірності художнього освоєння дійсності людиною, суть і форми відображення дійсності та перетворення життя за законами краси, роль мистецтва в розвитку суспільства [28, с. 119].

За Т. Андрущенко, естетичне виступає соціальним феноменом, особливою формою духовно-практичного освоєння дійсності, процесом, продуктом і результатом адекватного споглядально-чуттєвого, художньо-емоційного відображення тієї чи тієї предметності, реалізованої в досконалій формі і віддзеркалюючи його сутність; естетичний досвід як сукупність інтуїтивно-дійових відносин суб'єкта до реальності; естетична свідомість є важливим елементом у структурі людської свідомості та співвіднесеність з естетичним ставленням, естетичним досвідом [4, с. 12–14].

Для естетичного компонента характерними є такі поняття, як «візуальне сприйняття» (перцепція), «візуальне мислення», «креативність».

Візуальне сприйняття, наголошує В. Зінченко, є процесом, що здійснюється за допомогою послідовних перцептивних дій як фаз сприйняття

й усвідомлення об'єкту, таких, як знайдення, виявлення та локалізація об'єкту в просторі, русі, форма об'єкту та ін. [84, с. 22].

Візуальне мислення – це «така форма діяльності, змістом якої є оперування і маніпулювання зоровими образами, а результатом – народження нових, часто абстрактних образів, котрі несуть смислове навантаження і роблять значення видимим» [84, с. 28], окремий феномен, теоретичний конструкт, що є результатом синтетичного мислення, підґрунтям якого є візуальні образи, судження особистості, результатами яких є кольорові, тактильні, аудіальні моделі; свідомою та цілеспрямованою діяльністю, а також сукупністю духовних переживань [36]; взаємозв'язок сприйняття та мислення [8, с. 153]; художньо-комунікативна система, яка домінує в сучасному світі та спирається на два чинники – соціально-естетичний і особистісний [83, с. 12–13], специфічний вид розумової діяльності, змістом якої є оперування та маніпулювання зоровими (візуальними) образами, а результатом – створення нових образів, що несуть змістове навантаження та роблять їх значення видимим, візуально-мисленнєвих образів, результатом чого є народження образу-концепту, що має свою специфіку, властивості та функції, які відрізняють їх від інших наочних образів дійсності [128, с. 117].

У дослідженні **візуальне мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва** визначаємо як комплексний процес сприйняття, переживання, усвідомлення і створення явищ довколишнього світу (особистісні, культурні, суспільні об'єкти та стосунки, інформаційні канали, художньо-естетичні творчі продукти).

Важливою якістю естетичного компонента у структурі візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва на нашу думку, є креативність яка тлумачиться, як творчі можливості, здатності людини, що мають прояв у розумовій і почуттєвій сферах, у спілкуванні й окремих видах діяльності, характеризують особистість у цілому або її окремі сторони, як продукти діяльності та процес їх створення [17, с. 480]; сукупність

особливостей психіки, які забезпечують продуктивні перетворення в діяльності особистості [124, с. 50].

Не можливо не погодитись із тим, що вміння оперувати логічними фактами й емоційно-почуттєвими образами, а також вільно утворювати нові образні форми, належить саме до креативності, яка дослідниками (М. Акімова, К. Гуревич та ін.) розглядається з позицій поєднання інтелектуального розвитку, а також особистісних рис людини, її вмотивованості, свободи та гнучкості мислення [2, с. 173].

Ще одним компонентом у структурі візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва обрано оцінний, для якого характерними є інтерпретаційні вміння, оскільки майбутні вчителі образотворчого мистецтва повинні вміти не тільки сприймати візуальні об'єкти, явища, факти тощо, а також мати навички в прочитанні їх знаків, підтексту, критично ставитися до їх сприйняття; поєднувати художні, мистецтвознавчі та педагогічні знання; свідомо планувати та використовувати види візуального мистецтва в освітньому процесі (демонстрація рішень у вигляді проєктів і презентацій); інтерпретувати освітні завдання з використанням фактів і об'єктів візуальної культури.

Інтерпретаційні вміння, на нашу думку, забезпечуватимуть морально-етичну й естетичну спадкоємність поколінь, вмотивовуватимуть студентів до власної творчості та розуміння творчості авторів інших культур і поколінь, стимулюватимуть у них процеси самопізнання та самовдосконалення, їхнього глибокого духовного перетворення.

У педагогічному процесі художньої інтерпретації мистецьких творів О. Шикирінська визначила, що предметом осягнення можуть бути: мистецькі твори та їх елементи; підхід, кут зору, під яким розглядається мистецький твір; цілісність твору, коли у ньому віднайдено те приховане, що з'єднує всі компоненти в одне ціле і робить його неповторним; цілісність, як творчість автора, художника, письменника, композитора; напряму в мистецтві тощо. Художня інтерпретація – це ступінь розуміння творів мистецтва та його

фрагментів, усвідомлення його цілісності, особливості його композиції та естетичної оцінки інтерпретатором, що реалізується в поєднанні емоційного і логічного, формується в процесі осягнення мистецького твору та загалом є певною теорією пізнання [163, с. 34].

Оцінний компонент передбачає також уміння художньо-естетичної оцінки творчих продуктів, що зумовлено тим, що в ході візуального сприйняття (перцепції) художні твори й об'єкти потребують трактувань, осягнення візуальних знаків і шаблонів, розумової роботи та інтуїтивного спостереження, а отже актуальності набуває розвиток аналітичних якостей особистості.

Здатність адекватно оцінювати естетичні та художні якості творів С. Коновець пов'язує із залученням людини до образотворчого мистецтва, тим самим розширюючи діапазон її візуальних вражень, творчих можливостей, естетичного сприймання й уяви. Це надає можливість, уважає вчена, сформувати не пасивного споживача візуальних вражень, а людину, яка здатна до оцінювання естетичних та художніх якостей твору, втілення своїх почуттів у самостійних творчих роботах через мистецтво, вираження естетичного ставлення особистості та до предметів і явищ дійсності у формі візуальних символів, асоціативних зіставлень і художніх образів [63, с. 7].

Для набуття вмінь естетичної оцінки творів О. Рудницька вважає за потрібне розвиток у студентів таких якостей, як: логічне засвоєння основних компонентів естетичної оцінки, розвиток їхнього емоційного відгуку, активізація вольових зусиль, які реалізуються у процесі самостійної діяльності, індивідуальний підхід до студентів з урахуванням набутого досвіду та підготовки [124, с. 94]. Розвиток у студентів умінь естетично оцінювати твори, зазначає А. Щербо, відображає в них рівень засвоєння соціально-значущих естетичних еталонів у різних сферах дійсності та мистецтва, запас еталонних вражень, ступінь усвідомленості почуттів, здібності розуміння краси [164, с. 130]; вирішальну роль відіграють дії з

розпізнавання художньої новизни, відмежування естетично цінного від другорядного та псевдо оригінального [100, с. 25–26].

Розглядаючи естетичні оцінні судження майбутніх учителів як здатність особистості до оцінювання краси мистецьких творів, природних об'єктів і явищ, продуктів діяльності людини Ю. Горщенко вважає за необхідне формування у студентів естетичних почуттів, смаків і мистецького ідеалу, специфічного способу вираження власного бачення прекрасного [30, с. 15–16], що є важливим для формування візуальної культури.

На нашу думку, формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва потребує впровадження в освітній процес закладів вищої педагогічної освіти відповідних педагогічних умов.

1.3. Педагогічні умови формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в професійній підготовці

З метою визначення й наукового обґрунтування педагогічних умов, що сприятимуть формуванню візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, доцільно розглянути сутність понять «умова» і «педагогічна умова».

У довідниковій літературі «умови» визначено як: необхідні обставини, що уможливають здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяють чомусь; особливостями реальної дійсності, за яких відбувається або що-небудь здійснюється; правила, які існують або встановлені в тій чи тій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь [1].

З позиції психології, «умови» розуміють як сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, що утворюють можливість щодо розвитку певного явища, яке опосередковується активністю особистості чи групи людей [64, с. 21]; мотиви, спрямованість, інтереси, нахили, загальні й особливі здібності особистості, обставини виховання та навчання, організації

освітнього та професійного середовища, доступ до культурних цінностей, стан соціального оточення тощо [80, с. 70]; розмежовуються на внутрішні та зовнішні причини і дії, як вплив довколишнього середовища на особистісний рух та розвиток індивіду [117, с. 289–290].

Поняття «педагогічні умови» ученими (А. Алексюк, А. Аюрзанайн, З. Курлянд, Т. Осипова, П. Підкасистий, О. Федорова та ін.) трактується як сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів і матеріально-просторового середовища, що спрямовані на розв'язання дослідницьких завдань [155, с. 77]; сукупність заходів, спрямованих на підвищення ефективності педагогічної діяльності; обставини, що зумовлюють формування і розвиток педагогічних явищ, процесів, систем [96, с. 208]; дієвий елемент, чинники педагогічної системи, сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених заходів, які спрямовані на досягнення конкретної педагогічної мети [99, с. 9–10]; обставини, що пов'язані з організацією освітнього процесу в ЗВО [23, с. 235]; виражають ставлення освітньої системи до довколишніх явищ, з якими вони перебувають у тісній взаємодії [66, с. 57].

Деякі вчені (І. Зязюн, Н. Іпполітова, О. Пехота та ін.) вважають педагогічні умови необхідними обставинами для досягнення конкретної педагогічної мети. Водночас інші науковці (В. Андреев, А. Вербицький, В. Загвязинський, В. Манько, О. Орлов, В. Полонський та ін.) у своїх розвідках поєднують вплив суб'єктивного й об'єктивного, внутрішнього і зовнішніх обставин, сутність та явище освітнього процесу.

З огляду на вищезазначене, під **педагогічними умовами формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва** розуміємо спеціально спроектовані обставини освітнього процесу, що впливають на підвищення рівня знань щодо основ класичного та сучасного мистецтва, практичних умінь, особистісних і професійних якостей, що забезпечують розвиток візуального мислення, креативності, візуальної

перцепції, створюють сприятливі передумови для формування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва візуальної культури.

У процесі дослідження було визначено такі педагогічні умови:

- 1) забезпечення інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін у становленні візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва;
- 2) розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва;
- 3) залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до самостійного розв'язання дослідницько-творчих завдань у позааудиторній діяльності.

Розглянемо більш детально педагогічну умову – «забезпечення інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін у становленні візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва».

Багатобічність досліджень проблем інтеграції відображено в таких аспектах: теоретико-методологічні основи інтеграції (М. Берулава, С. Гончаренко, В. Загвязинський, О. Сергеев, М. Чапаєв), взаємозв'язки інтеграції і диференціації (Л. Дольникова, В. Моргун), проблеми розробки інтегрованих курсів (К. Гуз, В. Сидоренко, Я. Собко, Н. Талалуєва, Л. Лук'янова), інтегративні методи викладання в образотворчому мистецтві (Л. Масол, Н. Падалка, О. Рудницька, М. Сова) та ін. Сутність інтегративного підходу, який передбачає комплексний вплив мистецтв на особистість розглядали такі педагоги та діячі культури, як: П. Блонський, С. Коновець, Б. Неменський, Г. Шевченко, О. Щолокова, Б. Юсов, Б. Яворський та ін. На думку дослідників, усі види мистецтв споріднені й утворюють динамічну систему, єдиний організм із загальними закономірностями (О. Гайдамака, Л. Масол, Л. Савенкова).

Поняття «інтеграція» (від лат. *integratio* – відновлювання, поповнення, від *integer* – повний, цілісний) та «інтегративні процеси» у світовій і вітчизняній педагогіці виокремились у науці з 80-х років і мали розвиток у 90-тих роках ХХ ст. Інтеграція – це доцільне об'єднання та координація дій

різних частин цілісної системи [134, с. 338; 122, с. 150–155]. З позиції соціології, Т. Парсонс розуміє інтеграцію як структуру і процеси, в ході взаємодії яких відбувається впорядкування відносин між частинами соціальних систем [102, с. 94–95].

Актуальним для розпочатого дослідження є педагогічне визначення інтеграції І. Зверева та В. Максимової, за яким воно розглядається як процес створення нерозривно пов'язаного, єдиного, цілого, шляхом злиття в єдиному синтезованому курсі (темі, розділі програми) елементів різних навчальних дисциплін, наукових понять, методів, створення комплексу основ наук у розкритті міжпредметних проблем, та сприяє формуванню в учнях і студентах розуміння глибинних зв'язків між різними видами знань, умінь і розширює їх потенційні можливості [40, с. 72].

За Л. Масол, інтеграція дисциплін трактується в педагогіці не лише як засіб структурування змісту, систематизація навчального матеріалу, а й як інноваційна технологія; стан внутрішньої цілісності, зв'язаності диференційованих частин і функцій системи; взаємопроникнення різних предметів на базі одного провідного освітнього компонента, що надає можливість системного відтворення образу світу у свідомості і допомагає створити цілісну та гармонійну картину реальної дійсності [80, с. 15].

Педагогічна інтеграція, зазначає М. Іванчук, – це доцільно організований зв'язок однотипних частин і елементів змісту, форм, методів навчання в межах освітньої системи, що створює умови для саморозвитку особистості [50, с. 146–165].

Поняття «інтеграція», наголошує Є. Іванченко, розглядається за двома напрямками: міжпредметних зв'язків і поєднання праці та навчання. У першому напрямі обґрунтовуються питання необхідного відображення реального світу в освітньому процесі, їх роль і вплив на розвиток учнівської і студентської молоді; формування системи знань; підготовка викладачів до реалізації міжпредметних зв'язків; розробки методів скоординованого викладання навчальних предметів. У галузі поєднання праці і навчання

обґрунтовується необхідність реалізації цих складників в освітньому процесі; урахування психології, професійних нахилів до певної діяльності; розробляється методика поєднання праці і навчання [49, с. 10].

Одночасно, на думку М. Чапаєва, проблеми інтеграції в сучасних науково-педагогічних дослідженнях виявляються в інтегративно-педагогічних концепціях, які виступають сукупністю систематизованих поглядів, положень та ідей, що спрямовують зміст інтегративно-педагогічної діяльності в різних сферах, рівнях реалізації освітніх завдань і цілей [159, с. 125].

У дослідженнях Н. Гузій акцентовано на проблемі поєднання психолого-педагогічних дисциплін з фаховими в процесі підготовки майбутніх учителів завдяки розвитку акмеології – сучасної галузі людинознавчих наук, що має на меті поглиблення розуміння сутності та специфіки професійної праці вчителя, вимог до його особистості та педагогічної діяльності, закономірностей і шляхів професійно-педагогічного зростання, самовдосконалення, зорієнтованих на досягнення педагогічної майстерності та професіоналізму [33, с. 79–86].

У свою чергу Л. Масол підкреслює, що існування змістової інтеграції стимулює розвиток процесуальної інтеграції. Кажучи інакше, розширення змісту навчального матеріалу при поєднанні декількох споріднених предметів є очевидним, і викликає потребу в зміні форм навчання. Актуальними в цьому напрямі авторка визнає поняття «комплекс», «синтез», «диференціація». Цікавими в контексті дослідження є розробки вченої щодо специфіки художньо-інтегративних технологій: духовно-світоглядний, тематичний вид інтеграції (поєднання змістових елементів навколо спільної ідеї-теми різних видів мистецтва); естетико-мистецтвознавчий (поєднання на підставі споріднених видів мистецтв понять і категорій); культурологічний вид інтеграції має на увазі поєднання навчального матеріалу в галузі певної культури, народу, етносу [80, с. 67–70].

Так, О. Рудницька вважає, що важливою умовою художнього сприйняття є врахування в освітньому процесі феномену художньої інтеграції, поєднання способів відображення довколишньої дійсності мовою різних видів мистецтва, при чому видова і жанрова специфіка кожного виду мистецтва не розмивається, а тільки збагачується. Візуальні прояви сучасного мистецтва вона розглядає як результат інтегративної взаємодії видів мистецтв, що започаткували нові культурні форми (відеофільми, слайд-шоу, відео-кліпи, віртуальне мистецтво, комп'ютерна графіка, анімація та мультиплікація, мультимедійні доробки, художня фотографія тощо) [124, с. 105–107].

На підставі вищезазначеного, визначаємо забезпечення інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін необхідною умовою створення позитивної мотивації для набуття студентами власного досвіду візуальної культури, розвитку естетичної свідомості, смаку, уяви, візуального мислення та набуття практичного досвіду під час виконання відповідної сукупності методів, прийомів, ситуацій, художньо-творчих завдань, запитань, культурологічних проєктів.

Для реалізації означеної педагогічної умови навчальні дисципліни було розподілено на відповідні блоки.

Першим блоком є психолого-педагогічний (особистісно-ціннісний), що містить у собі відповідні дисципліни (психологія, педагогіка), які формують ставлення до довколишнього світу й до себе, людей і Батьківщини, сприяють набуттю критичного інформаційно-ціннісного відбору зовнішніх і внутрішніх сенсів. На підставі аналізу наукових думок і практичного досвіду вчених (О. Бондаревська, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, Г. Шевченко, О. Шевнюк, О. Щолокова) у галузі педагогіки, вважаємо за необхідне поєднання в освітньому процесі лекційних, практичних і самостійних занять, що спрямовані на вивчення інтеграції педагогіки, психології та мистецтва, об'єднаних у загальному понятті «педагогіка» як сфери наукової діяльності людини щодо вироблення

й систематизації науково-педагогічних знань про використання освітнього потенціалу мистецтва у формуванні особистості та розвитку її індивідуальності.

За О. Рудницькою, у межах вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка» значну увагу доцільно зосередити на художньо-естетичному аспекті впливу мистецтва на розвиток особистості [124, с. 32–33].

Мистецтво, інтегруючись з філософією та наукою, вважає О. Отич, охоплює філософське, наукове та художнє світобачення, й акцентує увагу на естетичних, культурологічних та аксіологічних засадах педагогіки, що сприяє розвитку почуттів та естетизації педагогічної теорії і практики, спроможна надати їм творчого характеру та творчого імпульсу в розвитку [98, с. 35].

Авторською школою Б. Неменського підкреслено думку про виховання через мистецтво, а також розроблено підручники для початкових класів, у яких тематика та складність завдань пов'язані з віковою психологією, а також на практиці відбувається взаємодія естетичного виховання (формування естетичної культури особистості, підготовки її до участі в художній діяльності), з поглибленням інтелектуальних, моральних і соціальних складників інтегральної людської особистості завдяки залученню її до спілкування з творами мистецтва та аматорської художньої діяльності, стимуляція її експресії і креативності мистецькими засобами з метою визволення внутрішніх сил людської особи, що доволі часто пригнічена однобічним і формальним викладанням, шаблонами довколишнього середовища [89, с. 293].

У наукових працях М. Лещенко визначено сутність мистецької педагогіки та педагогіки мистецтва таким чином, що розуміються в цілому як закони і мистецькі педагогічні технології створення потужного пізнавально-активного поля естетичного потенціалу [73, с. 18–19].

Одночасно виховання через мистецтво уможлиблюється, на переконання польських учених-педагогів (І. Войнар), на основі «виховання через переживання», формування засобами мистецтва здатності особистості

до самопізнання, осягнення та творчого освоєння нею довколишнього світу, розвитку її емоційної вразливості та художньої експресії [91, с. 38].

Уточнимо місце дисципліни «Психологія» в реалізації означеної педагогічної умови. У контексті започаткованого дослідження особливу увагу майбутніх учителів образотворчого мистецтва варто зосередити на психологічних механізмах впливу кольору на свідомість людини, які висвітлюються в працях Р. Арнхейма, І. Іттена, де проаналізовано специфічні механізми взаємодії кольору в просторі, наявність кольорових контрастів, особливості їх впливу на сферу почуттів людини. Завдяки виконанню практичних завдань із обраного напрямку у студентів загострюється сприйняття кольору в ході опанування теплохолодності, контрастних і тонових відношень, напрацьовується культура сприйняття в галузі живопису та композиції (в декоративно-ужитковому мистецтві, дизайні, станковому і монументальному живописі).

Особливу увагу пригортають дослідження С. Симоненко щодо «візуального образу», «візуального символу», «візуального знаку», які вона пов'язує із розвитком конкретного культурного-історичного відрізка часу, з ментальним станом, який характеризується різними формами та рівнями візуалізації соціуму, що має свої певні особливості та специфіку. Кажучи інакше, матеріальні взірці різноманітних знаків і символів (графіки, схеми, карти, а також малюнки, картини, скульптури, архітектура та ін.) є результатом візуального мисленнєвого моделювання на різних рівнях відображення реальності: від конкретних речей до вищих рівнів абстрагування дійсності [128, с. 28].

В аспекті дослідження важливими є наукові доробки М. Киященко, О. Рудницької, В. Федотової, Г. Шевченко та ін., щодо впливу емоційно-почуттєвої сфери на духовну культуру особистості.

Емоційно-чуттєва сфера студентів при осягненні комплексу мистецтв, уважає О. Щолокова, значно активізується, проте, з боку педагогіки, потрібне рівноважене врахування взаємовпливів видів мистецтв, розкриття можливих

освітніх форм і типів взаємодії [167, с. 22]. У зв'язку з тим, що через означену сферу, як уважає вчена, забезпечується передання досвіду й інтелектуального життя суспільства, так і чуттєво-емоційного, який міститься у світових творчих надбаннях, у ставленні один до одного та Всесвіту, у формуванні моральної суті особистості, у ході чого відбувається формування візуальної культури особистості [167, с. 7].

Другий блок – мистецько-культурознавчий (блок теоретичних знань) – поєднує в собі вивчення дисципліни «Історія мистецтв», проявів сучасного мистецтва, представників і течій, естетики, формування естетичного світогляду на базі отриманої інформації, у якій здійснюється підготовка до сприйняття візуального мистецтва, що потребує оновлення змісту освітніх програм.

До переваг використання блоку теоретичних знань у ході професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва відносимо:

- 1) розвиток естетичного смаку, художньої уяви, перцептивних якостей, аналізу та критичного ставлення до візуального ряду у студентів;
- 2) стимуляція пізнавальної і дослідницької діяльності студентів;
- 3) інтегративне поєднання наявних і отриманих знань щодо особливостей художньої мови класичного і сучасного мистецтв, художніх цінностей.

Уважаємо, що актуальним і дієвим для формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва є досягнення модулю теоретичних і практичних завдань у межах дисципліни «Історія мистецтв», де з позицій моральних і естетичних цінностей здійснюється розвиток професійних, творчих, експресивних і креативних якостей особистості. На нашу думку, досягнення наведених знань може відбуватись у ході виконання проєктних завдань, наприклад: тематична культурознавча робота в освітньому, музейному, бібліотечному, університетському просторі (віртуальні екскурсії світовими музеями, перегляд тематичних фільмів, проведення тематичних ігор, виставок, пленерів, свят тощо).

Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва (практичні навички, художній смак, естетичний досвід) відбувається з опанування дисципліни суто образотворчого напрямку: «Композиція».

За визначенням дослідників (А. Бондарева, В. Зінченко, О. Кайдановська, А. Линовицька, Л. Лісунова, О. Ткачук, Є. Шорохов, О. Шевнюк та ін.), означені дисципліни виступають засобами художньо-педагогічної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва загалом і засобами формування їхньої візуальної культури зокрема.

Немаловажну роль означена дисципліна відіграє й у розвитку творчої особистості, на чому наголошують Л. Бичкова, І. Волкотруб, І. Глінська, які досліджували використання кольорознавства в межах підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Основи композиції і композиційної діяльності вчителів образотворчого мистецтва аналізували М. Пічкур, В. Щербина, М. Яремків та ін. У кожному напрямі дослідники підкреслюють відмінність естетичних знань і художньо-творчих умінь і навичок, приділяють значну увагу набуттю професійного досвіду, розвитку художнього смаку, естетичного світосприйняття.

На нашу думку, у сфері розвитку візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва базові знання з фахової дисципліни «Композиція» є основою для формування аналітичного бачення, емоційно-почуттєвої сфери та грамотної роботи з образами мистецтва та сучасного довколишнього середовища; знання з декоративно-ужиткового мистецтва готують свідомість до сприйняття різних культурних традицій; аналіз художніх творів класичного мистецтва різних епох і розвиток зорової пам'яті, уяви пов'язаний із мистецькознавчими та культурознавчими навичками особистості студентів.

Вивчення законів побудови твору в межах дисципліни «Композиція» (Р. Арнхейм, М. Волков, І. Іттен та ін.) значно розширюють принципи його організації (структура, колір, форма, об'єм, динамічність, фактура-текстура

матеріалів), роз'яснює мову впливу на свідомість споживачів, осягнення особливостей золотого перетину в станковій композиції, дизайні, архітектурі, обґрунтовує поняття симетрії, рівноваги, ритмів, створення акцентів і домінант. Оскільки композиція в образотворчому мистецтві має змістовне навантаження в кожному виді творчості (реалістичному, сюрреалістичному, символічному, народному, абстрактному, примітивному, дитячому), досвід передання естетичних, культурних цінностей залежатиме від порядку виконання практичних завдань у ході формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Набуті знання, методи, навички майбутні вчителі образотворчого мистецтва в ЗВО можуть реалізовувати під час виконання проєктних завдань: експресія (фактурний живопис, колаж); створення образу (людини, тварини, істоти); створення простору (ескіз майданчика, під'їзду, використання графіті) та ін.

До переваг використання фахового блоку в процесі формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва відносимо: 1) розвиток естетичного смаку, художньої уяви, набуття практичного досвіду; 2) стимуляція пізнавальної і практичної діяльності студентів; 3) інтегративне поєднання наявних та отриманих знань щодо мистецтва минулого і сучасного; 4) розвиток критичного мислення у сприйнятті візуального ряду.

Техніко-технологічний блок – містить навчальну дисципліну «Комп'ютерна графіка», що значною мірою сприяє розвитку візуального мислення та стимулює розвиток таких складників, як обізнаність із медіаосвітніми засобами навчання (когнітивний компонент), наявність візуального мислення та креативності (естетичний компонент), здатність до художньо-педагогічної оцінки творчих продуктів (оцінний компонент), і як наслідок – посилює мотивацію на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності (мотиваційний компонент).

У наукових працях дослідників здійснено багатобічний аналіз означеного напрямку: в розвідках С. Іщук досліджено культуру Інтернету в контексті культури інформаційного суспільства; В. Осадчим, К. Осадчою проаналізовано вплив інформаційно-комунікаційних технологій на розвиток візуального мислення майбутніх учителів; В. Івановим розглянуто становлення медіа-освіти в Україні [48, с. 16]; А. Лановенко проаналізовано організаційно-педагогічні умови формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа.

К. Балабанова [9, с. 26–31] зазначає, що сучасні студентство і школярство невід’ємні від віртуальних мереж, які їх оточують. Інтернет, реклами, відеоігри є потужним каналом впливу на формування системи цінностей і інтересів молоді. Ми погоджуємось із цією позицією в тому, що розв’язання проблеми правильної освітньої орієнтації ґрунтується на розвитку пошукової діяльності та зборі корисної інформації, формуванні високого рівня медіа-культури за допомогою соціальних мереж, освітніх Інтернет-сайтів, Інтернет-конференцій, чатів, дистанційного навчання, програм зі створенням презентацій, графіків тощо, тому необхідним є розвиток візуальної грамотності та культури.

Візуальне мислення пов’язане з візуальним уявленням інформації і його поданням. Сьогодні існують програми для створення іконографіки (обробка растрової графіки Adobe Photoshop, вільний редактор векторної графіки Inkscape, Adobe Illustrator), онлайн-сервіси для освітніх цілей Piktochart, Easel.ly, Infogr.am, Visual.ly зі створення іконографічного ілюстрування інформації [95, с. 128–133].

Досить поширеним попитом у студентства користується малювання на графіму планшеті, набуття досвіду якого здійснюється під час викладання лекцій, а також у ході виконання самостійної роботи студентів (наприклад, Corel Painter X3, Painter Lite, Clip Paint Studio PRO, Art Rage 4, Xara Photo and Graphic Designer 9, GIMP). Ознайомлення з інтерфейсом та основними напрямками використання цих програм розширюють можливості, творчі

здібності та візуальне мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Цифрова, візуальна інформація має тенденцію накопичення і виникає необхідність її упорядковувати і демонструвати, в цьому разі актуальними є програми та онлайн-сервіси, що допомагають у створенні презентацій (наприклад, Mind Manager Pro 7, Mind Manager X5; <http://bubbl.us>, <http://freemind.sourceforge.net>; <https://www.mindmeister.com>). Доцільним для майбутніх учителів образотворчого мистецтва є освоєння подання інформації в програмі Power Point, що є корисним для створення навчальних і методичних розробок [26, с. 15–20].

Новим засобом стислого подання інформації є використання скрайбінгу. Скрайбінг (від англійського scribe – накидати ескізи або малюнки) – новітня техніка презентації, в якій мова оратора ілюструється малюнками на білій дошці (або аркуші паперу), де ідеї перетворюються у візуальні образи, що була винайдена британським художником Ендрю Парком для Британської асоціації з розповсюдження наукових знань. Під час скрайбінгу утворюється паралельна фіксація аудіо та відеоряду у вигляді легкої графіки. Сьогодні скрайбінг – інноваційна технологія, за допомогою якої можна привернути увагу слухачів, забезпечити їх додатковою інформацією і виділити головні моменти доповіді [95, с. 128–133].

Також новою тенденцією в сучасному освітньому просторі є подання презентації у вигляді коміксів, головна перевага яких полягає у стислому вигляді та емоційному забарвленні інформації, в котрих використовується проста розмовна мова, стислі діалоги і смисл зрозумілий завдяки картинці. Для створення коміксів доцільно використання спеціально створених Інтернет-сервісів таких, як Toondoo, Pixton, Comic Life, що містять різні шаблони, зображення тла, моделі, елементи з можливістю їх налаштування [95, с. 128–133].

Слід підкреслити педагогічні труднощі у викладанні техніко-технологічного блоку: матеріальна база (наявність ліцензійних програм);

підготовленість викладача, його обізнаність у програмах, час для підготування прикладів (відеоряду, презентації тощо). До переваг використання техніко-технологічного блоку в ході професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва відносимо такі: 1) розвиток уяви, креативності у використанні програм; 2) стимуляція пізнавальної діяльності студентів; 3) яскраве візуальне подання допомагає у правильній організації інформації, створенні взаємозв'язків та їх запам'ятовування; 4) інтегративне поєднання отриманих знань; 5) візуалізація, що допомагає розвитку критичного мислення, аналізу вербальної і зорової інформації, відновлення інформації.

Підсумовуючи, доходимо висновку, що забезпечення інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін сприятиме формуванню всіх означених складників у структурі візуальної культури, а отже воно є педагогічною умовою формування означеного конструкту.

Друга умова – розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва є тим необхідним підґрунтям, на якому розвивається візуальна культура майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

У галузі вивчення сучасних наукових праць щодо формування емоційно-почуттєвої сфери в процесі професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти можна виокремити наукові доробки таких дослідників, як-от: Т. Антоненко, Ю. Горщенко, І. Загарницької, С. Коновець, М. Скоромної, Л. Сороки, Г. Сотської, О. Шикирінської та ін. [123, с. 158–164].

Розглянемо сутність понять «емоції», «почуття», «емоційно-почуттєва сфера». Деякі вчені (К. Корнілов, Б. Теплов та ін.) ототожнюють поняття «почуття» і «емоції»; інші (Л. Виготський, П. Симонов, К. Ушинський та ін.) уважають їх різними видами переживань; треті (А. Ковальов, О. Лук, В. Мясіщев, П. Якобсон та ін.) їх чітко розділяють як самостійні психічні явища.

У термінологічних джерелах «емоції» (від лат. *emovere* – стимуляція, збудження) визначаються як внутрішні, суб'єктивні психічні та фізичні стани людини, завдяки яким відбувається реакція на внутрішні і зовнішні подразнення. Через емоційне забарвлення індивід відчуває, сприймає, уявляє, розуміє довколишній світ і таким чином переживає його. Емоції є вираженням індивідуальних потреб людини, тому вони мотивують діяльність щодо їх задоволення, виконуючи спонукальну та спрямовальну функції [86, с. 489].

У психології емоції розподіляють за видами – настрої, прості (біологічні) емоції, афекти, почуття, пристрасті та стреси, що в житті людини виконують основні функції: комунікативну, мотиваційну, регулювальну, сигнальну і запобіжну (захисну) [86, с. 490]. У сфері розпочатого дослідження широкий функціональний спектр емоцій за умови їх розвитку, допомагає у формуванні візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

На думку К. Ізарда, емоція – це складний процес, що містить нейрофізіологічний, нервово-м'язовий і феноменологічний аспекти. У контексті дослідження важливою є виокремлена вченим така емоція, як інтерес, що є основою пізнавальної, дослідницької і конструктивної діяльності, а також умовою для перцептивно-когнітивного розвитку, уваги, пам'яті та навчання. Окреслена емоція притаманна людині з народження, і завдяки якості конкретизації впливу інтересу на процеси уваги стає можливим навчання за допомогою сприйняття (перцепції) і розвитку когнітивних функцій у дитинстві, юності та дорослому віці [51, с. 324]. Таким чином, стимулювання в майбутніх учителів образотворчого мистецтва пізнавального інтересу до мистецтва та культури, сприяє активізації інтересу до довколишнього середовища, а, отже, і до візуального простору та культури.

За визначенням дослідників (Н. Бобечко, В. Бойко, І. Жолнович, І. Когутич), емоції є формою психічного віддзеркалення довколишнього

середовища у вигляді таких переживань людини, в ході яких виявляється її ставлення до світу, реакція на вплив внутрішніх і зовнішніх подразників, ставлення до своїх і інших дій. Певна ситуація стимулює виникнення конкретних емоцій у людини, їх розвиток збагачує почуттєву сферу особистості [14, с. 199].

У наукових працях учених (В. Вілюнас, І. Зязюн, С. Рубінштейн, К. Ушинський та ін.) емоції розглядаються як складники почуттєвої сфери людини, що мають тісний зв'язок із більшістю психічних функцій і впливають на особистісні переживання індивіду, його вчинки і діяльність.

З огляду на вищезазначене, можемо стверджувати, що емоції – це особлива нейрофізіологічна функція психіки людини, яка охоплює прості та вищі її види, виконує ряд функцій адаптації людини до довколишнього середовища, впливає на розвиток і становлення сфери інтересів, спілкування та діяльність [141, с. 659]. І саме тому, виховуючи особистість, слід зважати на важливість поєднання емоцій і почуттів, а також ураховувати той інформаційно-емоційний вплив, що створює візуальна культура через ТБ, рекламу, соцмережі, комп'ютерні ігри та Інтернет на свідомість людини.

За С. Гончаренком [28, с. 266], «почуття» визначаються як форма суб'єктивного, безпосереднього переживання, ставлення людини до явищ довколишнього середовища та інших людей і їхніх учинків, особисто до себе і власних дій. Загалом, почуття визначаються не тільки емоціями, а й мотивацією поведінки. Почуття є сумарним результатом декількох емоцій, одночасно, емоція є нейрофізіологічною формою переживання почуттів [14, с. 199]; їх розвиток відбувається в соціальному середовищі, виходячи з моральних цінностей, згідно із суспільно-історичними умовами, що впливають на формування особистості; характеризуються більшою силою, глибиною і тривалістю на противагу емоціям [84, с. 476]; є провідними, емоційно-смісловими утвореннями особистості, також це комплекс взаємопов'язаних емоцій є інстинктивним підґрунтям мотиваційної системи, що реалізуються в стосунках людей [21, с. 12]; як постійні переживання

людини – впливають на сферу її думок та вчинків, спричиняючи психологічні зміни, дорослішання, зріст особистості та моральне очищення індивіду, на їх основі відбувається переживання індивідом чуттєвого зв'язку, своєї єдності з усім людством, суспільством, в якому він живе, і визначає це поєднання як розуміння духовності [37].

Дещо іншу думку висловлює Т. Антоненко [5], характеризує почуття як цілком суб'єктивне, глибоко особистісне вираження ставлення людини до світу, природи, речей і людей. Авторка досліджує процес виховання в підлітків культури почуттів засобами мистецтва і припускає, що процес культивування моральних, інтелектуальних і естетичних почуттів стимулює розвиток свідомості, означених уявлень особистості, а також досвід відносин в емоційно-естетичній, емоційно-моральній, інтелектуальній сферах. У цьому процесі відбувається інтеграція моральних і естетичних почуттів із формуванням відповідних потреб.

Зауважимо, що почуття формуються в людини поступово, з дитинства і в ході дорослішання, шляхом розширення соціальних зв'язків, ролей, свідчать про становлення індивіда як особистості. На відміну від емоцій, наголошують учені (М. Варій, О. Винославська, Є. Ільїн та ін.), почуття мають не тільки більш складну структуру, а й характеризуються визначеним предметним змістом: моральності, інтелектуальності, естетики, предметності, міжособистісного спілкування тощо.

Виховання естетичних почуттів є важливим завданням учителів образотворчого мистецтва, які повинні навчити підростаюче покоління сприймати та переживати прекрасне на прикладі краси, витонченості, досконалості видатних творів мистецтва, техніки, науки, культури; виховати інтелектуальні (пов'язані з переживаннями ідей і думок людей) і моральні (формуються в людини в ході оцінки власної поведінки або вчинків інших людей відповідно до суспільних норм) почуття.

На підставі вищезазначеного, переживання певного почуття особистістю будемо розуміти як особливий психічний стан, у ході якого

відбувається сприймання та розуміння об'єктів чи явищ, знання про них, та виступає в сукупності із власним ставленням до явищ чи об'єктів, які сприймаються та розуміються.

На думку О. Винославської, переживання почуттів є особливим емоційним станом людини, вчена визнає їх психічним процесом [113, с. 171]. Почуття та емоції є значними чинниками, що утворюють емоційну сферу людини.

Емоційна сфера людини формується в сукупності з поняттям «почуття», їх розвитком, здатністю керувати своїми емоціями, що свідчить про емоційну культуру особистості [28, с. 116]. Стійке емоційне ставлення людини до речей, об'єктів, обставин є результатом цілеспрямованого впливу на емоційну сферу індивідууму, що входить до психологічної характеристики особистості.

Акцентуючи увагу на гармонії у вихованні особистості, В. Сухомлинський наголошував на необхідності поєднання таких понять, як емоційне й інтелектуальне, емоційне й естетичне, емоційне й моральне [142, с. 185]. З огляду на це, нагальним завданням для сучасних учителів образотворчого мистецтва є формування культури почуттів у молоді, створення таких умов, за яких виникають певні переживання і закріплення почуттів у вчинках, думках, настановах тощо.

За визначенням В. Зінченка, почуття є результатом окремих емоцій, які формуючись під різними впливами (із зовні та із середини), утворюють емоційну сферу людини, визначаючи динаміку і зміст ситуативних емоційних реакцій [17, с. 756].

Питання вивчення емоційно-почуттєвої сфери особистості висвітлено в наукових доробках таких учених, як Б. Ананьєв, П. Анохін, В. Вілюнас, В. Дерябін, Д. Джонсон, К. Ізард, В. Кеннон, Е. Клапаред, М. Лебединський, О. Леонтєв, В. Мясищев, П. Симонов, Д. Уотсон та ін.

У розвитку емоційно-почуттєвої сфери, за Б. Тепловим, значну роль відіграє мистецтво, що впливає на різні сфери психіки людини – уяву,

почуття, мисленнєву та вольову сфери, які сприяють розвитку свідомості, самосвідомості, вихованню моральних почуттів, формуванню світосприйняття людини, естетичних смаків та уподобань [144, с. 7].

О. Рудницька у своїх наукових працях надає пріоритетності саме емоційно-почуттєвому розвитку особистості перед прагматичними [124, с. 233–234].

В аспекті започаткованого дослідження **емоційно-почуттєву сферу майбутніх учителів образотворчого мистецтва** розглядаємо як складне системне особистісне психофізіологічне і розумове утворення, що охоплює: естетичну чуттєвість (естетичне сприйняття, емоції, переживання, увага, пам'ять, художньо-образне мислення, почуття, естетичний смак) і естетичний інтелект (естетичний ідеал, естетичні потреби, погляди, переконання, інтерпретація).

Аналіз, обмін враженнями, розвиток культури емоцій і почуттів, візуального мислення, креативності, набуття аналітичних умінь можливо реалізовувати на практичних заняттях (дискусії, презентації та проекти з тем візуального мистецтва) про класичне, сучасне та візуальне мистецтво з метою активізації емоційно-почуттєвих реакцій у процесі сприйняття різних творів мистецтва, натхнення на пошук естетичних рішень, пригортаючи увагу до об'єктів культури і мистецтва. У таких видах занять відбуватиметься розвиток складників мотиваційного, когнітивного та естетичного компонентів структури візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. У свою чергу, розвиток пізнавальних інтересів до візуального мистецтва, збагачення та систематизація психолого-педагогічних знань і мистецьких фахових знань для розвитку емоційно-почуттєвої сфери пошуковими методами і порівняльного аналізу забезпечуватиме формування когнітивного й оцінного компонентів.

На нашу думку, розвитку емоційно-почуттєвої сфери студентів сприятиме використання засобів візуального мистецтва в ході лекційних і практичних занять таких навчальних дисциплін, як «Педагогіка»,

«Психологія», «Історія мистецтв», «Композиція», а також у позааудиторній і самостійній творчій діяльності. Уважаємо, що розвиток емоційно-почуттєвої сфери впливатиме на формування у студентів візуальної культури, зважаючи на те, що вона забезпечуватиме розвиток у них професійного мислення, набуття вмінь і навичок врівноваженого емоційно-почуттєвого сприйняття художніх творів та їх оцінки, а отже є педагогічною умовою.

Вибір третьої педагогічної умови – «залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до самостійного розв’язання дослідницько-творчих завдань у позааудиторній діяльності», зумовлений тим, що для формування візуальної культури студентів необхідним є самостійне виконання різнопланової творчої роботи, яка вимагає використання мультимедійних засобів навчання, відвідування та створення нових культурних і освітніх середовищ, розв’язання художньо-педагогічних завдань в аудиторний, позааудиторний час.

На нашу думку, різнопланова діяльність студентів у позааудиторний час сприятиме розвитку візуального мислення, креативності, естетичного смаку, розширення світоглядних позицій, розвитку мотивації на здійснення культуротворчої діяльності студентів, досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності, позитивно впливатиме на здатність до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів [123, с. 158–164]. На нашу думку, творча позааудиторна робота має значні можливості в підготовці майбутніх учителів до розв’язання професійно зорієнтованих дослідницько-творчих завдань у майбутній художньо-педагогічній діяльності з учнями.

Аналізуючи поняття «завдання» та «дослідницько-творчі завдання», знаходимо, що перші є такими видами навчальної роботи, які мають різний зміст та обсяг, спрямовані на активізацію всього освітнього процесу, розвитку особистості її творчих сил і здібностей у різних сферах діяльності [28, с. 128].

У сфері педагогіки образотворчого мистецтва застосування професійно-зорієнтованих завдань має широке впровадження (І. Денисюк,

О. Комаровська, А. Линовицька, Н. Миропольська, С. Ничкало, І. Руденко, Хуан Цзіншен, О. Шикирінська та ін.), адже професійна підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва не можлива без набуття досвіду у фахових дисциплінах і без практичного їх застосування.

Проблему організації різних напрямів позааудиторної діяльності в закладах вищої освіти досліджували: Л. Акімова, А. Алексюк, Г. Андреев, В. Бондаревський, І. Єрмоєнко, Л. Кондрашова, Н. Кузьменко, О. Микитюк, А. Сапронов, К. Стасовська, Г. Троцько, І. Упатова, Н. Федоренко та ін.

Натомість вивченню проблеми залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до самостійного розв'язання дослідницько-творчих завдань з метою формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва не приділено достатньої уваги в дослідженнях.

О. Медведєва вважає, що в ході залучення студентів до активної участі саме в позааудиторній творчій діяльності утворюються сприятливі умови для формування їхніх творчих умінь і навичок. Дослідниця підкреслює можливості позааудиторної роботи в педагогічних закладах освіти, до яких нею віднесено системність, що спрямована на підготовку майбутніх учителів до роботи з учнями в закладах освіти; сукупність і взаємодію різноманітних форм, методів, засобів педагогічного впливу, що формують ті професійні риси та якості у студентів, які не передбачені навчальними програмами; особливий режим і тривалість роботи, що можуть відрізнитися від освітнього процесу в ЗВО; урахування індивідуальних рис характеру, творчих умінь і навичок, інтересів, схильностей та особливостей студентів, формування у них активної життєвої позиції [82, с. 9–10].

За В. Коваленко, позааудиторна діяльність є важливим складником професійної освіти, що передбачає розкриття творчих задатків і нахилів особистості, сприяє її творчому професійному становленню, а також, це процес, в якому домінує елемент самореалізації [56, с. 9].

Актуальними для розпочатого дослідження виявились дослідження О. Ковальчук, яка виокремлює такі принципи: єдність аудиторної і

позааудиторної освітньої діяльності, фахова спрямованість, індивідуалізація та диференціація всіх її видів, формування професійної культури, свідомості і творчої активності студентів. Дослідниця розглядає такі напрями реалізації позааудиторної роботи, як: виховна діяльність; навчальна самостійна робота, науково-дослідна діяльність, сукупність певних форм, окремих заходів, форма організації дозвілля студентів, організаційна форма, що здійснюється в системі змішаного навчання [58, с. 9–10].

Отже, слідом за О. Музикою, у дослідженні під дослідницько-творчими завданнями будемо розуміти комплекс навчальних завдань, які містять повний цикл вирішення задачі: формулювання проблеми, застосування набутих знань, самостійний пошук необхідної літератури, розробка схеми вирішення цього завдання та самооцінка, орієнтація на самовдосконалення в майбутній професії [85, с. 9–23.].

Існує очевидний факт необхідності розширення використання мультимедійних технологій у педагогічному процесі ЗВО для набуття майбутніми вчителями навичок сприймання візуального інформаційного потоку, сприяння мотивації студентів до його творчого опрацювання, формування здатності до критичного аналізу змісту інформації й уміння презентувати свої досягнення.

Зазначимо, що проблеми застосування комп'ютерних технологій, відповідного програмно-методичного забезпечення освітнього процесу в педагогічних ЗВО були предметом наукових розвідок багатьох дослідників: І. Богданова, Л. Боднар, Л. Гаврилова, Г. Громова, В. Грищенко, В. Гриншкун, Р. Гуревич, Р. Гурін, І. Захарова, В. Імбер, М. Кадемія, О. Карпова, Л. Коношевський, Т. Койчева, В. Кухаренко, А. Лановенко, Є. Машбиць, Є. Полат, І. Роберт, Є. Співаковська-Вандерберг, Д. Чернілевський, О. Шестопалюк, А. Яновський та ін.

Розглянемо явище «мультимедіа» (англ. multimedia від лат. multum – багато і media - medium – осередок, засоби), воно визначається як електронний носій інформації, що містить: текст, зображення, відео тощо

[153, с. 15]. Уперше воно ввійшло в науковий обіг у 1965 році і до кінця 70-х – початку 80-х років минулого сторіччя і вживалось у галузі актуальних на той час театральних-музичних шоу, в яких використовувалися різноманітні види і форми подання інформації (слайди, кіно, відео, музика, світлові ефекти), вони мали успіх через те, що забезпечували значний емоційний вплив одразу на декілька каналів сприйняття глядачів (візуальний, вербальний, аудіальний).

У процесі науково-технічного розвитку сфери застосування цього поняття розширювались. На сьогодні, зміст поняття «мультимедіа» більш різнобічний у зв'язку із суспільним розвитком технічних і програмних засобів і галузей його використання: комп'ютерна обробка й упорядкування різнотипної інформації; існування та збереження інформаційних ресурсів; сучасне обладнання, яке дозволяє оперувати різною інформацією; окремий програмний продукт. Інтегративний характер мультимедіа виявляється в доступі до різноманітної інформації; інтерактивність технології забезпечується роботою з комп'ютерною графікою, текстом, мовою, звуком, нерухомими зображеннями і рухомим відео [25, с. 98–102].

За А. Крапивенко, мультимедіа вживається у трьох основних значеннях: по-перше, як новий підхід у мистецтві – «мультимедіа-ідея», що містить комплексний, синергетичний вплив на органи почуття людей; уособлює художній зміст інформації, засоби подання та збереження інформації; по-друге, як творчість на новому рівні (звук, зображення, відео фрагменти, моделювання середовища віртуальної реальності, як результат – поява «віртуального занурення», «цифрового світу»); по-третє, програмно-апаратне забезпечення («мультимедійні технології») створює «мультимедіа-продукт», що дає можливість реалізувати перший пункт – ідею, тобто конкретний комп'ютерний продукт (програма, сайт даних, комп'ютерна енциклопедія та бібліотека, гра, тест тощо) [67, с. 8–9].

Нові тенденції подання, збереження, трансляції інформації потребують оновлення розуміння місця мультимедіа в професійній

підготовці студентів у педагогічних ЗВО, зокрема майбутніх учителів образотворчого мистецтва. У контексті дослідження, погоджуємось із думкою О. Карпової щодо визначення поняття мультимедійних засобів навчання в педагогіці як різновиду педагогічної технології, в якому відбувається поєднання звичайних форм, методів і засобів освіти з мультимедійними засобами і продуктами [54, с. 34].

Організація дослідної роботи в позааудиторній діяльності з використанням мультимедійних засобів навчання (графічних програм, редакторів), змістовий відбір відеоряду, освітнього матеріалу (його оцінка із позиції моралі, естетики, мистецтва, культури) сприятиме підвищенню мотивації майбутніх учителів образотворчого мистецтва на здійснення культуротворчої діяльності, набуттю ними мистецтвознавських знань, формуватиме їхні інтерпретаційні вміння (мотиваційний, когнітивний та оцінний компоненти). Перегляд навчальних відеороликів, слайд-шоу, сюжетів і використання електронних підручників, посібників, тестів (культурного, соціального, естетичного, художнього змісту) під час самостійного розв'язання дослідницько-творчих завдань, на нашу думку, сприятиме набуттю студентами знань щодо медіаосвітніх засобів навчання, розвиватиме їхній естетичний смак і візуальне мислення (когнітивний, естетичний компоненти).

Отже, застосування мультимедійних засобів навчання як сукупності аудіовізуальних засобів відображення інформації необхідне для розкриття змісту освіти та набуття досвіду в дослідницько-творчій роботі студентів на базі інтерактивних програмних платформ.

Уважаємо, що застосування засобів мультимедійних технологій в освітньому процесі сприятиме формуванню в майбутніх учителів образотворчого мистецтва візуальної культури, зокрема під час самостійного розв'язання дослідницько-творчих завдань. У ході їх виконання студенти навчатимуться аналізувати інформацію та джерела, візуальну й інформативну підготовленість учнів, проводити аналогії, оцінювати

відношення між явищами мистецтва та культури, впроваджувати культуротворчу, мистецтвознавчу діяльність, відбуватиметься емоційне й інформаційне збагачення студентів.

Серед заходів аудиторної, пленерної і позааудиторної діяльності можна зазначити створення панорами творчих педагогічних ідей, методичні уроки або години, майстер-класи, круглий стіл за темою: «Візуальна культура вчителя», ескіз-вправа «Створення простору (майданчики, під'їзди, використання графіті за вибором)», складання проєктів, організація фестивалів, конкурсів, відвідування виставок, написання рецензій-відгуків з приводу побаченого, розробка коміксів та міні-лекцій за допомогою нових мультимедійних можливостей, проведення зустрічей з художниками, педагогічні роздуми, віртуальні подорожі в музеї класичного та сучасного мистецтва, виконання завдань зі стилізації і трансформації візуальних образів на пленері та ін.

Для формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, на нашу думку, необхідно пропонувати такі самостійні дослідницько-творчі завдання, як:

- аналітичні – спрямовані на формування в майбутніх учителів умінь аналізувати, добирати й оцінювати візуальний матеріал, відеоряд, що сприятиме набуттю мистецтвознавських знань, естетичного смаку, інтерпретаційних умінь (когнітивний, естетичний, оцінний компоненти);
- проєктивні – завдання, зорієнтовані на розроблення студентами певного візуального проєкту з тем первісного, академічного та сучасного мистецтва, їх аналіз і порівняння, що буде вмотивовувати на здійснення культуротворчої діяльності, впливатиме на розвиток їхнього візуального мислення, здатність до художньо-творчої оцінки творчих продуктів (мотиваційний, естетичний, оцінний компоненти);
- ігрові – моделювання проблемних ситуацій, відвідування віртуального музею та тематичні обговорення, рольові ігри, добір власного візуального ряду – дискусія – обмін думок, щодо проблем сучасного суспільства, що

сприятиме підвищенню мотивації студентів на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності, розвитку їхнього візуального мислення, сприйняття, інтерпретаційних умінь (мотиваційний, естетичний, оцінний компонент);

- завдання-вправи, завдання-проблеми (створення матеріального або мультимедійного продукту, виконання якого, на нашу думку, впливатиме на поглиблення знань майбутніх учителів образотворчого мистецтва щодо можливостей застосування медіаосвітніх засобів навчання в майбутній педагогічній діяльності, мотивацію на здійснення культуротворчої діяльності, розвиток їхнього естетичного смаку, здатності до художньо-творчої оцінки творчих продуктів (мотиваційний, когнітивний, естетичний та оцінний компоненти);
- завдання з організації діяльності учнів – виставка, ярмарок, екскурсія-бесіда, що забезпечуватимуть мотивацію студентів на досягання успіху в художньо-творчій діяльності (мотиваційний компонент);
- завдання з організації індивідуальної, парної, групової форм діяльності учнів, що спрямовані на мотивацію майбутніх учителів образотворчого мистецтва на здійснення культуротворчої діяльності і на досягання успіху в художньо-творчій діяльності (мотиваційний компонент).

Важливим аспектом професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва в позааудиторній діяльності виступає пленер, який передбачає виконання дослідницько-творчих завдань, що впливатимуть на формування їхньої візуальної культури. Дослідження художньо-творчих аспектів виконання робіт на пленері майбутніх учителів образотворчого мистецтва відбувалось у роботах В. Варданян, О. Данилова, І. Пилипенко, С. Рой, О. Сова, В. Черватюк, А. Яланського та ін.; художньо-творчих аспектів виконання робіт на пленері висвітлено у працях науковців Л. Жаданової, Д. Жукова, Н. Зінченко, В. Морозової, М. Семенової, Ю. Тютюнової та ін.

Зокрема О. Сова підкреслює, що пленерна практика в системі фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва забезпечує інтеграцію їхніх педагогічних та художніх знань і вмінь, таким чином впливає на ефективне здійснення ними самостійної образотворчої діяльності, художнього навчання та виховання учнів [135, с. 4].

У сфері розпочатого дослідження, вважаємо, що самостійного виконання дослідницько-творчих завдань під час пленерної практики, зокрема в межах навчальної дисципліни «Композиція», впливатиме на заострення візуального сприйняття та художніх пошуків у майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Наприклад, виконання архітектурних замальовок і розробка композицій на тему «Стилізація будинку», «Вулиця», «Міський пейзаж», пошук виразних тональних, кольорових, лінійних і фактурних творчих рішень.

Відтак, зважаючи на те, що залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до самостійного розв'язання дослідницько-творчих завдань у позааудиторній діяльності сприятиме формуванню візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва вважаємо його педагогічною умовою означеного процесу.

Висновки до першого розділу

У першому розділі здійснено теоретичне дослідження щодо проблеми формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки.

Уточнено поняття «візуальна культура» як систему візуальних і уявних образів (знаків, шаблонів, кодів), що впливає на свідомість і підсвідомість людини здебільшого через зоровий канал, а також мотивує та спонукає до напрацювання нових понять, правил, цінностей і відносин, які притаманні сучасній інформаційно-технологічній постіндустріальній епосі; здатність особистості орієнтуватись у засобах візуального мистецтва (класичне та

сучасне мистецтво, кіно-, фотомистецтво, дизайн тощо), оцінювати твори мистецтва, ґрунтуючись на власному художньо-естетичному досвіді. Її специфіка полягає в тому, що вона пов'язує кілька реальностей: видиму, віртуальну (уявну) та інтуїтивну. Вплив означеної культури відбувається на кожному етапі розвитку особистості через взаємодію із суспільним середовищем, що містить її знаки, образи, коди. Електронні аудіовізуальні інформаційні структури (ЗМІ, ТБ, Інтернет, новітні види арт-діяльності, шаблони масової культури) створюють певне візуальне середовище, у якому відбувається трансляція нових сучасних знаків, образів, концепцій на дітей, молодь і соціум. Для візуальної культури особистості характерно переважно зорове сприйняття інформації, пробудження асоціацій і оцінка побаченого, здатність до створення власних виразних візуальних образів, що мають духовну й естетичну цінність в своїй основі.

Визначено поняття «візуальна культура майбутнього вчителя образотворчого мистецтва», яке розуміється, як складне особистісне новоутворення, що ґрунтується на системі візуальних та уявних образів, які перебувають у динамічній взаємодії із сучасними суспільними візуальними знаками і кодами, мотивуючи студентів до сприйняття, осмислення та здійснення культуротворчої й естетичної діяльності, сприяє поглибленню мистецтвознавчих знань, розвитку візуального й креативного мислення, емоційно-почуттєвої сфери, інтерпретаційних, оцінних та вмінь використання медіаосвітних засобів навчання, орієнтуючи їх на власний розвиток і досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності.

Культуротворчу діяльність визначено як спеціально організований процес, що характеризується здатністю створювати емоційно-образний діалог із творами мистецтва, втілювати власний художній задум, імпровізувати, і сприяє формуванню естетичної свідомості учнів, набуття ними досвіду емоційно-ціннісного ставлення до дійсності.

Художньо-педагогічна діяльність – це процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя образотворчого мистецтва й учнів, що ґрунтується на

гуманістичних цінностях, професійних знаннях, уміннях і навичках, естетичному досвіді та способах професійної діяльності, і спрямований на розвиток у школярів творчих здібностей, здатності до чуттєво-образного осягнення довколишнього світу, адекватного самовираження та гармонізації власних емоційних станів у художній діяльності.

Уточнено поняття «візуальне мислення» (комплексний процес сприйняття, переживання, усвідомлення та створення явищ довколишнього світу, до яких віднесено особистісні, культурні, суспільні об'єкти та стосунки, інформаційні канали, художньо-естетичні творчі продукти) і «емоційно-почуттєва сфера майбутніх учителів образотворчого мистецтва» (складне системне особистісне психофізіологічне і розумове утворення, що охоплює: естетичну чуттєвість (естетичне сприйняття, емоції, переживання, увага, пам'ять, художньо-образне мислення, почуття, естетичний смак) і естетичний інтелект (естетичний ідеал, естетичні потреби, погляди, переконання, інтерпретація).

Визначено, що дослідницько-творчі завдання – це комплекс навчальних завдань, які містять повний цикл вирішення задачі: формулювання проблеми, застосування набутих знань, самостійний пошук необхідної літератури, розробка схеми вирішення цього завдання й самооцінка, орієнтація на самовдосконалення в майбутній професії. Такими завданнями є: аналітичні (спрямовані на формування вмінь аналізувати, добирати й оцінювати візуальний матеріал чи відеоряд), проєктивні (завдання, зорієнтовані на розроблення студентами певного візуального проєкту з тем первісного, академічного та сучасного мистецтва, їх аналіз і порівняння), ігрові (моделювання проблемних ситуацій: відвідування віртуального музею та тематичні обговорення, добір власного візуального ряду – дискусія – обмін думками щодо проблем сучасного суспільства).

Побудовано компонентну структуру візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі професійної підготовки. Її

основними компонентами є: мотиваційний, когнітивний, естетичний, оцінний.

Установлено, що формуванню візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва сприятиме впровадження в освітній процес ЗВО відповідних педагогічних умов, які розглядаються як спеціально спроектовані обставини освітнього процесу, що впливають на підвищення рівня знань щодо основ класичного та сучасного мистецтва, практичних умінь, особистісних і професійних якостей, що забезпечують розвиток візуального мислення, креативності, візуальної перцепції, створюють сприятливі передумови для формування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва візуальної культури. Такими педагогічними умовами виокремлено:

- забезпечення інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін у становленні візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва;
- розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва;
- залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до самостійного розв'язання дослідницько-творчих завдань у позааудиторній діяльності.

Основні матеріали розділу викладено в публікаціях автора [118, 119, 120, 121, 122, 123].

Список використаних джерел до першого розділу

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL : <http://sum.in.ua/s>
2. Акімова М. К., Гуревич К. М. Психологическая діагностика : учебник для вузов. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 652 с.
3. Алфьорова З. І. Перформанс як візуальне мистецтво. *Вісник Харківської державної академії дизайну і архітектури*. Харків, 2006. № 7. С. 3–8.

4. Андрущенко Т. І. Феномен естетичного (філософсько-історичний аналіз) : автореф. дис... д-ра філос. наук : 09.00.03. Львів. 2008. 33 с
5. Антоненко Т. Л. Світ почуттів студентської молоді у вимірах духовності XXI століття. URL : http://vuzlib.com.ua/articles/book/13504-Svit_pochuttiv_studentskoï_/1.html
6. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие / сокр. пер. с англ. В. Н. Самохина, общ. ред. и вст. ст. В. П. Шестакова. Москва : Прогресс, 1974. 182 с.
7. Арнхейм Р. Кино как искусство. Москва : Издательство иностранной литературы, 1960. 208 с.
8. Арнхейм Р. Новые очерки по психологии искусства. Москва : Прометей, 1994. 352 с.
9. Балабанова К. Є., Вакарєв Є. С. Використання соціальних інтернет–мереж у професійній діяльності педагогів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : педагогіка*. Тернопіль, 2013. С. 134–139.
10. Барт Р. Избранные работы : Семиотика : Поэтика : Пер. с фр. / Сост., общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова. Москва : Прогресс, 1989. 616 с.
11. Барабанщиков А. В. Проблемы педагогической культуры преподавателей вузов (к вопросу о сущности педагогической культуры). *Советская педагогика*, 1981. № 1. С. 71–78.
12. Басин Е. Я. Психология художественного творчества : (Личностный подход). Москва : Знание, 1985. 64 с.
13. Беньямин В. Произведение искусства в эпоху его технической воспроизводимости. Избранные эссе/ Под. ред. Ю.А. Здороваго. Москва : Медиум, 1996. 240 с.
14. Бобечко Н., Бойко В., Жолнович І., І. Когутич І. Основи загальної та юридичної психології : курс лекцій./ за ред. В. Т. Нора. Київ : Алерта ; ЦУЛ, 2011. 224 с.

15. Богданова І. М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 1998. 32 с.
16. Боленков А. Медиа-арт как феномен современной культуры. *Социс*, 2001. № 8. С. 26–31.
17. Большой психологический словарь / Под редакцией Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко. 4-е изд., дополн. и испр. Москва : АСТ, Санкт-Петербург : Прайм-Еврознак, 2008. 868 с.
18. Бондаревская Е. В. Педагогическая культура как общественная и личная ценность. *Педагогика*. 1999. № 3. С. 37–43.
19. Бычков В.В. Эстетика. Москва : Гардарики, 2004. 556 с.
20. Верещагина Л. А., Карелина И. М. Психология потребностей и мотивация персонала. Харьков : Изд-во Гуманитарный центр, 2002. 152 с.
21. Вилюнас В. К. Психологические механизмы мотивации человека. Москва : Изд-во МГУ, 1990. 288 с.
22. Вирильо П. Машина зрения. Москва : Наука, 2004. 140 с.
23. Вишнякова С. М. Профессиональное образование : словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика. Москва : НМЦ СПО, 1999. 538 с.
24. Вікова психологія / За редакцією дійсного члена АПН СРСР Г. С. Костюка. Київ : Видавництво «Радянська школа», 1976. 266 с.
25. Волинець В. О. Мультимедіа поняття, сутність та сфери застосування. *Міжнародний вісник : культурологія, філологія, музикознавство*. Київ, 2016. Вип. 1(6). С. 98–102.
26. Гаврілова Л. Г. Використання форм і методів дистанційного навчання у мистецькій підготовці майбутніх учителів початкових класів. *Актуальні питання мистецької педагогіки*. 2016. Вип. 5. С. 15–20.
27. Генис А. Гипертекст – машина реальности. *Иностранная литература*. 1994. № 5. URL : <https://magazines.gorky.media/inostran/1994/5>
28. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : «Либідь», 1997. 374 с.

29. Горщенко Ю. Обґрунтування експериментально-дослідної роботи з розвитку естетичних суджень майбутніх учителів початкової школи у процесі вивчення мистецьких дисциплін. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2015. № 4 (48). С. 313–320.
30. Горщенко Ю. А. Розвиток естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи у процесі вивчення мистецьких дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2015. 20 с.
31. Гриценко В. С. Повертаючись до розмови про художній образ. *Гуманітарний часопис*. 2012. № 4. С. 24–31.
32. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) : автореф. дис. ...док. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2001. 45 с.
33. Гузій Н. В. Курс «Основи професіоналізму викладача вищої школи» як акмеологічний напрям психолого-педагогічної підготовки магістрів. *Вісник Львівського університету*. Львів, 2009. Вип. 25. Ч. 1. С. 79–86.
34. Даниэль С. М. Искусство видеть. Москва : Амфора, 2006. 206 с.
35. Дроздов А. Ю. «Агрессивное телевидение» : социально-психологический анализ феномена. *Социс*. 2001. № 8. URL : <http://ecsocman.hse.ru/data/568/841/1231/009Drozdov.pdf>
36. Жуковский В. И. Визуальное мышление в структуре научного познания. Красноярск, 1988. 178 с.
37. Жуковский В. И., Пивоваров Д. В., Рахматуллин Р. Ю. Визуальное мышление в процессе художественного творчества. URL : http://nbpublish.com/library_get_pdf.php?id=28396
38. Загарницька І. Духовний світ студентської молоді : особливості прояву в нових соціокультурних умовах. URL : http://novyn.kpi.ua/2005-3-1/02_Zagarnicka.pdf
39. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир : Вид-во Рута, 2006. 320 с.

40. Зверев И. Д. Максимова В. Н. Межпредметные связи в современной школе. Москва : Просвещение, 1986. 160 с.
41. Зеленев Л. А., Дахин А. В., Ананьев Ю. В., Кутырев В. А. Культурология : учеб. пособие. Нижний Новгород : НГУ, 1993. 93 с.
42. Зорин С. С. Формирование визуальной культуры у детей. URL : <https://docplayer.ru/67018952-Formirovanie-vizualnoy-kultury.html>
43. Зязюн І. А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир, 2005. Вип. 25. С.13–18.
44. Ильин Г. Л. Образование и культура. Москва : Пресс, 1992. 168 с.
45. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. Санкт Петербург : Питер, 2000. 512 с.
46. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности. Санкт-Петербург : Питер. 2009. 434 с.
47. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Москва : «Академия», 2002. 208 с.
48. Иванов В. Медіаосвіта та медіаграмотність : короткий огляд. Київ : АУП, ЦВП, 2011. 58 с.
49. Іванченко Є. А. Теоретичні основи системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів : монографія. Одеса : «Поліграф», 2009. 400 с.
50. Іванчук М. Г. Інтегроване навчання : сутність та виховний потенціал. (Виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання). Чернівці : Рута, 2004. 360 с.
51. Изард К. Э. Психология эмоций. Серия : Мастера психологии. Санкт-Петербург : «Питер», 2007. 327 с.
52. Історія української культури : словник термінів і понять / уклад. С. І. Побожій. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014. 38 с.
53. Історія мистецтв : (Частина І) : навчальний посібник для студентів І курсу за напрямом підготовки 6.060102 «Архітектура» денної форми

- навчання./ уклад. Трегубов К. Ю., Макуха О. В. Полтава : ПолтНТУ, 2015. 151 с.
54. Карпова О. О. Навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій : монографія. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2016. 216 с.
55. Княжева І. А. Теоретико-методологічні засади розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури : дис... д-ра пед. наук : 13.00.04, 13.00.08. Одеса, 2014. 536 с.
56. Коваленко В. О. Педагогічні умови організації позааудиторної навчальної діяльності студентів медичних коледжів : автореф. дис.....канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2014. 23 с.
57. Коваль О. Є. Тематичний словник-довідник з психології та педагогіки : навчальний посібник. Вид. 2-ге доповнене та перероблене. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. 138 с.
58. Ковальчук О. А. Педагогічні умови професійного становлення майбутнього вчителя математики у позааудиторній навчально-виховній діяльності : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2013. 20 с.
59. Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю. Словарь по педагогике. Москва : ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2005. 448 с.
60. Колоянова О. Г. Формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до інтерпретації художніх творів : дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Ізмаїл, 2013. 260 с.
61. Колоянова О. Г. Методика формування готовності студентів до інтерпретації творів образотворчого мистецтва. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти. 2011. Вип. 11. С. 197–201.

62. Корінний М. М. Короткий енциклопедичний словник з культури. Київ : Україна, 2003. 384 с.
63. Коновець С. В. Естетичні та етичні засади оптимізації професійної діяльності викладачів образотворчого мистецтва вищих навчальних закладів : посібник. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 148 с.
64. Коновець С. В. Теоретичні та методичні основи творчого розвитку майбутніх учителів образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах : дис... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2012. 467 с.
65. Конюхов Н. И. Справочник практического психолога. Прикладные аспекты современной психологии. Термины, законы, концепции, методы: справочное издание. Москва, 1992. URL: <http://www.twirpx.com/file/15704>
66. Кравченко А. И. Культурология : учебное пособие для вузов. 3-е изд. Москва : Академический Проект, 2002. 496 с.
67. Крапивенко А. В. Технологии мультимедиа и восприятие опущений : учебное пособие. Москва : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2009. 271 с.
68. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. Москва : Высшая школа, 1990. 119 с.
69. Культурологія : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2001. 121 с.
70. Лакан Ж. Телевидение. Пер. с фр./ Перевод А. Черноглазова. Москва : ИТДК «Гнозис», Издательство «Логос», 2000. 160 с.
71. Лановенко А. О. Використання засобів мультимедіа при підготовці вчителів гуманітарних спеціальностей. *Міжвузівський збірник "Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво"*. Луцьк, 2011. Вип. № 4. С. 50–54.
72. Лановенко А. О. Організаційно-педагогічні умови формування ключових компетентостей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа : методичні рекомендації / за заг. ред. проф. Гуревича Р. С. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2013. 115 с.

73. Лещенко М. П. Естетичне поле педагогічної концепції В. О. Сухомлинського. *Теорія і практика сучасного естетичного виховання у контексті педагогічної спадщини Василя Сухомлинського: зб. наук, праць*. Полтава, 1998. С. 18–19.
74. Лотман Ю. М. *Культура и взрыв*. Москва : Издательская группа «Прогресс», 1992. 272 с.
75. Лотман Ю. М., Цивьян Ю. *Диалог с экраном*. Таллинн: «Александра», 1994. 144 с.
76. Мак-Люен М. *Галактика Гутенберга. Сотворение человека печатной Культуры*. Серия «СДВИГ ПАРАДИГМЫ». Киев : Ника-Центр Эльга, 2004. 432 с.
77. Максименко С. Д. *Общая психология*. Серия «Образовательная библиотека». Москва : «Рефл-бук», Киев : «Ваклер», 2004. 528 с.
78. Малицька О. В. Культуротворча діяльність як пріоритет сучасної вищої освіти. *«Young Scientist»*. № 1 (41). January, 2017. С. 117–120.
79. Масімова Л. Г. Візуальна грамотність в системі медіаосвіти. *Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадського*. Київ, 2013. № 3. С. 172–176.
80. Масол Л. М. *Художньо-педагогічні технології в основній школі : єдність навчання і виховання : метод. посіб.* Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. 178 с.
81. Матійків І. М. *Психологічні умови формування професійної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів сфери обслуговування : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07*. Івано-Франківськ, 2008. 245 с.
82. Медведева О. Р. *Формування творчих умінь студентів у позааудиторній виховній роботі : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04*. Харків, 2008. 23 с.

83. Мехоношина О. В. Розвиток візуальної культури студентів художньо-педагогічних спеціальностей при вивченні мистецтва шрифту : автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.08. Москва, 2011. 22 с.
84. Мещеряков Б. Г., Зинченко В. П. Большой психологический словарь. 4-е изд., дополн. и испр. Москва : АСТ, Санкт-Петербург : Прайм-Еврознак, 2008. 868 с.
85. Музика О. Я. Професійно-орієнтовані завдання у системі підготовки студентів-психологів : навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. С. 9–23.
86. Музика О. Я. Розвиток творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі вивчення фахових дисциплін. URL : <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/531/1/Музика%20О.Я.%20МОНОГРАФІЯ%20%20.pdf>
87. Новиков А. М. Методология художественной деятельности. Москва : «Эгвес», 2008. 72 с.
88. Новолодская Т. А., Садовников В. Н. Философские проблемы социально-гуманитарного знания : уч. пособие для студ ВУЗов. Санкт-Петербург : СПбГУ ИТМО, 2008. 206 с.
89. Неменський Б. М. Педагогика искусства : Видеть, ведать и творить. Москва : Просвещение, 2012. 270 с.
90. Немов Р. С. Психологический словарь. Москва : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2007. 560 с.
91. Ніколаї Г. Ю. Музично-педагогічна освіта в Польщі : історія та сучасність : монографія. Суми : СумДПУ імені А. Макаренка, 2007. 396 с.
92. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка / Российская академия наук. Институт русского языка имени В. В. Виноградова. 4-е изд., доп. Москва : Азбуковник, 1997. 944 с.
93. Онкович Г. В. Засоби масової комунікації у термінологічному просторі медіа-освіти. *Дієслово*, 2007. № 5. С. 29–31.

94. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання : навч. посіб. / А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий [та ін.]. Київ : ІСДО, 1993. 336 с.
95. Осадчий В. В., Осадча К. П. Інформаційно-комунікаційні тенології у процесі розвитку візуального мислення майбутніх учителів. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Серія : Педагогіка. 2014. № 1 (12). С. 128–133.
96. Осипова Т. Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до педагогічного наставництва : монографія. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2015. 412 с.
97. Основы педагогического мастерства : учеб. пособие для пед. спец. высш. учеб. заведений / И.А. Зязюн, И Ф. Кривонос, Н.М. Тарасевич и др.; под ред. И.А. Зязюна. Москва : Просвещение, 1989. 302 с.
98. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти : монографія. Чернівці : Зелена Буковина, 2009. 752 с.
99. Отич О. М. Мистецтво у змісті професійної підготовки майбутнього педагога професійного навчання : навч.-метод. посіб. Полтава : ІнтерГрафіка, 2005. 227 с.
100. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) : монографія. Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
101. Пальшкова І. О. Формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя початкової школи : практико-орієнтований підхід : дис... д-ра пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2009. 427 с.
102. Парсонс Т. Соціальна система. Москва : Академический проект, 2018. 529 с.
103. Про затвердження Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних

- навчальних закладах : Наказ МОН України від 25.02.2004 № 151/11. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1_11290-04
104. Педагогический энциклопедический словарь/ гл. ред. Б. М. Бим-Бад. Москва : Большая рос. энциклопедия, 2003. 528 с.
105. Петере В. А. Шпаргалка по психологии и педагогике : учеб. пособие. Москва : ТК Велби, 2005. 48 с.
106. Пешкова В. Е. Педагогика. Часть 1 : Введение в педагогическую деятельность. Курс лекций (Учебное пособие). Майкоп : АГУ, 2010. 42 с.
107. Полатайко О. М. Формування художньо-образного мислення майбутнього вчителя музики у процесі інтерпретації творів мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2010. 20 с.
108. Полуэхтова И. А. Штрихи к портрету. *Искусство кино*, 1997. № 1. URL : <https://old.kinoart.ru/archive/1997/01/n1-article16>
109. Полюдова Е. Н. Визуальная культура и современное художественное образование. URL : <http://www.art-education.ru/electronic-journal/vizualnaya-kultura-i-sovremennoe-hudozhestvennoe-obrazovanie>
110. Попелюшко Р. П. Проблеми мотивації педагогічної діяльності. URL : elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/1226/1/4.doc
111. Прокопова А. С. Визуальная культура будущих учителей изобразительного искусства. *Вектор науки ТГУ*. 2014 № 1 (27). С. 255–259.
112. Психические состояния / Сост. и общая ред. Л. В. Куликова. Санкт-Петербург : Питер. 2000. 512 с.
113. Психологія : навчальний посібник / О. В. Винославська, О. А. Бреусенко-Кузнєцов, В. Л. Зливков та ін.; За наук. ред. О. В. Винославської. Київ : Фірма «ІНКОС», 2005. 352 с.
114. Рибалко Л. С. Виявлення мотиваційно-ціннісної спрямованості майбутнього вчителя на саморозвиток. *Вісник ХДАК*. 2009. Вип. 27. С. 212–219.

115. Розін В. М. Візуальна культура і сприйняття : як людина бачить і розуміє світ. Москва : ЛИБРОКОМ, 2009. 272 с.
116. Роменець В. А., Маноха І. П. История психологии XX века. Київ : Либідь, 1998. 894 с.
117. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. Москва : Педагогика, 1973. 424 с.
118. Рубель І. С. Сутність поняття візуальна культура. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи* : матеріали ІХ міжнар. наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 9-10 листоп. 2017 р. Хмельницький, 2017. С. 199–200.
119. Рубель І. С. Візуальна культура як складник професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти: матеріали ІV міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 20 бер. 2018 р. Київ, 2018. С. 130–131.*
120. Рубель І. С. Візуальне мислення як складова візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: педагогічні науки. Бердянськ, 2018. Вип. 1. С. 196–203.*
121. Рубель І. С. Інтеграція фахових і психолого-педагогічних дисциплін як педагогічна умова формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Economical and Social Focused Issues of Modern World* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Bratislava, 24-25 oct. 2018. Bratislava, 2018. С. 384–404.
122. Рубель І. С. Розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва. *Педагогічні науки. Херсон, 2018. Вип. LXXXV. С. 150–155.*
123. Рубель І. С. Залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до розв'язання професійно-зорієнтованих завдань засобами мультимедійних технологій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Запоріжжя, 2018. № 60. Т. 2. С. 158–164.*

124. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посібник. Київ : Інтерпроф, 2002. 270 с.
125. Савенкова Л. Г. Дидактика художественного образования как составляющая часть педагогики искусства : новое знание : учебно-методическое пособие для системы общего и высшего профессионального образования. Москва : ИХО РАО, 2011. 279 с.
126. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності : навч. посібник. Київ : Вища школа, 2004. 335 с.
127. Сидоренко В. Д. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань : Розвиток візуального мистецтва України ХХ–ХХІ століть. Київ : ВХ [студіо], 2008. 188 с.
128. Симоненко С. М. Креативність як основна функція візуального мислення. *Актуальні проблеми психології : Проблеми психології творчості.* / За ред. В.О. Моляко. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. Т. 12. Вип. 5. Ч. 1. 288 с.
129. Слостенин В. А. и др. Педагогика : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / под ред. В. А. Слостенина. Москва : Издательский центр «Академия», 2002. 576 с.
130. Слостенин В.А., Исаев И., Шиянов Е. Педагогика. Москва : Владос, 2004. 564 с.
131. Словарь русского языка / сост. С. И. Ожегов. 2 изд испр. и доп./ Под ред. С.П. Обнорского. Москва, 1952. 484 с.
132. Словник психолого-педагогічних термінів і понять (на допомогу працівнику сільської школи) / укл. Ю. В. Буган, В. І. Уруський. Тернопіль : ТОКІШПО, 2001. 179 с.
133. Словник української мови : в 11 томах. Том 4, 1973. С. 35. URL : <http://sum.in.ua/s/integracija>
134. Современный философский словарь / Под ред. В. Е. Кемерова. 2-е изд., испр. и доп. Лондон, Франкфурт-на-Майне, Париж, Люксембург, Москва, Минск : Панпринт, 1998. 1064 с.

135. Сова О. С. Формування художньо-педагогічних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі пленерної практики : дис....канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2018. 325 с.
136. Соколов Н. Н. Общество и телекоммуникационная инфраструктура – технократический подход. Информационные продукты, процессы и технологии. Computer-Aided Software and Hardware Engineering. Сборник статей. Москва : Изд-во «Технология машиностроения», 1998.
137. Соколов Э. В. Культурология. Очерки теорий культуры : пособие для старшеклассников. Москва : Фирма «Интерпракс», 1994. 269 с.
138. Сотська Г. І. Підготовка майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до навчання учнів основної школи художнього конструювання : автореф. дис.. канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2008. 22 с.
139. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В. В. Радула. Київ : «ЕкОб», 2004. 304 с.
140. Станіславська К. І. Мистецько-видовищні форми сучасної культури : монографія. Вид 2, перероблене. і доп. Київ : НАКККіМ, 2016. 352 с.
141. Степанов С. С. Креативность. Популярная психологическая энциклопедия. Москва : Изд-во Эксмо, 2005. 672 с.
142. Сухомлинський В. О. Об умственном воспитании / Сост. и авт. вступ. ст. М. И. Мухин. Київ : Радянська школа, 1983. 224 с.
143. Тематичний словник-довідник з соціології / за ред. В. Кохана, укладач А. Александровська, Є. Буга, Ю. Ткачук та ін. Чернівці : Чернівецький національний ун-т, 2009. 112 с.
144. Теплов Б. М. Психологические вопросы художественного воспитания. Изв. АПН. РСФСР. 1947. Вып. 2. С. 7.
145. Толковый словарь Ушакова. Д. Н. Ушаков. 1935–1940 с. URL : <http://alcala.ru/slovar-ushakova/slovar-P/148904.shtml>
146. Трач Ю. В. Зміст понять «візуальна грамотність» і «візуальна культура». *Питання культурології*. Київ, 2017. Вип. 32. С. 170–186.

147. Туриніна О. Л. Психологія творчості : навч. посіб. Київ : МАУП, 2007. 160 с.
148. Тюрікова О. М. Підготовка вчителів образотворчого мистецтва до професійної діяльності в умовах культуротворчого середовища загальноосвітньої школи : автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2008. 21 с.
149. Українська радянська енциклопедія (УРЕ) : в 12 томах. 1974–1985. Академія наук УРСР. Київ, 1970. Т. 2. 608 с.
150. Усманова А. Р. Визуальний поворот и гендерная история. *Гендерные исследования*. Харьков, 2000. № 4. С. 149–176.
151. Усманова А. Р. Репрезентация как присвоение: к проблеме существования Другого в дискурсе. *Топос*, 2001. № 4. С. 50–66.
152. Ушаков Д. Н., Даль В. И. Большой энциклопедический словарь. Москва : dicView, 2000. 1000 с.
153. Федоров А. В. Медиаобразование и медиаграмотность. Таганрог : Изд-во Кучма, 2004. 340 с.
154. Федоров А. В. Современный учитель и медиаобразование. *Медиаобразование*. 2010. № 1. С. 38.
155. Федорова О. Ф. Некоторые вопросы активизации учащихся в процессе теоретического и производственного обучения. Москва : Высш. шк., 1970. 301 с.
156. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
157. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. 2-е изд. Санкт-Петербург : Питер; Москва : Смысл, 2003. 860 с.
158. Художня культура України : навч. посіб. / Л. М. Масол, С. А. Ничкало, Г. І. Веселовська, О. І. Онієнко; за заг. ред. Л. М. Масол. Київ : Вища шк., 2006. 239 с.

159. Чапаев Н. К. Структура и содержание теоретико-методологического обеспечения педагогической интеграции : дис...доктора пед. наук : 13.00.01. Екатеринбург, 1998. 502 с.
160. Шевнюк О. Л. Культурологія : навчальний посібник. Київ : Знання, 2004. 353 с.
161. Шевнюк О. Л. Структура і функції культурологічної освіти майбутнього вчителя. *Педагогіка і психологія*. Київ : «Педагогічна преса», 2003. С. 81–89.
162. Шевнюк О. Л. Структура і функції культурологічної освіти майбутнього вчителя. *Наука і сучасність: зб. наук. праць НПУ імені М. П. Драгоманова*. Київ, Логос, 2002. Том XXXIII. С. 3–12.
163. Шикирінська О. А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів : дис.... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2013. 20 с.
164. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории. Образ и действительность. Попурри. 2009. Том 1. 656 с.
165. Щекин Г. В. Организация и психология управления персоналом : учеб.-метод. пособие. Київ : МАУП, 2002. 832 с.
166. Щербо А. Б., Джола Д. Н. Эстетичне виховання учнів у початкових класах. Київ : Рад. шк., 1969. 235 с.
167. Щолокова О. П. Художньо-естетичне виховання засобами світової художньої культури : навч. посіб. Київ : УДПУ, 1993. 80 с.
168. Barnard M. Approaches to Understanding Visual Culture. New York, 2001. 212 p.
169. Mitchell W. J. T. What Do Pictures Really Want? *OCTOBER*. Summer, 1996. P. 71–82.
170. Mirzoeff N. An Introduction to Visual Culture. London: Routledge, 1999. 274 p. P. 3–4.
171. Torrance E. P. The Search for Satori and Creativity. Buffalo N.Y. : Creative Education Foundation, 1979.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1. Критерії, показники і рівні сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва

Констатувальний етап дослідження здійснювався з метою вивчення стану сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, визначення якісних і кількісних характеристик зазначеного конструкту в ході професійної підготовки. У констатувальному експерименті взяли участь студенти художньо-графічного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. Експериментальним дослідженням було охоплено 206 студентів. У формувальному експерименті взяли участь 102 майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Студентів довільно було розподілено на експериментальну (ЕГ) і контрольну (КГ) групи. До ЕГ (102 особи) увійшли студенти, з якими в подальшому передбачалося проведення цілеспрямованої роботи з формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, КГ (104 особи) склали студенти, які навчалися за традиційною програмою без упровадження визначених педагогічних умов.

З метою визначення стану сформованості візуальної культури образотворчого мистецтва доцільним є застосування критеріального підходу [24, с. 231–234]. У довідниковій літературі поняття «критерій» (у перекладі з грецької *kriterion* – засіб судження, переконання, міра) розглядається по-різному, зокрема: як мірило, оцінка предмета чи явища [40, с. 196]; ознака, на підставі якої робиться оцінка, визначення чи класифікація; мірило для визначення оцінки предмета чи явища [11, с. 149]; засіб для вирішення,

судження, рівень досягнень, який визначається за ступенем наближення до мети [9, с. 483]; підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило істинності, вірогідності людських знань, їх відповідності об'єктивній дійсності, встановлені значення параметрів та характеристик [3, с. 588].

Критерії, за твердженням С. Іванової, мають бути об'єктивними та включати найсуттєвіші, основні сутнісні ознаки досліджуваного явища, а також відображати динаміку вимірюваної якості в просторі та часі й розкриватися через низку показників, за інтенсивністю прояву яких можна стверджувати про більший чи менший рівень втілення конкретного критерію [11, с. 152].

Важливими складниками критерію, що характеризують його зміст, за Т. Осиповою, виступають показники, основна сукупність яких його формує й описує рівень досліджуваного явища [21, с. 270–271].

У довідникових джерелах поняття «показник» трактується як свідчення, доказ, ознака чого-небудь; наочні дані про результати певної роботи, процесу; факти про досягнення в чому-небудь [36, с. 10].

У контексті дослідження згідно з виокремленими компонентами у структурі візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в ході професійної підготовки було визначено критерії з відповідними показниками. Опишемо критерії і показники, за якими оцінювався кожний із обраних компонентів.

Стан сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за мотиваційним компонентом оцінювався за спонукальним критерієм із такими показниками: наявність мотивації на здійснення культуротворчої діяльності; наявність мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності [28, с. 73–77].

Означений критерій спрямований на вмотивування студентів до пізнання у сфері образотворчого та візуального мистецтв, особистісного зросту в окреслених сферах, культурно-естетичного розвитку та здійснення професійної художньо-педагогічної діяльності, а також спонукання до

власної самореалізації через образотворче та візуальне мистецтво.

Першим показником спонукального критерію виступає «наявність мотивації на здійснення культуротворчої діяльності», вибір якого зумовлений тим, що професія вчителя образотворчого мистецтва передбачає професійну спрямованість і зацікавленість у глибоких знаннях з образотворчого, сучасного та візуального мистецтв; володіння педагогічною технікою і використання технік візуального подання інформації; розроблення та здійснення культуротворчих проєктів і заходів, які спрямовані на виховання та дотримання загальнолюдських цінностей і надбань різних течій візуальної культури; позитивного ставлення до оволодіння професійними навичками та прийомами діяльності вчителя образотворчого мистецтва у сфері візуальної культури та мистецтва. Рівні розвитку за цим показником визначалися за допомогою адаптованого питальника М. Фетіскіна, В. Козлова [39, с. 74–75].

За О. Рудницькою, саме майбутніх учителів образотворчого мистецтва необхідно спрямовувати на здійснення культуротворчої діяльності, на формування мотивації на успішну художньо-педагогічну діяльність для розвитку загальної і візуальної культури [31, с. 95].

Із філософської позиції поняття «культуротворчість» розглядається як осмислене дієве буття індивіду та суспільства в історичному контексті, що породжує нові культурні форми, сенси, цінності і поєднує та інтерпретує вже сформовані раніше досягнення людства [15, с. 6–39]. Така наукова позиція близька до започаткованого дослідження, оскільки, за визначенням учених (К. Албуханова-Славська, Л. Божович, Г. Костюк, С. Максименко, О. Леонтєв, С. Рубінштейн та ін.), наявність мотивації спрямовує будь-яку діяльність: пізнавальну, навчальну, професійну, а отже й культуротворчу. З огляду на це, вважаємо за необхідне вмотивовувати студентів на реалізацію творчого потенціалу через культуротворчу діяльність (створення творчих робіт, добір творів мистецтва, організація виставок і конкурсів, оздоблення дитячих майданчиків тощо), що активізуватиме в них особисту культурну

позицію, а також формуватиме їхню візуальну культуру.

Іншим показником означеного критерію обрано «наявність мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності». Л. Рибалко вважає, що мотив досягнення реалізується особистістю для самовдосконалення, а також для соціального ствердження (репутація, авторитет, визнання в колективі, престиж і лідерство) [24, с. 176–181]. На нашу думку, вмотивованість студентів на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності сприятиме їхній цілеспрямованій діяльності в галузі образотворчості та візуальної культури, через створення власних творчих продуктів, їх презентацію, а також професійну діяльність, що виражатиметься в стимуляції інтересу підростаючого покоління до реалізації освітніх і творчих цілей, а отже, формуватиме візуальну культуру майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Наявність мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності майбутніх учителів образотворчого мистецтва реалізується через розвиток творчої активності, в осягненні і застосуванні видів і засобів візуальної культури, у пошуку студентами кращих методів педагогічної діяльності формування візуальної культури; пошук нового сенсу у відомих і невідомих фактах візуальної культури та мистецтва; прагнення досягти високих результатів у подальшій професійній діяльності.

Для діагностування стану сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в ході професійної підготовки за когнітивним компонентом обрано знаннєвий критерій, що містить такі показники, як: обізнаність із напрямками та видами візуального мистецтва, обізнаність із медіаосвітніми засобами навчання [29, с. 58–61].

Вибір показника «обізнаність із напрямками та видами візуального мистецтва» зумовлений необхідністю розширення знаннєвої бази майбутніми вчителями образотворчого мистецтва щодо формування візуальної культури та розширення гами емоційно-почуттєвих переживань у процесі сприйняття її об'єктів; вивчення феномена візуального образу та природи візуального

мистецтва; основи семіотики візуальних мистецтв; основних наукових доробок у вивченні візуальних мистецтв; вивчення видів і жанрів візуальних мистецтв; основних етапів розвитку світового візуального мистецтва; створення візуальних продуктів у вигляді проєктів і в матеріалі.

Ю. Горщенко проаналізовано показники знаннєвого критерію з позиції обізнаності естетичних цінностей, і хоча авторка вивчає розвиток естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи, результати її наукових розвідок є цікавими для започаткованого дослідження, зокрема такі, як: підвищення рівня обізнаності жанрів мистецьких творів різних видів, знайомство з представниками хореографічного, образотворчого, музичного, екранного, театрального та літературного мистецтв, видатними архітекторами, фотохудожниками, цирковими артистами, ознайомлення студентів з відомими всьому світу творами мистецтва [7, с. 313–320].

На нашу думку, саме обізнаність із напрямками та видами візуального мистецтва допомагатиме майбутнім учителям образотворчого мистецтва цілісно сприймати та поєднувати різні види мистецтв минулих часів з доробками та досягненнями у візуальній і технологічній сферах сучасності, що сприятиме формуванню їхньої візуальної культури під час професійної підготовки.

Іншим показником означеного критерію виступає «обізнаність із медіаосвітніми засобами навчання», вибір якого пов'язаний з активізацією позиції студентів щодо самовиховання та самоосвіти в галузі новітніх технологічних, медійних розробок візуальної культури та мистецтва, орієнтування їх на розширення та поглиблення своїх знань у досягненнях візуального мистецтва, програмних продуктів та медійних засобів; набуття умінь аналізувати ціннісно-змістове навантаження в надбаннях сучасної візуальної культури; формування методичних навичок використання медіазасобів в освітньому процесі.

В аспекті започаткованого дослідження слушним є твердження А. Лановенко [15, с. 80], що засоби мультимедіа в освітньому процесі завдяки

багатоканальності та полімодальності подання інформації допомагають студентам в організації власної освітньо-пізнавальної діяльності, забезпечують розвиток їхніх творчих здібностей. Уважаємо, що саме обізнаність із медіаосвітніми засобами навчання допоможе студентам у пошуковій, самостійній роботі, у процесі самовдосконалення власного естетичного, мистецького, візуального і педагогічного потенціалу, а також формуватиме в них візуальну культуру.

Для вимірювання естетичного компонента обрано суб'єктивний критерій із такими показниками, як «наявність візуального мислення» і «наявність креативності» [27, с. 94–98].

Показник «наявність візуального мислення» є важливим у розпочатому дослідженні, адже саме візуальне мислення є найвищим рівнем розвитку наочних форм мисленнєвої діяльності (С. Симоненко). Дослідниця зауважує, що наочно-образному мисленню відповідає відображення конкретних образів-уявлень, а діяльність візуального мислення спрямована на визначення невідомого у структурі функціональних зв'язків реальних і уявних об'єктів за допомогою різних форм подання інформації. Наочність візуального мислення відтворює реальний об'єкт не в чистому вигляді, а через його перетворення (В. Зінченко, С. Симоненко, Цзян Даньян). С. Симоненко наголошує на існуванні образу-концепту, якому притаманні такі якості: домінування раціонального над почуттєвим, абстрактного над конкретним, ідеального над безпосереднім відображенням дійсності, що подаються у просторово-графічному вигляді. Візуальне мислення вона визнає пізнавальною діяльністю, а також вищою формою узагальненого та наочного відображення дійсності [35, с. 12].

З оглядк на вище зазначене, вважаємо за необхідне приділяти увагу саме формуванню візуального мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва в ході професійної підготовки, оскільки означений показник передбачає розвиток у студентів навичок візуального сприйняття площинної, просторової і кольорової інформації, пізнання досягнень світового,

національного, регіонального рівнів візуальної культури; використання надбань візуальної культури різних видів і форм у змісті освіти образотворчого мистецтва; набуття ними загальних уявлень про сучасні візуальні технології; розвиток у них здатності до адекватного відображення дійсності та творчого перетворення візуальних образів, шаблонів, концепцій.

Іншим показником суб'єктного критерію обрано «наявність креативності». В аспекті започаткованого дослідження наявність креативності є важливим показником сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, оскільки він є аналогом творчих здатностей особистості, що перетворює знання, факти, речі завдяки уяві та фантазії, створює нові візуальні образи на підґрунті відомого матеріалу, а також на основі абстрактних, символічних, авангардних, безпредметних образів ґрунтуючись на наочності, здатний ефективно відображати практично будь-які категоріальні відносини [1, с. 83].

Важливими є не тільки знання майбутніх учителів образотворчого мистецтва щодо різних видів мистецтва, а й уміння оперувати логічними фактами й емоційно-почуттєвими образами, а також вільно утворювати нові образні форми. Така здатність належить саме до креативності, яка дослідниками (М. Акімова, К. Гуревич та ін.) розглядається з позицій поєднання інтелектуального розвитку, а також особистісних рис людини, її вмотивованості, свободи та гнучкості мислення [1, с. 173].

На думку вчених (В. Зінченко, С. Симоненко, Цзян Даньян), креативність визнається однією із діяльних функцій візуально-мисленневих образів, до яких також віднесено пізнавальну, прогностичну, регулювальну та комунікативну. Креативність розглядається як основна функція візуального мислення, у зв'язку з тим, що процесуальні характеристики (продуктивність, конструктивна активність, категоріальна гнучкість, вербальна та візуальна оригінальність) та операційні механізми (здатність до візуальної диференціації елементів структури, встановлення візуальних аналогій, візуальний синтез і аналіз, здатність до узагальненого бачення

трансформованої структури) означеного мислення знаходяться у смисловій близькості [41, с. 134].

Отже, наявність креативності в започаткованому дослідженні є важливим показником суб'єктного критерію, що свідчить про інтелектуальну й емоційну сформованість візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, адже цей показник є системотвірним у розвитку й освіті особистості.

Для діагностування стану сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у ході професійної підготовки за оцінним компонентом обрано аналітичний критерій із такими показниками, як «наявність інтерпретаційних умінь» і «здатність до художньо-творчої оцінки творчих продуктів» [30, с. 95–99].

Вибір показника «наявність інтерпретаційних умінь» зумовлений тим, що інтерпретація – це операція розуміння, яка тісно пов'язана з різними видами пояснення [22, с. 209–216].

Зокрема О. Колояною підкреслюється відмінність інтерпретаційної та аналітичної діяльності щодо інтерпретації художніх творів. Ми погоджуємось із цією думкою, оскільки авторка вважає інтерпретацію поєднанням пошуків сенсів, діалогу з автором, традицією та самим собою, з аналітичною діяльністю, що передбачає використання законів мистецтвознавчого аналізу [11, с. 78].

Уважаємо, що саме наявність інтерпретаційних умінь є необхідною якістю студента і майбутнього професіонала, адже такі вміння потребують досвіду, гнучкості почуттів і мислення, навичок мистецтвознавчого аналізу творів, пошукової роботи, відкритості до новітніх досягнень і поєднання їх із світовими людськими та культурними цінностями, що розвиватиме гармонійну особистість із сформованою візуальною культурою.

Ще одним показником аналітичного критерію виступає «здатність до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів», вибір якого зумовлений тим, що сформованість візуальної культури є сукупністю навичок у

майбутніх учителів образотворчого мистецтва сприймати, інтерпретувати, створювати творчі продукти, а також пов'язано зі здатністю на професійному рівні їх аналізувати на художньо-естетичних засадах. У такому процесі важливим є знання мистецтвознавчого розгляду творів, виховання навичок у студентів критичного ставлення до власних досягнень, розвитку в них умінь і навичок для здійснення аналітичної діяльності щодо творчих досягнень світового, національного, місцевого, індивідуального рівнів, що формуватиме візуальну культуру майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Для визначення рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва на підставі визначених критеріїв та показників було дібрано відповідні методики (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Компоненти, критерії, показники візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва і методики їх діагностики

Компоненти	Критерії	Показники	Методики
Мотиваційний	Спонукальний	наявність мотивації на здійснення культуротворчої діяльності	адаптований питальник М. Фетіскіна, В. Козлова [39]
		наявність мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності	тест оцінки мотивації на досягнення мети, успіху (Т. Елерс) [20]
Когнітивний	Знансєвий	обізнаність із напрямками та видами візуального мистецтва	тест оцінки (розроблений автором)
		обізнаність із	картка самооцінки

		медіаосвітними засобами навчання	(розроблена автором)
Естетичний	Суб'єктивний	наявність візуального мислення	прогресивні матриці Дж. Равена [36], тест І. Якиманської [16]
		наявність креативності	фігурний тест П. Торренса [42], тест на креативність Н. Вишнякової [31]
Оцінний	Аналітичний	наявність інтерпретаційних умінь	адаптована картка самооцінки інтерпретаційних умінь І. Ткачук [37]
		здатність до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів	адаптована картка самооцінки Ю. Горщенко [6]

Крім означених методик використовувалися опитування, бесіди, спостереження за діями студентів під час проведення рольових ігор, дискусій, самоаналізу тощо. Зазначимо, що спостереження відбувалися з інтервалом у часі, що надало можливість стверджувати про репрезентативність результатів вибірки.

Для діагностики сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва було виділено таку шкалу балів: 4 бали – досліджувана ознака розвинена яскраво; 3 бали – досліджувана ознака розвинена середньо; 2 бали – досліджувана ознака розвинена слабо; 1 бал – досліджувана ознака розвинена надзвичайно слабо. Середній бал за сукупністю ознак визначав рівень сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Відповідно до цього було виявлено 3 рівні сформованості візуальної культури: достатній рівень (4–5

балів) – якості виявляються завжди, яскраво, мають розвинений характер; задовільний рівень (2–3,9 балів) – якості виявляються майже завжди, але на недостатньому рівні; низький рівень прояву якості (1–1,9 балів) – якості характеризуються слабким проявом ознак, мають епізодичний характер, виявляються дуже рідко чи не виявляються зовсім.

Для оцінки сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва використовувалася діагностувальна процедура вивчення ступеня прояву показників визначених критеріїв, що дозволило віднести їх до того чи того рівня.

Достатній рівень був характерний студентам, які вмотивовані на здійснення культуротворчої діяльності та досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності, що виражалось в позитивній настанові до виконання складних і проблемних завдань художньо-педагогічного характеру, бажанні опрацювати нові художні теми, техніки, завдання за власним інтересом. Студенти демонстрували обізнаність із видами і напрямками візуального мистецтва, жанрами образотворчого мистецтва, формами сучасного мистецтва, безпомилково визначали художні стилі та засоби мистецької мови, обізнаність із медіаосвітними засобами навчання, виявляли вміння доцільно використовувати різні медіа, створювати медіа продукти. У таких студентів розвинене візуальне і творче мислення, їм властиві такі якості, як допитливість, оригінальність, творче ставлення до професії, уява, інтуїція, почуття гумору. Майбутні вчителі образотворчого мистецтва цього рівня критично ставилися до власної діяльності, адекватно оцінюючи свої досягнення, виявляли здатність інтерпретувати візуальні твори мистецтва, надавати художньо-естетичну оцінку творчих продуктів, що виявлялось у знаннях жанрів і напрямів візуального мистецтва, розумінні емоційного змісту й естетичного значення художнього твору.

Задовільний рівень був притаманний студентам, які характеризувалися нестійкою мотивацією на здійснення культуротворчої діяльності і досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності, у них простежувалася настанова

на створення художньо-творчих робіт, проте бажання до їх демонстрації і настанова до участі у виставковій діяльності виявлялись епізодично. Вони з цікавістю ставилися до засвоєння нових складних тем, завдань, технік, натомість їхні досягнення в роботі, настанова до подолання труднощів недостатньо виражені, а оцінка власних творчих досягнень почасти завищена або занижена. Майбутні вчителі образотворчого мистецтва припускалися помилок у визначенні основних видів мистецтва, жанрів образотворчого мистецтва, форм сучасного мистецтва художніх стилів і засобів мистецької мови. У них наявні прогалини в знаннях щодо теорії медіа, історії їх виникнення, умінні доцільно використовувати різні медіа. Студенти цього рівня характеризувалися досить розвиненим візуальним і творчим мисленням, демонстрували гнучкість мислення, проте не виявляли оригінальності мислення, допитливості, емоційності, почуття гумору. Вони припускалися помилок під час інтерпретації творчих продуктів, потребували допомоги з боку викладача або інших студентів у композиційному аналізі творів. Такі майбутні вчителі образотворчого мистецтва здатні до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів, обізнані із жанрами і напрямками візуального мистецтва, проте не завжди демонстрували критичне ставлення до художніх творів, їх емоційного змісту та естетичного значення.

Низький рівень був властивий студентам, які невмотивовані на здійснення культуротворчої діяльності і досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності. У них наявні прогалини в знаннях щодо основних понять візуальної культури, поверхневі уявлення щодо видів і напрямів візуального мистецтва, вони не володіли вміннями використання медіаосвітніх засобів навчання, неадекватно оцінювали власні творчі досягнення, не здатні вирішувати складні і проблемні художньо-творчі завдання, здебільшого відкладали їх на віддалений час. У визначенні основних видів мистецтва та жанрів образотворчого мистецтва, видів і напрямів візуального мистецтва, художніх стилів і засобів мистецької мови припускалися суттєвих помилок. У майбутніх учителів образотворчого

мистецтва цього рівня слабо розвинене візуальне і творче мислення, вони не здатні до інтерпретації творчих продуктів, композиційного аналізу творів мистецтв, не демонстрували критичне ставлення до художніх творів, їх емоційного змісту й естетичного значення.

Подаємо результати діагностування рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі професійної підготовки на констатувальному етапі експерименту за показниками виокремлених критеріїв.

Для діагностування спонукального критерію за показником «Наявність мотивації на здійснення культуротворчої діяльності» було використано адаптований питальник М. Фетіскіна, В. Козлова [39, с. 74–75] (Див. Додаток А. 1), який характеризувався таким чином: 1 бал отримували відповіді «так» на запитання 1-3, 6, 10-12, 14, 16, 18-20; відповіді «ні» на запитання 4, 5, 7, 9, 13, 15, 17. Підраховувалася загальна кількість балів. Якщо респондент отримав від 1 до 7 балів – діагностувався низький рівень мотивації на здійснення культуротворчої діяльності; кількість набраних балів у межах від 8 до 13 – вважався такий рівень задовільним; від 14 до 20 балів – фіксувався достатній рівень мотивації на здійснення культуротворчої діяльності.

Одержані дані рівнів наявності в майбутніх учителів образотворчого мистецтва мотивації на здійснення культуротворчої діяльності на констатувальному етапі експерименту подано в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Рівні наявності мотивації в майбутніх учителів образотворчого мистецтва на здійснення культуротворчої діяльності на констатувальному етапі експерименту

Групи	Достатній рівень		Задовільн. рівень		Низький рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	15	14,7	50	49,0	37	36,3
КГ	16	15,5	51	49,0	37	35,5

Як видно з таблиці 2.2, за показником «Наявність мотивації на здійснення культуротворчої діяльності» на низькому рівні зафіксовано 36,3% студентів ЕГ і 35,5% КГ. Такий рівень притаманний студентам, у яких була виявлена низька мотивація на створення власних творів та їх демонстрацію; в їхніх відповідях містилися низька настанова до засвоєння нового матеріалу, що відбувалася лише за умови зовнішнього контролю (з боку викладача, друзів, родичів). Ці студенти неадекватно оцінювали свої творчі досягнення і вимоги, вони розглядали лише близькі перспективи в культуротворчій діяльності та в цілому в житті.

На задовільному рівні за означеним показником було виявлено 49,0% респондентів ЕГ і 49,0% КГ, які характеризувалися не досить активною мотивацією на здійснення культуротворчої діяльності. У відповідях студентів простежувалася настанова на створення художньо-творчих робіт, проте бажання до їх демонстрації і настанова до участі у виставковій діяльності виглядала менш вираженою. Також вони з цікавістю ставилися до засвоєння нових складних тем, завдань, технік, натомість оцінка власних творчих досягнень мала або покращений, або погіршений вигляд, власні творчі завдання планували на віддалену перспективу.

Достатній рівень показника «Наявність мотивації на здійснення культуротворчої діяльності» продемонстрували лише 14,7% майбутніх учителів образотворчого мистецтва ЕГ і 15,5% КГ. Це рівень властивий студентам, які демонстрували у своїх відповідях мотивацію на виконання художньо-творчих робіт, бажання опрацювати нові художні теми, техніки, завдання за власним інтересом, планували свої творчі роботи на віддалений час, здійснювали реальну оцінку своїх слабких і сильних сторін у культуротворчій діяльності.

Для визначення показника «Наявність мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності» спонукального критерію, за яким оцінювався мотиваційний компонент у структурі візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, було використано питальник

Т. Елерса [18], що спрямований на вивчення мотивації досягнення успіху (див. Додаток А. 2). Респонденти повинні були відповісти на запитання, в яких ішлося про їхнє ставлення до успішного впровадження своєї творчої діяльності. Крім того, майбутні фахівці повинні були зазначити своє ставлення до одногрупників і друзів до них, проблемних ситуацій, бажання успішно впроваджувати художньо-педагогічну діяльність [28, с. 94–98].

За результатами тестування майбутніх учителів образотворчого мистецтва, які отримали 1–10 балів, було віднесено до низького рівня наявності мотивації на досягнення успіху, від 11 до 16 – до задовільного рівня; від 17 до 31 – до достатнього рівня мотивації. Одержані дані за результатами тестування подано в таблиці 2.3.

Як видно з таблиці 2.3, низький рівень зафіксовано у 36,2% студентів ЕГ і 34,6% – КГ, які не мали настанови до вирішення складних і проблемних художньо-творчих завдань, вони частіше відкладали виконання творчих завдань, не мали бажання до завантаження роботою та поваги до людей, що наполегливо працюють, започатковані проекти в них часто лишалися не завершеними.

Таблиця 2.3

Рівні наявності в майбутніх учителів образотворчого мистецтва мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності на констатувальному етапі експерименту

Групи	Достатній рівень		Задовільн. рівень		Низький рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	16	15,8	49	48,0	37	36,2
КГ	17	16,4	51	49,0	36	34,6

Задовільний рівень мотивації досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності засвідчили 48,0% респондентів ЕГ та 49,0% – КГ. Він був характерний для студентів, відповіді яких містили позитивну настанову до виконання складних та проблемних завдань художньо-педагогічного

характеру, проте їхні досягнення в роботі, настанова до подолання труднощів була менш виражена, ці студенти більше потребували уваги та похвал до своєї роботи, на здійснення творчих проєктів їм було потрібно багато часу.

Достатній рівень виявили лише 15,8% студентів ЕГ і 16,4% – КГ. Майбутні вчителі образотворчого мистецтва демонстрували високий рівень мотивації на досягнення успіху, який виражався в позитивній настанові до виконання складних і проблемних завдань художньо-педагогічного характеру, а труднощі та засудження в здійсненні творчих робіт їх стимулювали до подолання перешкод, вони відчували повагу до людей, що також були налаштовані на наполегливу працю в означеному напрямі.

Узагальнені результати рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, одержані за показниками спонукального критерію на констатувальному етапі експерименту, подано в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

**Рівні сформованості візуальної культури майбутніх учителів
образотворчого мистецтв за спонукальним критерієм на
констатувальному етапі експерименту (у%)**

Показники	Достатній рівень		Задовільн. рівень		Низький рівень	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Наявність мотивації на здійснення культуротворчої діяльності	14,7	15,6	49,0	50,0	36,3	35,5
Наявність мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності	15,5	16,4	48,0	49,0	36,2	34,6
\bar{X}	15,1	16,0	48,5	49,5	36,2	35,0

Як бачимо з табл. 2.4, за показником «Наявність мотивації на здійснення культуротворчої діяльності» низький рівень зафіксовано у 36,3% майбутніх учителів ЕГ та 35,5% – КГ, задовільний рівень у 49,0% студентів ЕГ і 50,0% – КГ, достатній рівень – 14,7% респондентів ЕГ та 15,6% – КГ.

За показником «Наявність мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності» визначено низький рівень – у 36,2% майбутніх учителів ЕГ та 34,7% – КГ, задовільний рівень – у 48,0% респондентів ЕГ і 49,0% – КГ, достатній рівень – у 15,5% студентів ЕГ та 16,4% – КГ.

Загалом за показниками спонукального критерію сформованості візуальної культури продемонстрували низький рівень – 36,2% майбутніх учителів образотворчого мистецтва ЕГ та 35,0% – КГ, задовільний рівень – 48,5% респондентів ЕГ і 49,5% – КГ, достатній рівень – 15,1% студентів ЕГ та 16,0% – КГ.

Одержані результати свідчать про те, що студенти на констатувальному етапі експерименту в цілому були налаштовані на здійснення культуротворчої діяльності, вони з цікавістю ставились до освоєння нових тем, техніки, але часто їм були необхідні зовнішня мотивація та контроль, власні досягнення часто не могли адекватно оцінити, а перспектива можливих досягнень їх не дуже цікавила. Такі дані свідчать про те, що під час навчання в педагогічному закладі вищої освіти, на жаль, недостатньо уваги приділяється формуванню візуальної культури майбутніх учителів, студенти досить поверхнево вмотивовані на здійснення культуротворчої діяльності та не вбачають за необхідне розвивати власну візуальну культуру і формувати її в учнів [28, с. 73–77].

Наступним кроком було діагностування показників за знаннєвим критерієм, за яким оцінювався когнітивний компонент у структурі візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі професійної підготовки.

Для визначення стану сформованості візуальної культури за показником «Обізнаність із напрямками та видами візуального мистецтва»

знаннєвого критерію було розроблено тест оцінки знань щодо класичного та сучасного мистецтва (див. Додаток А. 3). Студентам було потрібно відповісти на 22 запитання та із чотирьох запропонованих відповідей визначити вірне твердження, за кожен правильну нараховувався 1 бал. В результаті рівні зазначених знань визначалися сумою релевантних відповідей: 0–7 балів – низький рівень, 8–15 балів – задовільний рівень, 16–22 бали – достатній рівень обізнаності із напрямками та видами візуального мистецтва [29, с. 58–61].

Слід зазначити, що майбутні вчителі образотворчого мистецтва в цілому продемонстрували обізнаність із напрямками візуального мистецтва, порівняно кращі знання стосувалися видів класичного мистецтва, водночас нові течії сучасного мистецтва лишались поза увагою респондентів.

Узагальнені дані рівнів обізнаності майбутніх учителів образотворчого мистецтва із напрямками та видами візуального мистецтва на констатувальному етапі експерименту подано в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Рівні обізнаності майбутніх учителів образотворчого мистецтва із напрямками та видами візуального мистецтва на констатувальному етапі експерименту

Групи	Достатній рівень		Задовільн. рівень		Низький рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	17	16,7	45	44,1	40	39,2
КГ	18	17,4	47	45,1	39	37,5

Як бачимо із таблиці 2.5, за результатами діагностики за показником «Обізнаність із видами і напрямками візуального мистецтва було з'ясовано, що більшість студентів перебували на низькому рівні 39,2% ЕГ і 37,5% – КГ. Такий рівень обізнаності щодо видів і напрямків візуального мистецтва притаманний студентам, у яких були наявні суттєві помилки у визначенні

основних видів мистецтва та жанрів образотворчого мистецтва. Водночас, вони демонстрували знання художніх стилів і засобів мистецької мови без суттєвих помилок, проте відповіді щодо форм сучасного мистецтва мали помилки.

Задовільний рівень зафіксовано у 44,1% респондентів ЕГ і 45,1% – КГ, що характеризувався деякими вадами у визначенні основних видів мистецтва, ґрунтовними знаннями із жанрів образотворчого мистецтва, художніх стилів і засобів мистецької мови. У відповідях щодо форм сучасного мистецтва респонденти демонстрували неточності.

Достатній рівень обізнаності із видами і напрямками візуального мистецтва виявили лише 16,7% студентів ЕГ і 17,4% – КГ. Він властивий студентам, які демонстрували у своїх відповідях міцні знання з основних видів мистецтва, жанрів образотворчого мистецтва, форм сучасного мистецтва, без суттєвих помилок визначали художні стилі та засоби мистецької мови.

Для оцінки показника «Обізнаність із медіаосвітними засобами навчання» знаннєвого критерію, за яким оцінювався когнітивний компонент у структурі візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, було використано картку самооцінки, розроблену автором (див. Додаток А. 4). Студентам було потрібно відповісти на 12 запитань, із трьох запропонованих відповідей визначити вірне твердження, за кожну правильну відповідь нараховувався 1 бал. Рівні означених знань визначалися так: 0–4 бали – низький рівень, 5–8 балів – задовільний, 9–12 балів – достатній рівень обізнаності із медіаосвітними засобами навчання.

Майбутні вчителі образотворчого мистецтва в цілому продемонстрували обізнаність із медіаосвітними засобами навчання. Порівняно кращі знання стосувалися графічних програм, водночас бажання до експериментів у застосуванні різних медіаосвітних засобів навчання залишилося поза увагою респондентів.

Дані рівнів обізнаності майбутніх учителів образотворчого мистецтва

із медіаосвітними засобами навчання на констатувальному етапі експерименту подано в таблиці табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Рівні обізнаності майбутніх учителів образотворчого мистецтва із медіаосвітними засобами навчання на констатувальному етапі експерименту

Групи	Достатній рівень		Задовільн. рівень		Низький рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	16	15,6	48	47,0	38	37,2
КГ	15	14,7	51	49,0	38	36,5

Як свідчать дані таблиці 2.6, за показником «Обізнаність із медіаосвітними засобами навчання» результати виявилися такими.

Низький рівень обізнаності із медіаосвітними засобами навчання притаманний 37,2% студентів ЕГ і 36,5% – КГ, які виявили неточності в знаннях щодо теорії медіа, історії їх виникнення, умінні доцільно використовувати різні медіазасоби. Настанова експериментувати з різними засобами використання медіа та створювати медіапродукти виражена недостатньо, слабо сформована настанова навчати учнів самовираженню та застосуванню медіазасобів.

Задовільний рівень (47,0% респондентів ЕГ та 49,0% – КГ) обізнаності із медіаосвітними засобами навчання, характеризувався незначними неточностями в знаннях щодо теорії медіа, історії їх виникнення, умінні доцільно використовувати різні медіа. У них присутня настанова експериментувати з різними засобами використання медіа та створювати медіапродукти, бажання навчати учнів самовираженню та застосуванню медіазасобів.

Студенти достатнього рівня (15,6% респондентів ЕГ і 14,7% – КГ) демонстрували високий рівень обізнаності із медіаосвітними засобами

навчання, який виражався у належних знаннях теорії медіа, історії їх виникнення, умінні доцільно використовувати різні медіа експериментувати з різними засобами використання медіа, створення медіапродуктів, настанови до навчання учнів до самовираження та застосування медіазасобів.

Узагальнені результати рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, одержані за показниками знаннєвого критерію на констатувальному етапі експерименту подано у таблиці 2.7.

Як бачимо з табл. 2.7, за показником «Обізнаність із напрямками та видами візуального мистецтва» продемонстрували низький рівень – 39,2% майбутніх учителів ЕГ та 37,5% – КГ, задовільний рівень – 44,1% студентів ЕГ і 45,1% – КГ, достатній рівень – 16,7% респондентів ЕГ та 17,4% – КГ.

За показником «Обізнаність із медіаосвітними засобами навчання» низький рівень виявили 37,2% майбутніх учителів ЕГ та 36,5% – КГ, задовільний рівень – у 47,0% респондентів ЕГ і 49,0% – КГ, достатній рівень – у 15,6% студентів ЕГ та 14,7% – КГ.

Таблиця 2.7

Рівні сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтв за знаннєвим критерієм на констатувальному етапі експерименту (у%)

Показники	Достатній рівень		Задовільний рівень		Низький рівень	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Обізнаність із напрямками та видами візуального мистецтва	16,7	17,4	44,1	45,1	39,2	37,5
Обізнаність із медіаосвітними засобами навчання	15,6	14,7	47,0	49,0	37,2	36,5
\bar{X}	16,1	16,0	45,5	47,0	38,2	37,0

Загалом за показниками знаннєвого критерію сформованості візуальної культури продемонстрували низький рівень – 38,2% майбутніх учителів образотворчого мистецтва ЕГ та 37,0% – КГ, задовільний рівень – 45,5% респондентів ЕГ і 47,0% – КГ, достатній рівень – 16,1% студентів ЕГ та 16,0% – КГ.

Результати, одержані за знаннєвим критерієм, дають підстави для розуміння того, що в ході експериментальної роботи належну увагу слід приділяти набуттю майбутніми вчителями образотворчого мистецтва необхідних знань щодо класичного, сучасного мистецтва та застосування медіаосвітніх засобів навчання, що сприятимуть формуванню їхньої візуальної культури. Необхідно впроваджувати різноманітні лекційні, практичні та самостійні завдання, що сприятимуть поглибленню в майбутніх учителів знань із теорії візуальних мистецтв, історії виникнення медіамистецтв, основних видів мистецтв і жанрів образотворчого мистецтва, напрямів сучасного мистецтва, які є необхідними у формуванні їхньої візуальної культури а також формуванню означеної культури в учнів.

На констатувальному етапі експерименту для оцінки суб'єктного критерію за показником «Наявність візуального мислення» було використано стандартні «Прогресивні матриці Дж. Равена» [37; 23, с. 176–181], що є площинними за своїм візуальним рядом (тест на визначення рівня інтелектуального розвитку IQ), а також методика І. Якиманської [15, с. 6–39] (Див. Додаток А.5, А.6), що спрямована на дослідження сформованості просторового мислення.

Стандартні «Прогресивні матриці Дж. Равена» (Див. Додаток А.5) представлені у вигляді п'яти серій таблиць із малюнками фігур. Вони вимагали від респондентів розуміння логіки візуального взаємозв'язку структури матриць, проведення аналогій між парами фігур, спостереження принципів прогресивних змін у фігурах, уваги до перегрупування об'єктів у матрицях, застосування аналізу та синтезу фігур [24, с. 231–234]. Розрахунок результатів відбувався за таким ключем: за кожен правильну відповідь

нараховувався 1 бал, надалі вираховувалася загальна кількість балів за кожну серію, порівнювалось відхилення результатів тестування, підсумовувалась загальна кількість балів, яка за процентною шкалою характеризувала ступінь розвитку інтелекту. Отже, достатній рівень характеризувався 100–75% (у значеннях IQ: більш 140–111), задовільний рівень – 25–74% (у значеннях IQ: 110–81), низький – 0–24% (у значеннях IQ: 80–0).

Результати рівнів оцінки суб'єктного критерію за показником «Наявність візуального мислення» (площинні якості) майбутніх учителів образотворчого мистецтва подано в таблиці 2.8.

Як видно із таблиці 2.8 на низькому рівні перебувало 40,8% майбутніх учителів образотворчого мистецтва ЕГ і 39,5% – КГ. Було відзначено, що студенти цього рівня характеризувалися помилками у виконанні площинних тестів, вони відчували значні труднощі в оперуванні, перегруповуванні, у здійсненні аналізу та синтезу нових фігур.

Таблиця 2.8

Рівні наявності візуального мислення (площинні якості) майбутніх учителів образотворчого мистецтва на констатувальному етапі експерименту

Групи	Достатній рівень		Задовільн. рівень		Низький рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	15	14,7	45	44,5	42	40,8
КГ	13	12,5	50	48,0	41	39,5

Задовільний рівень наявності візуального мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва зафіксовано у 44,5% респондентів ЕГ і 48,0% – КГ. Студенти цього рівня були здатні візуально встановлювати взаємозв'язок у структурі матриць та успішно знаходили аналогії між парами фігур. Водночас на цьому рівні студенти припускалися помилок у розумінні та визначенні прогресивних змін фігур матриць, що були збагачені новими

елементами, у перегрупованні означених елементів у горизонтальному та вертикальному напрямках.

Достатній рівень становив 14,7% респондентів ЕГ та 12,5% – КГ. Студенти цього рівня демонстрували сформованість візуального мислення, якому були притаманні такі риси: здатність візуально встановити взаємозв'язок у структурі матриць; знаходили аналогії між парами фігур, визначали візуальні риси, за якими побудована в кожному окремому випадку фігура і, виходячи з цього, підібрати відсутній фрагмент; розуміли прогресивні зміни у фігурах матриць, що була збагачена новими елементами; перегруповували фігури у матриці в горизонтальному і вертикальному спрямуваннях; були здатні до аналізу та синтезу площинних форм, використовували інтуїцію.

Методика І. Якиманської [15, с. 6–39] використовувалася для характеристики просторових якостей візуального мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва (Див. Додаток А.6). Означена методика містила 15 видів завдань по 2 рівні складності. У цілому тест включав завдання з малювання, креслення та геометрії на виявлення особливостей просторового мислення в процесі створення образу, візуального сприйняття величин і форми об'єктів, трьох видів оперування образами. За кожне правильно виконане завдання нараховувався бал. Рівні сформованості візуального мислення за методикою І. Якиманської за кількістю правильно вирішених завдань (відповіді порівняні з ключем) визначено таким чином: достатній рівень – 30–21 балів, задовільний рівень – 20–10 балів, низький рівень – 0–9 балів.

Результати рівнів оцінки суб'єктного критерію за показником «Наявність візуального мислення» (просторові якості) майбутніх учителів образотворчого мистецтва подано в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

**Рівні наявності візуального мислення (просторові якості)
майбутніх учителів образотворчого мистецтва на констатувальному
етапі експерименту**

Групи	Достатній рівень		Задовільн. рівень		Низький рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	14	13,4	48	46,9	40	39,7
КГ	11	10,6	52	49,9	41	39,5

Як бачимо із таблиці 2.9, на низькому рівні візуального мислення (просторові якості) виявлено 39,7% майбутніх учителів образотворчого мистецтва ЕГ і 39,5% – КГ. Студенти цього рівня характеризувалися дрібними неточностями у візуальному сприйнятті величин і форм об'єктів, та суттєвими помилками у створення образу і типах оперування ним.

Задовільний рівень візуального мислення засвідчили: 46,9% майбутніх учителів образотворчого мистецтва ЕГ і 49,9% – КГ. Студенти цього рівня здатні до візуального сприйняття величин і форм об'єктів, проте присутні неточності у створенні образу і типах оперування ними.

Достатній рівень зафіксовано 13,4% респондентів ЕГ та 10,6% – КГ, студенти цього рівня демонстрували сформованість візуального мислення, якому притаманні такі риси: добре візуальне сприйняття величин і форм об'єктів, проявлена пізнавальна активність особистості, здатність до створення просторових образів та оперування ними.

Надалі визначався стан досліджуваного явища за показниками суб'єктного критерію естетичного компонента візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки [27, с. 94–98].

Для визначення показника «Наявність креативності», який характеризував суб'єктний критерій, було використано фігурний тест

П. Торренса [32, с. 112] та тест самооцінки «Креативність» Н. Вишнякової [32, с. 137] (Див. Додаток А.7, А.8).

Для з'ясування наявності креативності на практичному рівні було проведено фігурна батарея тесту «Заверши малюнок» П. Торренса [32, с. 112] (Див. Додаток А.7), що окреслює риси особистості, які характеризують креативність, а саме: оригінальність, жвавість, гнучкість, розробленість у малюнку. «Жвавість» відповідала загальній кількості релевантних і виконаних завдань; «оригінальність» оцінювала, зважаючи на частоту назв та об'єктів за двома списками, у першому – менш оригінальні відповіді, у другому – нестандартні; «гнучкість» характеризувала різні категорії відповідей (і малюнок, і назва); «розробленість» – малюнок аналізувався за 8 ознаками, які враховувалися, а також розглядалася якість – «опір замиканню» в малюванні. Результати склалися і сума ділилася на п'ять. Одержані результати за тестом П. Торренса розподілено на такі рівні наявності креативності: низький рівень – 0 – 34 бали, задовільний рівень – 35 – 60 балів, достатній рівень – 61 та вище.

Результати рівнів оцінки суб'єктного критерію за показником «Наявність креативності» майбутніх учителів образотворчого мистецтва за тестом П. Торренса подано в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Рівні наявності креативності майбутніх учителів образотворчого мистецтва на констатувальному етапі експерименту за тестом

П. Торренса (у %)

Групи	Достатній рівень		Задовільний рівень		Низький рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	19	18,7	45	44,1	38	37,2
КГ	13	12,6	51	49,0	40	38,4

Як свідчать дані, подані в таблиці 2.10, низький рівень креативності

виявили 37,2% респондентів ЕГ і 38,4% – КГ. Студенти цього рівня наявності креативності потребували розвитку таких якостей, як: жвавість, оригінальність, гнучкість мислення у графічній розробці.

Задовільний рівень наявності креативності зафіксовано у 44,1% ЕГ студентів і 49,0% – КГ. Такі студенти демонстрували задовільну жвавість у малюванні та гнучкість мислення. Вони потребували розвитку оригінальності мислення в малюнках і назвах до них, а також графічних подробицях малюнків.

Достатній рівень засвідчили 18,7% майбутніх учителів образотворчого мистецтва ЕГ і 12,6% – КГ, які робили малюнки, доповнювали, описували й отримали високу кількість релевантних відповідей.

Діагностика креативності за методикою Н. Вишнякової [32, с. 137] (Див. Додаток А.8) мала на меті окреслення профілю особистості на підґрунті самооцінки та рефлексії індивідом власного образу «Я-реального» та «Я-ідеального» щодо необхідних для цього якостей. За результатами відповідей на запитання щодо якостей респондентів, визначено такі креативні риси, як: творче мислення, допитливість, оригінальність, творче ставлення до професії, що віднесені до сфери свідомості респондентів, у той час, як уява, інтуїція, емоційність, почуття гумору – до характеристики підсвідомості. Тест містить 80 запитань, на які респонденти відповідали «так» чи «ні» та розрізняли відповіді «Я-реальний» і «Я-ідеальний» у дві колонки. Результати було порівняно з ключем до тесту, у разі збігу з яким нараховувався бал. Таким чином, було отримано від кожного респондента по 2 малюнки побудови психологічного профілю креативності на основі самооцінки в таких якостях, як: творче мислення, допитливість, оригінальність, творче ставлення до професії, уява, інтуїція, емоційність, почуття гумору, студентів, які набрали від 0 до 4 балів, було віднесено до низького рівня, від 4 до 8 – до задовільного, від 8 до 10 балів – до достатнього рівня [27, с. 94–98].

Результати рівнів оцінки суб'єктного критерію за показником «Наявність креативності» (самооцінка) майбутніх учителів образотворчого

мистецтва за методикою Н. Вишнякової подано в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Рівні наявності креативності в майбутніх учителів образотворчого мистецтва на констатувальному етапі експерименту за методикою

Н. Вишнякової (у %)

Групи	Достатній рівень		Задовільний рівень		Низький рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	14	13,4	49	47,9	39	38,7
КГ	9	8,7	53	51,0	42	40,5

Як бачимо з таблиці 2.11, після діагностування було одержано такі результати: низький рівень креативності продемонстрували 38,7% студентів КГ та 40,5% – ЕГ, які отримали за означеним тестом у межах від 2 до 4 балів – творче мислення, 4 – 8 бали – допитливість та оригінальність, від 2 до 4 балів – уява та інтуїція, емоційність та почуття гумору – від 4 до 8 бали, але найбільш нерозвиненою якістю було творче ставлення до професії від 0 до 4 балів. Для таких студентів характерним було те, що їхні відповіді щодо «Я-ідеального» значно відрізнялись від значень «Я-реального». Інакше кажучи, значення відповідних якостей у списку «Я-ідеальний» мали кращі результати, ніж у списку «Я-реальний», що засвідчило про неадекватність уявлень про себе.

Задовільний рівень наявності креативності зафіксовано у 47,9% респондентів ЕГ та 51,0% – КГ. Студенти з таким рівнем сформованості креативності продемонстрували від 4 до 8 балів із творчого мислення та допитливості, емоційності (емпатія), почуття гумору, від 4 до 8 балів – розвиток оригінальності, уява та інтуїція – від 8 до 10 балів, творче ставлення до професії від 0 до 4 балів. Проте значення «Я-реального» та «Я-ідеального» знаходились у відповідності одне до одного.

Достатній рівень наявності креативності виявлено у 13,4% студентів ЕГ

та 8,7% – КГ, які продемонстрували такі результати: високій рівень творчого мислення, допитливості у межах від 8 до 10 балів, оригінальності, творчого ставлення до професії від 8 до 10 балів, уява, інтуїція від 4 до 8 балів, емоційність, почуття гумору – 8 до 10 балів, водночас з адекватною самооцінкою.

Узагальнені результати рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, одержані за показниками суб'єктного критерію на констатувальному етапі експерименту, подано в таблиці 2.12.

Як бачимо з табл. 2.12, за показником «Наявність візуального мислення» продемонстрували низький рівень – 40,2% майбутніх учителів ЕГ та 39,5% – КГ, задовільний рівень – 45,7% студентів ЕГ і 48,9% – КГ, достатній рівень – 14,1% респондентів ЕГ та 11,6% – КГ.

За показником «Наявність креативності» низький рівень виявили 37,9% майбутніх учителів ЕГ та 39,4% КГ, задовільний рівень – 47,4% респондентів ЕГ і 50,0% – КГ, достатній рівень – 16,0% студентів ЕГ та 10,6% – КГ.

Таблиця 2.12

Рівні сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтв за суб'єктним критерієм на констатувальному етапі експерименту (у%)

Показники	Достатній рівень		Задовільний рівень		Низький рівень	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Наявність візуального мислення	14,1	11,6	45,7	48,9	40,2	39,5
Наявність креативності	16,0	10,6	47,4	50,0	37,9	39,4
\bar{X}	15,0	11,1	46,5	49,4	39,0	39,4

Загалом за показниками суб'єктного критерію сформованості візуальної культури зафіксовано низький рівень у 39,0% майбутніх учителів

образотворчого мистецтва ЕГ та 39,4% – КГ, задовільний рівень у 46,5% респондентів ЕГ і 49,4% – КГ, достатній рівень у 15,0% студентів ЕГ та 11,8% – КГ.

Отже, під час експериментальної роботи необхідно застосовувати різноманітні практичні та самостійні завдання, що сприятимуть формуванню в майбутніх учителів образотворчого мистецтва візуального мислення, розвиватимуть креативність, оригінальність, творчий підхід у вирішенні художньо-педагогічних проблем і ситуацій, які сприятимуть формуванню візуальної культури у студентів, а надалі в учнів у майбутній професійній діяльності.

Наступним кроком констатувального етапу експерименту було визначення сформованості досліджуваного конструкту за показниками аналітичного критерію оцінного компонента у структурі візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва [30, с. 95–99].

Показник «Наявність інтерпретаційних умінь» аналітичного критерію діагностувався за адаптованою карткою самооцінки володіння знаннями та вміннями щодо інтерпретаційних умінь, за І. Ткачук [38, с. 251] (див. Додаток А.9), який характеризувався такими балами: 5 – показник розвинений, чітко виражений, виявляється часто; 4 – показник помітно виражений, але виявляється не постійно; 3 – показник виражений, але виявляється обмежено та неефективно; 2 – показник виражений слабко, у виявленнях більш характерною є негативна спрямованість; 1 – показник виражений дуже слабко, у виявленнях є характерною негативна спрямованість.

Одержані дані рівнів наявності інтерпретаційних умінь у майбутніх учителів образотворчого мистецтва на констатувальному етапі експерименту подано в таблиці 2.13.

Таблиця 2.13

**Рівні наявності інтерпретаційних умінь у майбутніх учителів
образотворчого мистецтва на констатувальному етапі експерименту**

Групи	Достатній рівень		Задовільн. рівень		Низький рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	21	20,5	46	45,0	35	34,3
КГ	21	20,1	47	45,1	36	34,6

Як видно з таблиці 2.13, низький рівень сформованості інтерпретаційних умінь притаманний 34,3% студентам ЕГ і 34,6% – КГ, у яких наявні поверхові знання щодо здійснення інтерпретації у сфері творчих продуктів, знання щодо композиційного аналізу творів мистецтв виявляються не постійно, вони не вмотивовані інтерпретувати вже отримані знання в контексті нового матеріалу.

На задовільному рівні сформованості інтерпретаційних умінь перебувало 45,0% респондентів ЕГ і 45,1% – КГ, які припускалися помилок у відповідях щодо здійснення інтерпретації у сфері творчих продуктів, потребували допомоги з боку викладача або інших студентів у композиційному аналізі творів, епізодично вмотивовані інтерпретувати вже отримані знання в контексті нового матеріалу.

Достатній рівень сформованості інтерпретаційних умінь властивий 20,5% студентів ЕГ і 20,1% – КГ, які демонстрували у своїх відповідях міцні знання щодо здійснення інтерпретації творчих продуктів, виявляли здатність до композиційного аналізу творів мистецтв, мали стійку мотивацію на здійснення культуротворчої діяльності в майбутній професії з метою набуття школярами вмінь інтерпретувати візуальні твори мистецтва, були вмотивовані інтерпретувати вже отримані знання в контексті нового матеріалу.

Наступний показник «Здатність до художньо-естетичної оцінки

творчих продуктів» аналітичного критерію діагностувався за планом художньо-естетичного аналізу мистецького твору, розробленого Ю. Горщенко [6, с. 249] (див. Додаток А.10), у ході виконання якого було потрібно на основі розгляду мистецького твору проаналізувати його, відповідаючи на запитання, визначити: художника; назву твору/жанру/тему та ідеї /композиції; емоційний зміст; художні образи; естетичне значення твору. За кожну відповідь нараховувалося 12 балів, в залежності від повноти розкриття та послідовності викладу думок. Таким чином, до низького рівня зараховувалися студенти, які набрали – від 0 до 20 балів; до задовільного – від 20 до 40 балів; до достатнього – від 40 до 60 балів. У таблиці 2.14 репрезентовано результати діагностування показника «Здатність до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів» на констатувальному етапі експерименту.

Як бачимо з таблиці 2.14, результати, одержані на констатувальному етапі діагностики стану сформованості у студентів візуальної культури за означеним показником засвідчили, що на низькому рівні перебувало 37,2% студентів ЕГ і 35,5% – КГ.

Таблиця 2.14

Рівні здатності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів на констатувальному етапі експерименту

Групи	Достатній рівень		Задовільн.рівень		Низький рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	18	17,6	46	44,2	38	37,2
КГ	17	16,3	47	45,1	37	35,5

Означений рівень властивий студентам, які виявляли низькі знання щодо жанрів і напрямів візуального мистецтва, демонстрували неадекватні вміння критичного ставлення до розуміння емоційного змісту та художніх образів твору, вміння впроваджувати аналітичну діяльності щодо творчих

досягнень світового, національного, місцевого, індивідуального рівнів були сформовані слабо, здатність до адекватного розуміння естетичного значення твору була не виражена.

Задовільний рівень виявили 44,2% респондентів ЕГ і 45,1% – КГ, що притаманний студентам, здатним до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів, обізнаних із жанрами і напрямками візуального мистецтва, проте вони припускалися помилок під час їх аналізу, демонстрували вміння критичного ставлення до розуміння емоційного змісту та художніх образів твору, у них помірно були розвинені вміння здійснення аналітичної діяльності щодо творчих досягнень світового, національного, місцевого, індивідуального рівнів, здатність до адекватного розуміння естетичного значення твору виражалася помірно.

На достатньому рівні знаходились 17,6% майбутніх учителів образотворчого мистецтва ЕГ і 16,3% – КГ. Студенти цього рівня демонстрували достатній рівень здатності до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів, який виражався у знаннях жанрів і напрямків візуального мистецтва, було зафіксовано вміння критичного ставлення, розуміння емоційного змісту та художніх образів твору, мали розвинені вміння здійснювати аналітичну діяльність у сфері творчих досягнень світового, національного, місцевого, індивідуального рівнів, були здатні до адекватного розуміння естетичного значення твору.

Узагальнені дані рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за аналітичним критерієм подано в табл. 2.15.

Як бачимо з табл. 2.15, за показником «Наявність інтерпретаційних умінь» продемонстрували низький рівень – 34,32% майбутніх учителів ЕГ та 34,6% – КГ, задовільний рівень – 45,0% студентів ЕГ і 45,1% – КГ, достатній рівень – 20,5% респондентів ЕГ та 20,1% – КГ.

Таблиця 2.15

**Рівні сформованості візуальної культури майбутніх учителів
образотворчого мистецтва за аналітичним критерієм на
констатувальному етапі експерименту (у %)**

Показники	Достатній рівень		Задовільний рівень		Низький рівень	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Наявність інтерпретаційних умінь	20,5	20,1	45,0	45,1	34,3	34,6
Здатність до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів	17,6	16,3	44,2	45,1	37,2	35,5
\bar{X}	19,0	18,2	44,6	45,1	35,7	35,0

За показником «Здатність до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів» низький рівень виявили 37,2% майбутніх учителів ЕГ та 35,5% – КГ, задовільний рівень – у 44,2% респондентів ЕГ і 45,1% – КГ, достатній рівень у 17,6% студентів ЕГ та 16,3% – КГ.

Загалом за показниками аналітичного критерію сформованості візуальної культури продемонстрували низький рівень – 35,7% майбутніх учителів образотворчого мистецтва ЕГ та 35,0% – КГ, задовільний рівень – 44,6% респондентів ЕГ і 45,1% – КГ, достатній рівень – 19,0% студентів ЕГ та 18,2% – КГ.

Результати, одержані за аналітичним критерієм, дають підстави для розуміння того, що студенти здебільшого мають неточності в інтерпретації та розумінні художніх образів, емоційного змісту і задуму митців. Одержані дані свідчать про те, що майбутні вчителі образотворчого мистецтва в цілому здатні до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів, проте все ж таки вона залишається недостатньо розвиненою [30, с. 95–99]. З огляду на це, під час експериментальної роботи необхідно застосовувати різноманітні

практичні та самостійні завдання, що сприятимуть формуванню в них інтерпретаційних умінь, розвиватимуть здатність розуміння емоційного змісту, художніх образів, осягнення естетичного значення твору, що сприятиме формуванню їхньої візуальної культури.

Узагальненні дані рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за всіма визначеними критеріями на констатувальному етапі експерименту подано в таблиці 2.16.

Таблиця 2.16

**Рівні сформованості візуальної культури майбутніх учителів
образотворчого мистецтва на констатувальному етапі експерименту
(у%)**

Критерії	Достатній рівень		Задовільний рівень		Низький рівень	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Спонукальний	15,1	16,0	48,5	49,5	36,2	35,0
Знаннєвий	16,1	16,0	45,5	47,0	38,2	37,0
Суб'єктний	15,0	11,1	46,5	49,4	39,0	39,4
Аналітичний	19,0	18,2	44,6	45,1	35,7	35,0

Як свідчать результати, подані в таблиці 2.16, за спонукальним критерієм достатній рівень виявили 15,1% студентів ЕГ і 16,0% – КГ, задовільний рівень – у 48,5% респондентів ЕГ та 49,5% – КГ, низький рівень – у 36,2% майбутніх учителів ЕГ і 35,0% – КГ; за знаннєвим критерієм достатній рівень зафіксовано у 16,1% студентів ЕГ і 16,0% – КГ, задовільний рівень – у 45,5% респондентів ЕГ та 47,0% – КГ, низький рівень – у 38,2% майбутніх учителів ЕГ і 37,0% – КГ; за суб'єктним критерієм достатній рівень показали 15,0% студентів ЕГ і 11,1% – КГ, задовільний рівень – 46,5% респондентів ЕГ та 49,4% – КГ, низький рівень – 39,0% майбутніх учителів ЕГ і 39,4% – КГ; за аналітичним критерієм достатній рівень засвідчили 19,0% студентів ЕГ і 18,2% – КГ, задовільний рівень – 44,6% респондентів ЕГ та

45,1% – КГ, низький рівень – 35,7% майбутніх учителів ЕГ і 35,0% – КГ.

Узагальнені результати рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва на констатувальному етапі експерименту подано в таблиці 2.17.

Таблиця 2.17

Результати діагностики рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва на констатувальному етапі експерименту

Студенти	Достатній рівень		Задовільний рівень		Низький рівень	
	%	абс	%	абс	%	абс
ЕГ (102 особи)	16,3	16	46,5	48	37,2	38
КГ (104 особи)	15,3	16	48,1	50	36,6	38

Як видно з таблиці 2.17, сформованість візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва на констатувальному етапі експерименту на достатньому рівні зафіксовано у 16,3% студентів ЕГ і 15,3% КГ, задовільний рівень виявили 46,2% респондентів ЕГ та 47,7% КГ, низький рівень засвідчили 37,2% майбутніх учителів ЕГ і 36,6% КГ.

Для перевірки достовірності одержаних під час констатувального етапу експерименту результатів було використано розрахунок λ – критерію між двома емпіричними даними (за λ -критерієм Колмогорова-Смирнова [34]).

За даними констатувального етапу експерименту було висунуто статистичну гіпотезу H_0 : різниця між двома розподілами недостовірна (зважаючи на точку максимально накопиченої розбіжності між ними), тобто емпіричний розподіл рівнів сформованості візуальної культури не відрізняється від рівномірного розподілу. Одержані дані заносилися до таблиці 2.18.

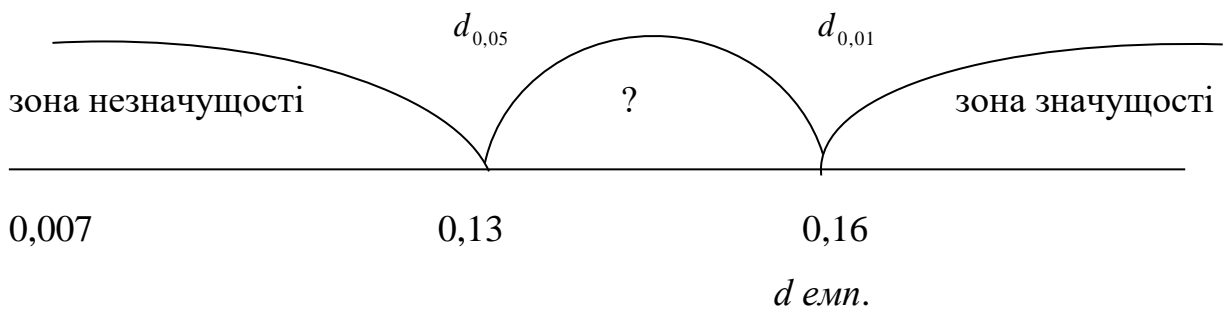
Таблиця 2.18

Розрахунок λ -критерію при зіставленні емпіричних розподілів у контрольній та експериментальній групах за результатами констатувального етапу експерименту

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $\Sigma f_{\text{ЕГ}}^* - \Sigma f_{\text{КГ}}^*$ d
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	$\Sigma f_{\text{ЕГ}}^*$	$f_{\text{КГ}}^*$	
Достатній	16	16	0,157	0,154	0,157	0,154	0,003
Задовільний	48	50	0,471	0,481	0,628	0,635	0,007
Низький	38	38	0,372	0,365	1	1	
Суми	102	104	1	1			

За таблицею критичних значень $d_{\text{кр}} = 0,13$ (при $p \leq 0,05$) і $d_{\text{кр}} = 0,16$ (при $p \leq 0,01$).

Побудуємо «вісь значущості» за результатами констатувального етапу експерименту:

Розрахунки критерію λ здійснювалися за формулою:

$$\lambda = d_{\text{max}} \cdot \sqrt{\frac{n \cdot n_2}{n_1 + n_2}},$$

де n_1 – кількість спостережень у вибірці контрольної групи,

n_2 – кількість спостережень в експериментальній групі,

d_{max} - найбільша абсолютна різниця.

За результатами проведених розрахунків ми одержали:

$$\lambda = 0,007 \cdot \sqrt{\frac{102 \cdot 104}{102 + 106}} = 0,007 \cdot 7,176 = 0,05$$

Розрахунки засвідчили, що для рівня статистичної значущості (див. таблицю рівнів значущості розбіжностей між двома розподілами) з $p = 0,999$, $\lambda_{кр} = 1,15$. Було одержано $\lambda_{емп} = 0,05$. Тобто, $\lambda_{кр} > \lambda_{емп}$, що підтверджує гіпотезу H_0 .

Отже, на підставі одержаних на констатувальному етапі експерименту результатів доходимо висновку щодо необхідності цілеспрямованої роботи з формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі професійної освіти.

2.2. Модель формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва та експериментальна методика її реалізації

Теоретичне дослідження проблеми формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки, результати констатувального етапу дослідження дали змогу побудувати модель формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної освіти.

«Моделювання» визначається як метод опосередкованого дослідження об'єктів пізнання у разі труднощів із прямого спостереження. При цьому вивчають їх моделі, що є певними абстрактними системами, які відповідно відтворюють, імітують чи відображають певні характеристики (властивості, ознаки, принципи внутрішньої організації або функціонування) оригіналів. У цілому, процес моделювання характеризується складною структурою та містить основні етапи: постановка проблеми, побудова моделі, її дослідження, екстраполяція одержаних результатів на оригінал [42, с. 392].

У вузькому сенсі «моделювання – специфічний спосіб пізнання, за якого одна система (об'єкт дослідження) відтворюється в іншій (моделі)» [33, с. 195].

За Н. Бордовською та А. Реан моделювання є процесом розбудови та дослідження моделей. Структура моделі має менше елементів, ніж сам об'єкт [2, с. 70].

Термін «модель» походить з лат. *modus* – міра, взірць, норма, яким позначається уявний, знаковий чи матеріальний образ оригіналу: відображення об'єктів і явищ у вигляді описів, теорій, схем, креслень, графіків тощо [8, с. 22]. Його визначають абстрактним уявленням реальності будь-якої форми, що призначене для подання певних аспектів цієї реальності і дозволяє отримати відповіді на досліджувані питання [5, с. 80].

На думку, С. Омельченко, модель є системою, яка відображає об'єкт дослідження, здатна його змінити, надати уявлення про суттєво важливі характеристики педагогічного явища, системи, ситуації [18, с. 48].

Л. Наумова розглядає модель як певний чіткий фіксований зв'язок елементів, який передбачає певну структуру, що відображає внутрішні, істотні стосунки реальності [17, с. 16].

Під «моделлю» З. Курлянд розуміє систему знаків, що відтворює певні суттєві властивості системи-оригіналу, це схематичне зображення якогось процесу чи явища, що використовується як спрощена його заміна [13, с. 38].

На підставі вищезазначеного, під моделлю будемо розуміти схему, що відображає основні структурні компоненти, критерії, етапи, засоби, педагогічні умови, мету та результат процесу формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки (див. рис. 2.1).

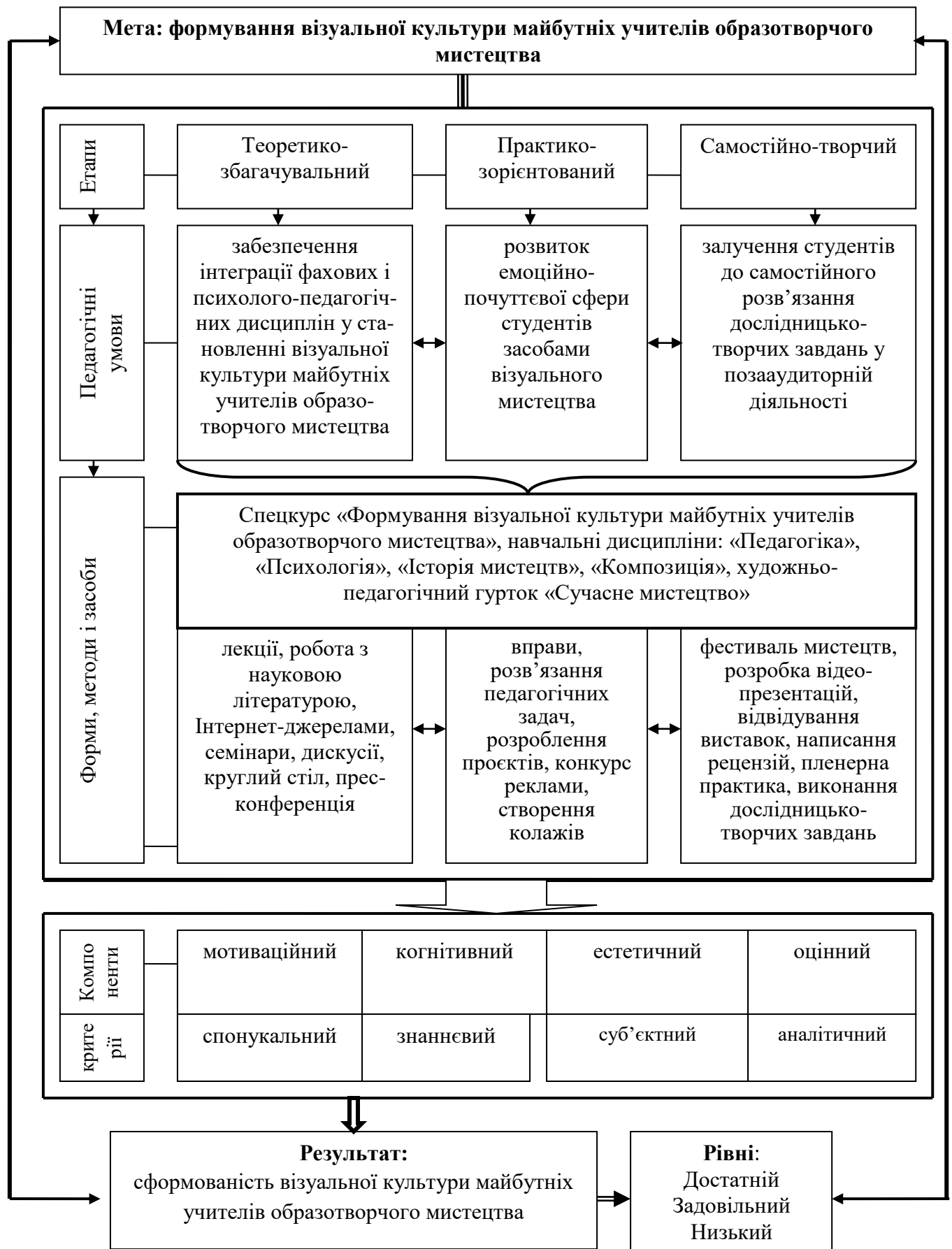

Рис. 2.1. Модель формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва

Модель передбачала проведення поетапної (теоретико-збагачувальний, практико-зорієнтований, самостійно-творчий етапи) цілеспрямованої роботи з формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки.

Зазначимо, що на кожному з етапів педагогічні умови реалізовувалися комплексно, проте одна з них виступала провідною.

Метою першого – теоретико-збагачувального – етапу була реалізація визначених педагогічних умов, провідною з яких виступила педагогічна умова «Забезпечення інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін у становленні візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва», що спрямована на набуття студентами необхідних знань щодо сутності поняття «візуальна культура», поглиблення знань щодо видів візуальних мистецтв, їх технологічних і жанрових особливостей, усвідомлення значущості візуальної культури в професійній діяльності вчителя образотворчого мистецтва, розвиток їхнього візуального мислення, креативності, інтерпретаційних і оцінних умінь під час опанування спецкурсу «Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва», а також навчальних дисциплін: «Педагогіка», «Психологія», «Історія мистецтв», «Композиція» та в межах роботи художньо-педагогічного гуртка «Сучасне мистецтво». Формами, методами і засобами організації навчання виступили лекції, робота з науковою літературою, Інтернет-джерелами, семінари, дискусії, круглий стіл, прес-конференція.

На другому – практико-зорієтованому – етапі провідною виступила друга педагогічна умова: «Розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва», що передбачала набуття майбутніми вчителями образотворчого мистецтва практичних умінь і навичок, спрямованих на формування в них візуальної культури. У межах спецкурсу «Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва» і визначених навчальних дисциплін («Педагогіка», «Психологія,

«Історія мистецтв», «Композиція») проводилися практичні заняття і самостійна робота, що зорієнтовані на сприйняття та створення власного художнього продукту (виконання вправ, художніх творів, створення реклами, презентації), відпрацювання їх шляхом упровадження активних методів навчання, вправ, рольових ігор, вирішення педагогічних завдань, створення об'єктів і міні-виставки, колажів тощо.

На третьому – самостійно-творчому – етапі провідною виступила третя педагогічна умова «Залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до самостійного розв'язання дослідницько-творчих завдань у позааудиторній діяльності». Означена педагогічна умова передбачала проведення різних видів позааудиторної роботи (створення проєктів, проведення фестивалю, відео-презентацій, відвідування виставки, написання рецензій з цього приводу), самостійну творчу діяльність студентів, застосування ними здобутих знань, умінь, навичок під час занять у художньо-педагогічному гуртку «Сучасне мистецтво», пленерної практики.

Реалізація моделі була спрямована на формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, у структурі якої виокремлено мотиваційний, когнітивний, естетичний, оцінний компоненти, які оцінювалися за спонукальним (показники: наявність мотивації на здійснення культуротворчої діяльності, наявність мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності), знаннєвим (показники: обізнаність із напрямками та видами візуального мистецтва, обізнаність із медіаосвітніми засобами навчання), суб'єктивним (показники: наявність візуального мислення, наявність креативності), аналітичним (показники: наявність інтерпретаційних умінь, здатність до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів) критеріями. Результатом реалізації моделі виступила сформованість візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки.

Експериментальна робота проводилася впродовж двох років (1–2 курс) зі студентами експериментальної групи, до якої увійшли 102 студенти

художньо-графічного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», у межах викладання спецкурсу «Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва», навчальних дисциплін «Педагогіка», «Психологія», «Історія мистецтв», «Композиція», а також у позааудиторний час студентів під час занять художньо-педагогічного гуртка «Сучасне мистецтво», пленерної практики. Педагогічний експеримент передбачав оновлення змісту психолог-педагогічних і фахових дисциплін, активізацію форм і методів організації аудиторної й позааудиторної діяльності студентів, а також самостійну творчу роботу. Контрольну групу склали 104 студенти Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, які навчалися за традиційною програмою, без суттєвих змін і без цілеспрямованої роботи з формування в них візуальної культури.

Для формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в ході експериментальної роботи вирішувалися такі завдання:

- засвоєння теоретичних знань на лекційних заняттях і їх поглиблення на практичних заняттях під час семінарів, диспутів, дискусій, а також під час самостійної роботи студентів;
- відпрацювання на практичних заняттях і в позааудиторній діяльності практичних умінь засобами рольових ігор, вправ, виконання творчих завдань і продуктів, розв'язання педагогічних ситуацій, конкурсів, проведення виховних заходів тощо;
- закріплення й удосконалення здобутих знань і сформованих умінь у самостійному розв'язанні дослідницько-творчих завдань (фестивалі, презентації, рецензії на виставки, пленер тощо).

Розглянемо змістовий аспект експериментальної методики формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки.

На початку формувального етапу з викладачами, які погодилися взяти

участь у проведенні експерименту, було проведено семінар, у ході якого було висвітлено мету і завдання проведення експерименту й обговорено, в який спосіб ці викладачі можуть сприяти формуванню зазначеного феномену під час проведення своїх занять.

Спецкурс розрахований на 3 кредити загальною кількістю 90 годин, із яких 12 годин – лекційних і 18 годин практичних занять, 20 годин – відведено на самостійну роботу, 40 годин – на виконання індивідуальних завдань.

Розглянемо докладніше зміст експериментальної методики.

Засобами реалізації першої педагогічної умови на теоретико-збагачувальному етапі виступили лекції, семінари, дискусії, що проводились у межах спецкурсу «Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва» та навчальних дисциплін «Педагогіка», «Психологія», «Історія мистецтв», «Композиція», крім цього студенти самостійно працювали з інформативними джерелами (написання рефератів, доповідей, складання тезаурусу термінів сучасного мистецтва), що, у свою чергу, вмотивувало їх на здійснення власної художньо-педагогічної, а також культуротворчої діяльності в майбутній професії.

Теоретична основа спецкурсу «Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва» містила в собі знаннєву базу щодо історії виникнення візуальної культури, її інтеграції з різними видами мистецтва та мультимедійними технологіями; розглядалися сутність, класифікація й особливості застосування візуального мистецтва в різних культурних сферах.

Лекційні заняття проходили у форматі полілогу, що давало можливість студентам висловлювати власні думки щодо обговорюваних питань, ставити запитання, відчувати себе більш впевнено та зацікавлено. Так, лекція «Сутність поняття «Візуальна культура» в мистецтві» була присвячена визначенню основних засад візуальної культури особистості і мала на меті з'ясувати, наскільки студенти обізнані щодо сутності означеної культури,

висвітлювала такі поняття, як: «мистецтво» і «сучасне мистецтво», «культура» і «візуальна культура».

Під час бесіди студенти зазначали, що для досконалого пізнання культури класичного та сучасного мистецтва, які складають у цілому візуальну культуру, необхідне виконання таких додаткових завдань і заходів (конкурсів, виставок, презентацій тощо) у виші, що орієнтують майбутніх учителів образотворчого мистецтва в просторі сучасного і загальносвітового мистецтва.

Продовженням лекції стала дискусія, в ході якої розглядалися протилежні значення понять: «загальнолюдські цінності» і «сучасні цінності», «образне і кліпове мислення», «масова та елітарна культура». Також було акцентовано увагу на важливості формування візуальної культури в особистості вчителя образотворчого мистецтва, для того щоб у професійній діяльності він міг орієнтуватися в образах, цінностях і поняттях сучасності.

Слід зазначити, що під час обговорення студенти стримано висловлювали свої думки, проте, відчувши впевненість у власних роздумах, наприкінці заняття вони стали більше виявляти ініціативу і більш розкуто висловлювали власні міркування. Наведемо декілька з них: «...загальнолюдські та сучасні цінності – це різні речі, ось, наприклад, ми захоплюємось нашими смартфонами та планшетами, а заможні люди світу вважають, що це не важливо і не терміново і є ознакою бідних людей. Адже, щоби навчитися чогось важливого, потрібне живе особисте спілкування» (Марія М.). Володимир Р.: «...чим більше комп'ютеру й ігор, тим мені краще, але я люблю малювати, тому для мене образне і кліпове мислення єдині!».

Визначаючи сутність понять «мистецтво» і «сучасне мистецтво» майбутні вчителі також висловлювали неоднозначні думки: «Так, мистецтво важливе, як результат розвитку суспільства, натомість без розвідок сучасного мистецтва – всі інші пошуки втрачають свій сенс» (Аліна С.), одночасно

студентка Анастасія С. зауважила, що «...оті незрозумілі малюнки, що продають за мільйони доларів, то просто жарти і спосіб заробити легко гроші...». Катерина Т. зазначила, що «...культура та візуальна культура – я не бачу різниці між ними, все і так повинно бути гарним і витонченим». Проте деякі студенти заперечили таку думку: «Культура більш широке та об'ємне поняття, яке охоплює не тільки світ образів візуальної культури! Культура – це спорт, медицина, література, юриспруденція, суспільство – вона всюди, натомість візуальна культура, то є частина загального поняття культури» (Орина Б., Олександр Т.).

Підсумовуючи, студенти дійшли висновку, що проблема культури та візуальної культури, людських цінностей, мистецтва та сучасного мистецтва привертають увагу всіх людей, без виключень на національність, віросповідання чи соціальний статус, тому необхідно виховання підростаючого покоління з урахуванням стрімких змін довколишнього візуального простору, вчити їх відрізняти мінливі захоплення й уподобання від ґрунтовних людських цінностей.

Наступна лекція «Історичні передумови виникнення поняття «Візуальна культура»» проходила у вигляді інформаційних доповідей студентів, де значна увага приділялася визначенню цінностей означеної культури, в ході якої студенти мали змогу виступити з доповідями, в яких вони зазначали, що «...інформація – це ніби ніж, яким можна різати хліба, а можна завдати шкоди» (Ігор Х.), «...що мені може зробити та реклама, чи картина, інсталяція, чи щось інше? Не схочу, не подивлюся на неї, не захочу слухати – вимкну телевизор і комп'ютер, у чому проблема? Людина вирішує, що на неї впливає!» (Сергій Т.), «...завеликі білборди мене дратують, особливо коли на них політика або щось дурне!» (Вікторія М.)

Результатом обговорення було усвідомлення студентами різноманітних впливів – позитивних і негативних, що створює інформаційний простір, того емоційного підтексту, який впливає на свідомі та підсвідомі процеси індивіду, колективу, соціуму. Студенти дійшли висновку, що візуальна

культура має активний знаковий прямий текст і не менш активний образний підтекст, який створює емоційний відгук у суспільстві і не можна недооцінювати її вплив на людину.

Лекційне заняття з теми «Види і жанри візуальної культури, інтеграція різних видів мистецтв» мала на меті ознайомити студентів зі сутністю понять: «види мистецтва», «жанри мистецтва», «види візуального мистецтва», «культуротворча діяльність як складники сучасного культурного простору». Насамперед студенти висловили думку про те, що без цілеспрямованої культуротворчої діяльності вчителів образотворчого мистецтва, такі поняття, як «види мистецтва», «жанри мистецтва», «види візуального мистецтва» можуть лишитися виключно сферою інтересів художників. Вони пов'язували це з посиленням впливу масової культури з різних інформаційних джерел, спрощенням і некритичністю сприйняття. Проте, вважали вони, для розвитку суспільства це неприпустимо, адже багато відомих людей були широко освічені, зі сформованим і розвиненим світоглядом і досягненнями у різних сферах культури і, таким чином, відбувався рух у духовному розвитку суспільства.

Студенти висловлювали такі твердження: «...з-поміж інших видів образотворче і в цілому візуальне мистецтво мені є найближчими, оскільки я можу не тільки побачити та торкнутися до творів до минулого, створити щось власне, а також лишити після себе матеріальний витвір» (Христина К.). Таке твердження викликало суперечку, адже література лишається на папері, а музика також має свої засоби збереження і передання. Іншу думку висловив Руслан Б., зауваживши, що «...мабуть така особистісна перевага пов'язана з провідним видом сприйняття довколишнього середовища».

На наступному лекційному занятті розглядалися етапи розвитку візуальної культури, течії в сучасному мистецтві. У ході лекції увагу студентів було зосереджено на генезі розвитку візуальної культури, досягненнях сучасного мистецтва ціннісного, змістового та технологічного характеру. Студенти визначали поняття: «течії сучасного мистецтва»,

«сучасний художник», «художні образи сучасності», розглядалися тенденції сучасного мистецтва. Зокрема, майбутні вчителі зауважували, що, на жаль, цінності сучасності значно відрізняються від загальнолюдських, проте в різних течіях сучасного і класичного мистецтва є багато цікавих творчих знахідок, що допомагають розширювати світогляд школярів, чуттєвість, розвивати творчі здібності.

Наведемо деякі приклади висловлювань з цього приводу: Даляль А. «Маленькі світи» (В. Кандинський, 1922 р): «...художник передбачав народження абстракціонізму, він був дуже талановитий і малював спочатку реалістично, але пізніше розробив свою абстрактну систему. Він викладав і писав книжки, вважаючи головним у мистецтві внутрішнє переживання, духовний зміст, і виражав його прямим психофізичним впливом чистих барвистих співзвуч і ритмів у картинах. Мені здається, що ті «Маленькі світи» – то його особисті світи, в яких існував сам Василь Кандинський». Микола Д. щодо творчості популярного сучасного арт-майстра Д. Кунса «Собака з повітряних кульок», «Полірована сталь»: «...цей майстер добре знає, як заробляти гроші, проте захоплення його твори не викликають, викликають повагу розміри робіт і гладкість матеріалів, що він використовує...». Таким чином, студенти збагатили свій візуальний досвід, отримали інформацію щодо сучасних творів мистецтва, що, у свою чергу, стимулювало їх до власних творчих пошуків, експериментів у культуротворчій діяльності в майбутній професії.

Лекція «Інтернет – базові знання, генеза основних понять» розкривала зміст основних понять щодо виникнення і розвитку Інтернет, особливості його організації, інформаційних ресурсів, віртуальних бібліотек. У межах спецкурсу було проведено дебати «Інформаційні ресурси та віртуальні бібліотеки», до якої студенти готували доповіді й обмінювались думками.

Під час обговорення студенти висловлювали таке: «Для мене найактуальнішими інформаційними ресурсами є електронна пошта та гіпермедійна Інтернет-система, яка пов'язує посиланнями документи, що

можуть створюватись у різних програмних середовищах і перебувати в будь-якому із комп'ютерів світового павутиння» (Микита П.). «У зв'язку з тим, що в мережі Інтернет легко знайти людей, які мають з вами спільні інтереси, тому розвиваються Інтернет-спільноти! Моє захоплення – це соціальний фото-сервіс Pinterest. Після того, як зображення завантажені на Pinterest, вони називаються пінами, а колекції, до яких вони належать це – дошки. Мета сайту: «об'єднати весь світ за допомогою речей, які їм цікаві». Для себе я знаходжу там багато цікавих творчих ідей!» (Анжела Б.).

У такий спосіб студенти з'ясували для себе, що користування електронною поштою, мережею Інтернет, адресами ресурсів та електронними дошками об'яв, телеконференціями і пересиланням файлів, віддаленим доступом і пошуком серверів, базами даних у мережі Інтернет, є необхідними для здатності відокремлювати та добирати необхідну освітню інформацію, аргументувати свою думку та аналізувати побачене, навчитися не боятися хибних уявлень, спробувати відстояти свою думку, усвідомити значущість творчої самореалізації. Це сприяло тому, що у них формувались інтерпретаційні, аналітичні вміння, розвивалось візуальне мислення, що є показниками сформованості візуальної культури в майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Останнє лекційне заняття спецкурсу «Світові та українські представники сучасного мистецтва» було присвячено розгляду творчого шляху видатних діячів культури і мистецтва сучасності світового і всеукраїнського рівнів у формі лекції-бесіди, в ході якої було розглянуто течії сучасного західноєвропейського та американського візуального мистецтва, світліни та їхні технічні можливості, «Актуальне мистецтво» 2 половина ХХ ст., Руський авангард, стилі поп-арт, оп-арт, «новий реалізм», «гіперреалізм», «пост-експресіонізм», ленд-арт, відео-арт, інсталяційні проекти, музичне відео й естетика відеокліпу.

Під час обговорення студенти поглибили свої знання щодо різних течій сучасного мистецтва та обговорвали власне ставлення до розглянутих творів.

Так, у ході лекції-бесіди вони висловлювали такі думки: ««Новий реалізм» є методом присвоєння реальності, як позначив П'єр Рестані, тому стає зрозумілим метод поетичної переробки міської, промислової та рекламної реальності, в якому автори відійшли від абстракції та повернулися до реальності. Проте не можу сказати, що мені подобаються роботи цих авторів. Наприклад, відбитки тіл на папері Іва Кляйна («Антропометрії»), коли оголених дівчат мазали синьою фарбою та тягнули їх по паперу під монотонну музику...не приємно...» (Валерія К.). «Мені подобається гіперреалізм, він не такий занадто вигаданий, як сюрреалізм. Митці цього напрямку уважно деталізують речі та присутня межа реальності, це цікаво та зрозуміло!» (Дмитро О.).

У межах навчальної дисципліни «Педагогіка» на теоретико-збагачувальному етапі під час проведення круглого столу на тему «Візуальна культура вчителя», студенти обмінювалися думками щодо світової візуальної культури, особистості й якостей учителя в сучасному інформаційному просторі. Майбутні вчителі образотворчого мистецтва висловлювали власні уявлення, а наприкінці заняття відбулось узагальнення ідей і думок. Наведемо деякі з них: «...візуальна культура вчителя – це його сучасні погляди і розуміння різних сфер мистецтва, науки, загалом довкілля і суспільства» (Анастасія А.), «...сучасному вчителю зараз дуже важко без візуальної культури. Як він отримає інформацію, щоб швидко переконати та зацікавити своїх учнів?» (Тамара Н.). Студенти дійшли висновку, що візуальна культура вчителя образотворчого мистецтва є необхідним чинником у формуванні означеної культури у школярів, це одночасно: естетичні уподобання та смак, розвинений світогляд і можливість використовувати сучасні технологічні досягнення в художньо-педагогічній діяльності, можливість здійснювати відбір суттєвої візуальної інформації.

Під час занять навчальної дисципліни «Психологія» було проведено лекцію-бесіду на тему «Вплив візуальної культури на емоційну сферу вчителя образотворчого мистецтва», в ході якої проаналізовано психологічні

механізми впливу означеного феномену на свідомість і підсвідомість глядачів. Розглядалися поняття кольорознавства (різні види контрастів) (Р. Арнхейм, І. Іттен), народження концепт-образу (С. Симоненко), явище образного та кліпового мислення, введення понять «нон-класика» та «пост-культура» (В. Бичков). З позицій розглянутого, студенти висловлювали таке: «Зазвичай, колір у картині та інтер'єрі сильно впливає на мої почуття, він створює певний настрій» (Юлія М.), «...використання простих геометричних форм у абстрактних композиціях асоціюється із пошуком нового осмислення або з оманю зору...» (Іванна Д.); «На мою думку, образне мислення більш глибинне, таке, що допомагає розуміти твори різних стилів і жанрів» (Олександра М.), Маргарита Б. «...кліпове мислення допомагає мені сприйняти багато цікавого, хоч я завжди цікавлюся про нове, що мені сподобалось із робіт у літературі чи статтях в Інтернеті».

Студенти доходили висновку, що візуальна культура створює такий всебічний вплив на свідомість і підсвідомість людини, який насамперед впливає на її емоційну сферу, з огляду на це, емоційна сфера вчителя образотворчого мистецтва є першим чинником, який потребує усвідомлення ним впливу візуальної культури на школярів в умовах сьогодення.

На заняттях навчальної дисципліни «Історія мистецтв» студенти отримували завдання скласти тезаурус термінів поняття «візуальна культура» за допомогою різних інформативних джерел, здійснити добір матеріалів щодо трактування означеного поняття в різних історичних епохах.

У межах навчальної дисципліни «Композиція» було проведено диспут на тему «Аналіз композиційної побудови улюбленого твору візуального мистецтва». Студенти самостійно обирали для розгляду картину, скульптуру, світліну, інсталяцію, ленд-арт, мурал тощо, визначали її автора, вид, жанр мистецтва, приблизно течію, структуру композиції, кольорове та динамічне рішення твору мистецтва, висловлювали власне ставлення до розглянутого та його емоційно-образне вирішення.

У ході диспуту студенти розподілилися на три групи, одна підгрупа

розглядала зразки класичного мистецтва, друга – сучасного, третя – аргументувала критичне ставлення щодо розглянутих творів мистецтва. Утримуючись від зайвих емоцій, різких та образливих формулювань студенти висловлювали свої думки. Наприклад, Анастасія П. (скульптура Олександра Мілова «Кохання»): «...сучасна скульптура динамічна й образна: тут можна побачити ображених один на одного чоловіка та жінку, проте їхні душі – це маленькі діти, що тягнуться один до одного!». Віталій Б. (Сальвадор Далі «М'який годинник»): «Композиція картини статична, проте темні кольори землі та розплавлені годинники навіюють апокаліптичні відчуття: всьому свій час!». Іван Н. зауважив, що «...не має значення, до якої часової епохи належать той чи той твір мистецтва, головне, щоб образне та технічне рішення досконало реалізувало задум автора». Диспут надихнув студентів на власні творчі пошуки, вплинув на естетичний світогляд, розширив їхній світогляд, навчав добирати необхідний матеріал, аналізувати твори мистецтв і обґрунтовувати свої думки щодо розглянутого.

Метою наступного – практико-зорієнтованого – етапу був розвиток практичних умінь і навичок, необхідних для формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. На цьому етапі провідною виступила друга педагогічна умова «Розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва», перша педагогічна умова «Забезпечення інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін у становленні візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва» також мала місце на цьому етапі в ході експериментальної роботи, адже практичні завдання були проведені в межах навчальних дисциплін «Педагогіка», «Психологія», «Історія мистецтв», «Композиція», кожне заняття містило ігрові вправи, творчі завдання тощо.

Метою одного із практичних занять спецкурсу «Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва» був розвиток у студентів інтерпретаційних та оцінних умінь, візуального мислення, вмотивування студентів на проведення культуротворчої діяльності. Для

самостійного опрацювання студентам було запропоновано таке: на підставі використання наукової літератури, Інтернет-джерел, думок дослідників і вчених підготувати визначення поняття «візуальна культура», його витоки, і написати творче есе на тему: «Чи потрібна людині візуальна культура?». Результати самостійної роботи обговорювалися під час проведення круглого столу.

Презентуємо деякі уривки з есе студентів: «Візуальна культура – це всі електронні пристрої і людина, яка здатна, щось створювати за їх допомогою» (Єлизавета Х.). На думку Олександри Ж.: «Зазвичай, візуальна культура активно впливає на всі сфери життя людей, вона її розширює та робить вразливою, люди – це продукт візуальної культури», Софія Л. зазначила: «...під поняттям «візуальна культура» я розумію мистецтво, інформацію, творчість у сучасному просторі та в роботі вчителя образотворчого мистецтва».

Під час обговорення студенти доходили висновку, що свідомість сучасної людини, у тому числі і вчителя образотворчого мистецтва, є продуктом впливу візуальної культури, адже вона перебуває в постійній взаємодії із довколишнім середовищем, що насичене її знаками та кодами, тому необхідне здійснення культуротворчої діяльності з метою формування візуальної культури в школярів, а надалі й у дорослих і в соціумі.

Надалі зі студентами вирішувалися педагогічні ситуації, які можуть виникнути в практичній діяльності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Метою цього заняття було вмотивувати студентів на здійснення культуротворчої діяльності, поглибити їхні знання щодо сутності і видів візуальної культури, розвинути інтерпретаційні вміння та здатність до оцінки художньо-творчих продуктів.

Студентів було розподілено на три підгрупи, кожна з яких отримала записану на картці ситуацію. Їхнім завданням було ознайомитись із запропонованою ситуацією, прокоментувати поведінку героїв, придумати й обіграти розвиток подальших подій. Інші підгрупи повинні були оцінити це

рішення й запропонувати власний варіант. Перелік педагогічних ситуацій подано в Додатку Д. Майбутнім учителям образотворчого мистецтва було запропоновано такі теми ситуацій: «Учитель і клас» (участь всієї підгрупи), «Мама (батько) і дитина», «Два друга (подруги)», в яких обговорювались ставлення героїв до виставок, прикладів сучасного і класичного мистецтва. Наведемо детальніше одну з них.

Ситуація: «Вчителька образотворчого мистецтва на канікулах домовилася про відвідування музею класичного мистецтва зі своїм класом. Однак, під час екскурсії діти переглянули не тільки зали, в яких демонструвалися художні твори класичного мистецтва, а й ознайомились із залом, де проходила виставка творів сучасного мистецтва. Діти не зрозуміли творчі пошуки нових авторів і після закінчення екскурсії звернулися до своєї вчительки за поясненнями щодо переглянутого. Як повинна аргументувати свою думку вчителька?».

Така ситуація знайшла жвавий відгук у студентів, адже необхідно було пригадати певну виставку, обґрунтувати власні естетичні погляди, зуміти переконати інших у своїх думках, проте стримувати свої емоції під час обговорення вдавалося не всім студентам. Зазначимо, що думки майбутніх учителів стосовно запропонованої ситуації розділилися. Одні вважали, що дітям зарано пояснювати тонкощі мистецьких течій і необхідно відповісти, що вони зрозуміють сучасне мистецтво, коли підروстуть. Інші були більш категоричними та наполягали на формулюванні, що сучасне мистецтво – це маячня і краще не загострювати увагу дітей на цьому, а підкреслити значення переглянутого раніше на екскурсії – класики. Проте було висловлене й інше бачення цієї ситуації. Зокрема Богдана М. зауважила, що вчительці краще було обговорити і першу екскурсію, і зали сучасного мистецтва, та запропоувати учням знайти щось спільне, що вони побачили і в тих, і в тих картинах (зміст, колорит, формат, фактура, техніка). Така відповідь вимагала би від учнів уваги, стимулювала до спостережливості та розвивала в них візуальне мислення й естетичний світогляд.

Розв'язання педагогічних ситуацій вмотивувало майбутніх учителів образотворчого мистецтва до здійснення культуротворчої діяльності, розвивало комунікативні здатності, допомагало у здійсненні аналізу й оцінці побаченого з різних боків.

Також на цьому етапі студентам було запропоновано розробити в межах спецкурсу мультимедійний проєкт за однією із тем: «Еволюція живопису: від давніх часів до сучасного візуального мистецтва», «Сучасні течії в мистецтві: академізм, постмодернізм, цифрове мистецтво».

Заздалегідь студенти отримали завдання ознайомитись із переліком Інтернет-сайтів мистецького характеру, виконати дослідницьку роботу з поданням результатів у вигляді мультимедійної презентації. Дослідження потребувало практичної і самостійної роботи, студенти працювали індивідуально або у групі (за вибором).

Мета мультимедійного проєкту: розширення знаннєвої бази у сфері культури, світогляду, естетичного смаку та візуального мислення.

Хід заняття: майбутніми вчителями образотворчого мистецтва було проаналізовано розвиток канонів класичного та візуального мистецтва. Під час роботи над проєктом у студентів відбувалась активізація емоційно-почуттєвих реакцій у процесі сприйняття різних художніх творів, конкретизувалась увага на високих духовних якостях об'єктів культури та мистецтва різних часів і мистецьких течій.

Для проведення іншого заняття студентами було необхідно підготувати доповідь на тему: «Мистецькі сучасні видання та ресурси».

Мета заняття: поглиблення знань щодо мультимедійних засобів навчання та креативного підходу в доборі інформації.

Хід заняття: студентів було розподілено на дві команди, які змагались між собою. Так, перша команда готувала доповідь про Інтернет-сайти та бібліотеки, віртуальні екскурсії музеями світу, а друга – про електронні підручники, програми зі створення власних слайд-фільмів і презентацій, що можна використовувати на заняттях образотворчого мистецтва. Менш

ініціативні студенти були вболівальниками. Виграла та команда, яка набрала більшу кількість балів-голосів. Слід зазначити, що групи досить ретельно підготувалися до заняття, що сприяло його продуктивності й викликало зацікавленість інших студентів.

Після доповідей під час обговорення з'ясувалось, що студенти відкрили для себе нові різні медіаосвітні ресурси: «...така кількість закордонних бібліотек? А я користувався кількома українськими та російськими! Зокрема я відкрив для себе, що існують Електронна бібліотека української літератури, Торонтського університету, Проєкт Гутенберг, Бібліотека університету Аделаїди, Бібліотека Пенсильванського університету тощо» (Микита Л.). «Зазвичай, віртуальна екскурсія музеями – це мрія, для якої потрібний потужний комп'ютер, який може демонструвати всі подробиці об'єктів! Це дає можливість віртуально відвідувати відомі всьому світові музеї: Лувр, музеї Ватикана, Британська національна галерея, Театр-музей Далі, Трет'яковська галерея, Ермітаж, Колекція Фріка в Нью-Йорке, Національна галерея мистецтва у Вашингтоні, галерея Уффіци, Google Art Project тощо» (Альбіна Б.). На думку майбутніх учителів образотворчого мистецтва, саме добір таких освітніх і мистецьких ресурсів, програм слід використовувати в культуротворчій діяльності, що сприятиме розвитку в школярів світогляду, розвиватиме візуальне мислення та надихатиме їх на власні художньо-творчі пошуки.

На іншому практичному занятті було проведено вправу «Емоційний вплив реклами на естетику сучасності».

Мета вправи: розвиток аналітичних, інтерпретаційних умінь у майбутніх учителів образотворчого мистецтва, навичок використання медіаосвітних засобів навчання.

Хід роботи: студентам було запропоновано самостійно дібрати рекламу різних продуктів, яка має певне емоційне забарвлення і викликає такі почуття, як: задоволення, страх, роздратованість, веселість, радість, обмеженість, динаміка, свобода. Вони повинні були створити слайд-фільм із

світлин (або добірки відео-кліпів) та продемонструвати його перед аудиторією, обґрунтовуючи свій вибір.

Результат обговорення слайд-фільмів: студенти розглядали реклами, які за виробництвом були найрізноманітнішими – видатні світові бренди, всеукраїнська та міська реклама. Особливу повагу та цікавість у майбутніх учителів образотворчого мистецтва викликали мотиваційні відео-кліпи від спортивної фірми Nike: «...після такої реклами виникає мотивація не стільки до спорту, скільки в цілому до життя!» (Іван Н.); одночасно гендерна реклама від фірми Adidas викликала суперечливу реакцію: «...зрозуміло, що ці товари для жінок, для всіх жінок, вона дуже гарно виготовлена, красиві обличчя та фігури, проте якась штучність дещо дратує...» (Єлизавета М.).

Українська реклама Snickers (Елтон Джон, 2018 рік) викликала емоційний відгук і похваллення аудиторії: «мені подобається етнічний колорит, вдала реклама!» (Ганна Д.). Олександра В. щодо української реклами морозива Імпреза Біанко (ТМ «Рудь», 2018) зауважила: «на мій погляд, реклама шоколаду та морозива така чарівна, почуттєва, витримана в кольорах, тому вона приваблює, тому виникає бажання його одразу купити!».

Перегляд роликів Фестивалю соціальної реклами «Інший погляд» (Одеса) також не лишив студентів байдужими, оскільки авторка Анастасія Зарецька висвітлювала питання від'їзду молоді за кордон із країни (Аліна Б.), а перегляд ролика-переможця всеукраїнського конкурсу соціальної реклами «Я ціную своє!» вимагав замислитися майбутніх учителів образотворчого мистецтва над тими простими речами, якими вони володіють, тому що мають дім і родину, на противагу героїні – вихованки дитячого будинку.

Створення слайд-фільмів, їх демонстрація та обговорення виявило, що студенти в цілому мали різні інтереси, погляди та смаки, проте вони надавали перевагу рекламним продуктам, які мали цікаву композиційну структуру та зміст, зрозумілі та виразні візуальний і звуковий ряди.

Інше заняття спецкурсу було присвячено створенню відеоряду з теми «Явище моди в місті».

Мета заняття: активізація спостережливості, розвиток естетичного смаку, креативності та візуального мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Хід заняття: для створення відеоряду студентам було запропоновано дібрати 10–15 світлин, що характеризують різні верстви населення рідного міста, а також відповідний звуковий ряд, який гармонійно відповідав би візуальному складнику відеоряду. У такий спосіб практичне заняття викликало емоційне поживлення студентів, активізацію їхньої спостережливості, нестандартного мислення, гумору, розвивало здатність до інтерпретаційних умінь і креативності.

Крім цього, демонструвалися такі презентації «Історія виникнення анімаційних фільмів», «Кітч у мистецтві».

Метою створення презентацій було збагачення студентів знаннями щодо напрямів і видів візуального мистецтва, розвитку в них візуального мислення й оцінних умінь.

Хід заняття: заздалегідь студенти з обраних тем самостійно добирали візуальний ряд до презентації і демонстрували її колективу, за результатами голосування обиралася найкраща робота.

Обговорення презентації «Історія виникнення анімаційних фільмів» викликало значний інтерес у майбутніх учителів образотворчого мистецтва, адже були переглянуті різні підходи і автори, що працювали і працюють в напрямі мультиплікації. Так, Руслан Н. підготував добір мультфільмів американської студії У. Діснея, і зазначив: «...малювання анімаційних персонажів з живих акторів та танцюристів, що використовували художники-мультиплікатори студії У. Діснея стало взірцем для інших студій і аніматорів». Анастасія С. приділила увагу творчості російського мультиплікатора О. Петрова: «...малювання олійними фарбами на склі, музика, твори, які добирає автор, створюють неповторну колекцію, що обов'язкова до перегляду і дорослих, і дітей!». «Неповторний слід у історії анімації, на мій погляд, залишає японська студія «Гіблі», для якої характерні повнометражні

мультиплікаційні фільми, незвичайний зміст, довершений малюнок, колір і композиція», так презентувала свій добір Ольга О.

«Кітч у мистецтві» – тема презентації, що викликала запеклі суперечки у студентів, адже межі смаків і естетики у світі значно змінено, тому вони дійшли висновку, що гроші не повинні диктувати канони краси й уподобань, потрібно багато читати і розглядати прикладів минулого і сучасного мистецтва для того, щоб розумітись у великому розмаїтті течій сучасного мистецтва, уміти видокремлювати нове і цікаве від псевдо оригінального. Підготовка таких тем вмотивовувала майбутніх учителів образотворчого мистецтва на досягнення успіху в художньо-творчій діяльності, спрямованої на розвиток естетичних смаків у підростаючого покоління.

На практичних заняттях також було реалізовано проєкт «Творчість улюбленого митця», що передбачав поглиблення в майбутніх учителів образотворчого мистецтва набутих знань щодо жанрового розмаїття, ознайомлення їх із видатними мистецькими творами, життєвим шляхом та особливістю творчих досягнень обраного митця – скульптора, живописця, архітектора, дизайнера, модельєра, народного художника.

Мета заняття: поглиблення знань із видами і напрямками візуального мистецтва, розвиток здатності до оцінки художньо-творчих продуктів.

Хід заняття: студентам було запропоновано розподілитися на п'ять підгруп, перша з яких повинні були проаналізувати життя і творчість живописців, друга – проаналізувати творчість скульпторів, третя підгрупа – розглянути творчість архітекторів, четверта – творчість модельєрів і остання підгрупа проаналізувати діяльність художників-аматорів. Наприкінці заняття кожна з підгруп демонстрували мистецькі твори, що створювали ці митці, обмінвалися думками з іншими студентами щодо творчості та життєвого шляху обраних авторів.

Обговорення проєкту по закінченні завдання продемонструвало, що майбутні вчителі образотворчого мистецтва з цікавістю підійшли до його виконання, вони добирали як відомі, так і маловідомі факти творчої

біографії митців, яких вони дібрали. Такий підхід розвивав у студентів увагу, емоційність, допитливість, креативність і вміння здійснювати оцінку художньо-творчих продуктів.

У межах спецкурсу на цьому етапі також відбувся конкурс проєктів «Мистецтво майбутнього: яким я його себе уявляю?». На підставі отриманих знань щодо візуальної культури, напрямів і течій, естетичних уподобань і смаків, жанрового розмаїття мистецтва, естетичного сприйняття, майбутні вчителі образотворчого мистецтва повинні були придумати і захистити проєкт, що відображав би їхнє уявлення про естетичні тенденції візуального мистецтва.

Мета конкурсу: вмотивування студентів на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності, розвиток їхніх інтерпретаційних умінь і креативності.

Хід проведення конкурсу: студентів було розподілено на групи, у яких вони працювали й обговорювали ідею проєкту й послідовність матеріалу. Під час демонстрації проєктів студенти виявляли власну творчість, фантазію стосовно того, які тенденції у візуальному мистецтві можуть розвинути, спираючись на сучасну візуальну культуру, які аудіальні та візуальні образи можуть стати актуальними, які мистецьки твори можуть з'явитись тощо. Кожна команда обирала форму презентації проєкту (плакат, картина, інсталяція, колаж, привітання в стилі епохи, театральна постановка, розповідь, відео-презентація тощо). Підготовка проєктів викликала певні ускладнення у студентів, оскільки їм потрібно було визначитись із власними естетичними уподобаннями, дібрати відповідні костюми, розробити декорації, виготовити плакати, картини, колажі, інсталяції тощо, дібрати необхідні музичні уривки, вірші, зробити змістову композицію обраного матеріалу та вдало його презентувати.

Презентуємо проєкт однієї з груп, який було представлено у вигляді вистави. Зміст проєкту «Новорічні пригоди» поєднав елементи казки, вікторини та костюмованого дійства, в ході якого зачарованому Діду Морозу

учасники його команди допомагали «пригадати» і визначити, розглядаючи картини та світлини, їх назви, напрям, значення та застосування. Картини були представлені у формі колажів, при цьому використовувалася тематична новорічна музика, перероблені музичні уривки тощо. За допомогою підказок Дід Мороз пригадав, що він також є частиною мистецтва – народного, яке потрібно дорослим і дітям у всі історичні епохи, адже казка, пригоди, очікування свята є можливістю поєднання минулого і майбутнього.

Обговорення: студенти висловились, що мистецтво майбутнього повинно бути різнобарвним, позитивно налаштованим, впливати на естетичне пізнання та розвиток особистості, воно повинно реалізовуватись у всіх доступних для того техніках і технологіях. Проведення такого конкурсу сприяло активізації творчості, розвитку креативних можливостей майбутніх учителів образотворчого мистецтва, їхнього візуального мислення.

У межах практичних занять з навчальних дисципліни «Педагогіка» студентам було запропоновано взяти участь у конкурсі тематичної реклами, зміст якого полягав у створенні двох рекламних плакатів: в одному розглядався комерційний зміст, в іншому – соціально значущий. Тематика рекламних проєктів обиралася самостійно: «Морозиво», «Сучасні гаджети і молодь», «Паління», «Спорт», «Ігроманія», «Діти-сироти», «Кіно», «Люди з обмеженими можливостями», «Туризм» тощо.

Мета конкурсу: розвиток візуального мислення, естетичного смаку та креативності.

Хід підготовки конкурсу містив такі етапи: малювання графічними матеріалами ескізу реклами (папір, маркери, олівці); організація презентації робіт (скоч, ножиці, папір); обговорення смислових, емоційно-почуттєвих чинників, композиційних засобів, які використовувались при їх створенні; голосування з метою обрати найбільш вдалий плакат-рекламу; проведення міні-виставки цих робіт.

Зазначимо, що цей вид роботи викликав у майбутніх учителів образотворчого мистецтва певні утруднення, оскільки зміст обох реклам

повинен бути виконаний або виключно в комерційному або соціальному ключі. Студенти висловлювали такі думки: «Я захоплююся подорожами, у своєму ескізі я хотіла охопити всі місця, де ми побували з родиною та друзями. Туризм – це цікаво, оскільки відкриваєш для себе нові краєвиди, знайомишся з пам'ятками культури, а також відпочиваєш!» (Вікторія М.). Микита Л. так коментував свою роботу: «Ми з сестрою не сироти, в нас є батьки, проте ми переселенці. Мені здається, що в нашій родині є свій Янгол-охоронець, тому в моїй роботі над нашими постатями Він також присутній»; Ксенія Ч. зауважила, що «...треба бути чуйними до безпритульних, особливо тварин, тому що людина може працювати, якщо не хворіє, а маленькі котики чи песики потребують допомоги, особливо взимку!». В аспекті цієї роботи студенти зазначали, що реклама – це дуже впливовий засіб трансляції цінностей у суспільстві, що орієнтований в цілому на комерційні потреби споживачів.

На іншому занятті навчальної дисципліни «Педагогіка» з теми «Особистість сучасного вчителя» студентам було запропоновано розробити «Імідж вчителя» та проведено дискусію з цього приводу.

Мета дискусії: вмотивування студентів до здійснення культуротворчої діяльності та досягнення успіху в художньо-творчій діяльності.

Хід дискусії: студенти повинні були презентувати власне розуміння поняття «імідж особистості вчителя». Кожний студент визначив ті чинники, які, на його думку, є важливими ознаками візуальної культури вчителя образотворчого мистецтва. Вони підкреслювали такі особистісні риси: чесність, порядність, урівноваженість, доброзичливість, комунікативність, гарний вигляд, охайність, приємна зовнішність та вміння одягатися зі смаком.

Обговорення й оцінка одногрупників допомогла студентам у визначенні таких важливих рис для майбутнього вчителя образотворчого мистецтва: обізнаність із видами мистецтв, історії мистецтв, розвинутий кругозір і естетичний смак, настанова до образотворчої художньо-

педагогічної діяльності.

Для усвідомлення поняття «цінності візуальної культури» в межах навчальної дисципліни «Психологія» було виконано вправу «Добери протилежність».

Мета вправи: поглиблення знань щодо цінностей сучасної візуальної культури, розвиток емоційної-почуттєвої сфери студентів.

Хід вправи: на занятті було необхідно обміркувати пару протилежних впливів – позитивних і негативних, що створює інформаційний простір на емоційну сферу особистості. Для цього група була розподілена на дві команди й у вигляді змагання студент від кожної команди доповідав і аргументував обрану пару цінностей. Перемагала та команда, що підготувала найбільше пар протилежностей.

Наведемо приклади обраних протилежностей: «Глобалізація – націоналізація» (Іван Н.): «Під глобалізацією я розумію можливість вивчитись і працювати, де схочеш у світі, а націоналізація – вивчитись і працювати саме у своїй Батьківщині, тому що ти її любиш!». «Масова культура й елітарна культура – це ніби гаджети, що доступні всім, проте вони відрізняються тим наповненням, що на них є – так я розумію ці протилежності» (Вероніка Т.). «Образне та кліпове мислення я би сказала, це, як мелодрама і бойовик, для першого потрібен час для переживання й осмислення, а для другого потрібен час для відпочинку після його перегляду!» (Катерина А.) та ін.

Слід зазначити, що виконання цього завдання виявилось досить складним, оскільки думки у студентів виявилися протилежними. В результаті вони погодились із тим, що існують складні цивілізаційні процеси, які кожний оцінює, виходячи із власних особистісних і ціннісних позицій, які бувають діаметрально протилежними, тому необхідним є розвиток індивідуальної візуальної культури, вміння оцінити естетичну змістову нового художнього твору, створеного за новими технологічними можливостями та витримка вислухати протилежну думку та емоційну

позицію, розуміти почуття інших, що необхідне для здійснення майбутньої культуротворчої діяльності.

Конкурс «Знавці сучасного та класичного мистецтва» на практико-зорієнтованому етапі в межах дисципліни «Історія мистецтв» проходив з теми «Мій улюблений твір минулого і сучасного мистецтва».

Мета конкурсу: вмотивування студентів на дослідження класичних і сучасних творів мистецтва, розвиток практичних навичок у здійсненні художньо-композиційного аналізу й оцінці творчих продуктів.

Хід конкурсу: студентів було розподілено на три підгрупи, дві з яких обирали певний твір мистецтва, аналізували його жанрову приналежність, композиційні особливості й емоційно відображали його зміст. Третя група виступала в якості експертів, її завдання полягало у слідкуванні та оцінюванні результатів кожної групи.

Обговорення відбувалось після демонстрації світлин улюбленого твору та здійснення його аналізу. Наведемо деякі висловлювання: «...картини К. Малевича у жанрі супрематизм мають чітку структуру, дуже врівноважені, їм притаманна динаміка в композиції, кольори спокійні, форми геометричних фігур контрастні. В цих роботах є ясність і композиційна чіткість, я малюю по іншому, але це вже частина історії мистецтва, тому для мене важливо аналізувати такий твір» (Кіра Ж.). Марія Ш. розглядала картину П. Пікассо «Дівчинка на шарі»: «У картині спостережується протиставлення великого та малого, прямого та грубого витонченому і вигнутому. Контраст присутній у всьому – у кольорах, тоні, розмірах і динаміці фігур. Для мене – це поєднання сильного і слабкого в цьому світі, де чоловік утілює силу та мужність, а дівчинка м'якість і витонченість, хоча чомусь вона навіює на мене смуток». Таким чином, розмірковуючи й аналізуючи композиційну структуру картин і свої почуття, студенти усвідомлювали необхідність обговорення і наближення творів візуальної культури до підростаючого покоління в майбутній професійній діяльності.

На практичних заняттях навчальної дисципліни «Композиція» було

виконано дослідження «Будинки рідного міста».

Мета заняття: активізація емоційної чуттєвості та уваги до рідного міста, розвиток естетичного смаку, візуального мислення.

Хід заняття: студентам було запропоновано замалювати, використовуючи графічні матеріали, одну будівлю за таким описом: 1) сучасний будинок неправильної геометричної форми; 2) старий храм міста з округлими куполами та арками; 3) публічна споруда з декорованим трикутним фронтоном і колонадою. Також було необхідно у скороченому вигляді презентувати обраний об'єкт. Завдання дослідження полягало в тому, щоб з огляду на запропоновані 6 світлин з архітектурними об'єктами, описати і схарактеризувати їх за схемою (тип, вік, форма, елементи, призначення, зовнішній вигляд).

Це завдання викликало інтерес у майбутніх учителів образотворчого мистецтва, адже короткі інформаційні повідомлення про відомі споруди м. Одеси (Свято-Пантелеімоновський монастир, Археологічний музей, «Будинок – одна стінка» провул. Воронцовський, 4) та мало відомі і нові будівлі (провул. Топольського, 4а, «Будинок з вухами»; вул. Картамишевська, 26; Іспанський провул., 1 – «Різнокольоровий будинок», Авдеєва-Чорноморського, 4/1 «Будинок з деревами»; вул. Довга, 106 – «Улісс») значно розширювало їхню спостережливість, чуйність, увагу до сучасного середовища рідного міста, активізувало їхнє візуальне мислення й оцінні вміння. Під час обговорення студенти відзначали, що завдання виявилось для них незвичним, оскільки для характеристики були дібрані світлини минулої і сучасної архітектури, і вони або не знали їх розташування, або не поглиблювались у призначення та архітектурні особливості цих будинків.

Самостійно-творчий етап – передбачав проведення занять у межах художньо-педагогічного гуртку «Сучасне мистецтво» різних видів позааудиторної роботи, пленерної практики, самостійну творчу діяльність студентів, застосування ними здобутих раніше знань, умінь, навичок.

Провідною педагогічною умовою для цього етапу було визначено «Залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до самостійного розв'язання дослідницько-творчих завдань у позааудиторній діяльності», але інші педагогічні умови також мали місце на цьому етапі.

Так, на одному із занять художньо-педагогічного гуртка було проведено вправу «Розроби власний шрифт».

Мета вправи: поглиблення знань щодо напрямів і видів візуального мистецтва, розвиток креативності.

Хід вправи: для розгляду студентам було роздано світлини з прикладами засобів давньої писемності (піктографічне та вузликоче письмо; клинопис, ієрогліфи Давнього Єгипту та племен Майя); шрифтового письма Середньовіччя та сучасності. Після розгляду прикладів було запропоновано розробити власну знакову абетку і написати визначення поняття «візуальна культура» на папері за допомогою графічних матеріалів (туш, перо, пензель, фломастер, олівець). Результати робіт демонструвалися на дошці.

У ході виконання завдання студенти із цікавістю поставилися до пошуку знакових рішень визначення своїх думок. Вони коротко формулювали поняття «візуальна культура» таким чином: «Візуальна культура – це мої думки» (Марія Ч.), «Комп'ютер – це візуальна культура» (Ігор Ц.), «Людина – Творчість – Культура» (Анастасія А.), «Візуальна культура – всюди» (Костянтин Н.).

Шляхом голосування студентами обирався найкращий варіант, проте це був складний вибір, адже представлені роботи були цікавими як за написанням, так і в змістовій формі.

Наступна вправа «Я бажаю, щоби картинка ожила».

Мета вправи: розвиток мотивації на здійснення культуротворчої діяльності, поглиблення знань щодо видів і напрямів візуального мистецтва, розвиток інтерпретаційних умінь.

Хід вправи: студентам було роздано світлини з прикладами емоційно-забарвлених творів мистецтва. Вони обирали цікаву для себе картину, по

можливості відтворювали емоційний складник, відповідали на запитання щодо ціннісного змісту, думок і відчуттів, навіюваних творами, та висловлювали своє ставлення до розглянутого твору.

У ході обговорення студенти висловлювали такі думки: Руслан Д. (Джефф Кунс «Цуценя»): «...не можу назвати це чимось надприродним, але мене приваблює розмір, і те, що він прикрашений квітами і зовсім пристойно!». Марія Ш. (Казимир Малевич «Супрематична композиція» (1916 р.)): «...картину краще проспівати чи станцювати, аніж пояснити її динаміку. Тільки в мене виникає таке запитання, чому вона коштує 60 мільйонів доларів?».

Надалі майбутнім учителям образотворчого мистецтва було запропоновано підготувати та провести конкурс проєктів на тему «Життя сучасного міста».

Мета конкурсу проєктів: поглиблення знань щодо медіаосвітніх засобів навчання, формування мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності, розвиток візуального мислення під час роботи з пошуковими системами в мережі Інтернет.

Хід проведення конкурсу. Студенти ознайомилися з комп'ютерними програмами (обробка растрової графіки Adobe Photoshop, вільний редактор векторної графіки Inkscape, Adobe Illustrator), з онлайн-сервісами для освітніх цілей (Piktochart, Easel.ly, Infogr.am, Visual.ly зі створення іконографічного ілюстрування інформації), була створена емоційно-почуттєва атмосфера, що сприяла їхній підготовці до самостійної продуктивної діяльності в інформаційному середовищі суспільства. Майбутні вчителі образотворчого мистецтва готували проєкт, що містив від 10 до 15 світлин чи відео-уривків, які були присвячені соціальним темам (туристи в місті, ринок «Привоз», «Горсад», художники на площі, безпритульні люди та тварини в місті, шахісти тощо), архітектурним краєвидам міста (вокзал, бульвари, білборди в рідному місті тощо). Відеоряд прикрашався музичними уривками та стилізованими переходами світлин.

Обговорення представлених проєктів визначило діаметрально протилежні погляди майбутніх учителів образотворчого мистецтва на одні й ті самі обставини. Студенти дійшли висновку, що значну роль відіграє візуальне подання інформації, від цього залежить позитивне або негативне ставлення людей до реальних речей. У результаті переглянутих презентацій, вони висловлювали такі думки: «у нас таке гарне місто, але як його спотворть оці величезні реклами!» (Олександра Ж.); «куди дивляться архітектори міста, якщо можна руйнувати старовинні скульптури на своїх балконах?» (Дмитро Х.); «у нашому місті такі цікаві колоритні люди!» (Софія Л.).

Наступним завданням самостійно-творчого етапу було створення відео-презентації або слайд-фільму з тем «Відомі світові інсталяції», «Мурали (стріт-арт) у рідному місті як прояв сучасного мистецтва».

Мета заняття: поглиблення знань щодо з медіаосвітних засобів навчання, розвиток візуального мислення та креативності, естетичного смаку.

Хід заняття: студентам було запропоновано за допомогою Інтернет-джерел або власних пошуків скласти за вищезазначеними темами невелику відео-презентацію або слайд-фільм (до 20 сюжетів) та продемонструвати перед аудиторією. За результатами обговорення і голосування було обрано найкращу роботу.

Обговорення виявилось складним. У ході бурхливої дискусії, яка виникла на занятті, студенти все ж таки визначили найкращу відео-презентацію з теми «Відомі світові інсталяції» і слайд-фільм «Мурали (стріт-арт) у рідному місті як прояв сучасного мистецтва». У першому було розглянуто: «Трансформер у реальному житті» (версія Reymond's французького художника Guillaume Reymond), панелі потокового дорожнього руху Lerner's (арт-інсталяція в Мюнхені авторства Маркуса Лернера для міста Осрам, Німеччина; London Design Festival австралійський художник Флінн Талбот переосмислив 35-метрову галерею Музею Вікторії і

Альберта, світлова інсталяція Reflection room, «Балерина, яка сидить» Джефа Кунса; зимовий фестиваль світла японського ботанічного саду Набано Но Сато; дзеркальний лабіринт сіднейського Гайд-парку; зал центру мистецтв Barbican Centre студія Random International, де створено дощ, з якого можна вийти сухим тощо. Значний емоційний відгук у студентів викликали світлові інсталяції, вони висловлювали спостереження, про ненав'язливість, витонченість і позитивність відчуттів від таких творів візуального мистецтва. Визначити найкращу інсталяцію виявилось майбутнім учителям образотворчого мистецтва важко, найбільш дивовижними вони визнали такі об'єкти, як: зимовий фестиваль світла японського ботанічного саду Набано Но Сато та дзеркальний лабіринт сіднейського Гайд-парку.

Під час виконання другого завдання «Муралі (стріт-арт) у рідному місті як прояв сучасного мистецтва» студентами було розглянуто: «Останній тюлень» (Французький бульвар, 11б, автор: Kraser (Італія)); «Політ» (спуск Марінеско, автор: Kraser (Італія)); «Шилодзьобка» (вул. Тираспольська, 1б, автор: Мата Руда (Коста-Ріка, США)); «Минуле і майбутнє» (вул. Мечникова, 34 (стіна головного корпусу Одеського національного морського університету), автор: Wasp Elder (Британія)); «Шлях додому» (пров. Пироговський, 6, автор: Олександр Писарчук, Дмитро Вовк (Україна, Маріуполь)); «В її голові» (Миколаївська дорога, 13б. Автор: QVic (Росія)). На думку студентів найкращими муралами були визнані «Політ» (спуск Марінеско, автор: Kraser (Італія) та «В її голові» (Миколаївська дорога, 13б. Автор: QVic (Росія). Майбутні вчителі образотворчого мистецтва аргументували свій вибір гармонійним поєднанням композиційного рішення та технічного виконання.

Студенти також відзначали різнобічність тематики, різноманітність композиційних рішень, складність виконання муралів, філософський зміст творів сучасного мистецтва. У цілому, вони виражали захоплення від розмірів, композиційного та змістового наповнення переглянутих муралів.

Надалі з майбутніми вчителями образотворчого мистецтва було

проведено ескіз-вправу «Створення простору» (дитячий майданчик, під'їзд, використання графіті за вибором).

Мета вправи: розвиток візуального мислення та креативності, формування здатності до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів.

Хід вправи: студенти малювали на папері (графічні матеріали) або на комп'ютері (за вибором) ескіз дитячого майданчику, оздоблення приміщень житлового будинку, графіті. Цікавими були виконані і комп'ютерні, і звичайні ескізи. По закінченні часу на виконання, ескізи було закріплено на дошці та проведено обговорення.

Презентуємо результати обговорення творчих робіт: «не має значення, чим робити ескіз – головне це створення реального простору» (Вероніка К.), «...мені подобається оздоблювати дитячі майданчики, ти ніби сам поринаєш у казку» (Олександра С.), Максим С.: «...графіті це швидко і красиво, проте потрібно готуватись, як Бенксі, щоб був цікавий результат».

У цілому, студенти вирішили, що було винайдено кілька цікавих ідей, які за можливістю потрібно реалізувати в дійсності.

Наступна вправа третього етапу «Добери назву» була спрямована на визначення всіх видів кольорових, композиційних і змістових контрастів.

Мета вправи: поглиблення знань щодо видів і жанрів візуального мистецтва, розвиток інтерпретаційних умінь.

Хід вправи: студентам було запропоновано до розгляду 10 творів сучасного мистецтва (ленд-арт, оп-арт, сюрреалізм, гіперреалізм тощо), які потрібно було схарактеризувати з урахуванням вказаних чинників (кольорових та змістовних контрастів), проаналізувати композиційні особливості і дібрати найбільш вдалу назву до них. За бажанням студенти об'єднувались у підгрупи, аналізували твір, а потім аргументували вибір назви.

Унаслідок обговорення було з'ясовано, що студенти відкрили для себе багато нових культурних і видовищних об'єктів, до яких було неоднозначне ставлення. Наведемо приклади міркувань до розглянутого: Мілана Д. (Енді

Уорхол, «Бірюзова Мерилін Монро», «Банки з супом Кемпбел») «...твори поп-арту цього автора комерційні, побудовані на тональних і кольорових контрастах, проте мені особисто колір не до смаку, він сильно відвертий, може так було потрібно для того часу, щоб платили великі гроші?». Марія Ш. з приводу прикладів мистецтва оп-арту висловила таке: «...це ілюзія, від якої паморочитися в голові, проте розглядати цікаво. Ритмічні, плавні та хвилясті лінії об'єктів не узгоджені в кольорі, можливо автор хотів передати екзотику й інший колір змінив би загальний задум?».

Виконання цієї справи сприяло тому, що студенти стали більш впевнено аналізувати твори сучасного візуального мистецтва, формулювали власні думки та ставлення до переглянутого, що, у свою чергу, розвивало їхнє візуальне мислення, інтерпретаційні та оцінні уміння.

Інше творче завдання в межах художньо-педагогічного гуртка «Сучасне мистецтво» передбачало малювання ескізу на графічному планшеті «Ескіз Петриківського розпису» як засіб реклами.

Мета заняття: використання народного розпису як засобу реклами. Розвиток обізнаності із медіаосвітніми засобами навчання, креативності й інтерпретаційних умінь.

Хід заняття: студентам було запропоновано виконати на графічному планшеті ескізи Петриківського розпису для рекламування певного об'єкту (за вибором). За бажанням використовувалися такі програми Corel Painter X3, Painter Lite, Clip Paint Studio PRO, ArtRage 4, Xara Photo and Graphic Designer 9, GIMP. Для цього вони розподілились на групи, створювали рекламу якогось продукту, не підписуючи його. Надалі створені майбутніми вчителями образотворчого мистецтва ескізи експонувалися на дошці або на планшеті, інші учасники намагалися відгадати – реклама якого продукту перед ними та його назву. Шляхом голосування обиралась найкраща реклама.

Обговорення справи: студенти відкрили для себе народний розпис з іншого боку, вони використовували ескізи в рекламуванні солодоців, одягу,

виставки птахів тощо.

Завданням вправи «Я – музикант» виступило розроблення студентами музичного плакату улюбленого співака, музичного гурту, концерту, використовуючи при цьому змішані техніки.

Мета вправи: розвиток мотивації до здійснення культуротворчої діяльності, візуального мислення та креативності.

Хід вправи потребував від студентів роботи в малих групах, характеристики певних видів музичних напрямів у робочих аркушах, виконання графічного ескізу, добору зображальних засобів, художнього смаку й емоційності, для того щоб перетілитися в інший образ, одночасно використовувати композиційні засоби для створення музичного плакату.

Обговорення результатів пройшло у вигляді доповідей одного представника із робочої групи, оформлення стенду з плакатами, де на певній відстані прочитувалися результати художніх смаків і естетичних уподобань.

На іншому занятті художньо-педагогічного гуртка «Сучасне мистецтво» студентам було запропоновано розробити колаж «Танець» з імітацією динаміки, руху.

Мета колажу: поглиблення знань щодо напрямів та видів візуального мистецтва, розвиток візуального мислення, виховання естетичного смаку.

Хід заняття: разом зі студентами було розглянуто світлини картин А. Матіса «Танець», Р. і Н. Федішних Серія «Гуцульський танець», Е. Дега (серія, що присвячена балету). Студенти розподілялися на підгрупи і створювали колаж, що відтворював би динамічний рух танцю. Зображальні засоби студенти обирали за бажанням (папір, олівець, маркер, кольорові олівці тощо), які допомагали їм створити динамічний рух танцю.

Обговорення колажів продемонструвало, що студенти виявились краще поінформовані із творчістю імпресіоністів, аніж сучасних українських митців, проте роботи були отримані яскраві та динамічні, оскільки приклади переглянутого стимулювали студентів до власних творчих пошуків.

Надалі студентам було запропоновано провести рольову гру з теми

«Історичні пам'ятники архітектури в сучасному просторі».

Мета гри: формування мотивації на здійснення культуротворчої діяльності, розвиток візуального мислення й естетичного смаку.

Хід гри: заздалегідь студенти готували доповіді з теми «Історичні пам'ятники архітектури в сучасному просторі» і від особи того чи того діяча культури і політики минулих часів, або самої споруди розповісти про історичні факти й події розбудови та розвитку нашого міста.

У ході заняття студенти представили Емануеля Осиповича де Ришельє (один із батьків-засновників м. Одеси, пам'ятник на Приморському бульварі), Л. Утьосова (співак, диригент, народжений у м. Одесі, пам'ятник у Горсаду, вул. Дерибасівська), Віру Холодну (відома акторка німого кіно, пам'ятник на площі Віри Холодної) та ін. Під час обговорення майбутні вчителі образотворчого мистецтва відзначали, що деякі факти життя видатних людей та їхнього внеску в розвиток міста були раніше їм невідомі. Вони висловили думку про значення виховання в підростаючого покоління ціннісного ставлення до збереження пам'яток архітектури в просторі сучасності у зв'язку зі стрімкою розбудовою історичної частини міста.

Наступним завданням для студентів у межах занять художньо-педагогічного гуртка «Сучасне мистецтво» виступило програм розроблення презентації «Явище ленд-арт у світовому просторі», з використанням відповідних програм.

Мета презентації: поглиблення знань щодо медіаосвітних засобів навчання, ознайомлення з програмами та онлайн-сервісами, що допомагають у створенні презентацій, розвиток здатності до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів.

Хід роботи: для освоєння засобів демонстрування цифрової і візуальної інформації студенти були ознайомлені з такими програмами та онлайн-сервісами, що допомагають у створенні презентацій як: Microsoft Power Point, Mind Manager Pro 7, Mind Manager X5; <http://bubbl.us>, <http://freemind.sourceforge.net>; <https://www.mindmeister.com>.

Аналізуючи власні доробки, майбутні вчителі образотворчого мистецтва відзначали необхідність опанування нових програм та онлайн-сервісів для виконання навчальних і творчих завдань. Так, було розглянуто творчість таких митців: американського художника Джима Деневана, що створює дивовижні малюнки на піску, льоді та солоних покриттях таких розмірів, що оцінити їх можна тільки з висоти пташиного польоту; Ендрю Роджерса, який створив свій перший ієрогліф – гігантський наземний малюнок, а натепер існує вже 48 ієрогліфів у тринадцяти країнах і на семи континентах за його авторством; Нільса Удо – баварського художника, який займається екологічним мистецтвом ще з 1960-х; британський художник Брюс Мунро прикрашає поля і сади мільйонами лампочок; для створення своїх робіт ірландський художник Джеррі Баррі використовує натуральні елементи – камені, гілки, воду, пісок, озеленення тощо.

Під час обговорення студенти дійшли висновку, що сучасні інформаційні можливості допомагають розширювати світогляд, розвивати візуальне мислення та мотивують на власні творчі пошуки.

У межах художньо-педагогічного гуртка також було організовано міні-виставку за темою: «Створення образу» (людини, тварини, істоти).

Мета міні-виставки: формування мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності, розвиток інтерпретаційних умінь, здатності до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів.

Хід роботи: студенти розподілилися на 3 підгрупи. На великому аркуші перший студент малював образ людини (тварини, істоти) та передавав іншому студенту зі своєї підгрупи. Стилiстична тематика зображення – творчість Марії Приймаченко. Наступний студент домальовував ще якусь частину та згортав папір, не демонструючи іншим, що він намалював, і так до кінця рулону паперу. Наприкінці заняття підгрупи розгортали папір, розглядали свою спільну істоту, давали їй назву та презентували перед аудиторією. З трьох шпалер була отримана міні-виставка.

Студенти відзначали, що завдання активізувало їх до пошукової

діяльності, поглиблювало знання, розвило їхнє візуальне мислення та креативність.

Ескіз-вправа. Розробка квитка, афіші, запрошення.

Мета ескіз-вправи: поглиблення знань щодо напрямів і видів візуального мистецтва, розвиток візуального мислення та креативності, здатності до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів, інтерпретаційних умінь.

Попередньо студентами було переглянуто мюзикл «Нотр Дам де Парі» (французько-канадський мюзикл за романом В. Гюго «Собор Паризької Богоматері», композитор Р. Коччанте, автор лібрето Л. Пламодон). Після переглянутого їм було запропоновано намалювати: квитки на виставу, афішу, запрошення до нього. Шляхом голосування студенти самостійно обирали за кожною позицією найкращий варіант дизайну.

Значний інтерес у майбутніх учителів образотворчого мистецтва викликало проведення «Фестивалю мистецтв».

Мета фестивалю: вмотивування на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності, розвиток естетичного смаку.

Хід роботи: студенти об'єднувались у групи по дві-три особи та вивчали різноманітні напрями візуального мистецтва, а потім презентували їх перед іншими, які, у свою чергу, виступали експертами. Майбутні вчителі створювали презентації різних напрямів сучасного мистецтва, які мали жваву реакцію в експертній групі.

У межах художньо-педагогічного гуртку «Сучасне мистецтво» студентами також відвідували виставки як класичних музеїв: Одеський музей західного та східного мистецтва (постійна експозиція Одеського художнього музею, міжмузейний культурно-мистецький проєкт «Київ-Одеса. Знаки і метафори міського простору», виставки ООО НСХУ тощо), так і музеїв сучасного мистецтва (Музей Сучасного мистецтва м. Одеси: Кураторська екскурсія по новій експозиції МСМО, зустріч із французькою художницею Інною Лунгіною, презентація книги Мартіна Поллака «Топографія пам'яті» тощо).

Мета відвідування виставки: вмотивування студентів до здійснення культуротворчої діяльності, поглиблення знань щодо напрямів і видів візуального мистецтва, розвиток візуального мислення.

Після відвідування студентам було запропоновано написати рецензію-відгук на побачену виставку та обмінятися думками з приводу класичного та сучасного візуального мистецтва.

Наведемо деякі висловлювання рецензій студентів: «На виставці «Київ – Одеса. Знаки і метафори міського простору» (Одеський музей західного і східного мистецтва) нашій увазі було представлено творчість київських і одеських митців, які у своїх роботах відображали «образ міста» як інтерпретацію міського візуального тексту з його багат шаровою міфологією. Основний наголос у картинах зроблено на креативному підході до сучасних мистецьких контекстів, а головне – відтворення неповторного середовища (аури) кожного міста. Тема Києва репрезентована творами корифеїв «київської живописної школи» другої половини ХХ ст.: М. Глуценка, О. Захарчука, В. Одайника, О. Отрощенко, В. Рижих, С. Шишка, та ін., одеська тематика 2 пол. ХХ – початку ХХІ ст. представлена картинами О. Ацманчука, О. Волошинова, Ю. Єгорова, В. Кабаченка, К. Ломикіна, В. Маринюка, В. Стрельнікова, С. Сичова, Л. Ястреб та ін. здійснена на основі колекції Музею сучасного мистецтва Одеси. Для мене було цікаво ознайомитись із творчістю відомих київських майстрів, їхніми художніми поглядами та переконаннями. Також для себе я відкрила творчість одеських митців, як-от: О. Аполлонова, В. Басанця, С. Папроцького, В. Хруща. Для мене їхні художні погляди є концептуальними, проте цікавими» (Любов Ж.).

«Наша група вивчала творчість одеситів-абстракціоністів Ігоря Варешкіна та Сергія Папроцького, що є представниками творчого об'єднання «Лабораторія +», заснованого у 1992 році в Одесі. Вони абсолютно різні в житті, але вдало доповнюють один одного у творчості. Кожен пропонує своє суб'єктивне бачення, експериментують із формою та кольором. Так, Сергій

Папроцький працює із серіями, в яких домінувальним є колір і фактура плям, а джерелом творчих пошуків – архетипи і знаки. Картини Ігоря Варешкіна екзистенціальні, а його чудернацькі образи народжуються спонтанно, для нього на першому місці – інтуїція, а логічне мислення – це об'єкт другого плану. Обоє є членами Національної спілки художників України. Абстракціонізм дуже широкий художній напрям, для нас цікавим виявляється те, що обидва автори наші сучасники, а також те, що майстри-абстракціоністи викладають академічний малюнок та живопис у Одеському художньому училищі імені М. Грекова. Вони просто талановиті люди, що можуть поєднувати дивовижні речі у своєму творчому житті!» (Вероніка Л., Марія Ч.). Звучали й критичні думки щодо побаченого: «...мені не подобається абстракціонізм! Де тут школа? Чому такі тьмяні кольори? Так, фактура присутня, але в живописі – це не все!» (Роман І.).

Студенти розглядали творчий шлях майстрів різних напрямів візуального мистецтва, що значною мірою збагачувало їхнє візуальне мислення, досвід, здатність оцінювати твори й інтерпретувати зміст, що в цілому сприяло розвитку візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Під час пленерної практики з навчальної дисципліни «Композиція» студенти виконували такі завдання: стилізація натюрморту в умовах пленеру.

Мета завдання: розвиток візуального мислення студентів, естетичного смаку, вмотивування на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності.

Хід роботи: студенти на основі натюрморту в умовах пленеру за допомогою фарб (олійних, акварельних) здійснювали пошук виразного колоритного рішення із додаванням стилістичних прийомів за бажанням.

Під час обговорення результатів завдання студенти дійшли висновку про необхідність у практичному застосуванні набутих знань щодо основ класичного і сучасного мистецтва, старих і нових художніх прийомів і стилістичних рішень.

Наступне завдання передбачало виконання ескіз-вправи – стилізація квітів, листя та гілок дерев в умовах пленеру.

Мета ескіз-вправи: розвиток креативності, інтерпретаційних умінь.

Хід роботи: для виконання ескіз-вправи студенти самостійно відшуковували квітки, листя чи мотиви гілок дерев для подальшого стилістичного рішення реального мотиву. На початку вправи на аркуші паперу вони робили реалістичну замальовку, на основі якої було необхідно розробити графічну трансформацію побаченого мотиву.

Виконуючи завдання, студенти виявляли фантазію та креативність у стилістичних пошуках, але були й такі, яким бракувало знань і навичок у трансформаційних перетвореннях реального об'єкту.

Надалі майбутнім учителям образотворчого мистецтва пропонувалась написати етюд-стилізацію групи дерев з похмурим освітленням.

Мета виконання етюд-стилізації полягала в поєднанні знань щодо видів і жанрів класичного і сучасного мистецтва, основ лінійної і повітряної перспектив, розвитку інтерпретаційних умінь.

Хід роботи над етюдом-стилізацією полягав у виконанні студентами заздалегідь начерку, що пізніше підлягав їхньому інтерпретаційному перетворенню. Кольорова гама похмурого освітлення виступала певним обмеженням, тому майбутні вчителі образотворчого мистецтва обирали гуаш, акварель і папір матеріалом для виконання цього етюду.

У ході обговорення з'ясувалось, що в цілому кольорова гама похмурого освітлення зрозуміла для виконання студентами, проте не всі вдало упорались із творчим перетворенням груп дерев.

Ще одним завданням пленеру виступило створення композиції «Колоритне рішення постаті людини в умовах вечірнього освітлення».

Мета композиції: поглиблення знань щодо видів і жанрів візуального мистецтва, використання медіаосвітніх засобів навчання, розвиток оцінних умінь художньо-творчих продуктів.

Виконання композиції передбачало самостійний пошук студентів у

центрі міста виразного образу людини в умовах вечірнього освітлення. Для цього майбутні вчителі образотворчого мистецтва виконували короточасні етюди, робили світлини з цікавих людей і ситуацій, на основі яких їм було виконано олією (аквареллю).

Композиція-колаж на тему «Образне кольорове рішення старовинного міського будинку в умовах ранкового освітлення».

Мета композиції-колажу: розвиток емоційної чуттєвості кольору, вмотивування студентів до здійснення культуротворчої діяльності, використання медіаосвітніх засобів навчання.

Виконання запропонованого завдання передбачало добір студентами ескізного матеріалу для створення колажу у вигляді швидких етюдів (акварель, олія), світлин, репродукцій, які використовувались у створенні композиції з ранковим освітленням.

По завершенні виконання означених завдань було організовано міні-виставку композиційного матеріалу, в ході якої студенти обмінювалися думками з приводу побаченого.

Завдання «Графічне стилістичне рішення міського пейзажу» поєднало в собі пошук цікавого багатопланового міського пейзажу в історичному центрі міста, а також виконання графічних замальовок і нарисів для стилістичного вирішення роботи.

Мета завдання: вмотивування студентів до здійснення культуротворчої діяльності, розвиток візуального мислення та креативності.

Під час виконання завдання студенти самостійно досліджували відомі та маловідомі вулиці міста в пошуках цікавих ракурсів, графічних ритмів і живописних тонових плям, робили нариси, замальовки й етюди, на їх основі підбирали найбільш вдале стилістичне образне вирішення в поєднанні нових мотивів на фоні історичної архітектури. Під час огляду робіт студенти мали можливість висловити думки щодо вдалих стилістичних графічних рішень у міському пейзажі.

Живописне рішення композиції «Морвокзал», стилізація.

Мета: розвиток візуального мислення та креативності, інтерпретаційних умінь.

Під час виконання етюдів і ескізів на «Морвокзалі» студенти в доступній для них манері та техніці намагалися відобразити характер морвокзалу в поєднанні з природними мотивами (човни, кораблі, важка техніка, портові споруди, відображення у воді, ритм хвиль та хмар тощо).

У ході обговорення студенти вирішили об'єднати в стилістичні групи виконані роботи, внаслідок чого композиції розподілились на три основні групи: суто живописні (без лінійного втручання), суто графічні (мінімум кольорів) та змішаний тип (присутність кольору та виразної лінії в роботі). У кожній підгрупі студенти самостійно обрали кращу композицію.

Пошук кольорових рішень приміського пейзажу.

Мета: розвиток візуального мислення, використання медіаосвітніх засобів навчання.

Під час пошукової роботи на пленері було необхідно виконати на одному форматі чотири види освітлення (ранкове, денне, вечірнє, нічне) одного приміського мотиву, складність якого кожний обирав за своїми можливостями (будиночок чи кілька планів та тло навколо них). Для цього студентам потрібно було зробити короточасні етюди та допоміжні світлини обраних мотивів.

Під час обговорення студенти підкреслювали, що технічні засоби не завжди точно могли передати кольорові півтони та співвідношення, таким чином вони визначили, що виконаний власноруч етюд мав для них більше візуальної інформації, аніж технічні пристрої.

Тема наступного завдання «Зоопарк» – композиційна розробка з птахами (пелікани, сови, фазани, індики тощо).

Мета завдання: розвиток спостережливості, емоційної чуттєвості, креативності, розвиток інтерпретаційних умінь.

Для виконання цього завдання студенти відвідали міський зоопарк, де мали можливість спостерігати за різними тваринами і птахами. Їм необхідно

було дослідити форму, пластику і зробити нариси та замальовки птахів різних видів. Завдання виявилось складним, оскільки в зоопарку утримується значна кількість цікавих птахів: павичі, лелеки, лебеді, качки, пелікани, баклани, страуси тощо. Самостійно студенти обирали найбільш цікавий для себе вид птахів, робили нариси, замальовки, етюди. Після чого розробляли стилізацію, використовуючи технічні можливості художніх матеріалів (робота із силуетом, тонована основа, по-мокрому акварель, гуаш, олія, доробка по-сухому, мокрий та сухий соус тощо).

Під час обговорення робіт студенти надавали перевагу тим композиційним рішенням, що виразно й образно відтворювали характер досліджуваного птаха.

Продовження теми «Зоопарк» відбулась у створенні композиції «Стилізація груп копитних (лами, коні, зебри, бики) або хижаків (леви, тигри, вовки, ведмеді)».

Мета композиції: розвиток спостережливості, емоційної чуттєвості, креативності, розвиток оцінних умінь художньо-творчих продуктів.

Хід роботи полягав у дослідженні студентами хижаків та копитних, відмінність їхньої анатомічної і пластичної побудови та пошук композиційного рішення багатофігурної композиції з тваринами, використовуючи знання класичного й сучасного мистецтва.

Під час обговорення майбутні вчителі образотворчого мистецтва розподілили загальну кількість композицій за принципом динаміки. У цих двох групах композицій – статичній і динамічній, вони шляхом голосування обирали кращу із робіт.

Відтак, поетапно й одночасно комплексне впровадження визначених педагогічних умов сприяло формуванню візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, а також забезпечувало поглиблення теоретичних знань і розвиток практичних умінь, необхідних у подальшій професійній діяльності.

2.3. Порівняльний аналіз одержаних результатів на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту.

По завершенні цілеспрямованої роботи під час формувального етапу експерименту було проведено другий зріз, метою якого було виявлення змін у рівнях сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в експериментальних і контрольних групах за методиками, які застосовувалися на констатувальному етапі експерименту.

Репрезентуємо одержані дані на прикінцевому етапі дослідження за визначеними критеріями формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в тій послідовності, що й на констатувальному етапі експерименту.

За показником спонукального критерію «Наявність мотивації на здійснення культуротворчої діяльності» було з'ясовано, що в експериментальній групі по завершенні експерименту відбулися більш значні позитивні зміни, ніж у контрольній групі.

Узагальнені дані рівнів наявності мотивації на здійснення культуротворчої діяльності майбутніх учителів образотворчого мистецтва на прикінцевому етапі експерименту подано в таблиці 2.19.

Таблиця 2.19

Рівні наявності мотивації в майбутніх учителів образотворчого мистецтва на здійснення культуротворчої діяльності на прикінцевому етапі експерименту

Групи	Достатній рівень		Задовільн. рівень		Низький рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	45	44,1	49	48,0	8	7,9
КГ	22	21,1	55	52,9	27	25,9

Як видно з таблиці 2.19, за показником «Наявність мотивації на здійснення культуротворчої діяльності» студенти виявили на достатньому

рівні мотивації здійснення культуротворчої діяльності 44,1 % (було 14,7 %) студентів ЕГ і 21,1% КГ – (було 15,5%); задовільному рівні – 48,0% (ЕГ) (було 49,0%) і 52,9% – (КГ) (було 49,0%); на низькому рівні зафіксовано 7,9% (було 36,3%) респондентів ЕГ та 25,9% – КГ (було 35,5%).

Цьому сприяло проведення на теоретико-збагачувальному етапі лекційних занять, дискусій, дебатів, написання творчого есе, складання тезаурусу термінів, створення відеоряду та мультимедійного проєкту, виконання вправ, проведення конкурсу проєктів тощо.

За показником спонукального критерію «Наявність мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності» було з'ясовано, що в експериментальній групі по завершенні експерименту також відбулися більш результативні зміни, порівняно з даними контрольної групи (див. табл. 2.20).

Таблиця 2.20

Рівні наявності в майбутніх учителів образотворчого мистецтва мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності на прикінцевому етапі експерименту

Групи	Достатній рівень		Задовільн. рівень		Низький рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	41	40,2	50	49,0	11	10,8
КГ	20	19,2	53	51,0	31	29,8

Як видно з таблиці 2.20, достатній рівень мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності після експерименту було зафіксовано у 40,2% студентів ЕГ (було 15,8%) і 19,2% – КГ (було 16,4%). Задовільний рівень проявили 49,0% студентів ЕГ (було 48,0%) і 51,0% – КГ (було 49,0%). Низький рівень було зафіксовано у 10,8% студентів ЕГ (було 36,2%) і 29,8% студентів – КГ (було 34,6%).

Покращенню результатів в експериментальній групі сприяло проведення дискусії, круглих столів, розроблення картки «Іміджу вчителя», створення відеорядів, презентацій тощо.

Порівняльну діагностику рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в експериментальній і контрольній групах за спонукальним критерієм на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту представлено в таблиці 2.21.

Як свідчать дані таблиці 2.21, за показником «Наявність мотивації на здійснення культуротворчої діяльності» було одержано такі результати: достатній рівень виявили 44,1% студентів ЕГ (було 14,7%) і 21,1% – КГ (було 15,5%), задовільний рівень – 48,0% респондентів ЕГ (було 49,0%) та 52,9% – КГ (було 49,0%), низький рівень – 7,9% майбутніх учителів ЕГ (було 36,3%) і 25,9% – КГ (було 35,5%).

За показником «Наявність мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності» було одержано такі результати: достатній рівень показали 40,2% студентів ЕГ (було 15,8%) і 19,2% – КГ (було 16,4%), задовільний рівень – 49,0% респондентів ЕГ (було 48,0%) та 51,0% – КГ (було 49,0%), низький рівень – 10,8% майбутніх учителів ЕГ (було 36,2%) і 29,8% – КГ (було 34,6%).

Таблиця 2.21

Порівняльні результати рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в експериментальній та контрольній групах за спонукальним критерієм на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту (у%)

Показники	Етапи	Достатній рівень		Задовільний рівень		Низький рівень	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Наявність мотивації на здійснення культуротворчої діяльності	Конст.	14,7	15,5	49,0	49,0	36,3	35,5
	Прикін.	44,1	21,1	48,0	52,9	7,9	25,9
Наявність мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності	Конст.	15,8	16,4	48,0	49,0	36,2	34,6
	Прикін.	40,2	19,2	49,0	51,0	10,8	29,8

Продовж. табл. 2.21

\bar{X}	Конст.	15,2	14,5	49,0	50,0	36,3	35,5
	Прикін.	42,1	20,2	48,0	51,9	9,4	27,9

У цілому після проведення формувального експерименту достатнього рівня сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за спонукальним критерієм досягли 42,1 % (було 15,2 %) студентів ЕГ і 20,2 % КГ (було 14,5 %); задовільного рівня – 48,0 % респондентів ЕГ (було 49,0 %) та 51,9 % КГ (було 50,0 %), на низькому рівні залишилося – 9,4 % майбутніх учителів ЕГ (було 36,3 %) і 27,9 % КГ (було 35,5 %).

Наочно динаміку змін у рівнях сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за спонукальним критерієм на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту подано на рис. 2.1.

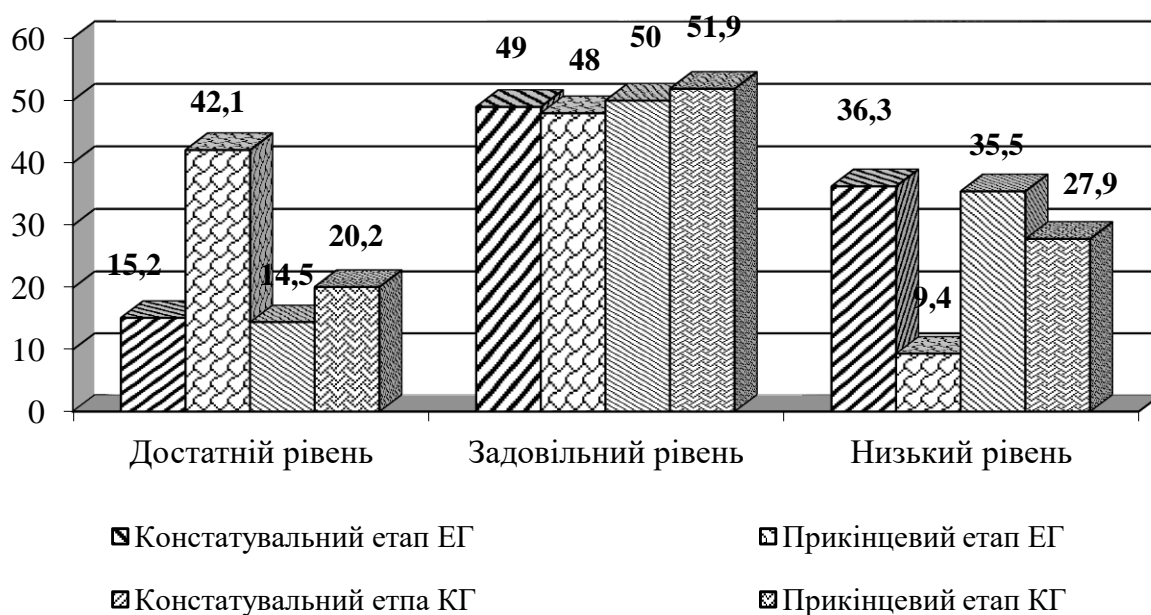

Рис. 2.1. Динаміка рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за спонукальним критерієм в експериментальній та контрольній групах на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту (у %)

Як видно з рисунку 2.1, відчутні зміни за результатами сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за

спонукальним критерієм відбулися в експериментальній групі, в якій відповідно до мети дослідження проводилася цілеспрямована робота. Так, на достатньому рівні результати ЕГ збільшилися на 26,9%, на задовільному рівні зменшилися на 1%, а на низькому рівні – на 26,9%.

У контрольній групі зміни, що відбулись у рівнях сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за означеним критерієм не такі суттєві: на достатньому рівні результати збільшилися лише на 5,7%, на задовільному рівні – на 1,9%, на низькому рівні результати зменшилися – на 7,6%.

Одержані дані є свідченням цілеспрямованої роботи зі студентами експериментальної групи, оскільки в ході їх проведення використовувались дискусії, вправи, ігри, проекти, презентації, робота сприяла поглибленню знань щодо сутності візуальної культури в межах занять спецкурсу, психолого-педагогічних і фахових дисциплін, які мали порівняльно-змагальний характер, що посилювало їхню мотивацію на досягнення успіху.

Наступним кроком прикінцевого етапу дослідження було визначення рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, який оцінювався за знаннєвим критерієм.

За показником «Обізнаність із напрямками та видами візуального мистецтва» студентами було переосмислено відповіді щодо своїх знань іміджу сучасного вчителя, етапів розвитку візуального мистецтва, поняття культуротворчої діяльності вчителя образотворчого мистецтва.

Усереднені дані виявили, що після проведення експериментальної роботи в обох групах результати в експериментальній групі виявилися краями, ніж у контрольній. (див. табл. 2.22).

Таблиця 2.22

Рівні обізнаності майбутніх учителів образотворчого мистецтва із напрямками та видами візуального мистецтва на прикінцевому етапі експерименту

Групи	Достатній рівень		Задовільн. рівень		Низький рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	40	39,2	54	53,0	8	7,8
КГ	17	16,4	55	52,9	32	30,7

Як свідчать дані таблиці 2.22 після проведення формувального експерименту достатнього рівня обізнаності із напрямками та видами візуального мистецтва досягли 39,2% (було 16,4%) студентів ЕГ і 16,4% – КГ (було 17,4%); задовільного рівня – 53,0% респондентів ЕГ (було 44,1%) та 52,9% – КГ (було 45,1%), на низькому рівні залишилося – 7,8% майбутніх учителів ЕГ (було 39,2%) і 30,7% – КГ (було 37,5%). Цьому сприяли лекційні заняття, інформаційні доповіді студентів, виконання вправ, рольові ігри, участь у конкурсах, створення слайд-фільмів, колажів тощо.

За показником «Обізнаність майбутніх учителів образотворчого мистецтва із медіаосвітніми засобами навчання» результати на прикінцевому етапі експерименту також змінилися на краще в обох групах. Одержані на прикінцевому етапі експерименту результати за означеним показником подано в таблиці 2.23.

Таблиця 2.23

Рівні обізнаності майбутніх учителів образотворчого мистецтва із медіаосвітніми засобами навчання на прикінцевому етапі експерименту

Групи	Достатній рівень		Задовільн. рівень		Низький рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	40	39,2	55	53,9	7	6,8
КГ	19	18,2	57	54,8	28	27,0

Як видно з таблиці 2.23, у рівнях сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за показником «Обізнаність майбутніх учителів образотворчого мистецтва із медіаосвітніми засобами навчання» відбулись такі зміни: достатній рівень виявили 39,2 % майбутніх учителів ЕГ (було 15,6%) і 18,2% – КГ (було 14,7%), задовільний рівень – 53,9% респондентів ЕГ (було 47,0%) і 54,8% – КГ (було 49,0%), на низькому рівні залишилося 6,8% студентів ЕГ (було 37,2%) та 28,0% – КГ (було 36,5%).

Таким змінам у експериментальній групі сприяло проведення теоретичних і практичних занять, створення мультимедійного проєкту, написання творчих есе, створення відеорядів, презентацій, участь у міні-виставці.

Узагальнені середньоарифметичні дані за визначеними показниками візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за знаннєвим критерієм подано в таблиці 2.24.

Як видно з таблиці 2.24, за показником знаннєвого критерію «Обізнаність із напрямками та видами візуального мистецтва» на достатньому рівні виявлено 39,2% студентів ЕГ (було 16,7%) і 16,4% – КГ (було 17,4%), на задовільному рівні – 53,0% респондентів ЕГ (було 44,1%) і 52,9 % – КГ (було 45,1%), на низькому рівні – 7,8 % майбутніх учителів ЕГ (було 39,2%) і 30,7% – КГ (було 37,5%).

Таблиця 2.24

Порівняльні результати рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в експериментальній та контрольній групах за знаннєвим критерієм на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту (у%)

Показники	Етапи	Достатній рівень		Задовільний рівень		Низький рівень	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Обізнаність із напрямками та видами візуального мистецтва	Конст.	16,7	17,4	44,1	45,1	39,2	37,5
	Прикін.	39,2	16,4	53,0	52,9	7,8	30,7
Обізнаність майбутніх учителів образотворчого мистецтва із медіаосвітніми засобами навчання	Конст.	15,6	14,7	47,0	49,0	37,2	36,5
	Прикін.	39,2	18,2	53,9	54,8	6,8	28,0
\bar{X}	Конст.	16,1	15,4	45,5	46,1	38,2	38,5
	Прикін.	39,2	17,3	53,0	53,9	7,8	28,8

За показником «Обізнаність майбутніх учителів образотворчого мистецтва із медіаосвітніми засобами навчання» на достатньому рівні зафіксовано 39,2% студентів ЕГ (було 15,6%) і 18,2% – КГ (було 14,7%), на задовільному рівні – 53,9% респондентів ЕГ (було 47,0%) та 54,8% – КГ (було 49,0%), на низькому рівні – 6,8% майбутніх учителів ЕГ (було 37,2%) і 28,0% – КГ (було 36,5%).

У цілому, результати рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за знаннєвим критерієм в експериментальній групі виявилися кращими, порівняно з контрольною групою. Так, достатній рівень зафіксовано у 39,2% студентів ЕГ (було 16,1%) і 17,3% – КГ (було 15,4%), задовільний рівень – у 53,0% респондентів ЕГ (було 45,5%) та 53,9% – КГ (було 46,1%), на низькому рівні залишилося 7,8% майбутніх учителів образотворчого мистецтва (було 38,2%) і 28,8% – КГ

(було 38,5%).

Наочно динаміку змін рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за знанневим критерієм, за яким оцінювався когнітивний компонент на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту, подано на рисунку 2.2.

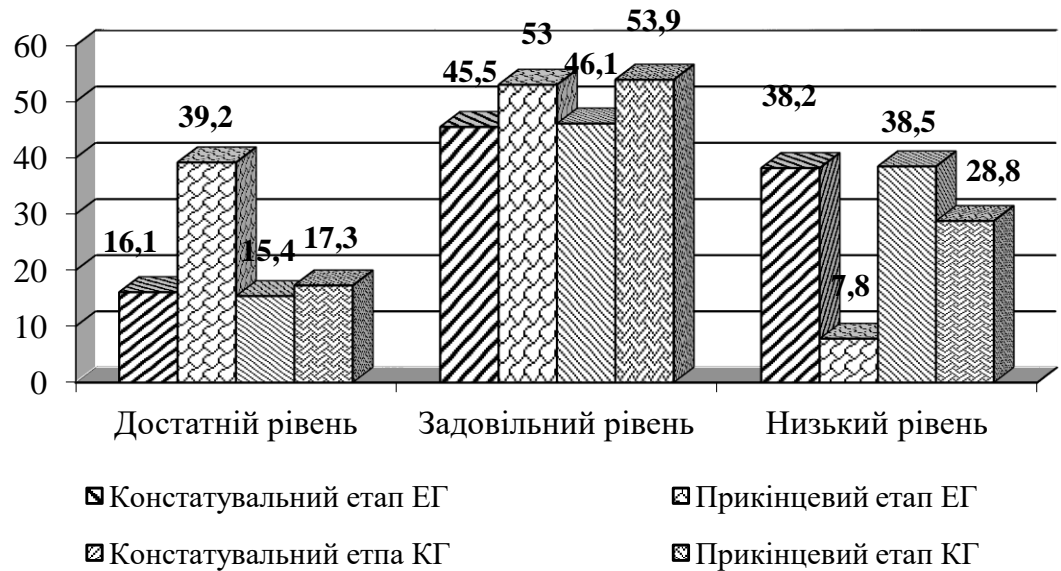

Рис. 2.2. Динаміка рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за знанневим критерієм в експериментальній та контрольній групах на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту (у %)

Як видно з рисунку 2.2, у рівнях сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за знанневим критерієм відчутні зміни відбулися в експериментальній групі, в якій проводилася цілеспрямована робота. Так, результати достатнього рівня майбутніх учителів образотворчого мистецтва ЕГ збільшилися на 23,1%, на задовільному рівні – на 7,5%, на низькому рівні результати зменшилися на 30,4%.

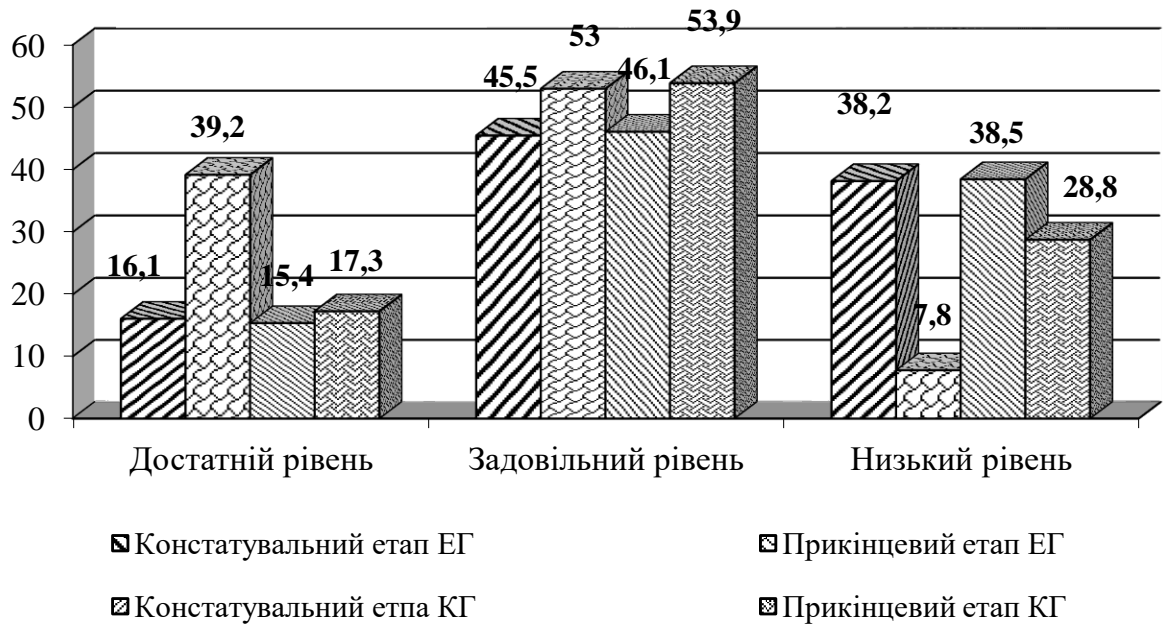

Рис. 2.2. Динаміка рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за знаннєвим критерієм в експериментальній та контрольній групах на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту (у %)

У контрольній групі зміни, що відбулись у рівнях сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за означеним критерієм, не такі суттєві порівняно з експериментальною групою. На достатньому рівні результати збільшилися лише на 1,9%, на задовільному рівні – на 7,8%, на низькому рівні результати зменшилися на 9,7%.

Покращення результатів експериментальної групи зумовлено тим, що студенти, виконуючи різноманітні творчі завдання мали можливість застосовувати набуті знання на практиці, орієнтуватись у видах і напрямках візуального мистецтва, використовували медіа засоби в самостійній творчій роботі, проведення кожного заняття ґрунтувалося на взаємодії студентів і завершувалося обов'язковим обговоренням, що сприяло формуванню комунікативних, інтерпретаційних і оцінних умінь. У контрольній групі, де не впроваджувалися педагогічні умови, дані за означеним критерієм також підвищилися, проте вони виявилися не такими результативними.

Наступним кроком прикінцевого етапу експерименту було визначення

рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за суб'єктним критерієм. Одержані дані засвідчили значне покращення в експериментальній групі. В контрольній групі зміни були дещо меншими.

Одержані на прикінцевому етапі експерименту результати за показником «Наявність візуального мислення» подано в таблиці 2.25.

Таблиця 2.25

Рівні наявності візуального мислення у майбутніх учителів образотворчого мистецтва на прикінцевому етапі експерименту

Групи	Достатній рівень		Задовільн. рівень		Низький рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	40	39,6	55	53,5	7	6,9
КГ	19	18,2	53	51,0	32	30,8

Як видно з таблиці 2.25, результати показника «Наявність візуального мислення» за суб'єктним критерієм у майбутніх учителів образотворчого мистецтва на прикінцевому етапі експерименту змінилися на краще. Так, достатній рівень виявили 39,6 % майбутніх учителів ЕГ (було 14,1%) і 18,2% – КГ (було 11,6%), задовільний рівень – 53,5% респондентів ЕГ (було 45,7%) і 51,0% – КГ (було 48,9%), на низькому рівні залишилося 6,9% студентів ЕГ (було 40,2%) та 30,8% – КГ (було 39,5%).

Цьому сприяло проведення практичних (виконання вправ, створення колажів, ескізів) і позааудиторних занять у межах роботи гуртку (написання рецензій після відвідування виставок, створення презентацій, конкурс проєктів, фестиваль мистецтв), в результаті яких збагачувалось візуальне мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Одержані на прикінцевому етапі експерименту результати за показником «Наявність креативності», що є показником суб'єктного критерію подано в таблиці 2.26.

Таблиця 2.26

Рівні наявності креативності в майбутніх учителів образотворчого мистецтва на прикінцевому етапі експерименту

Групи	Достатній рівень		Задовільн. рівень		Низький рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	41	40,1	53	52,1	8	7,8
КГ	21	20,2	55	52,8	28	27,0

Як видно з таблиці 2.26, результати рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за показником суб'єктного критерію «Наявність креативності» в обох групах змінилися на краще. Так, достатній рівень виявили 40,1% майбутніх учителів ЕГ (було 16,0%) і 20,2% – КГ (було 10,6%), задовільний рівень – 52,8% респондентів ЕГ (було 47,4%) і 52,8% – КГ (було 50,0%), на низькому рівні залишилося 7,8% студентів ЕГ (було 37,9%) та 27,0% – КГ (було 39,4%).

Значне покращення результатів експериментальної групи викликано цілеспрямованою роботою на практико-зорієнтованному (виконання вправ, ескізів, написання есе, розроблення мультимедійного проєкту, створення відео-презентацій, слайд-фільмів, проведення рольових ігор, конкурсів проєктів) і самостійно-творчому етапах експерименту (створення міні-виставки, проведення конкурсу проєктів, фестивалю мистецтв).

Порівняльні дані рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за визначеними показниками суб'єктного критерію подано в таблиці 2.27.

Таблиця 2.27

Порівняльні дані рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за суб'єктивним критерієм на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту (у%)

Показники	Етапи	Достатній рівень		Задовільний рівень		Низький рівень	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Наявність візуального мислення	Конст.	14,1	11,6	45,7	48,9	40,2	39,5
	Прикін.	39,6	18,2	53,5	51,0	6,9	30,8
Наявність креативності	Конст.	16,0	10,6	47,4	50,0	37,9	39,4
	Прикін.	40,1	20,2	52,8	52,8	7,8	27,0
\bar{X}	Конст.	14,7	11,5	46,1	49,1	39,2	39,4
	Прикін.	39,2	19,2	52,9	51,9	7,8	28,9

Як видно з таблиці 2.27, результати формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за суб'єктивним критерієм в експериментальній групі виявилися кращими, порівняно з контрольною групою.

Так, достатній рівень зафіксовано у 39,2% студентів ЕГ (було 14,7%) і 19,2% – КГ (було 11,5%), задовільний рівень – у 52,9% респондентів ЕГ (було 46,1%) та 51,9% – КГ (було 49,1%), на низькому рівні залишилося 7,8% майбутніх учителів образотворчого мистецтва (було 39,2%) і 28,9% – КГ (було 39,4%).

Наочно динаміку змін у рівнях сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за суб'єктивним критерієм, за яким оцінювався естетичний компонент на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту, подано в рисунку 2.3.

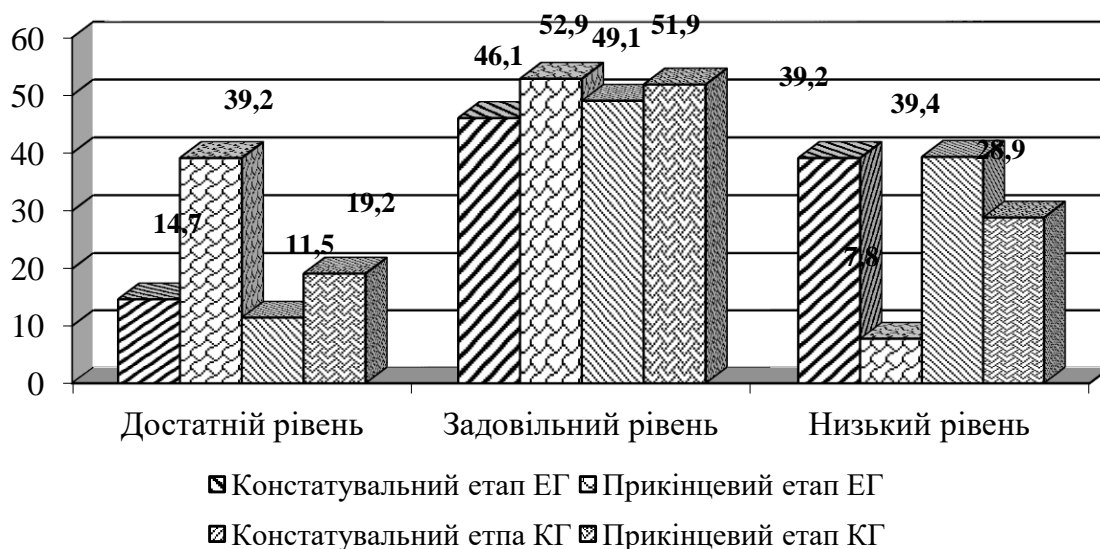

Рис. 2.3. Динаміка рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за спонукальним критерієм в експериментальній та контрольній групах на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту (у %)

Як бачимо з рисунку 2.3, за суб'єктивним критерієм результати достатнього рівня сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в експериментальній групі збільшилися на 24,5%, на задовільному рівні результати збільшилися незначно – на 6,8%, на низькому рівні результати зменшилися на 31,4%.

У контрольній групі зміни, що відбулись у рівнях сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за означеним критерієм, не такі суттєві порівняно з експериментальною групою. Так, на достатньому рівні результати збільшилися на 7,7%, на задовільному рівні лише на 2,8%, на низькому рівні результати збільшилися на 10,5%.

Більш високі результати в експериментальній групі було одержано внаслідок участі студентів у роботі художньо-педагогічного гуртка, заняття якого сприяли розвитку уяви, умінь імпровізувати, творчій реалізації, у ході проведення фестивалю мистецтв, конкурсу проєктів, у ході яких майбутні вчителі використовували набуті знання на практиці та під час розв'язання

дослідницько-творчих завдань у позааудиторній діяльності.

Наступним кроком прикінцевого етапу експерименту було визначення рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за аналітичним критерієм. Одержані дані засвідчили значне покращення в експериментальній групі. В контрольній групі зміни були менш вираженими.

Рівні показника «Наявність інтерпретаційних умінь» аналітичного критерію майбутніх учителів образотворчого мистецтва на прикінцевому етапі експерименту подано в таблиці 2.28. Діагностика проводилася за методиками, що використовувалися на констатувальному етапі експерименту.

Таблиця 2.29

Рівні наявності інтерпретаційних умінь у майбутніх учителів образотворчого мистецтва на прикінцевому етапі експерименту

Групи	Достатній рівень		Задовільн. рівень		Низький рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	42	41,2	48	47,0	12	11,8
КГ	19	18,2	51	49,1	34	32,7

Як видно з таблиці 2.29, результати за показником «Наявність інтерпретаційних умінь» аналітичного критерію майбутніх учителів образотворчого мистецтва змінилися на краще в обох групах. Так, достатній рівень виявили 41,2 % майбутніх учителів ЕГ (було 20,5%) і 18,2% – КГ (було 20,1%), задовільний рівень – 47,0% респондентів ЕГ (було 45,0%) і 49,1% – КГ (було 45,1%), на низькому рівні залишилося 11,8% студентів ЕГ (було 34,3%) та 32,7% – КГ (було 34,6%).

В експериментальній групі результати виявилися більшими внаслідок проведення зі студентами цілеспрямованої роботи під час викладання спецкурсу «Формування візуальної культури майбутні учителів образотворчого мистецтва» і психолого-педагогічних і фахових навчальних

дисциплін на практико-зорієнтованому (складання тезаурусу термінів, написання творчого есе, виконання вправ, рольових ігор, створення проєктів) та самостійно-творчому рівнях в межах художньо-педагогічного гуртку «Сучасне мистецтво» (виконання вправ, ескізів, проведення «Фестивалю мистецтв», конкурсу проєктів тощо).

Результати рівнів прояву наступного показника аналітичного критерію «Здатність до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів» також змінилися в обох групах, проте в експериментальній групі вони були значно кращими. Одержані на прикінцевому етапі експерименту результати подано в таблиці 2.30.

Таблиця 2.30

Рівні здатності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів на прикінцевому етапі експерименту

Групи	Достатній рівень		Задовільн.рівень		Низький рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	43	42,3	53	51,8	6	5,9
КГ	23	22,1	53	50,9	28	27,0

Як видно з таблиці 2.30, результати рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за показником «Здатність до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів» збільшилися в обох групах. Так, достатній рівень виявили 42,3 % майбутніх учителів ЕГ (було 17,6%) і 22,1% – КГ (було 16,3%), задовільний рівень – 51,8% респондентів ЕГ (було 44,2%) і 50,9% – КГ (було 45,1%), на низькому рівні залишилося 5,9% студентів ЕГ (було 37,3%) та 27,0% – КГ (було 35,5%).

Значне покращення результатів на прикінцевому етапі у студентів експериментальної групи викликано цілеспрямованою роботою з поглиблення теоретичних знань майбутніх учителів образотворчого мистецтва щодо візуальної культури (дискусії, лекцій-бесід) та розвитку

практичних умінь і навичок під час виконання творчих завдань (створення відео-презентацій, відео-рядів, розроблення мультимедійного проєкту, участь у конкурсах) та дослідницько-творчих завдань (створення колажу, презентації, участь у міні-виставці, відвідання виставки та написання рецензій, проведення «Фестивалю мистецтв»).

Порівняльні дані рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за аналітичним критерієм подано в таблиці 2.31.

Таблиця 2.31

Порівняльні дані формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за аналітичним критерієм на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту (у%)

Показники	Етапи	Достатній рівень		Задовільний рівень		Низький рівень	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Наявність інтерпретаційних умінь	Конст.	20,5	20,1	45,0	45,1	34,3	34,6
	Прикін.	41,2	18,2	47,0	49,1	11,8	32,7
Здатність до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів	Конст.	17,6	16,3	44,2	45,1	37,3	35,5
	Прикін.	42,3	22,1	51,8	50,9	5,9	27,0
\bar{X}	Конст.	18,6	18,3	45,1	45,2	36,3	36,5
	Прикін.	41,2	26,0	50,0	49,0	8,8	25,0

Як видно з таблиці 2.31, результати аналітичного критерію за показником «Наявність інтерпретаційних умінь» в обох групах змінилися на краще. Так, достатній рівень виявили 41,2 % майбутніх учителів ЕГ (було 20,5%) і 18,2% – КГ (було 20,1%), задовільний рівень – 47,0% респондентів ЕГ (було 45,0%) і 49,1% – КГ (було 45,1%), на низькому рівні залишилося 11,8% студентів ЕГ (було 34,3%) та 32,7% – КГ (було 34,6%). За показником «Здатність до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів» достатній

рівень виявили 42,3 % майбутніх учителів ЕГ (було 17,6%) і 22,1% – КГ (було 16,3%), задовільний рівень – 51,8% респондентів ЕГ (було 44,2%) і 50,9% – КГ (було 45,1%), на низькому рівні залишилося 5,9% студентів ЕГ (було 37,3%) та 27,0% – КГ (було 35,5%).

Загалом результати рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за аналітичним критерієм в експериментальній групі виявилися кращими, порівняно з контрольною групою. Так, достатній рівень зафіксовано у 41,2% студентів ЕГ (було 18,6%) і 26,0% – КГ (було 18,3%), задовільний рівень – у 50,0% респондентів ЕГ (було 45,1%) та 49,0% – КГ (було 45,2%), на низькому рівні залишилося 8,8% майбутніх учителів образотворчого мистецтва (було 36,3%) і 25,0% – КГ (було 36,5%).

Наочно динаміку змін у рівнях сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва експериментальної і контрольної груп за показниками аналітичного критерію на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту, подано на рисунку 2.4.

З рисунку 2.4 видно, що відчутні зміни рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за аналітичним критерієм відбулися в експериментальній групі, в якій відповідно до мети дослідження проводилася цілеспрямована робота. Так, на достатньому рівні результати збільшилися на 22,6%, на задовільному рівні – на 4,9%, на низькому рівні результати зменшилися на 27,5%.

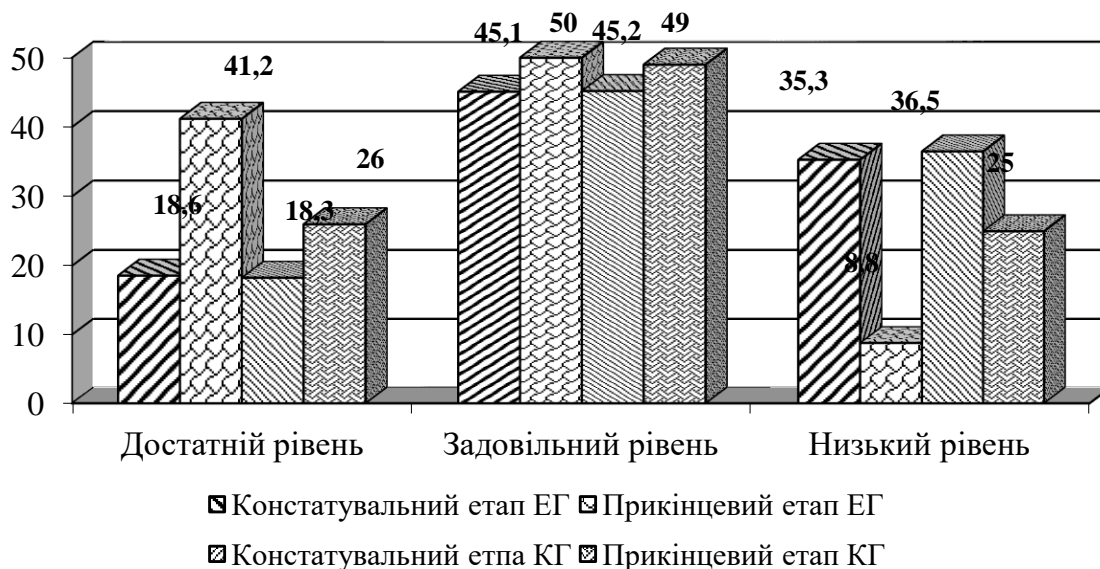

Рис. 2.4. Динаміка рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за аналітичним критерієм в експериментальній та контрольній групах на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту (у %)

У контрольній групі зміни, що відбулись у рівнях сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за означеним критерієм виявилися не такими суттєвими порівняно з експериментальною групою. На достатньому рівні результати збільшилися на 7,7%, на задовільному рівні лише на 3,8%, на низькому результати зменшилися на 11,5%.

Покращення результатів студентів експериментальної групи зумовлено тим, що в ході формувального етапу експерименту, виконуючи практичні і самостійні дослідницько-творчі завдання, аналізуючи художні твори, беручи участь у конкурсах, створюючи презентації майбутні вчителі образотворчого мистецтва мали більше можливостей для розвитку інтерпретаційних і оцінних умінь.

Порівняльні дані рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в експериментальній і контрольній групах на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту наведено в таблиці 2.32.

Таблиця 2.32

Порівняльні дані рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва на початковому і прикінцевому етапах експерименту в експериментальних та контрольних групах

Групи	Етапи	Достатній рівень		Задовільний рівень		Низький рівень	
		%	абс	%	абс	%	абс
ЕГ (102 особи)	Конст.	16,1	16	46,4	48	37,5	38
	Прикін.	40,2	41	51,0	52	8,8	9
КГ (104 особи)	Конст.	15,4	16	48,0	50	36,6	38
	Прикін.	19,2	20	51,9	54	28,9	30

Як видно з таблиці 2.32, на прикінцевому етапі експерименту було зафіксовано значні зміни в рівнях сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в експериментальній групі: достатнього рівня розвитку зазначеного феномену досягли в експериментальній групі 40,2% студентів (було 16,1%), задовільного рівня – 51,0% респондентів (було 46,4%), на низькому рівні залишилося 8,8% майбутніх учителів (було 37,5%). У контрольній групі також відбулися певні позитивні зрушення на прикінцевому етапі експерименту: на достатньому рівні виявлено 19,2% студентів (було 15,4%), на задовільному рівні – 51,9% респондентів (було 48,0%), на низькому рівні 28,9% майбутніх учителів (було 36,6%).

Наочно динаміку змін результатів рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в експериментальній та контрольній групах на початку і наприкінці експерименту подано на рисунках 2.5 та 2.6.

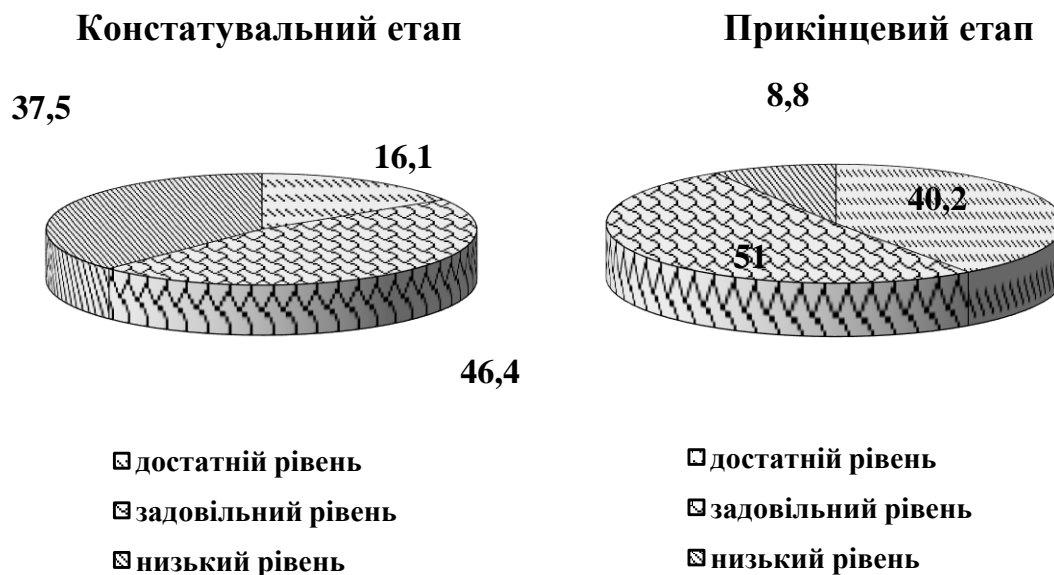

Рис. 2.5. Динаміка змін рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в експериментальній групі на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту (у %)

Як свідчать дані, подані на рис. 2.5, в експериментальній групі відбулися значні зміни в результатах рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва: на достатньому рівні результати збільшилися на 24,1 %, на задовільному – на 4,6 %, на низькому рівні результати зменшилися на 28,7 %.

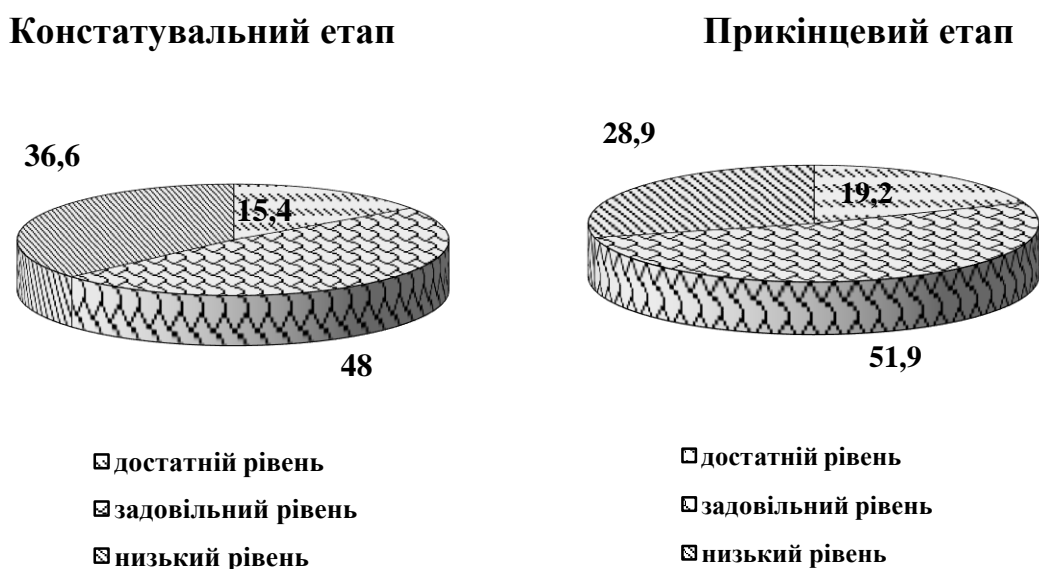

Рис. 2.6. Динаміка змін рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в контрольній групі на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту (у %)

Як видно з рисунку 2.6, у контрольній групі також відбулися позитивні зміни в результатах рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, натомість не дуже значні. Так, на достатньому рівні результати збільшилися лише на 3,8 %, на задовільному рівні – на 3,9 %, на низькому рівні результати зменшилися на 7,7 %.

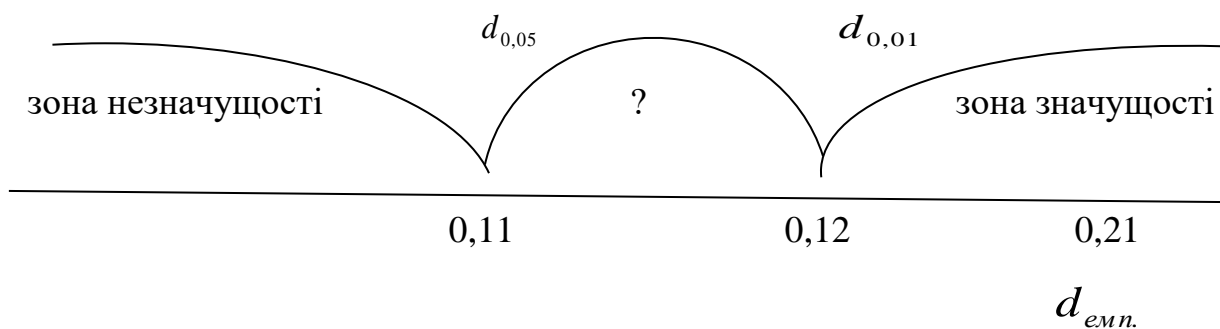
Для визначення достовірності одержаних результатів після формульовального етапу експерименту було висунуто статистичну гіпотезу H_1 : різниця між розподілами контрольної та експериментальної груп достовірна (зважаючи на точку максимально накопиченої розбіжності між ними), тобто емпіричний розподіл рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва суттєво відрізняється. Алгоритм розрахунку λ -критерію між показниками контрольної та експериментальної груп за результатами формульовального експерименту здійснювався за тими самими формулами і в такому ж самому порядку, як і на констатувальному етапі. Одержані дані заносилися до таблиці 2.33.

Таблиця 2.33

Розрахунок λ -критерію при зіставленні емпіричних розподілів в ЕГ та КГ за результатами формульовального етапу експерименту

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $\Sigma f_{EG}^* - \Sigma f_{KG}^*$ d
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	Σf_{EG}^*	Σf_{KG}^*	
достатній	41	20	0,402	0,192	0,402	0,192	0,21
задовільний	52	54	0,510	0,519	0,912	0,711	0,201
низький	9	30	0,088	0,289	1	1	
Суми	102	104	1	1			

За результатами формульовального етапу експерименту було побудовано «вісь значущості».

Різниця між розподілами може вважатися достовірною, якщо абсолютна величина максимальної різниці $d_{\text{емп.}}$ досягає або перевищує $d_{0,05}$, і тим більше достовірною, якщо $d_{\text{емп.}}$ досягає чи перевищує $d_{0,01}$ (за Б.Л.Вандер Варденом). Ми одержали: $d_{\text{емп.}} > d_{0,01}$. Отже різниця є достовірною.

За результатами проведених розрахунків було одержано:

$$\lambda_{\text{емп}} = 0,21 \cdot \sqrt{\frac{102 \cdot 104}{102 + 104}} = 0,21 \cdot 7,176 = 1,51$$

Після проведення експериментальної роботи отримано, $\lambda_{\text{емп}} = 1,51$. Відтак, $\lambda_{\text{емп}} > \lambda_{\text{кр}}$, що підтверджує гіпотезу H_1 . Емпіричний розподіл більший за $\lambda_{\text{кр}}$, отже, одержані результати після формувального етапу експерименту є статистично значущими.

Отже, запропонована модель і експериментальна методика формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки виявилися ефективними.

Відтак, на підставі одержаних результатів, доходимо висновку про доцільність реалізації в закладі вищої освіти експериментальної моделі формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва з упровадженням визначених педагогічних умов у процесі професійної підготовки.

Висновки з другого розділу

У другому розділі визначено критерії, показники і схарактеризовано рівні сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого

мистецтва в процесі професійної освіти, розроблено й експериментально апробовано модель і методику діагностування зазначеного процесу, подано результати констатувального та формувального етапів дослідження.

Критеріями і показниками візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва було обрано: спонукальний (наявність мотивації на здійснення культуротворчої діяльності, наявність мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності), знанневий (обізнаність із напрямками та видами візуального мистецтва, обізнаність із медіаосвітними засобами навчання), суб'єктний (наявність візуального мислення, наявність креативності), аналітичний (наявність інтерпретаційних вмінь, здатність до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів).

Для оцінки рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва використовувалася діагностувальна процедура вивчення ступеня прояву показників визначених критеріїв, що дозволило віднести їх до достатнього, задовільного чи низького рівня.

На констатувальному етапі було проведено низку методик, за якими було визначено рівень сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Результати за визначеними рівнями сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва розподілено в такий спосіб: достатній рівень – 16,1% студентів ЕГ і 15,4% КГ, задовільний рівень – 46,4% респондентів ЕГ і 48,0% КГ, низький рівень – 37,5% майбутніх учителів ЕГ та 36,6% КГ.

За результатами констатувального етапу експерименту з'ясовано, що більшість майбутніх учителів образотворчого мистецтва перебувала на низькому й задовільному рівнях сформованості візуальної культури, достатнього рівня досягла незначна їх кількість.

На підставі теоретичного аналізу проблеми і результатів констатувального етапу експерименту було побудовано модель формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, що

містить мету, етапи, педагогічні умови, форми, методи і засоби їх реалізації, компоненти, критерії і кінцевий результат.

Експериментальна робота з формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва передбачала комплексну реалізацію визначених педагогічних умов на теоретико-збагачувальному, практико-зорієнтованому і самостійно-творчому етапах, на кожному з яких одна педагогічних умов виступала провідною.

Засобом реалізації визначених педагогічних умов формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва виступили заняття спецкурсу «Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва», навчальних дисциплін «Педагогіка», «Психологія», «Історія мистецтв», «Композиція», художньо-педагогічного гуртка «Сучасне мистецтво», у ході яких використовувалися лекції, дискусії, конференції, дебати, круглі столи, рольові ігри, творчі завдання, аудиторна та позааудиторна дослідницько-творча робота, що ґрунтувалися як на поданні навчального матеріалу викладачем, використанні інтерактивних методів навчання, так і передбачали самостійну пошукову діяльність студентів.

На прикінцевому етапі експериментальної роботи було проведено контрольні зрізи в експериментальній та контрольній групах. Аналізуючи одержані результати внаслідок проведення експериментальної роботи, дійшли висновку, що показники за всіма визначеними критеріями, за якими оцінювався рівень сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, значно збільшилися в експериментальній групі, де проводилася цілеспрямована робота зі студентами, на відміну від контрольної групи, де навчання здійснювалося за традиційною програмою. Результати контрольної групи також змінилися на краще, проте ці зміни, на відміну від показників експериментальної групи, не дуже значні.

Середньоарифметичні дані, які було одержано внаслідок проведеного контрольного зрізу по завершенні експериментальної роботи, свідчать про те,

що впровадження визначених педагогічних умов сприяло більшій результативності сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в експериментальній групі. Так, достатнього рівня розвитку зазначеного феномена досягли в експериментальній групі 40,2 % студентів (було 16,1 %), задовільного рівня – 51,0 % респондентів (було 46,4 %), на низькому рівні залишилося 8,8 % майбутніх учителів (було 37,5 %). У контрольній групі також відбулися незначні позитивні зміни на прикінцевому етапі експерименту: на достатньому рівні виявлено 19,2 % студентів (було 15,4 %), на задовільному рівні – 51,9 % респондентів (було 48,0 %), на низькому рівні 28,9 % майбутніх учителів (було 36,6 %).

Для перевірки одержаних результатів було використано розрахунок λ -критерію між двома емпіричними даними (за λ -критерієм Колмогорова-Смирнова). За результатами формувального етапу експерименту було отримано $d_{\text{емп.}} > d_{0,01}$. Тобто зміни, що відбулись у рівнях сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки після формувального етапу в експериментальній групі, на відміну від контрольної, виявилися статистично значущими, що підтверджує результативність моделі й експериментальної методики формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки.

Матеріали другого розділу дисертації висвітлено в публікаціях автора [24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31].

Список використаних джерел до другого розділу

1. Акимова М. К., Гуревич К. М. Психологическая диагностика : учебник для вузов. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 652 с.
2. Бордовская Н. В., Реан А. А. Педагогика : учебное пособие. Санкт-Петербург : Питер, 2000. 304 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з додат. і

- допов.) / уклад. і гол. ред. В. П. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Глоссарий по информационному обществу / Под общ. ред. Ю.Е. Хохлова. Москва : Институт развития информационного общества, 2009. 160 с.
 5. Горщенко Ю. А. Розвиток естетичних суджень майбутніх учителів початкової школи в процесі вивчення мистецьких дисциплін : дис.. канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2015. 264 с.
 6. Горщенко Ю. А. Обґрунтування експериментально-дослідної роботи з розвитку естетичних суджень майбутніх учителів початкової школи у процесі вивчення мистецьких дисциплін. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2015, № 4 (48). С. 313–320.
 7. Гусинский Э. Н. Введение в философию образования. Москва : Издательская корпорация «Логос», 2000. 224 с.
 8. Зинченко В. П. Психологические основы педагогики. Москва : Гардарики, 2002. 432 с.
 9. Іванова С. В. Критерії та показники розвитку професійної компетентності вчителів біології в закладах післядипломної педагогічної освіти. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. Житомир, 2010. Вип. 52. С. 152–156.
 10. Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю. Словарь по педагогике. Москва : ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2005. 448 с.
 11. Колоянова О. Г. Методика формування готовності студентів до інтерпретації творів образотворчого мистецтва : дис.. канд. пед. наук : 13.00.04. Ізмаїл, 2013. 260 с.
 12. Курлянд З. Н. Становлення позитивної Я-концепції майбутнього вчителя. Одеса : ПНЦ АПН України. М.П. Черкасов, 2005. 163 с.
 13. Лановенко А. О. Організаційно-педагогічні умови формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей

- засобами мультимедіа : методичні рекомендації / за заг. ред. доктора пед. наук, проф. Р. С. Гуревича. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2013. 115 с.
14. Леонтьева В. И. Образование как феномен культуротворчества. *Социс*, 1995. № 1. С. 138–142.
 15. Методы исследования невербального мышления : Сборник тестовых методик / Под ред. И. С. Якиманской. Москва : Фолиум, 1993. 69 с.
 16. Наумова Л. К. Организация самостоятельной работы магистров : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Санкт-Петербург, 2006. 19 с.
 17. Омельченко С. О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей і підлітків : монографія. Луганськ : Альма-матер, 2007. 352 с.
 18. Опитувальник дослідження мотивації досягнення успіху Т. Елерса. URL: <https://knowledge.allbest.ru/management/d2c0b65625b2ad78b4c53b89421216c27.html>
 19. Осипова Т. Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до педагогічного наставництва : монографія. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2015. 412 с.
 20. Полатайко О. М. Формування художньо-образного мислення майбутнього вчителя музики у процесі інтерпретації творів мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2010. 20 с.
 21. Равен Дж. Педагогическое тестирование : Проблемы, заблуждения, перспективы. Пер. с англ. Москва : «Когито-Центр», 1999. 144 с.
 22. Рибалко Л. С. Виявлення мотиваційно-ціннісної спрямованості майбутнього вчителя на саморозвиток. *Вісник Харківської державної академії культури*. Харків, 2009. Вип. 27. С. 209–216.
 23. Рубель І. С. Критеріальний підхід до визначення рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2018. № 61, Т. 2. С. 176–181.
 24. Рубель І. С. Використання площинних тестів у формування візуальної

- культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *«Modernization of the educational system: world trends and national peculiarities»* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф., Kaunas, Lithuania, 22 лютого 2019. Kaunas, 2019. С.231–234.
25. Рубель І. С. Експериментальна методика формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Austria-science*. Innsbruck, 2019. № 27. С. 14–20.
26. Рубель І. С. Сформованість візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за суб'єктивним критерієм. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2019. Вип. 11, Т. 3. С. 94–98.
27. Рубель І. С. Визначення мотиваційного компонента у структурі візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Фактори розвитку педагогіки і психології в ХХІ столітті*: зб. тез міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 7-8 черв. 2019 р. Харків, 2019. С. 73–77.
28. Рубель І. С. Визначення когнітивного компонента у структурі візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 14–15 черв. 2019 р. Одеса, 2019. С. 58–61.
29. Рубель І. С. Стан сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за аналітичним критерієм. *Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 21–22 черв. 2019 р. Львів, 2019. С. 95–99.
30. Рубель І. С. Аналіз результатів експериментальної роботи з формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи*. Київ, 2019. Вип 69. С. 202–212.

31. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна і мистецька : навчальний посібник. Тернопіль : Богдан, 2005. 360 с.
32. Сборник психологических тестов. Часть II : Пособие / сост. Е. Е. Миронова. Минск : Женский институт ЭНВИЛА, 2006. 146 с.
33. Семенов В. Д. Взаимодействие школы и социальной среды : опыт исследования. Москва : Педагогика, 1986. 112 с.
34. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии. Санкт-Петербург : ООО «Речь», 2000. 350 с.
35. Симоненко С. М. Психологія візуального мислення : автореф. дис....докт. психол. наук : 19.00.01. Харків, 2005. 40 с.
36. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 8. 343 с.
37. Тест Дж. Равена. Шкала прогрессивных матриц. Raven Progressiv Matrices. URL : <https://psycabi.net/testy/717-test-ravena-progressivnye-matritsy-raven-progressiv-matrices-metodiki-dlya-diagnostics-intellekta-vzroslykh>
38. Ткачук І. О. Педагогічні умови формування інтерпретаційної компетентності студентів педагогічного коледжу : дис.. канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2015. 258 с.
39. Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. Москва : Изд-во Института Психотерапии, 2002. 339 с.
40. Философский словарь / под ред. М. Розенталя, П. Юдина. 2-е изд. Москва : Политиздат, 1968. 432 с.
41. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
42. Цзян Даньян. Особенности развития визуального мышления в структуре творческих специальностей : дис...канд. психол. наук : 19.00.07. Одесса, 2005. 227 с.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, що дозволило обґрунтувати й побудувати модель та апробувати експериментальну методику забезпечення цього процесу.

1. Візуальна культура розглядається як система візуальних і уявних образів (знаків, шаблонів, кодів), що впливає на свідомість і підсвідомість людини переважно через зоровий канал, а також мотивує і спонукає до напрацювання нових понять, правил, цінностей і відносин, які притаманні сучасній інформаційно-технологічній постіндустріальній епісі; здатність особистості орієнтуватись у засобах візуального мистецтва (класичне та сучасне мистецтво, кіно-, фотомистецтво, дизайн тощо), оцінювати твори мистецтва, ґрунтуючись на власному художньо-естетичному досвіді.

2. Візуальна культура майбутніх учителів образотворчого мистецтва – це складне особистісне новоутворення, що ґрунтується на системі візуальних та уявних образів, які перебувають у динамічній взаємодії із сучасними суспільними візуальними знаками і кодами, мотивуючи студентів до сприйняття, осмислення та здійснення культуротворчої й естетичної діяльності, сприяє поглибленню мистецтвознавчих знань, розвитку візуального й креативного мислення, емоційно-почуттєвої сфери, інтерпретаційних, оцінних та вмінь використання медіаосвітніх засобів навчання, орієнтуючи їх на власний розвиток і досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності.

3. Візуальне мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва розуміється як комплексний процес сприйняття, переживання, усвідомлення та створення явищ довколишнього світу, до яких належать особистісні, культурні, суспільні об'єкти та стосунки, інформаційні канали, художньо-естетичні творчі продукти.

4. Установлено, що емоційно-почуттєва сфера майбутніх учителів

образотворчого мистецтва є складним системним особистісним психофізіологічним та розумовим утворенням, що охоплює: естетичну чуттєвість (естетичне сприйняття, емоції, переживання, увага, пам'ять, художньо-образне мислення, почуття, естетичний смак) й естетичний інтелект (естетичний ідеал, естетичні потреби, погляди, переконання, інтерпретація).

5. Представлено структуру візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі професійної підготовки, основними компонентами якої виступили: мотиваційний, когнітивний, естетичний, оцінний. Критеріями та показниками означеного конструкту було обрано: спонукальний (наявність мотивації на здійснення культуротворчої діяльності, наявність мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності), знаннєвий (обізнаність із напрямками та видами візуального мистецтва, обізнаність із медіаосвітніми засобами навчання), суб'єктний (наявність візуального мислення, наявність креативності), аналітичний (наявність інтерпретаційних умінь, здатність до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів). Схарактеризовано рівні сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва: достатній, задовільний, низький.

6. Доведено, що формуванню візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва сприятиме впровадження в освітній процес ЗВО відповідних педагогічних умов, а саме: забезпечення інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін у становленні візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва; розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва; залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до розв'язання дослідницько-творчих завдань у позааудиторній діяльності.

7. За результатами констатувального етапу експерименту побудовано й апробовано модель та розроблено експериментальну методику формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі

професійної освіти, яка передбачала проведення цілеспрямованої роботи, що відбувалася поетапно (теоретико-збагачувальний, практико-зорієнтований і самостійно-творчий етапи), із упровадженням визначених педагогічних умов. Педагогічні умови реалізовувалися комплексно на кожному з етапів, одна з яких виступала провідною у межах спецкурсу «Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва», навчальних дисциплін «Педагогіка», «Психологія», «Історія мистецтв», «Композиція», художньо-педагогічного гуртка «Сучасне мистецтво».

Метою першого – теоретико-збагачувального – етапу була реалізація визначених педагогічних умов, провідною з яких виступила педагогічна умова «Забезпечення інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін у становленні візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва», що спрямована на набуття студентами необхідних знань щодо сутності поняття «візуальна культура», поглиблення знань щодо видів візуальних мистецтв, їх технологічних і жанрових особливостей, усвідомлення значущості візуальної культури в професійній діяльності вчителя образотворчого мистецтва, розвиток їхнього візуального мислення, креативності, інтерпретаційних і оцінних умінь. Формами, методами і засобами організації навчання виступили лекції, робота з науковою літературою, Інтернет-джерелами, семінари, дискусії, круглий стіл, прес-конференція тощо.

На другому – практико-зорієнтованому – етапі провідною виступила друга педагогічна умова: «Розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва», що передбачала набуття майбутніми вчителями образотворчого мистецтва практичних умінь і навичок студентів, спрямованих на формування в них візуальної культури. У межах спецкурсу «Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва» і низки навчальних дисциплін («Педагогіка», «Психологія», «Історія мистецтв», «Композиція») проводилися практичні заняття і самостійна робота, що були зорієнтовані на сприйняття та створення

власного художнього продукту (виконання вправ, аналіз художніх творів, створення реклами, презентації), відпрацювання їх шляхом упровадження активних методів навчання, вправ, рольових ігор, вирішення педагогічних задач, створення об'єктів і міні-виставки, колажів тощо.

На третьому – самостійно-творчому – етапі провідною виступила педагогічна умова «Залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до самостійного розв'язання дослідницько-творчих завдань у позааудиторній діяльності», що передбачала проведення різних видів позааудиторної роботи (створення проєктів, проведення фестивалю, відео-презентацій, відвідання виставки, написання рецензій), самостійну творчу діяльність студентів, застосування здобутих знань, умінь, навичок під час занять у художньо-педагогічному гуртку «Сучасне мистецтво», пленерної практики.

8. Установлено, що впровадження моделі та експериментальної методики формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва призвело до значних позитивних змін у респондентів експериментальної групи: достатнього рівня сформованості досліджуваного феномену досягли 40,2 % майбутніх учителів (було 16,1 %), на задовільному рівні зафіксували 51,0 % студентів (було 46,4 %), низький рівень виявили 8,7 % майбутніх учителів образотворчого мистецтва (було 37,5 %).

У контрольній групі результати виявилися такими: на достатньому рівні виявлено 19,2 % студентів (було 15,4 %), на задовільному рівні – 51,9 % респондентів (було 48,0 %), на низькому рівні 28,9 % майбутніх учителів образотворчого мистецтва (було 36,6 %). Статистичну значущість і не випадковість позитивних зрушень доведено застосуванням розрахунку λ -критерію Колмогорова-Смирнова.

Проведене дослідження не висвітлює всіх аспектів проблеми формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки. До перспективних напрямів подальших наукових досліджень віднесено створення та впровадження

розширених інтегрованих курсів із формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в програми закладів вищої освіти, розроблення системи художньо-педагогічних завдань, спрямованих на формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Д О Д А Т К И

Додаток А. 1.
ДІАГНОСТИКА МОТИВАЦІЇ НА ЗДІЙСНЕННЯ КУЛЬТУРОТВОРЧОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ

(адаптований питальник М. Фетіскіна, В. Козлова [39])

Інструкція: «Вам пропонуються запитання, на які необхідно відповісти «так» або «ні». Якщо Вам важко з відповіддю, то згадайте, що «так» має на увазі як явне «так», і «скоріше так, ніж ні ». Те саме можна сказати і до відповіді «ні». Відповідати на питання намагайтеся досить швидко, довго не замислюючись. Відповідь, що першою прийшла в голову, зазвичай, і є найбільш точною.

Питальник:

1. Виконуючи творчу роботу, я сподіваюсь на успіх.
2. У виконанні творчих завдань я активний.
3. В організації культуротворчих заходів я схильний до ініціативи.
4. У виконанні відповідальних культуротворчих завдань намагаюся по можливості знайти причини відмовитися від них.
5. Часто обираю крайнощі у творчій роботі: або легкі завдання, або нереально важкі.
6. При зустрічі з труднощами у мистецькому напрямі, зазвичай, не відступаю, а шукаю способи їх подолання.
7. При чергуванні успіхів і невдач схильний до переоцінки своїх творчих успіхів.
8. Продуктивність моєї творчої діяльності в головному залежить від моєї цілеспрямованості, а не від зовнішнього контролю.
9. При виконанні досить важких культуротворчих завдань в умовах обмеженого часу результативність моєї діяльності погіршується.
10. Я схильний проявляти наполегливість у досягненні мети у творчому напрямі.
11. Я схильний планувати свої творчі досягнення в майбутньому на досить

віддалену перспективу.

12. Якщо ризикую, то з розумом, а не відчайдушно.
13. Я не дуже наполегливий при досягненні мети, особливо якщо відсутній зовнішній контроль.
14. Віддаю перевагу ставити перед собою середні по труднощі або злегка завищені, але досяжні творчі цілі.
15. У разі невдачі при виконанні мистецького завдання його привабливість для мене знижується.
16. При чергуванні успіхів і невдач у творчій діяльності я більше схильний до переоцінки своїх невдач.
17. Віддаю перевагу планувати свої творче майбутнє лише на найближчий час.
18. У роботі в умовах обмеженого часу результативність творчої діяльності в мене поліпшується, навіть якщо завдання досить важке.
19. У разі невдачі у виконанні культуротворчого заходу я, зазвичай, не відмовляюся від поставленої мети.
20. Якщо я сам вибрав для себе творче завдання, то в разі невдачі його привабливість тільки зростає.

Ключ до опитувальника.

1 бал отримують відповіді «так» на запитання 1-3, 6, 10-12, 14, 16, 18-20; відповіді «ні» на питання 4, 5, 7, 9, 13, 15, 17. Підраховується загальна кількість балів.

Результати:

від 1 до 7 балів – діагностувався низький рівень мотивації на здійснення культуротворчої діяльності;

від 8 до – такий рівень вважається задовільним;

від 14 до 20 – фіксується достатній рівень мотивації на здійснення культуротворчої діяльності.

Додаток А. 2.**МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ І
УНИКНЕННЯ НЕВДАЧ (Т. Елерс [18])**

Інструкція: Перед Вами ряд тверджень. Вам потрібно відповісти «так», якщо твердження відповідає вам і вашій поведінці, і «ні», – якщо не відповідає.

ТВЕРДЖЕННЯ:

1. Я легко нервую, якщо помічаю, що не можу виконати завдання на 100%.
2. Коли я працюю, це виглядає так, ніби я все ставлю на карту.
3. Коли виникає проблемна ситуація, найчастіше я приймаю рішення одним із останніх.
4. Коли я не маю чим зайнятись уже другий день, то я втрачаю спокій.
5. В деякі дні мої успіхи нижчі за середні.
6. По відношенню до себе я більш суворий, ніж по відношенню до інших.
7. Я більш доброзичливий, ніж інші.
8. Коли я відмовляюся від важкого завдання, то потім строго себе засуджую, оскільки знаю, що у цій справі я мав би успіх.
9. У процесі роботи я потребую невеликих переривів для відпочинку.
10. Наполегливість – не головна моя риса характеру.
11. Мої успіхи по роботі не завжди однакові.
12. Мені більше подобається інша робота, ніж та, якою я займаюся.
13. Критика стимулює мене більше, ніж похвала.
14. Я знаю, що мої колеги вважають мене людиною справи.
15. Перепони роблять мої рішення більш рішучими.
16. У мене легко викликати честолюбство.
17. Коли я працюю без натхнення – це зазвичай помітно.
18. При виконанні роботи, я зазвичай не розраховую на інших.
19. Подекуди я відкладаю те, що повинний зробити зараз.
20. Потрібно покладатися лише на себе.

21. У житті мало речей більш важливих, ніж гроші.
22. Завжди, коли мені потрібно виконати важливе завдання, я ні про що інше не думаю.
23. Я менш честолюбний, ніж інші.
24. В кінці відпустки я зазвичай радію, що скоро вийду на роботу.
25. Коли я налаштований на роботу, я роблю її краще і більш кваліфіковано, ніж інші.
26. Мені простіше і легше спілкуватися з людьми, які можуть наполегливо працювати.
27. Коли я не маю справ, я відчуваю що мені ніяково.
28. Мені доводиться виконувати відповідальну роботу частіше від інших.
29. Коли мені доводиться ухвалювати рішення, я прагну зробити це якнайкраще.
30. Мої друзі подекуди вважають мене найкращим.
31. Мої успіхи деякою мірою залежать від моїх колег.
32. Безглуздо протидіяти волі керівника.
33. Іноді не знаєш, яку роботу доведеться виконувати.
34. Коли щось не ладнається – я не терплячий.
35. Я зазвичай майже не звертаю увагу на свої досягнення.
36. Коли я працюю разом з іншими, то моя робота має більший результат, ніж робота інших.
37. Багато справ, за які я беруся – не доводжу до кінця.
38. Я заздрю людям, які не завантажені роботою.
39. Я не заздрю тим, хто прагне до влади.
40. Коли я впевнений, що стою на правильному шляху, то для доказу своєї правоти я йду на крайні заходи.

Ключ до тесту

Нараховується:

1 бал за відповідь «так» на запитання: 2–5, 7–10, 14–17, 21, 22, 25–30, 32, 37,

41.

1 бал за відповідь «ні» на запитання: 6, 18, 20, 24, 31, 36, 38, 39.

Відповіді на запитання 1, 11, 12, 19, 28, 33, 34, 35, 40 не враховуються.

1–10 балів – низький рівень мотивації на досягнення успіху,

11–16 – задовільний рівень мотивації на досягнення успіху;

17–31 достатній рівень мотивації на досягнення успіху.

Додаток А. 3**КАРТКА САМООЦІНКИ «ОБІЗНАНІСТЬ ІЗ ВИДАМИ ТА НАПРЯМАМИ ВІЗУАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА» (розроблена автором)**

Інструкція: Вашій увазі пропонуються визначення, які спрямовані на з'ясування рівня Вашої обізнаності із видами і напрямками візуального мистецтва». Позначте, будь ласка, правильне визначення із наведених варіантів:

1. Напрямок у мистецтві, в якому твір пов'язано з природним ландшафтом:

- а) кубізм
- б) реклама
- в) ленд-арт+
- г) модерн

2. Форма сучасного мистецтва, просторова композиція, створена з різних елементів, що являє собою художнє ціле:

- а) інсталяція +
- б) колаж
- в) мозаїка
- г) вітраж

3. Візуальна та інша медіа-продукція (плакати, оголошення, відео кліпи), що використовуються як засіб привертання уваги потенційних споживачів:

- а) Інтернет;
- б) рекла́ма+
- в) ленд-арт
- г) радіо

4. Види міждисциплінарного мистецтва, матеріалом якого є звук:

- а) саунд-арт +
- б) реклама
- в) мода
- г) дизайн

5. Що з цього можна віднести до пластичних або просторових видів мистецтва?

- а) живопис, графіка, скульптура, архітектура, дизайн, ДПІ +
- б) музика, література
- в) театр, кіно, цирк, танець
- г) комп'ютерні ігри, Інтернет, поліграфія

6. До тимчасових видів мистецтва належать:

- а) Живопис, графіка, скульптура, архітектура, дизайн, ДПІ
- б) Музика, література +
- в) Театр, кіно, цирк, танець
- г) Комп'ютерні ігри, Інтернет, поліграфія

7. Які види мистецтва належать до просторово-часових?

- а) живопис, графіка, скульптура, архітектура, дизайн, ДПІ
- б) музика, література
- в) театр, кіно, цирк, танець +
- г) комп'ютерні ігри, Інтернет, поліграфія

8. Визначте вид образотворчого мистецтва, головною мовою якого є лінія, а роль кольору обмежена і умовна:

- а) графіка +
- б) живопис
- в) скульптура
- г) ДПІ

9. Визначте вид образотворчого мистецтва, основним виразним засобом якого є колір:

- а) графіка
- б) живопис +
- в) скульптура;
- г) ДПІ

10. Художній стиль XVII – XVIII ст., для якого характерно багатство і пишність форм, велика кількість декору:

- а) класицизм
- б) модерн
- в) бароко +
- г) рококо

11. У якому жанрі живопису в центрі уваги природа?

- а) натюрморт
- б) пейзаж +
- в) портрет
- г) мініатюра

12. До якого виду мистецтва належать поняття: горельєф, барельєф, контррельєфи?

- а) живопис
- б) графіка
- в) скульптура;+
- г) архітектура

13. Якому стилю відповідає характеристика: відображення загостреного суб'єктивного світобачення через гіпертрофоване авторське «Я», напругу його переживань та емоцій, бурхливу реакцію на дегуманізацію суспільства, знеособлення в ньому людини, на розпад духовності, засвідчений катаклізмами світового масштабу початку ХХ ст.:

- а) експресіонізм,+
- б) гіперреалізм;
- в) традиціоналізм
- г) реалістичний формалізм

14. В якому виді сучасного мистецтва передбачено зміщення акценту з результату творчості на сам процес створення художнього твору, а суб'єктом і об'єктом в ньому є сам художник?

- а) акціонізм (мистецтво дії)+
- б) хепенінг
- в) перформанс
- г) абстрактний експресіонізм

15. Види живопису:

- а) ландшафтна, декоративна
- б) батальна, портретна, пейзажна
- в) монументальна, декоративна, станкова +
- г) гравюра, мініатюра

16. Мальовнича картина, що охоплює весь горизонт:

- а) фреска
- б) панорама +

- в) мініатюра
- г) контррельєф

17. Художня фотографія – мистецтво:

- а) візуальне +
- б) видовищне
- в) екранне
- г) тимчасове

18. Виразні засоби живопису:

- а) пластика, об'єм
- б) форма і величина споруди
- в) композиція, колір, малюнок+
- г). статика, динаміка, рівновага

19. Форми і засоби сучасного мистецтва:

- а) барельєф
- б) архітектура малих форм
- в) асамбляж+
- г) ландшафтний парк

20. Комп'ютерна графіка це не...:

- а) фрактальна
- б) растрова
- в) векторна
- г) анімація+

21. Вид скульптури:

- а) портрет
- б) монументальна
- в) кругла+
- г) мініатюра

22. Малюнок – особливість:

- а) мозаїки
- б) скульптури
- в) живопису
- г) графіки

Ключ:

1) в	12) в
2) а	13) а
3) б	14) а
4) а	15) в
5) а	16) б
6) б	17) а
7) в	18) в
8) а	19) в
9) б	20) г
10) в	21) в
11) б	22) г

За кожну правильну нараховувався 1 бал. У результаті, рівні зазначених знань визначалися сумою релевантних відповідей:

0–7 – низький рівень обізнаності із напрямками та видами візуального мистецтва;

8–15 – задовільний рівень обізнаності із напрямками та видами візуального мистецтва;

16–22 – достатній рівень обізнаності із напрямками та видами візуального мистецтва.

Додаток А. 4**КАРТКА «ОБІЗНАНІСТЬ ІЗ МЕДІАОСВІТНИМИ ЗАСОБАМИ
НАВЧАННЯ» (розроблена автором)**

Інструкція. Просимо Вас оцінити свій рівень обізнаності із медіаосвітних засобів навчання. Відзначте відповідь, яка, на Вашу думку, найбільш точно відповідає Вашим знанням.

1. Вважаю, що медіаосвіта пов'язана з:

- а) друкованими медіа
- б) звуковими медіа
- в) усіма видами медіа і різними технологіями +

2. Серед медіаосвітніх засобів навчання потрібно виокремити зайве:

- а) відеоплеєр для CD або DVD дисків, слайд-проектор, програвач CD та ін.
- б) ігрові консолі, ігрові приставки, ігри+
- в) комп'ютер, відеомагнітофон, музичний центр.

3. Укажіть перше вживання поняття «медіаосвіта»

- а) ЮНЕСКО у 1973 р;
- б) як навчальна програма у 1959 р.+
- в) 20 травня 2010 року .

4. Не доцільне використання медіаосвітніх засобів навчання:

- а) розважальні можливості +
- б) можливість підготовки або подання інформації
- в) можливість роботи зі статичними або динамічними відеодокументами

5. Результати впливу на особистість медіаосвітніх засобів навчання:

- а) некритичність, пасивність
- б) невпевненість, асоціальність
- в) розвиток кругозору, самопізнання, самовиховання, самонавчання+

6. Визначить онлайн-сервіси для освітніх цілей:

- a) Piktochart+
- б) Adobe Acrobat
- в) Adobe Flash Player

7. Назвіть програми з векторної графіки:

- a) Adobe Photoshop
- б) Adobe Flash Player
- в) Adobe Illustrator+

8. Програми зі створення презентацій:

- a) Mind Manager Pro 7
- б) PowerPoint+
- в) Adobe Photoshop

9. Програми растрової графіки:

- a) Adobe Photoshop +
- б) Inkscape
- в) Mind Manager X5

10. Скрайбінг це:

- a) складова програми
- б) Інтернет-портал
- в) техніка презентації +

11. Я налаштований експериментувати з різними медіаосвітніми засобами навчання:

- a) Так +
- б) Напевно
- в) Ні

12. Я налаштований навчати учнів самовираженню за допомогою медіаосвітних засобів навчання:

- а) Напевно
- б) Так +
- в) Ні

Ключ до тесту:

1)в, 2)б, 3)б, 4)а, 5)в, 6)а, 7)в, 8)б, 9)а, 10)в, 11)а, 12)б.

Рівні зазначених знань:

0–4 – низький рівень обізнаності із медіаосвітними засобами навчання,

5–8 – задовільний обізнаності із медіаосвітними засобами навчання,

9–12 – достатній рівень обізнаності із медіаосвітними засобами навчання.

Додаток А. 5

ТЕСТ ДЖ. РАВЕНА [38]

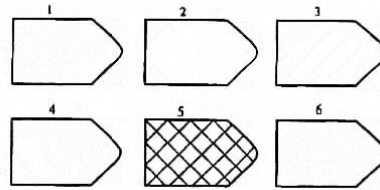
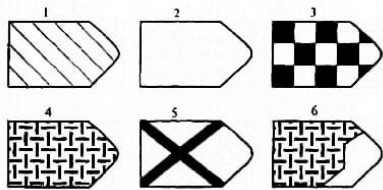
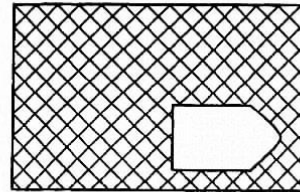
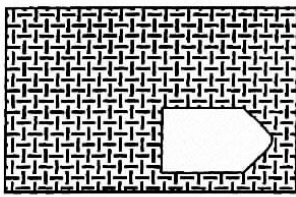

Рис. 1-1

Рис. 1-2

У **серії А**– використаний принцип встановлення взаємозв'язку у структурі матриць. Завдання полягає в доповненні відсутньої частини основного зображення одним з наведених в кожній таблиці фрагментів.

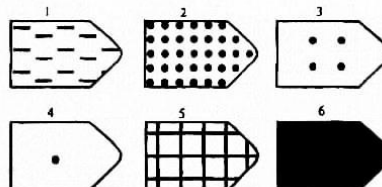
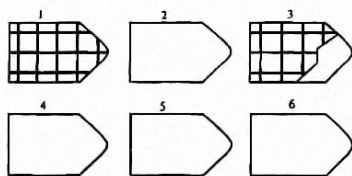
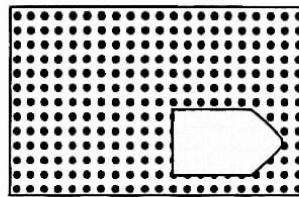
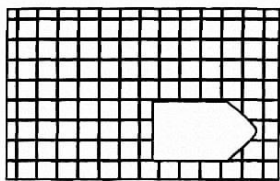

Рис. 1-3

Рис. 1-4

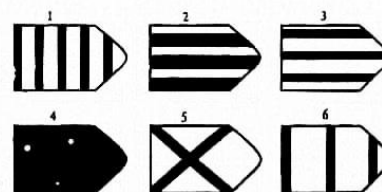
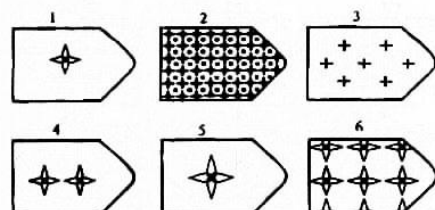
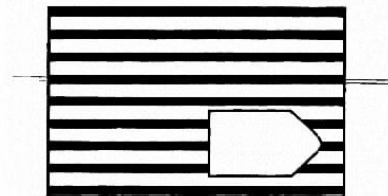
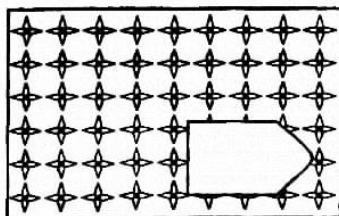

Рис. 1-5

Рис. 1-6

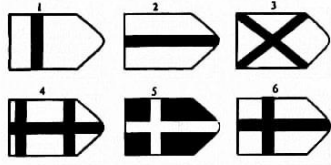
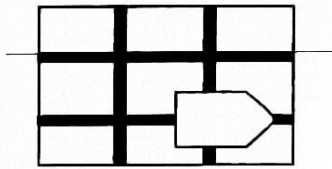

Рис. 1-7

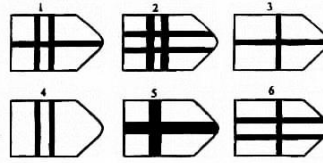
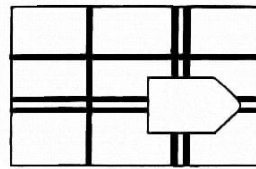

Рис. 1-8

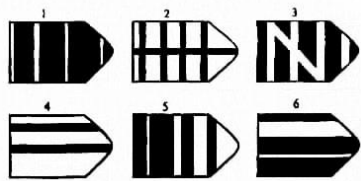
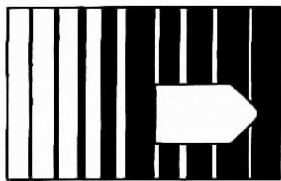

Рис. 1-9

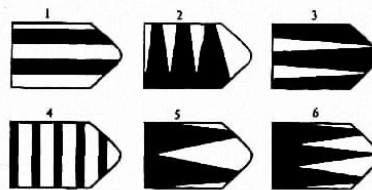
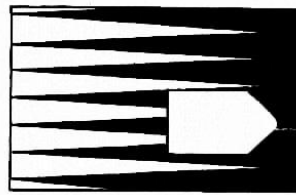

Рис. 1-10

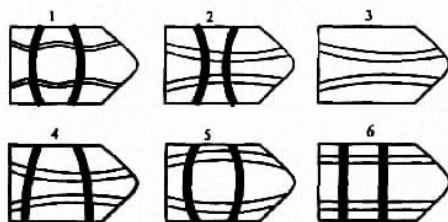
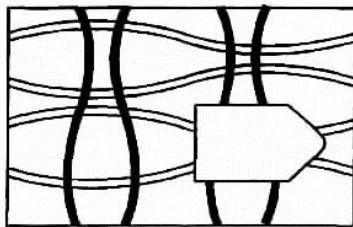

Рис. 1-11

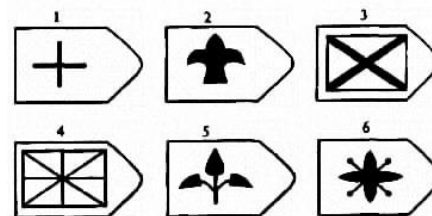
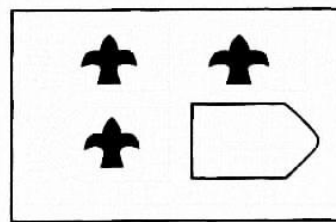

Рис. 1-12

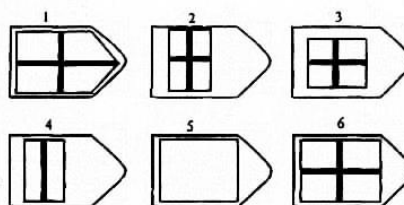
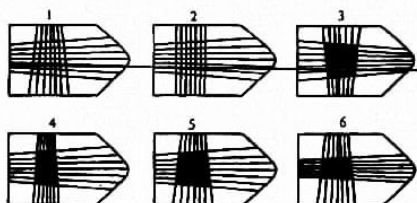
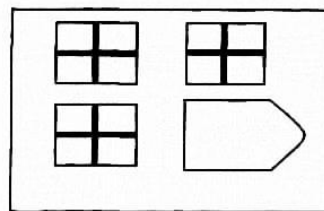
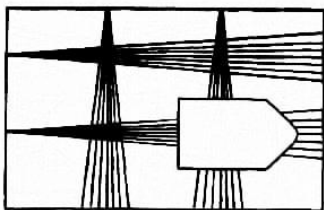

Рис.2-1

Рис. 2-2

Серія В– побудована за принципом аналогії між парами фігур.

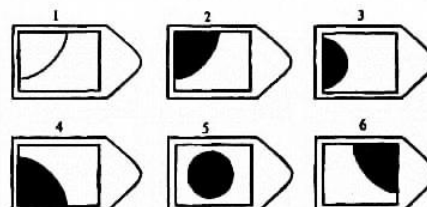
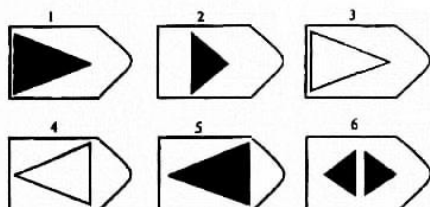
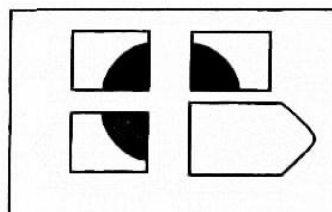
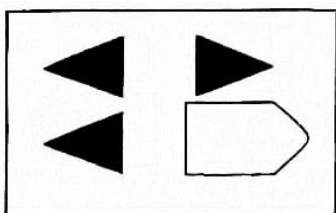

Рис. 2-3

Рис 2-4

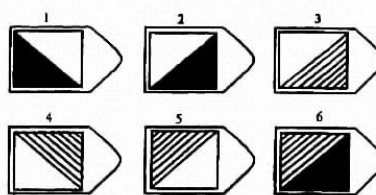
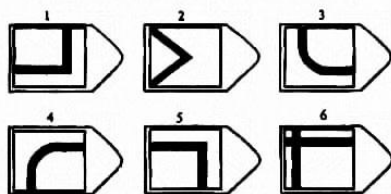
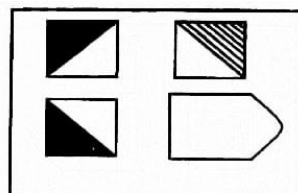
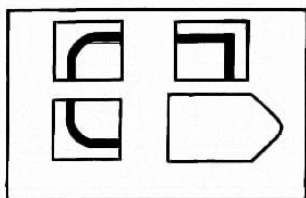

Рис. 2-5

Рис. 2-6

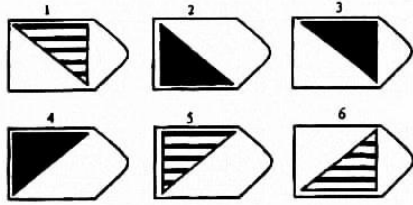
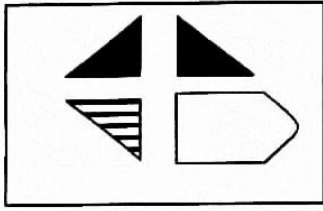

Рис. 2-7

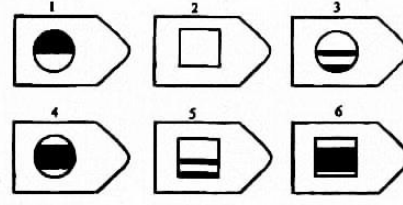
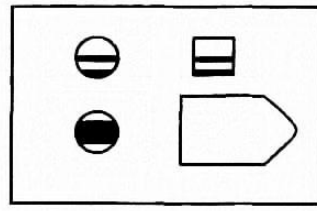

Рис. 2-8

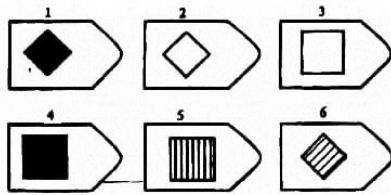
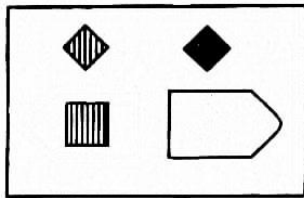

Рис. 2-9

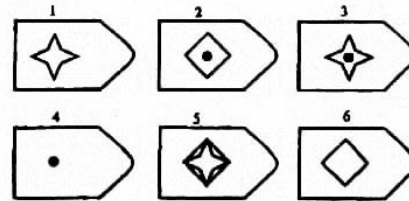
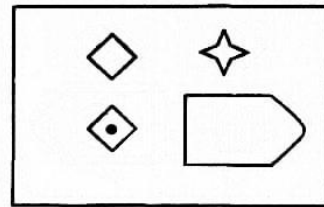

Рис 2-10

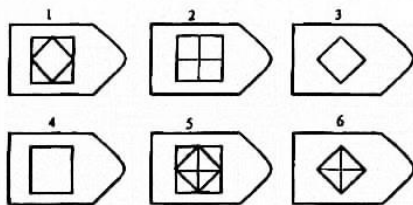
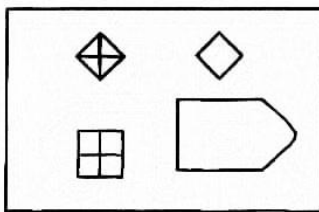

Рис. 2-11

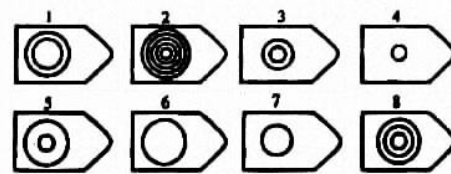
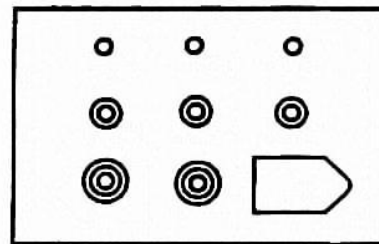

Рис 2-12

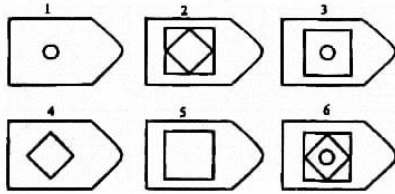
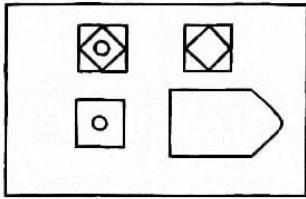

Рис. 3-1

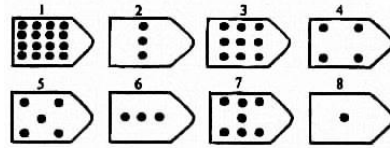
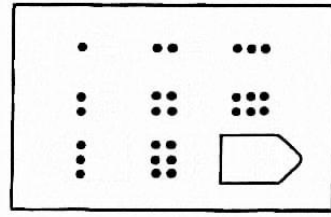

Рис. 3-2

Серія С – побудована за принципом прогресивних змін у фігурах матриць. Ці фігури в межах однієї матриці все більше ускладнюються, відбувається як би безперервний їх розвиток. Збагачення фігур новими елементами підпорядковується чіткому принципу, виявивши який, можна підібрати відсутню фігуру.

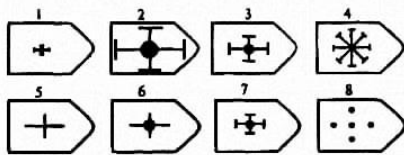
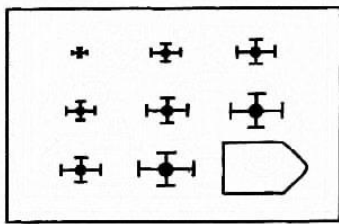

Рис. 3-3

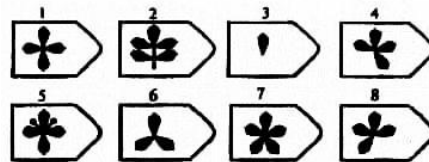
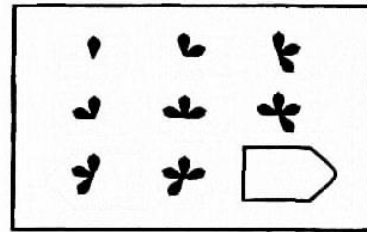

Рис. 3-4

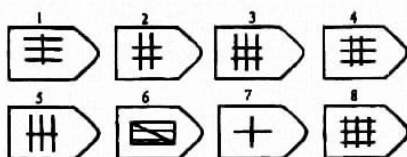
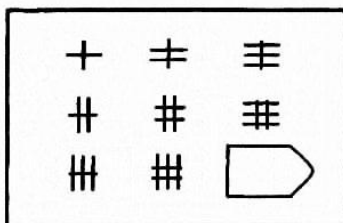

Рис. 3-5

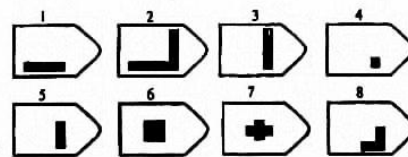
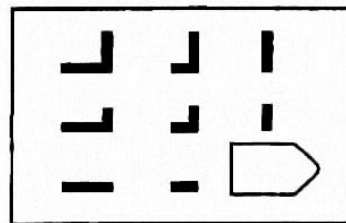

Рис. 3-6

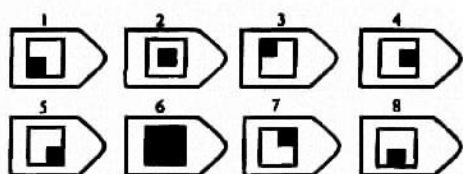
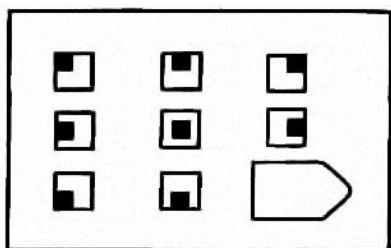

Рис. 3-

3-8

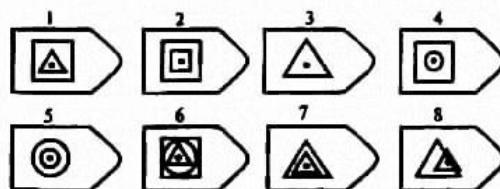
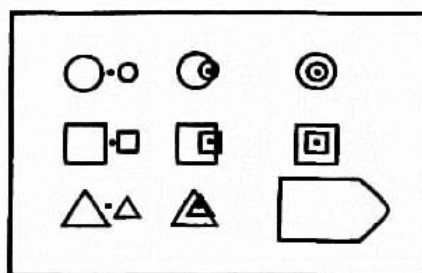

Рис.

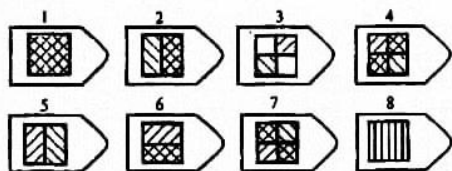
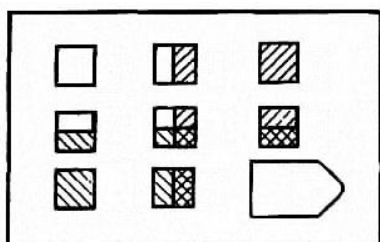

Рис. 3-9

10

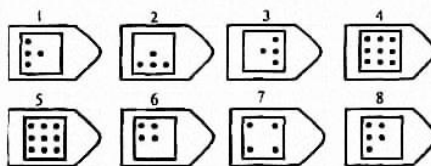
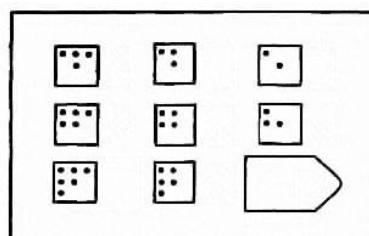

Рис. 3-

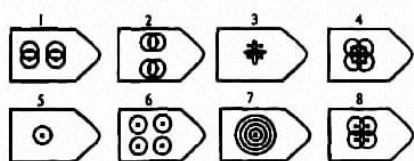
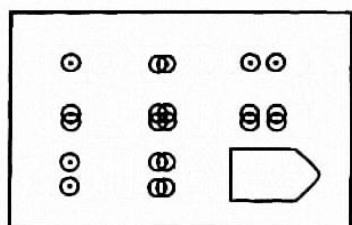

Рис. 3-11

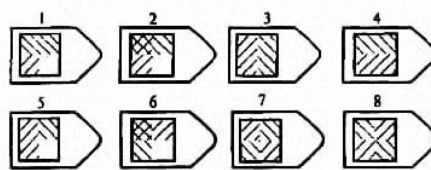
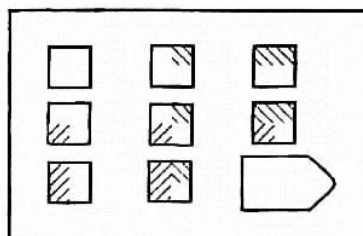

Рис. 3-12

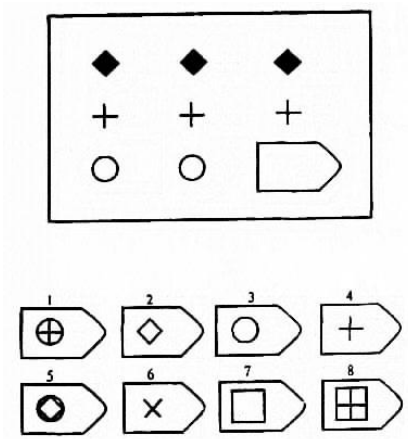

Рис. 4-1

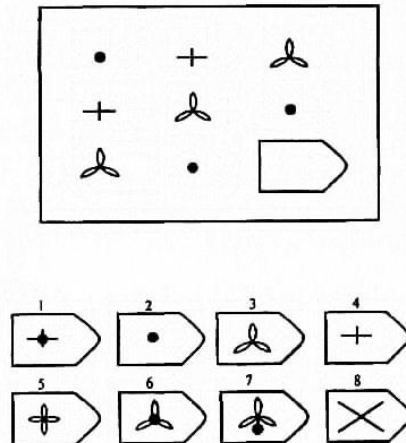

Рис. 4-2

Серія Д - побудована за принципом перегрупування фігур у матриці.

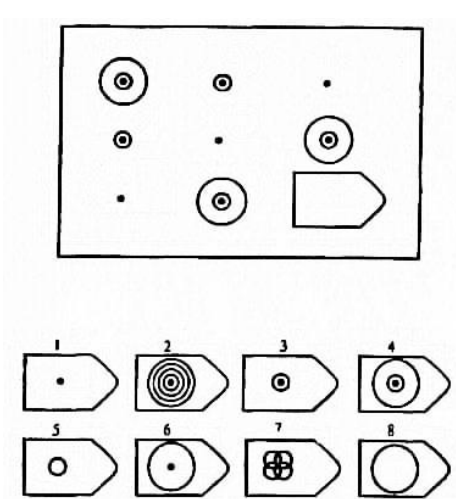

Рис. 4-3

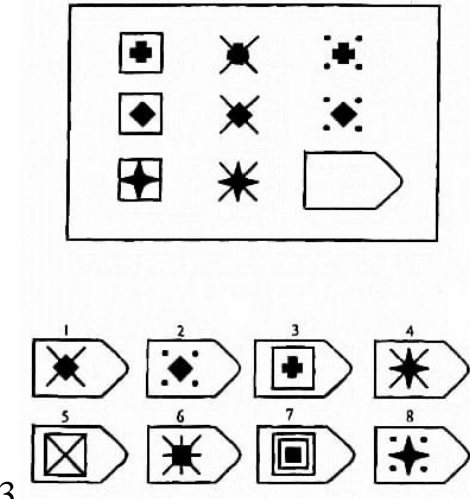

Рис. 4-4

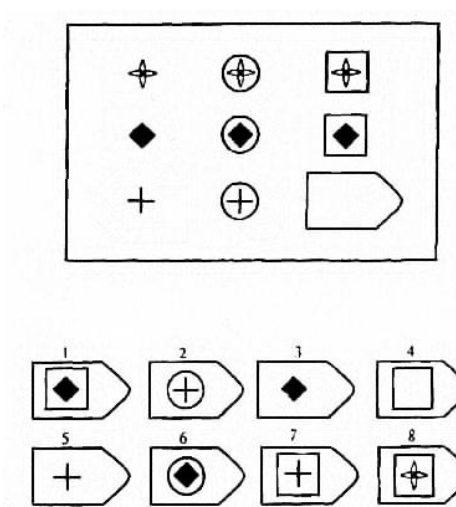

Рис. 4-5

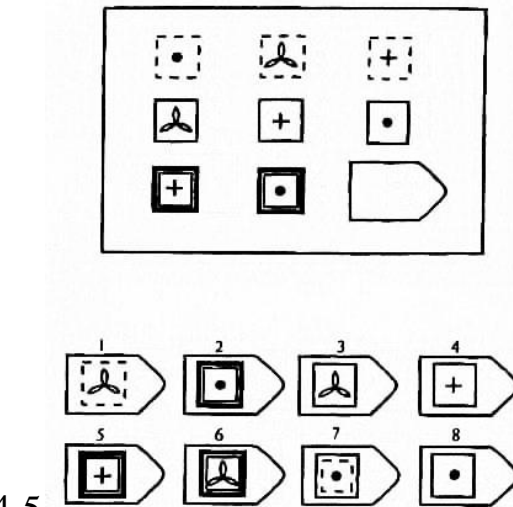

Рис. 4-6

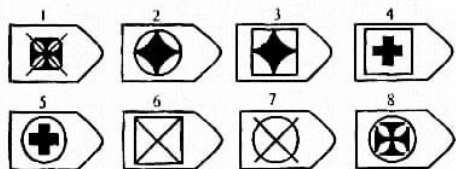
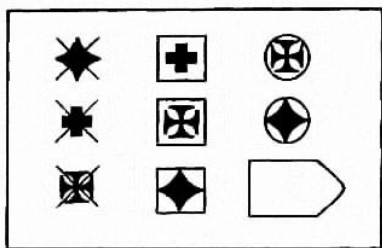

Рис. 4-7

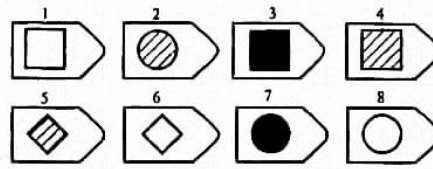
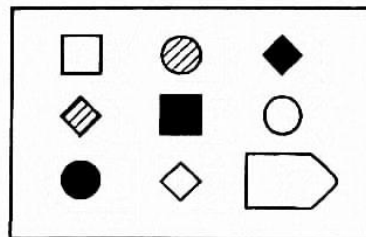

Рис. 4-8

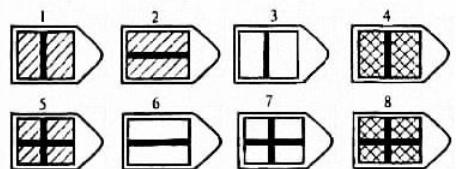
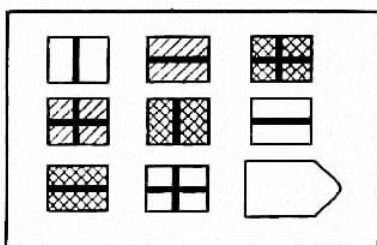

Рис. 4-9

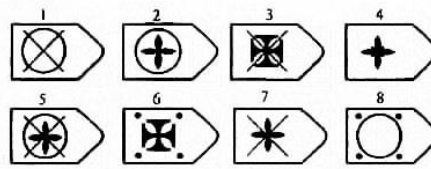
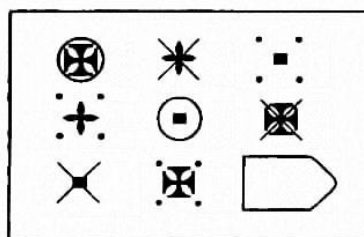

Рис. 4-10

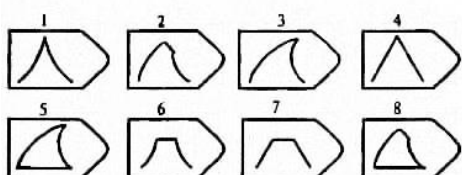
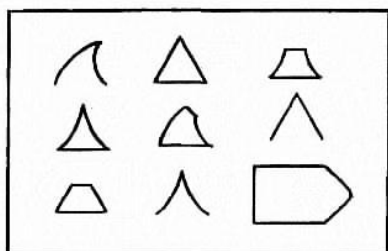

Рис. 4-11

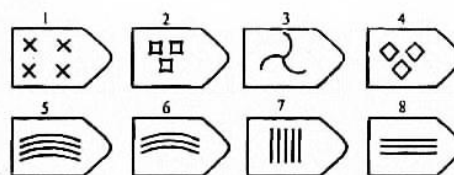
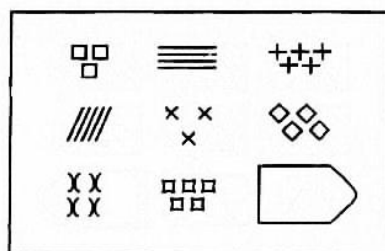

Рис.4-12

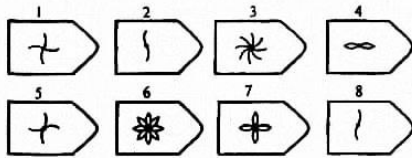
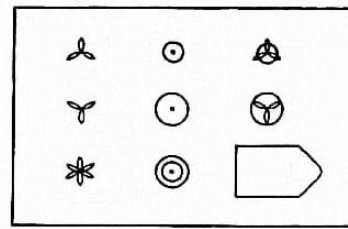
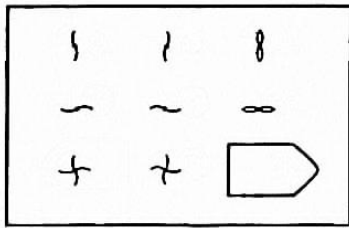

Рис. 5-1

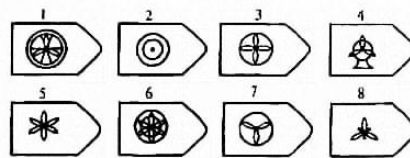

Рис. 5-2

Серія Е заснована на принципі розкладання фігур основного зображення на елементи. Відсутні фігури можна знайти, зрозумівши принцип аналізу і синтезу фігур.

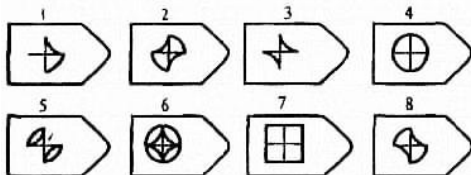
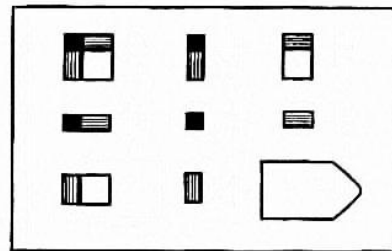
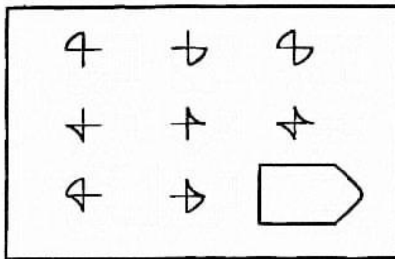

Рис.5-3

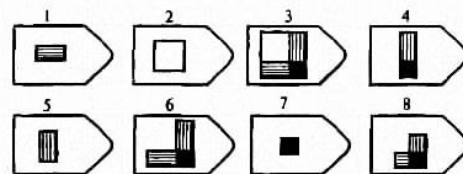

Рис.5-6

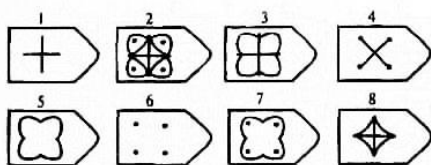
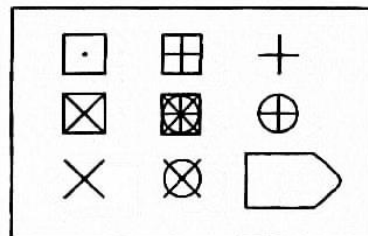
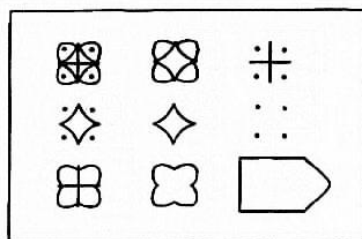

Рис. 5-7

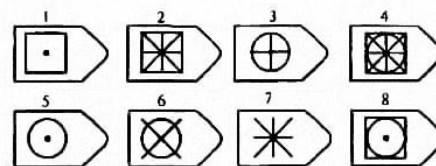

Рис. 5-8

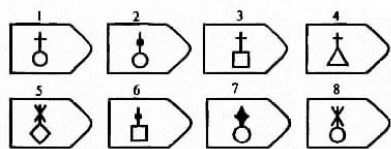
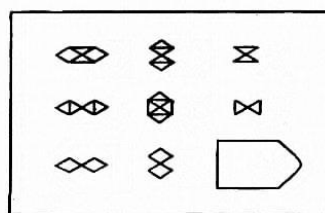
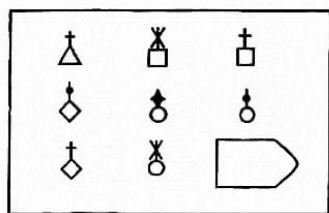

Рис. 5-7

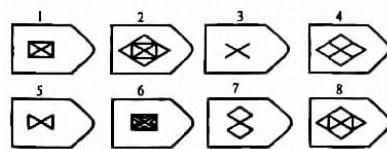

Рис. 5-8

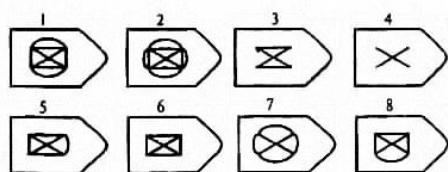
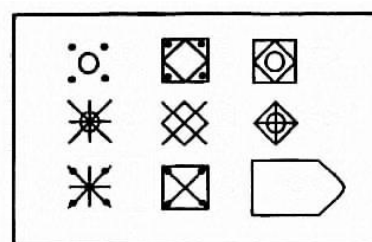
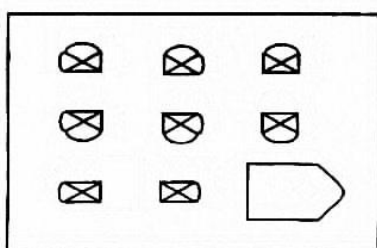

Рис. 5-9

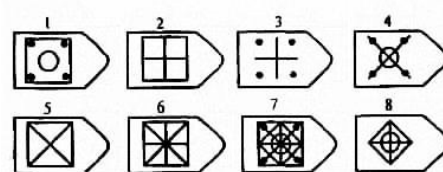

Рис. 5-10

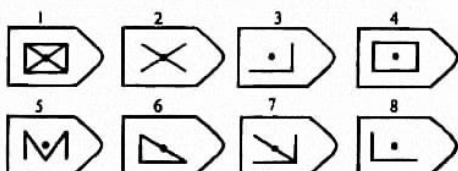
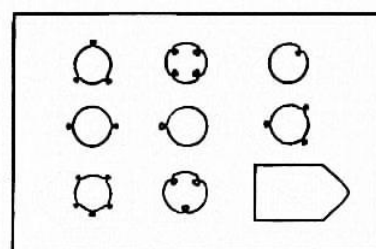
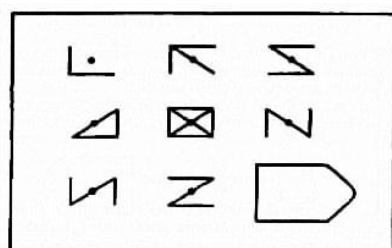

Рис.5-11

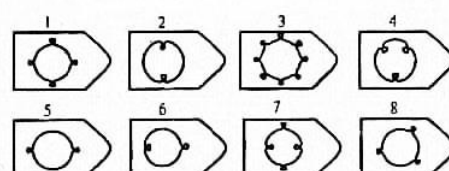

Рис.5-12

Інтерпретація результатів (ключі)

Розрахунок результатів відбувався за ключем, за кожну правильну відповідь нараховувався 1 бал, надалі рахувалась загальна кількість балів за кожну серію, порівнювалось відхилення результатів тестування, підсумовувалась загальна кількість балів, яка за процентною шкалою характеризувала ступень розвитку інтелекту.

Достатній рівень характеризувався: 100– 75% (у значеннях IQ: більш 140– 111),

задовільний рівень – 25– 74% (у значеннях IQ: 110– 81),

низький: 0– 24% (у значеннях IQ: 80– 0).

Ключ (відповіді) до тесту Равена.

№	Серія А	Серія В	Серія С	Серія D	Серія Е
1	4	2	8	3	7
2	5	6	2	4	6
3	1	1	3	3	8
4	2	2	8	7	2
5	6	1	7	8	1
6	3	3	4	6	5
7	6	5	5	5	1
8	2	6	1	4	6
9	1	4	7	1	3
10	3	3	6	2	2
11	4	4	1	5	4
12	5	5	2	6	5

Таблиця отримання результатів

ФІ (№)

№ задания	А	В	С	Д	Е
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					

**Нормативне (очікуване) розподіл балів за серіями. Переклад
отриманих результатів в IQ показник.**

Кількість правильних відповідей / Серія	А	В	С	Д	Е	IQ
15	8	4	2	1	0	62
16	8	4	3	1	0	65
17	8	5	3	1	0	65
18	8	5	3	2	0	66
19	8	6	3	2	0	67
20	8	6	4	2	0	69
21	8	6	4	2	1	70
22	9	6	4	2	1	71
23	9	7	4	2	1	72
24	9	7	4	3	1	73
25	10	7	4	3	1	75
26	10	7	5	3	1	76
27	10	7	5	4	1	77
28	10	7	6	4	1	79
29	10	7	6	5	1	80

30	10	7	6	5	2	82
31	10	7	7	5	2	83
32	10	8	7	5	2	84
33	11	8	7	5	2	86
34	11	8	7	6	2	87
35	11	8	7	7	2	88
36	11	8	8	7	2	90
37	11	9	8	7	2	91
38	11	9	8	8	2	92
39	11	10	8	8	3	94
40	11	10	8	8	3	95
41	11	10	9	8	3	96
42	11	10	9	9	3	98
43	12	10	9	9	3	99
44	12	10	9	9	4	100
45	12	10	9	9	5	102
46	12	10	10	9	5	104
47	12	10	10	9	6	106
48	12	11	10	9	6	108
49	12	11	10	10	6	110
50	12	11	10	10	7	112
51	12	11	11	10	7	114
52	12	11	11	10	8	116
53	12	11	11	11	8	118
54	12	12	11	11	8	120
55	12	12	11	11	9	122
56	12	12	12	11	9	124
57	12	12	12	11	10	126
58	12	12	12	12	10	128
59	12	12	12	12	11	130
60	12	12	12	12	12	140

Таблиця №1.

Відсоткова шкала ступеня розвитку інтелекту.

Проценти	Ступінь
95 і вище	I ступінь: особливо високорозвинений інтелект випробуваного
75-95	2 ступінь; неабиякий інтелект
25-74	3 ступінь: середній інтелект
5-24	4 ступінь: інтелект нижче середнього
5 і менше	5 ступінь: дефектна інтелектуальна здатність

Залежно від віку випробуваного IQ обчислюється за формулою: $IQ = (IQ_{в} / \%) * 100$ де% визначається по таблиці №2 (Коригування на вік):

Вік	14-30	35	40	45	50	55	60
%	100	97	93	88	82	76	70

Далі, орієнтуючись на виявлений показник IQ, можна визначити рівень розумових здібностей.

Таблиця №2.

Градації рівнів розумових здібностей.

Показателі IQ	Рівень розвитку інтелекту
Вище 140	неабиякий, видатний інтелект
121-140	високий рівень інтелекту
111-120	інтелект вище середнього
91-110	середній рівень інтелекту
81-90	інтелект нижче середнього
71-80	низький рівень інтелекту
51-70	легка ступінь слабоумства
21-50	середня ступінь слабоумства
0-20	важка ступінь слабоумства

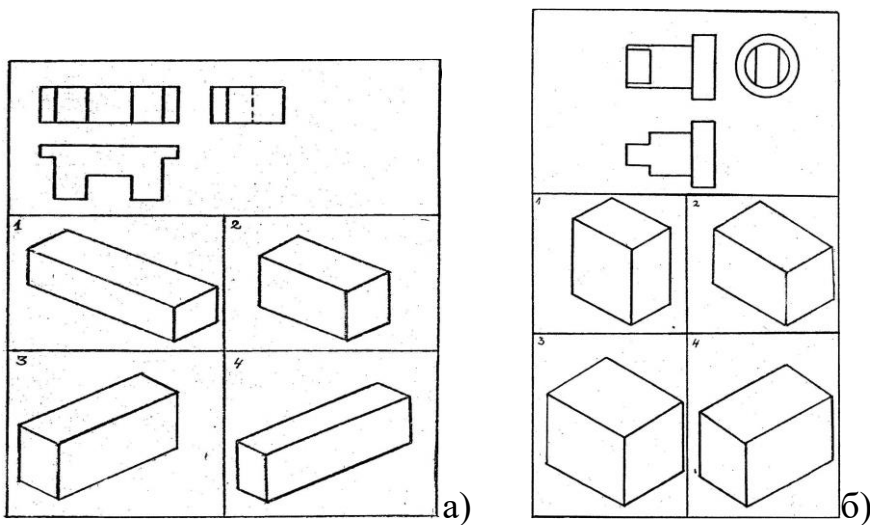
Додаток А. 6

ТЕСТ ПРОСТОРОВОГО МИСЛЕННЯ (за І. Якіманською [15])

Інструкція: потрібно роздати картки з наступним завданням, для виконання необхідний папір і олівець. У кожному завданні визначити правильну відповідь, час виконання 50-60 хв.

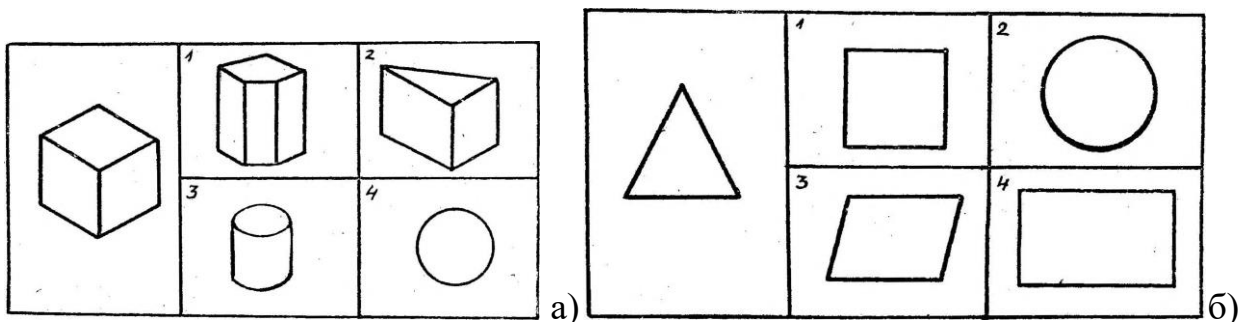
ЗАВДАННЯ № 1

Виберіть найбільш відповідну заготовівлю для виготовлення деталі, зображеної на кресленні.

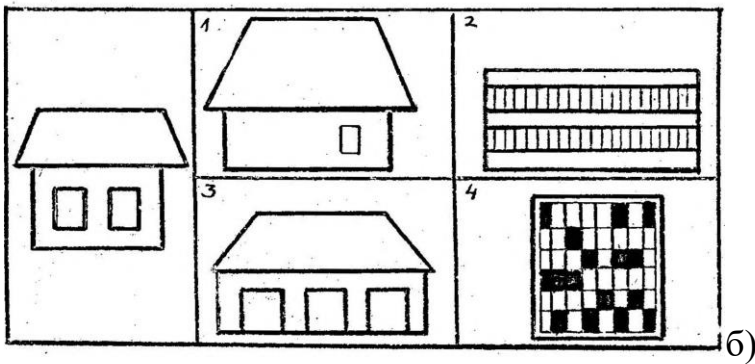
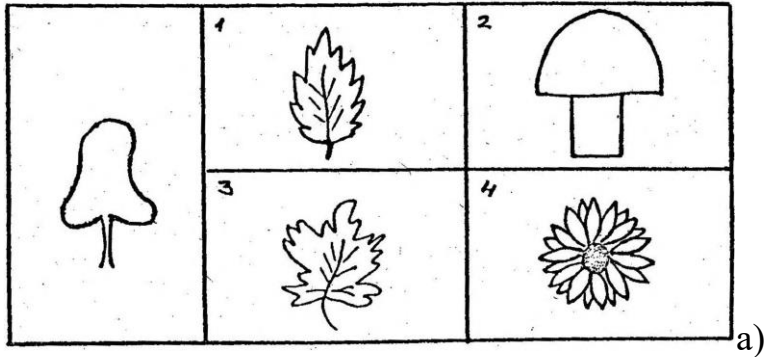
ЗАВДАННЯ № 2

Виберіть з чотирьох об'єктів той, у якого висота така ж сама, як у фігури, намальованої окремо.

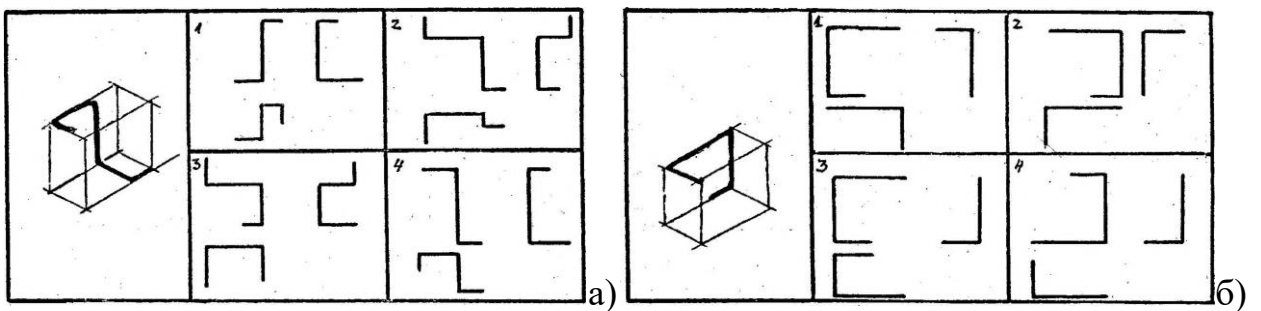
ЗАВДАННЯ № 3

Покажіть, який з предметів, даних під номерами 1 ... 4, має ту ж саму висоту, що предмет, намальований окремо.

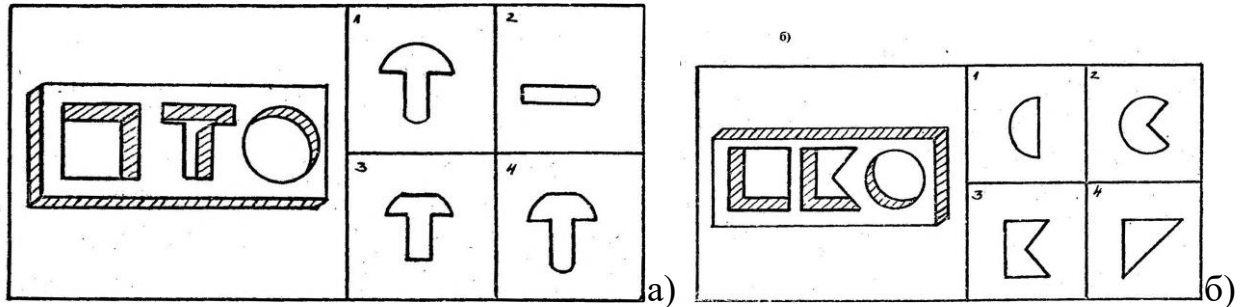
ЗАВДАННЯ № 4

На графічному зображенні дана модель, зроблена з дроту. Знайдіть креслення в 3-х видах, який відповідає цьому зображенню.

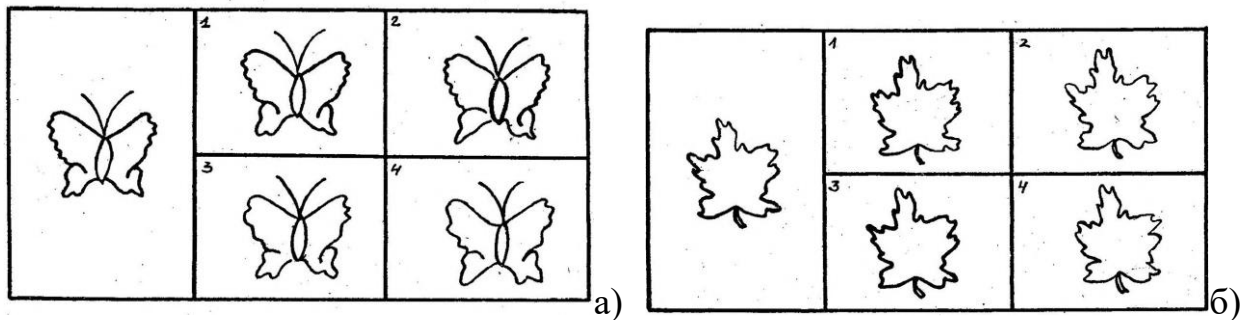
ЗАВДАННЯ №5

Виберіть з чотирьох геометричних фігур ту, яка (без зайвого запасу) пройде через кожний зображений отвір.

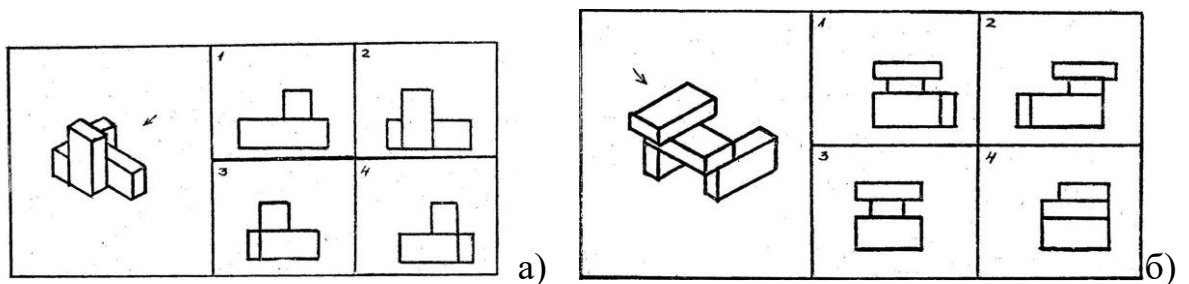
ЗАВДАННЯ №6

Знайдіть серед представлених фігур (1 ... 4) ту, яка відповідає зразку.

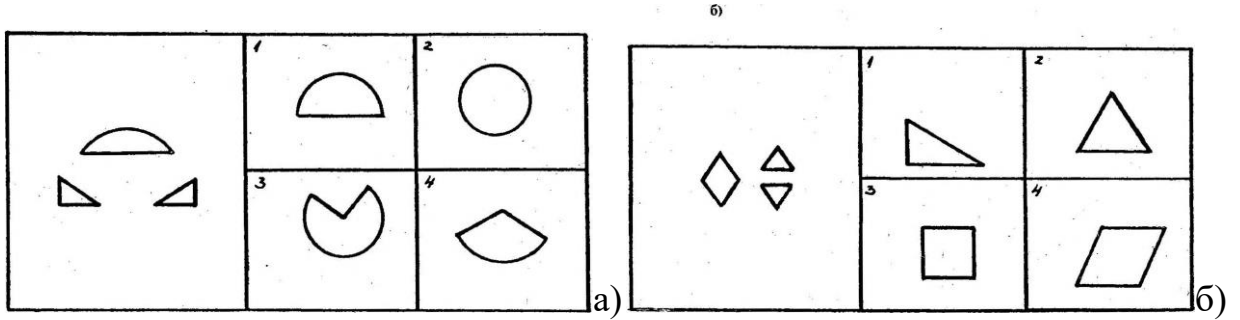
ЗАВДАННЯ №7

З чотирьох зображень виберіть те, яке відповідає заданому об'єкту, якщо дивитися з боку, зазначеним стрілкою.

ЗАВДАННЯ №8

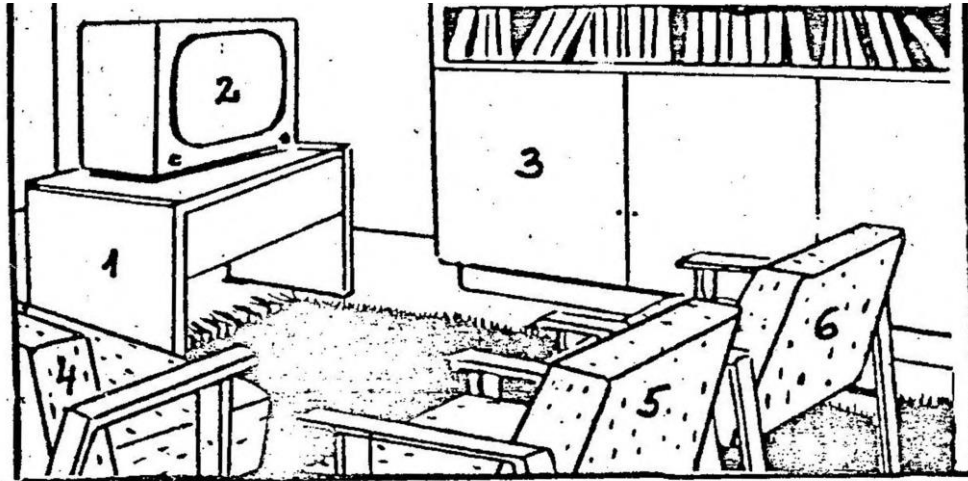
Яку фігуру можна отримати при складанні даних частин?

ЗАВДАННЯ №9

Визначте, який з даних на малюнку предметів далі від Вас,

а) якщо Ви сидите в кріслі № 5?

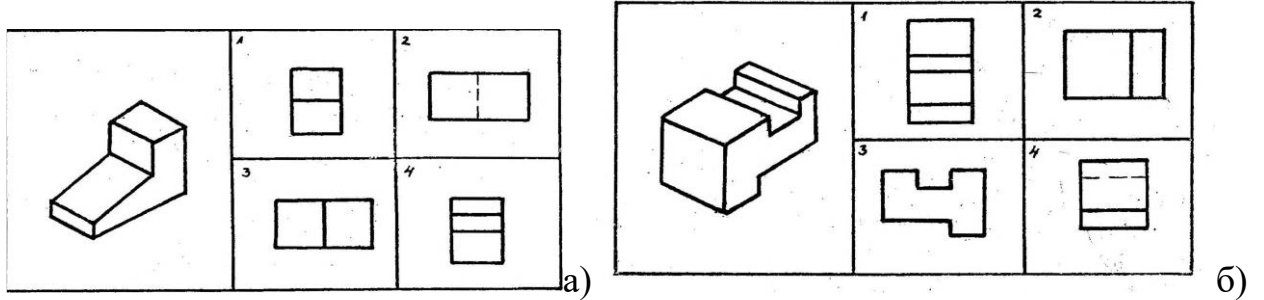

б) якщо Ви знаходитесь у пункті №4?

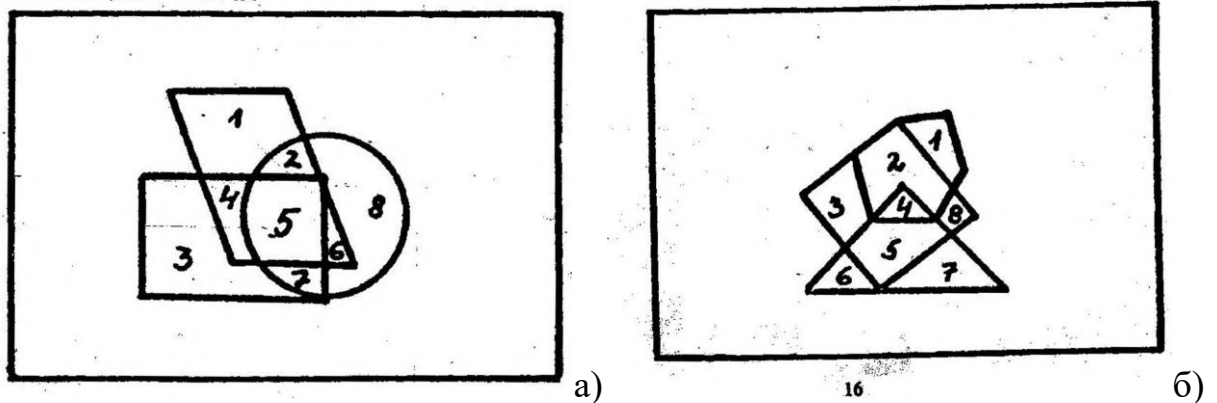
ЗАВДАННЯ №10

Подане об'ємне зображення предмета. Поверніть його подумки до себе різними гранями і відзначте, який з намальованих видів відповідає цьому предмету.

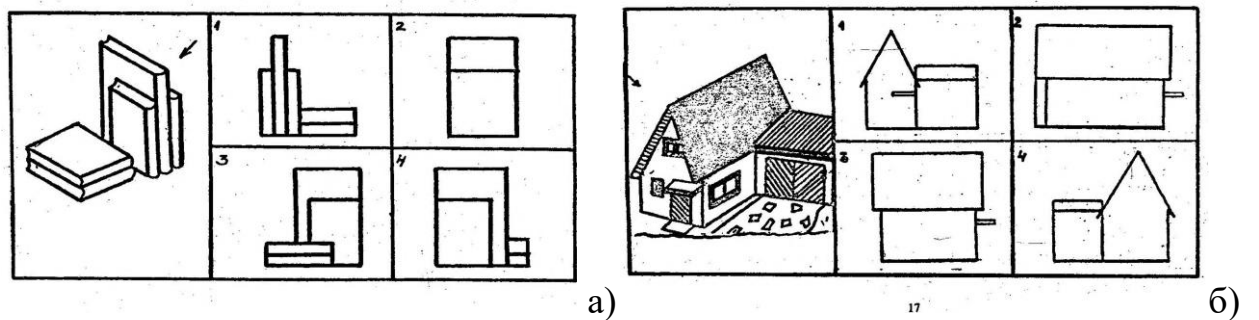
ЗАВДАННЯ №11

Вкажіть ту частину площині, яка є спільною для всіх фігур.

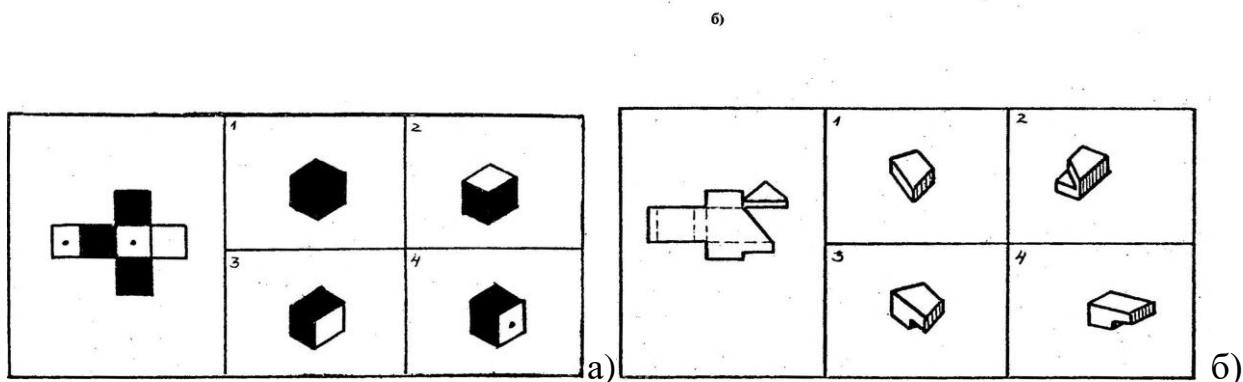
ЗАВДАННЯ № 12

З чотирьох двомірних зображень виберіть те, яке відповідає даному малюнку, якщо дивитися з боку, зазначеної стрілкою

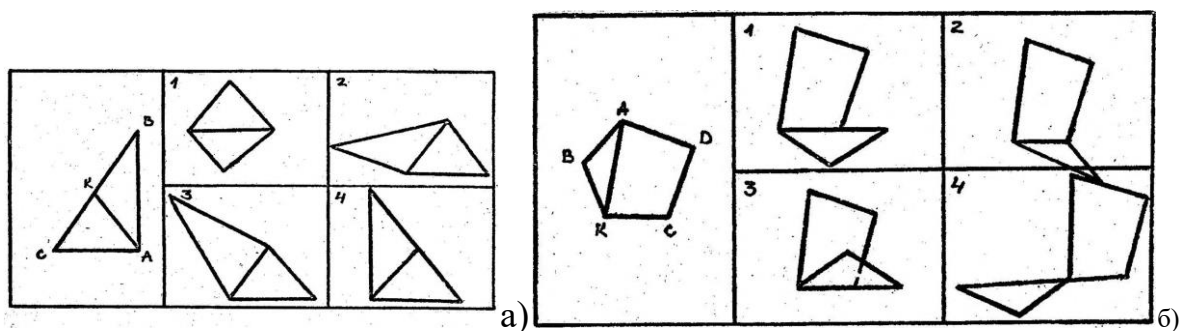
ЗАВДАННЯ №13

Дана розгортка поверхонь. Який з чотирьох об'єктів, наочно представлених на малюнках, можна зробити із даної розгортки?

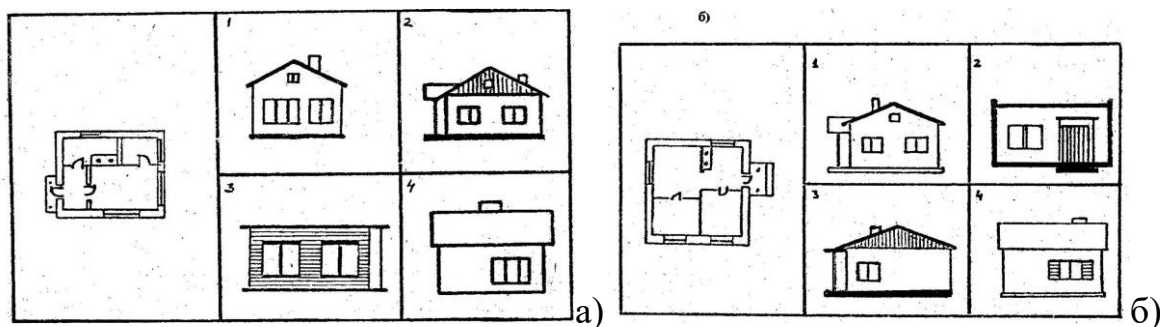
ЗАВДАННЯ №14

Фігура розрізана по лінії АК на дві частини. Уявіть, що трикутник АВК повернений навколо точки Д так, що відрізки ВК і КС сполучаться. Яка фігура при цьому виходить?

ЗАВДАННЯ №15

Подано план будиночка і декількох малюнків. Яке із заданих зображень відповідає плану будиночка?

КЛЮЧ ДО ТЕСТУ

1. а-3, б-3
2. а-2, б-2
3. а-2, б-4
4. а-4, б-2
5. а-3, б-2
6. а-1, б-3
7. а-4, б-2
8. а-4, б-2
9. а-2, б-6
10. а-4, б-4
11. а-5, б-4
12. а-4, б-2
13. а-4, б-3
14. а-4, б-2
15. а-1, б-3

Інтерпретація: за кожну відповідь, що співпадає з ключем нараховується 1 бал, складається загальна сума в цілому. Рівні сформованості візуального мислення за методикою І. Якиманської за кількістю правильно вирішених завдань (відповіді порівняні з ключем) визначаються таким чином:

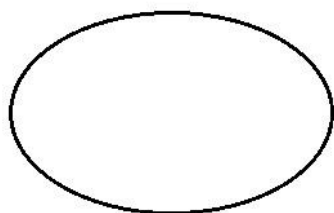
- достатній – 30-21 балів,
- задовільний – 20-10,
- низьки – 9-0.

Додаток А. 7

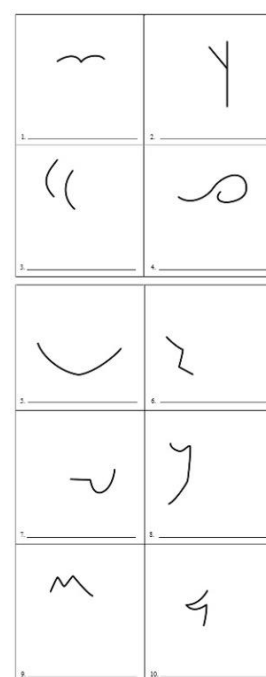
ТЕСТ КРЕАТИВНОСТІ П. ТОРРЕНСА [32]

Інструкція: Субтест 1. «Намалюйте картинку».

Намалюйте картинку, при цьому в якості основи малюнка візьміть кольорове овальне пляма, вирізане з кольорового паперу. Колір овалу вибирається вами самостійно. Стимульна фігура має форму і розмір звичайного курячого яйця. Так само необхідно дати назву своєму малюнку.

*Примечание:
Цвет выбирается самостоятельно*

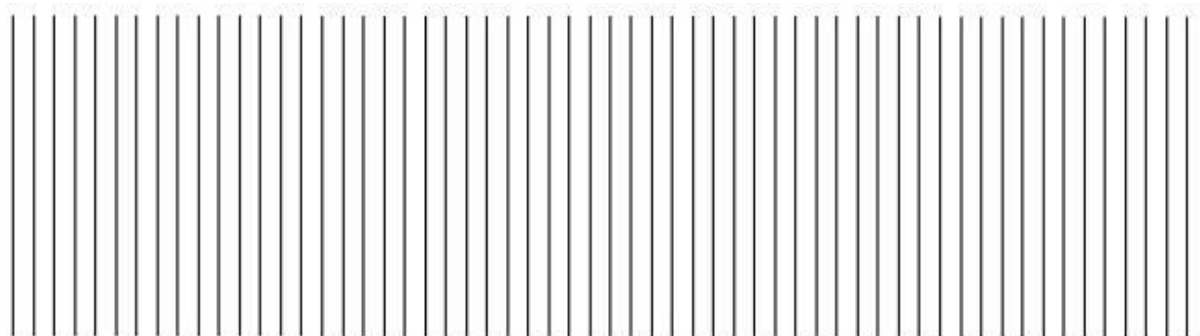

Субтест 2. «Завершення фігури».

Домалюйте десять незакінчених стимульних фігур. А так же вгадайте назву до кожного малюнку.

Субтест 3. «Лінії, що повторюються».

Стимульним матеріалом є 30 пар паралельних вертикальних ліній. На основі кожної пари ліній необхідно створити який-небудь (новий) малюнок.

шаблон в зменшеному розмірі

Обработка результатів.

Обробка результатів всього тесту передбачає оцінку п'яти чинників: «швидкість», «оригінальність», «розробленість», «опір замикання» і «абстрактність назв».

Ключ до тесту П. Торренса.

«Швидкість» – характеризує творчу продуктивність людини. Оцінюється тільки в 2 і 3 субтестах відповідно до наступних правил:

1. Для оцінки необхідно підрахувати загальну кількість відповідей (малюнків), даних тестованим.

2. При підрахунку показника враховуються тільки адекватні відповіді.

Якщо малюнок через свою неадекватність не одержує бал по «швидкості», то він виключається з усіх подальших підрахунків.

Неадекватними визнаються такі малюнки:

- малюнки, при створення яких запропонований стимул (незакінчений малюнок або пара ліній) не було використано як складова частина зображення.
- малюнки, що представляють собою безглузді абстракції, що мають безглузду назву.
- осмислені, але повторювані кілька разів малюнки вважаються за одну відповідь.

3. Якщо дві (або більше) незакінчених фігур в субтесті 2 використані при створенні однієї картини, то нараховується кількість балів відповідне числу використовуваних фігур, так як це незвичайна відповідь.

4. Якщо дві (або більше) пари паралельних ліній в субтесті 3 використані при створенні однієї картини, то нараховується тільки один бал, так як виражена одна ідея.

«Оригінальність» – найбільш значущий чинник креативності. Ступінь оригінальності свідчить про самобутність, унікальність, специфічність творчого мислення тестованого. Показник «оригінальності» підраховується по всіх трьох субтестах відповідно до правил:

1. Оцінка за «оригінальність» ґрунтується на статистичній рідкості відповіді. Зазвичай, часто зустрічаються відповіді оцінюються в 0 балів, всі інші в 1 бал.

2. Оцінюється малюнок, а не назва.

3. Загальна оцінка за оригінальність виходить у результаті складання оцінок по всіх малюнках.

Список відповідей на 0 балів за «оригінальність»:

Примітка: Якщо в списку неоригінальних відповідей приводиться відповідь «обличчя людини» і відповідна фігура перетворена в обличчя, то даний малюнок одержує 0 балів, але якщо ця ж незакінчена фігура перетворена у вуса або губи, які потім стають частиною особи, то відповідь оцінюється в 1 бал.

Субтест 1 – оцінюється тільки той предмет, який був намальований на основі кольорової приклеєною фігури, а не сюжет в цілому - риба, хмара, хмара, квітка, яйце, звірі (цілком, тулуб, морда), озеро, обличчя або фігура людини.

Субтест 2 – зверніть увагу, всі незакінчені фігури мають свою нумерацію, зліва-направо і зверху-вниз: 1, 2, 3, ..10.

1) цифра (цифри), буква (букви), окуляри, обличчя людини, птах (будь-який), яблуко.

2) буква (букви), дерево або його деталі, обличчя або фігура людини, віник, рогатка, квітка, цифра (цифри).

3) цифра (цифри), буква (букви), звукові хвилі (радіохвилі), колесо (колеса), місяць (місяць), особа людини, вітрильний корабель, човен, фрукт, ягоди.

4) буква (букви), хвилі, змія, знак питання, обличчя або фігура людини, птах, равлик (черв'як, гусениця), хвіст тварини, хобот слона, цифра (цифри).

5) цифра (цифри), буква (букви), губи, парасолька, корабель, човен, обличчя людини, м'яч (куля), посуд.

6) ваза, блискавка, гроза, ступінь, сходи, буква (букви), цифра (цифри).

7) цифра (цифри), буква (букви), машина, ключ, молот, окуляри, серп, совок (ківш).

8) цифра (цифри), буква (букви), дівчинка, жінка, обличчя або фігура людини, плаття, ракета, квітка.

9) цифра (цифри), буква (букви), хвилі, гори, пагорби, губи, вуха тварин.

10) цифра (цифри), буква (букви), ялинка, дерево, сучки, дзьоб птаха, лисиця, обличчя людини, мордочка тварини.

Субтест 3: книга, зошит, побутова техніка, гриб, дерево, двері, будинок, паркан, олівець, коробка, обличчя або фігура людини, вікно, меблі, посуд, ракета, цифри

«Абстрактність назви» – висловлює здатність виділяти головне, здатність розуміти суть проблеми, що пов'язано з розумовими процесами синтезу і узагальнення. Цей чинник підраховується в субтестах 1 і 2. Оцінка відбувається по шкалі від 0 до 3.

0 балів: Очевидні назви, прості заголовки (найменування), що констатують клас, до якого належить намальований об'єкт. Ці назви складаються з одного слова, наприклад: «Сад», «Гори», «Булочка» і т.п.

1 бал: Прості описові назви, що описують конкретні властивості намальованих об'єктів, які виражають лише те, що ми бачимо на малюнку, або описують те, що людина, тварина або предмет роблять на малюнку, або з яких легко виводяться найменування класу, до якого належить об'єкт - «Мурка» (кішка), «Летюча чайка», «Новорічна ялинка», «Саяни» (гори), «Хлопчик хворіє» і т.п.

2 бали: Образні описові назви «Загадкова русалка», «SOS», назви описують почуття, думки «Давай пограємо»

3 бали: абстрактні, філософські назви. Ці назви виражають суть малюнка, його глибинний сенс «Мій відгомін», «Навіщо виходити звідти, куди ти повернешся ввечері».

«Опір замикання» – відображає «здатність тривалий час залишатися відкритим новизні і різноманітності ідей, досить довго відкладати прийняття остаточного рішення для того, щоб зробити розумовий стрибок і створити

оригінальну ідею». Підраховується тільки в субтесте 2. Оцінка від 0 до 2 балів.

0 балів: фігура замикається найшвидшим і простим способом: за допомогою прямої або кривої лінії, суцільний штрихування або зафарбовування, букви і цифри так само дорівнює 0 балів.

1 бал: Рішення перевершує просте замикання фігури. Тестований швидко і просто замикає фігуру, але після доповнює її деталями зовні. Якщо деталі додаються тільки усередині замкнутої фігури, то відповідь дорівнює 0 балів.

2 бали: стимульна фігура не замикається взагалі, залишаючись відкритою частиною малюнка або фігура замикається за допомогою складної конфігурації. Два бали так само привласнюється у випадку, якщо стимульна фігура залишається відкритою частиною закритої фігури. Букви і цифри – відповідно 0 балів.

«Розробленість» – відображає здатність детально розробляти придумані ідеї. Оцінюється у всіх трьох субтестах. Принципи оцінки:

1. Один бал нараховується за кожну істотну деталь малюнка доповнює вихідну стимульну фігуру, при цьому деталі, що відносяться до одного і того ж класу, оцінюються тільки один раз, наприклад, у квітки багато пелюстків - всі пелюстки вважаємо як одну деталь. Наприклад: квітка має серцевину (1 бал), 5 пелюстків (+1 бал), стебло (+1), два листочки (+1), пелюстки, серцевина і листя заштриховані (+1 бал) разом: 5 балів за малюнок.

2. Якщо малюнок містить кілька однакових предметів, то оцінюється розробленість одного з них + ще один бал за ідею намалювати інші такі ж предмети. Наприклад: в саду може бути кілька однакових дерев, в небі – однакові хмари і т.п. Бонусні бали дається за кожну істотну деталь із квіток, дерев, птахів і один бал за ідею намалювати таких же птахів, хмари і т.п.

3. Якщо предмети повторюються, але кожен з них має відмінну деталь, то необхідно дати по одному балу за кожну відмінну деталь. Наприклад: квітів багато, але у кожного свій колір – по одному новому балу за кожен колір.

4. Дуже примітивні зображення з мінімальною «розробленістю» оцінюються в 0 балів.

Інтерпретація результатів тесту П. Торренса.

Підсумуйте бали, отримані при оцінці всіх п'яти чинників («швидкість», «оригінальність», «абстрактність назви», «опір замикання» і «розробленість») і поділіть цю суму на п'ять.

Одержаний результат означає такий рівень креативності по П. Торренсу:

низький рівень 0–34 бала,

задовільний рівень 35–60 балів,

достатній рівень 61 та вище 70 балів.

Додаток А. 8

ТЕСТ «КРЕАТИВНІСТЬ»

(за Н. Вишняковою [32])

Інструкція: Уважно прочитайте запитання. В разі позитивної відповіді на запитання поставте знак «+», при негативному поставте знак «-» в графу «Я-реальний» і «Я-ідеальний». Довго над відповіддю не замислюйтесь, тому що перша відповідь імпульсивна і зазвичай правильна. Будьте щирі!

№ п/п	Індекс	Зміст питання	Образ «Я реальний»	Образ «Я ідеальний»
1.	М	Чи замислюєтеся Ви, які причини змушують Вас створювати що-небудь нове?		
2.	Ц	Чи бувають у Вас неприємності через власну цікавість?		
3.	О	Чи виникає у вас бажання оригінально удосконалити добру річ?		
4.	У	Чи мрієте Ви стати популярним, створивши щось соціально нове?		
5.	І	У ситуаціях ризику Ви довіряєте інтуїції?		
6.	Е	Ви вважаєте, що в конфліктних ситуаціях можливо уникнути емоційних переживань?		
7.	Г	Чи відповідаєте Ви жартом, якщо Вас розігрують?		
8.	П	Якщо випаде нагода, Ви зміните роботу на більш оплачувану, але менш творчу?		
9.	М	Чи продумуєте Ви наслідки прийнятого вами рішення?		
10.	Ц	Пізнання нового перестає бути цікавим для Вас, якщо воно пов'язане із ризиком?		
11.	О	Чи доводилося Вам вдало використовувати речі не за призначенням?		
12.	У	Чи буває так, що коли Ви розповідаєте		

		про який-небудь справжній випадок, то вдаєтеся до вигаданих подробиць?		
13.	I	В екстремальних ситуаціях Ви частіше прислухаєтеся до голосу розуму, ніж до інтуїції?		
14.	E	Чи доставляє Вам емоційний задоволення процес творчої діяльності?		
15.	Г	Чи любите Ви жартувати і сміятися над собою?		
16.	П	Чи винаходили Ви щось нове, що цікавить у Вашій сфері діяльності?		
17.	М	Чи стомлює Вас робота, що вимагає творчого мислення в нестандартних ситуаціях?		
18.	Ц	Чи відзначають довколишні, що Ви в усе вникаєте?		
19.	О	Чи є рідкісним Ваше захоплення?		
20.	У	Чи буває, що у Вас виникають незвичайні образи, пов'язані з реальними подіями?		
21.	I	Ви іноді передчуваєте, хто дзвонить Вам по телефону, ще не знявши трубку?		
22.	E	Чи байдужі Ви до негативних проявів емоцій чужих дітей?		
23.	Г	Чи смієтеся Ви над своїми невдачами?		
24.	П	Чи відвідували б Ви заради нових знань спеціальні заняття, навіть якщо це пов'язане з незручностями?		
25.	М	Чи достатньо для Вас дрібної деталі, натяку на проблему, щоб захопитися її розробкою?		
26.	Ц	На філософські дитячі питання Ви знайшли відповіді в старшому віці?		
27.	О	Чи відчуваєте Ви втрату інтересу до оригінальних, ризикованих пропозицій Ваших партнерів по роботі?		
28.	У	Чи фантазуєте, як би Ви жили в іншому місті або в іншому столітті?		
29.	I	Чи Вам важко передбачити наслідки майбутньої події?		
30.	E	Чи відчуваєте Ви емоційний підйом і натхнення на початку нової справи?		
31.	Г	Чи буває так, що Ви заздалегідь		

		готували жарт або жартівливі історії з метою розвеселити компанію?		
32.	П	Чи стомлюють Вас несподіванки в професійної діяльності, що вимагають нових виходів із ситуацій?		
33.	М	Чи продумуєте Ви варіанти вирішення важких проблем, перш ніж зробити вибір найбільш продуктивний?		
34.	Ц	Коли Ви довго не пізнаєте нове, Вас мучить відчуття незадоволеності?		
35.	О	Чи любите Ви роботу, що вимагає кмітливості, навіть якщо вона пов'язана з труднощами реалізації?		
36.	У	Стикаючись з незвичайними проблемами, Ви передбачаєте перспективи їх вирішення?		
37.	І	Чи снівся Вам коли-небудь сон, який передбачив події, які сталися потім?		
38.	Е	Чи співчуваєте Ви людям, які не досягли бажаного результату в творчості?		
39.	Г	Чи використовуєте Ви гумор для виходу із скрутних ситуацій?		
40.	П	Ви вибирали професію з урахуванням своїх творчих можливостей?		
41.	М	Вам важко продумати багато негативних наслідків конфліктної ситуації?		
42.	Ц	Чи зможете Ви ризикнути кар'єрою заради пізнання нового?		
43.	О	Чи будете Ви займатися створенням чогось незвичайного, якщо це пов'язано з якимись труднощами?		
44.	У	Чи Вам важко уявити незнайоме місце, в яке Ви прагнете потрапити?		
45.	І	Чи траплялося так, що Ви згадали про людину, з якою давно не зустрічалися, аж раптом несподівано вона подзвонила або написала Вам листа?		
46.	Е	Чи співчуваєте Ви людині, яку оманули?		
47.	Г	Чи буває так, що Ви самі вигадуєте анекдоти і смішні історії?		
48.	П	Якщо Ви позбудетеся можливості		

		працювати, то життя для Вас втратить інтерес?		
49.	М	Чи ґрунтовно Ви продумуєте всі етапи своєї творчої діяльності?		
50.	Г	Чи хочеться Вам часом розібрати річ, для того щоб дізнатися, як вона працює?		
51.	О	Чи імпровізуєте Ви в процесі реалізації вже розробленого плану дії?		
52.	У	Чи складаєте Ви казки дітям?		
53.	І	Чи буває так, що Ви з якихось нез'ясовних причин не довіряєте деяким людям?		
54.	Е	Чи схильні Ви сильно переживати, якщо Вас обдурили?		
55.	Г	Чи дратує Вас жарт, виражена в формі іронії?		
56.	П	Чи відчуваєте Ви, що Ваша професія дозволить поліпшити довколишній світ?		
57.	М	Чи думаєте Ви, які таємні причини приховані в творчій діяльності людини?		
58.	Ц	Чи цікавить Вас, як живуть сусіди?		
59.	О	Чи бажаєте Ви спілкуватися з людьми з незвичайними поглядами?		
60.	У	Чи фантазували Ви коли-небудь про те, що можна було б зробити, отримавши спадок?		
61.	І	Чи важко Вам визначити характер людини з першого погляду?		
62.	Е	Чи співчуваєте Ви жебракам?		
63.	Г	Чи вважають Вас довколишні дотепною людиною?		
64.	П	У Вашій професійній творчості було багато невдач?		
65.	М	Чи міркуєте Ви про причини успіхів і невдач у своїй творчій діяльності?		
66.	Ц	Якщо Ви зустрічаєте незрозуміле нове слово, то дізнаєтеся його сенс в довідниках?		
67.	О	Чи цікавлять Вас люди, які дотримуються тільки традиційних поглядів на життя?		

68.	У	Чи складаєте Ви вірші?		
69.	І	Дивлячись на знайому людину, Вам важко передбачити, як складеться її життя?		
70.	Е	Ви рідко висловлюєте свої емоції у вуличних скадалах?		
71.	Г	Чи важко Вам з гумором вийти із скрутний ситуації?		
72.	П	Чи можете Ви у своїй роботі піти на ризик, якщо шанси на успіх не гарантовані?		
73.	М	Чи достовірно Ви відновлюєте по випадкових деталях цілісний результат?		
74.	Ц	Чи намагалися Ви простежити генеалогічне древо життя?		
75.	О	Якби Ваші знайомі знали, про що Ви мрієте, то вважали б Вас диваком?		
76.	У	Вам важко уявити себе в літньому віці?		
77.	І	Буває так, що Ви побоюєтеся йти на зустріч з незнайомою людиною через інтуїтивне занепокоєння?		
78.	Е	Спостерігаючи драматичну подію в житті людей, чи відчуваєте Ви, що це відбувалося з Вами?		
79.	Г	Чи надаєте перевагу комедії всім іншим жанрам?		
80.	П	Чи обов'язково творчість має супроводжувати професійну діяльність?		

Обробка результатів

Кількість балів по кожному індексу креативності визначається за ключом тесту при підсумовуванні отриманих балів. Якщо у випробуваного відповідь на запитання збігається з ключем тесту, він отримує один бал заданому індексному показником: «Я-реальний» і «Я-ідеальний». Наприклад, якщо на перше запитання випробуваний відповів позитивно (+) в графі "Я-реальний" і "Я-ідеальний" і ключ відповіді +, то за першим індексом М (творче мислення) він отримує по одному балу, якщо негативно (-), то не отримує бали. Необхідно пам'ятати, що ключ до тесту ставиться по кожній якості не тільки до «Я-реальний», але і до «Я-ідеальний».

Значення індексів

1 М Творче мислення

2 Ц Цікавість

3 О Оригінальність

4 У Уява

5 І Інтуїція

6 Емоційність, емпатія

7 Г Почуття гумору

8 П Творче ставлення до професії

Ключ до тесту:

№

1. Творче мислення

1 +

9 +

17 -

25 +

33 +

41 -

49 +

57 +

65 +

73 +

2. Цікавість

2 +

10 -

18 +

26 +

34 +

42 +

50 +

58 +

66 +

74 +

3.Оригінальність

3 +

11 +

19 +

27 -

35 +

43 +

51 +

59 +

67 -

75 +

4.Уява

4 +

12 +

20 +

28 +

36 +

44 -

52 +

60 +

68 +

76 –

5.Інтуїція

5 +

13 -

21 +

29 -

37 +

45 +

52 +

61 -

69 -

77 +

6 Емоційність

6 -

14 +

22 -

30 +

38 +

46 +

54 +

62 +

70 -

78 +

7 Почуття гумору

7 +

15 +

23 +

31 -

39 +

47 +

55 -

63 +

71 -

79 +

8 Творче ставлення до професії

8-

16+

24+

32 -

40 +

48 +

56 +

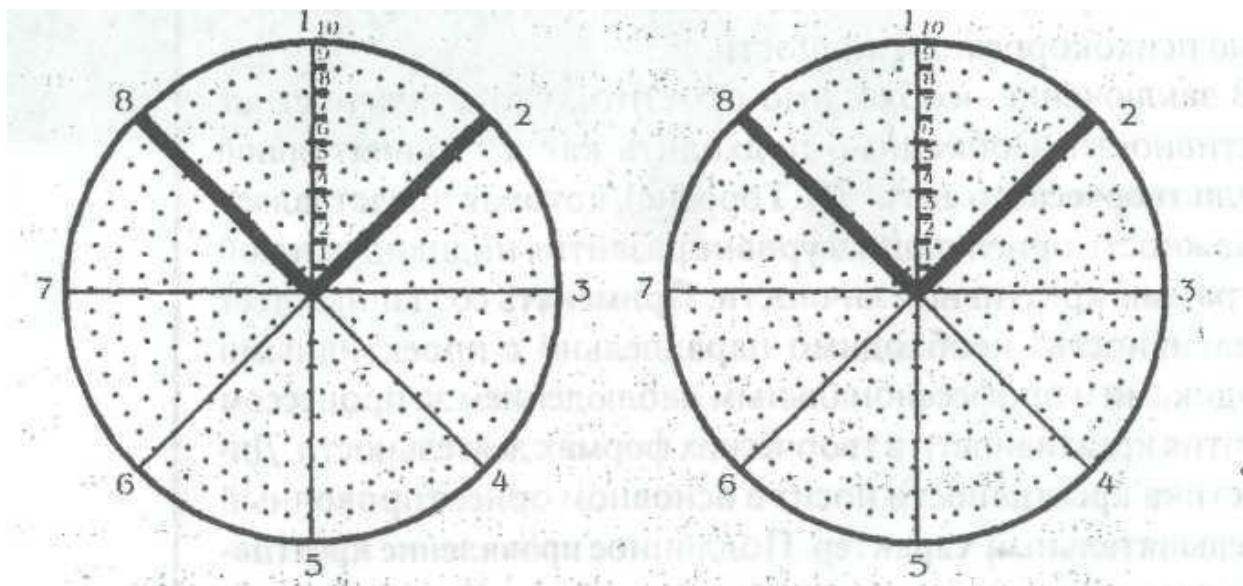
64 -

72 +

80 +

Побудова психологічних профілів креативності «Я-реальний» і «Я-ідеальний» намалюйте два кола і розділіть кожне на вісім частин. Розмітьте отримані відрізки на вісях з середини на десять рівних частин. На них відкладаються бали, які відзначаються точками на вісях кожного креативного чинника. Вони свідчать про рівень восьми означених креативних схильностей, які при з'єднанні точок складають психологічний профіль креативності. Чинники верхній частині кола (1, 2, 8) відповідають свідомим, а нижні (4, 5, 6) – підсвідомим процесам творчої особистості. Показники 3 і 7 належать до прикордонних свідомо-підсвідомих психічних процесів. З метою визначення резервів і творчого потенціалу особистості необхідно поєднати ці кола, позначивши червоною сполучної лінією контури психологічного

профілю креативності «Я-ідеальний» і синьою – «Я-реальний».

Наявність креативності в таких показниках, як: творче мислення, допитливість, оригінальність, творче ставлення до професії, уява, інтуїція, емоційність, почуття гумору, студентів було віднесено до низького рівня результати від 0–6 балів, задовільний рівень від 4–8 балів, достатній рівень – 6–10 балів.

ДОДАТОК А.9
КАРТКА САМООЦІНКИ РІВНЯ ВОЛОДІННЯ ЗНАННЯМИ ТА
ВМІННЯМИ ІНТЕПРЕТАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

(За І. Ткачук [38])

Інструкція: Просимо Вас оцінити свій рівень знань та вмінь щодо інтерпретаційної діяльності. Відзначте ту цифру, яка, на Вашу думку, найбільш точно відповідає оцінці досягнутого рівня розвитку, урахувавши при цьому таке: «5» – показник розвинений, чітко виражений, виявляється часто; «4» – показник помітно виражений, але виявляється не постійно; «3» – показник виражений, але виявляється обмежено та неефективно; «2» – показник виражений слабо, у виявленнях більш характерною є негативна спрямованість; «1» – показник виражений дуже слабо, у виявленнях є характерною негативна спрямованість.

Прізвище, ім'я та по батькові студента _____

Показники	Оцінки
Наявність знань вікових та індивідуальних особливостей школярів	5 4 3 2 1
Наявність знань щодо сутності інтерпретації, інтерпретаційної діяльності	5 4 3 2 1
Знання щодо сутності інтерпретаційної діяльності вчителя образотворчого мистецтва	5 4 3 2 1
Знання теорії і методики організації інтерпретаційної діяльності вчителя образотворчого мистецтва	5 4 3 2 1
Знання щодо засобів ефективного формування інтерпретаційної компетентності школярів	5 4 3 2 1
Загальна сума балів	

ДОДАТОК А.10
ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

(За Ю. Горщенко [6])

Інструкція: Вам необхідно на основі розгляду мистецького твору проаналізувати його, відповівши на питання за планом.

План

Художник.

Назва твору/жанр/тема та ідея /композиція.

Емоційний зміст.

Художні образи.

Естетичне значення твору.

Інтерпретація. За кожен відповідь нараховується 12 балів, в залежності від повноти розкриття та послідовності викладу думок.

Таким чином, до достатнього рівня зараховують студентів, які набрали від 40 до 60 балів; до середнього – від 20 до 40 балів; до низького – від 0 до 20 балів.

ДОДАТОК Б
ПРОГРАМА
СПЕЦКУРСУ «ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА»

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, ОПП, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка	Статус дисципліни Вибіркова
Модулів – 1	Спеціальність 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво)	Рік навчання:
Змістових модулів – 1		2-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання: розроблення проекту		
Загальна кількість годин – 90		4 -й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	Лекції
		12 год.
		Практичні, семінарські
		18 год.
		Самостійна робота
		20 год.
Індивідуальні завдання:		
40 год.		
		Вид контролю: залік

Мета та завдання

Мета спецкурсу полягає у формуванні візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, стимуляції мотивації розвитку візуальної культури вчителя.

Завдання спецкурсу:

- формування у студентів знанневої бази щодо історії виникнення візуальної культури, її інтеграції із різними видами мистецтва та мультимедійними технологіями;
- розглядання сутності, класифікації і особливостей застосування візуального мистецтва у різних культурних сферах;
- ознайомлення із видами та жанрами візуальних мистецтв і формами прояву означеної культури, вмотивуванні на здійснення культуротворчої діяльності,
- формування мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності,
- усвідомлення значущості візуальної культури в професійній діяльності вчителя образотворчого мистецтва;
- поглиблення знань щодо медіаосвітних засобів навчання,
- розвиток емоційно-почуттєвої сфери, почуттєвих реакцій;
- розвиток візуального мислення, креативності, інтерпретаційних умінь, здатності до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів.

У результаті засвоєння матеріалу спецкурсу студент повинен

знати: історичні витоки поняття «візуальна культура»; сутність історичних і художніх особливостей «візуального мистецтва»; особливості застосування медіаосвітних засобів навчання в освітньому процесі; сутність і механізм аналізу художніх творів;

уміти: організовувати, проводити культуротворчі заходи, аналізувати й оцінювати творчі роботи; визначати і розвивати візуальне мислення та креативність в учнів; використовувати мультимедійні засоби навчання,

застосовувати інтерпретаційні вміння у змісті освітнього матеріалу та творчих розробок; аналізувати і проєктувати власну творчу діяльність на підґрунті цінностей візуального мистецтва.

2. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Сутність поняття «Візуальна культура» в мистецтві. Генеза розвитку понять: «мистецтво» і «сучасне мистецтво», «культура» і «візуальна культура», «загальнолюдські цінності» і «сучасні цінності», «образне і кліпове мислення». Роль мистецтва у формуванні візуальної культури творчих здібностей школярів.

Тема 2. Історичні передумови виникнення поняття «Візуальна культура». Сутність понять «культура», «візуальна культура». Вплив візуальної культури на формування становлення особистості учнів.

Тема 3. Види і жанри візуальної культури, інтеграція різних видів мистецтв. Розгляд понять: «види мистецтва», «жанри мистецтва», «види візуального мистецтва», «культуротворча діяльність» як складники сучасного культурного простору.

Тема 4. Етапи розвитку візуальної культури, течії в сучасному мистецтві. Історичні етапи візуальної культури. Течії класичного і сучасного мистецтва. Аналіз характерних рис історичної епохи і течій, що їй притаманні. Критерії аналізу твору мистецтва (вид, жанр, сюжет, зміст, емоційне забарвлення, композиційне рішення).

Тема 5. Інтернет – базові знання, генеза основних понять. Виникнення і розвиток Інтернету. Особливості його організації. інформаційні ресурси, віртуальні бібліотеки. Вплив Інтернету на формування візуальної культури особистості.

Тема 6. Світові та українські представники сучасного мистецтва. Сучасне західноєвропейське та американське візуальне мистецтво. «Актуальне мистецтво» 2 пол. ХХ ст., Руський авангард, стилі поп-арт, оп-арт, «новий реалізм», «гіперреалізм», «пост-експресіонізм», ленд-арт, відео-

арт, інсталяційні проекти, музичне відео та естетика відео кліпу. Світлини та її технічні можливості.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Тема 1. Сутність поняття «Візуальна культура» в мистецтві	10	2	2			6
Тема 2. Історичні передумови виникнення поняття «Візуальна культура»	10	2	2			6
Тема 3. Види і жанри візуальної культури, інтеграція різних видів мистецтв	11	2	2			7
Тема 4. Етапи розвитку візуальної культури, течії в сучасному мистецтві	13	2	4			7
Тема 5. Інтернет – базові знання	13	2	4			7
Тема 6. Світові та українські представники сучасного мистецтва	13	2	4			7
ІНДЗ	20				20	
Разом за змістовим модулем	90	12	18		20	40

5. Теми практичних занять

Назва теми	Кількість годин
Тема 1. Сутність поняття «Візуальна культура» в мистецтві	2
Тема 2. Історичні передумови виникнення поняття «Візуальна культура»	2
Тема 3. Види і жанри візуальної культури, інтеграція різних видів мистецтв	2

Тема 4. Етапи розвитку візуальної культури, течії в сучасному мистецтві	4
Тема 5. Інтернет – базові знання, генеза основних понять	4
Тема 6. Світові та українські представники сучасного мистецтва	4
Разом:	18

6. Самостійна робота

Назва теми	К-сть годин	Форми контролю
Тема 1. Сутність поняття «Візуальна культура» в мистецтві	2	Усне опитування, залік
Тема 2. Історичні передумови виникнення поняття «Візуальна культура»	2	Усне опитування, залік
Тема 3. Види і жанри візуальної культури, інтеграція різних видів мистецтв	4	Усне опитування, залік
Тема 4. Етапи розвитку візуальної культури, течії в сучасному мистецтві	4	Усне опитування, залік
Тема 5. Інтернет – базові знання, генеза основних понять	4	Усне опитування, залік
Тема 6. Світові та українські представники сучасного мистецтва	4	Усне опитування, залік
Разом:	20	

7. Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Складання тезаурусу термінів «Візуальна культура»	6
2	Есе «Чи потрібна людині візуальна культура?».	4
3	Есе «Мій улюблений твір минулого і сучасного мистецтва».	4

4	Розроблення тематичної реклами	4
5	Презентація відеоряду «Історія виникнення анімаційних фільмів», «Кітч у мистецтві», «Явище моди в місті».	8
6	Мультимедійний проєкт за однією із тем: «Еволюція живопису: від давніх часів до сучасного візуального мистецтва», «Сучасні течії у мистецтві: академізм, постмодернізм, цифрове мистецтво», «Мистецтво майбутнього: яким я його себе уявляю?»	14
	Разом:	40

8. Рекомендована література

1. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие/ сокр. пер. с англ. В. Н. Самохина, общ. ред. и вст. ст. В. П. Шестакова. Москва : Прогресс, 1974. 182 с.
2. Масол Л. М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання: метод. посіб. Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. 178 с.
3. Неменський Б. М. Педагогика искусства : Видеть, ведать и творить. Москва : Просвещение, 2012. 270 с.
4. Раушенбах Б. В. Геометрия картины и зрительное восприятие. Санкт-Петербург : Азбука-классика, 2002. 320 с.
5. Станіславська К. І. Мистецько-видовищні форми сучасної культури : монографія. вид 2, перероблене. і доп. Київ: НАКККіМ, 2016. 352 с.

Додаток В
ПРОГРАМА ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОГО ГУРТКА
«СУЧАСНЕ МИСТЕЦТВО»

Мета занять гуртка: сформувати візуальну культуру майбутніх учителів образотворчого мистецтва; стимулювати позитивну мотивацію до культуротворчої діяльності, розвиток візуального мислення та креативності.

Завдання полягають у збагаченні знань майбутніх учителів образотворчого мистецтва щодо сутності візуальної культури, історичних і художніх особливостей «візуального мистецтва»; особливостей застосування медіаосвітніх засобів навчання в освітньому процесі; сутності та механізму аналізу художніх творів; набуття практичних умінь і навичок організовувати, проводити, аналізувати й оцінювати культуротворчі заходи в закладах середньої освіти; застосовувати інтерпретаційні вміння у змісті освітнього матеріалу та творчих розробок; аналізувати і проєктувати власну творчу діяльність на підґрунті цінностей візуального мистецтва.

Заняття 1.

Вправа «Розроби власний шрифт»: розроблення авторського знакового алфавіту та зображення визначення ними поняття «візуальна культура».

Мета: поглиблення знань щодо напрямів і видів візуального мистецтва, розвиток креативності.

Матеріали: папір, олівці, маркери.

Хід проведення: Студенти розглядають світлини з прикладами засобів давньої писемності (піктографічне та вузликове письмо; клинопис, ієрогліфи Давнього Єгипту та племен Майя; приклади шрифтового письма середньовіччя та сучасності). За мотивами шрифтів давнини необхідно скласти індивідуальний стиль алфавіту. Робота індивідуальна і самостійна. Процес малювання займає 10-15 хв. Після завершення роботи учасники розглядають малюнки один одного (для цього можна ходити по кімнаті).

Після ознайомлення з результатами творчості інших, учасники повинні розбитися на підгрупи на основі подібності між обраною стилістикою алфавіту і визначенням поняття «візуальна культура». Кожна з утворених підгруп повинна пояснити, що спільного в їхніх зображеннях, і висунути загальне визначення (обговорення-3-5 хв.). Заключний етап вправи – презентація шрифтового напису «Візуальна культура це...» кожної підгрупи, а також індивідуальних робіт, що не подібні до інших.

Вправа «Я бажаю, щоби картинка ожила».

Мета: розвиток мотивації на здійснення культуротворчої діяльності, поглиблення знань щодо напрямів і видів візуального мистецтва, розвиток інтерпретаційних умінь.

Процедура проведення. Студентам роздаються світлини з прикладами емоційно-забарвлених творів мистецтва. Вони обирають цікаву для себе картину, по можливості відтворюють емоційну складову, відповідають на запитання щодо ціннісного змісту, думок і відчуттів навіюваних творами та висловлюють своє ставлення до розглянутого об'єкту. Підготовка 3-5 хв., презентація твору 2-3 хв.

Заняття 2.

Конкурс проєктів «Життя сучасного міста»

Мета: поглиблення знань щодо медіаосвітніх засобів навчання, формування мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності, розвиток візуального мислення під час роботи з пошуковими системами в мережі Інтернет.

Матеріали: студенти ознайомлюються з комп'ютерними програмами (обробка растрової графіки Adobe Photoshop, вільний редактор векторної графіки Inkscape, Adobe Illustrator), з онлайн-сервісами для освітніх цілей Piktochart, Easel.ly, Infogr.am, Visual.ly по створенню іконографічного ілюстрування інформації.

Процедура проведення: Студенти самостійно чи в групі готують проєкт, що містить від 10 до 20 світлин чи відео-уривків, що присвячені

соціальним темам (туристи в місті, ринок», «Горсад», міські художники, безпритульні люди і тварини у місті, шахісти та інші), архітектурних краєвидів міста (вокзал, бульвари, білборди в рідному місті тощо). Відеоряд прикрашається музичними уривками та стилізованими переходами світлин.

Обговорення та оцінка: Конкурс базується на результатах роботи індивідуальних авторів і підгруп. Порівняння результатів роботи є гарним початком конкурсу. Рекомендовані запитання для обговорення: Наскільки реалістичним є дібраний відеоряд? Самий нереалістичний ряд? Чи хтось з бачив окреслені ситуації? Ваше ставлення до побаченого? Які найбільш вдалі на Вашу думку відеоряди з погляду естетики, музики, кольорового рішення?

Заняття 3.

Відео-презентація або слайд-фільм з тем «Відомі світові інсталяції», Мурали (стріт-арт) у рідному місті, як прояв сучасного мистецтва».

Мета: поглиблення знань щодо медіаосвітніх засобів навчання, розвиток візуального мислення та креативності, естетичного смаку.

Матеріали: програми зі створення відео презентацій, слайд-фільмів.

Хід проведення: на основі Інтернет-джерел або власних пошуків необхідно скласти невелику відео-презентацію або слайд-фільм (до 20 сюжетів) за темою «Відомі світові інсталяції» та продемонструвати його перед аудиторією. Студенти розподіляються на групи по 2-3 особи та готують матеріал.

Наприкінці заняття здійснюється перегляд відео презентацій, підводяться підсумки, проводиться рефлексивний аналіз їхніх результатів для того, щоб визначити сферу уподобань, інтересів і значущості відеоряду. За результатами обговорення і голосування обирається краща презентація.

Заняття 4.

Ескіз-вправа в матеріалі «Створення простору» (дитячий майданчик, під'їзд, використання графіті за вибором).

Мета: розвиток візуального мислення та креативності, формування здатності до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів.

Матеріали: аркуші паперу, олівці, маркери для малювання (за бажанням можна використовувати графічні комп'ютерні програми).

Хід проведення: роздаються аркуші паперу та графічні засоби для малювання. Студенти сідають трохи на відстані один від одного і розробляють ескіз простору дитячого майданчика, оздоблення приміщення житлового будинку, виконання графіті. На розробку ескізу дається 30 хв. По закінченні часу на роботу, ескізи закріплюються на дошці за допомогою скотчу. Обговорення триває 3-5 хв. За результатами обговорення та голосування обирається найкращий ескіз. Для усвідомлення естетичного впливу на створений простір формулюються запитання: Яким повинен бути простір – темним чи світлим? Які кольори та ритми, на Вашу думку, необхідні для його створення? Чи важко Вам було вигадувати нові простори? Наведіть приклади позитивних, агресивних, охайних та занедбаних просторів у нашому місті.

Заняття 5.

Вправа «Добери назву».

Мета: поглиблення знань щодо видів і жанрів візуального мистецтва, формування інтерпретаційних умінь.

Матеріали: світлини творів сучасного мистецтва.

Хід проведення. Студентам пропонуються до розгляду 10 творів сучасного мистецтва (ленд-арту, оп-арту, сюрреалізму, гіперреалізму та ін.), які потрібно схарактеризувати з урахуванням кольорових та змістовних контрастів, необхідно проаналізувати композиційні особливості та підібрати найбільш вдалу назву. Студенти обирають для аналізу одну світлину, поєднуються у підгрупу та аналізують її, добираючи назву (обговорення 3-5 хв.). Кожна з утворених підгруп повинна проаналізувати обраний твір й аргументувати вибір його назви.

Вправа «Ескіз Петриківського розпису».

Мета: використання народного розпису як засобу реклами. Поглиблення знань щодо медіаосвітних засобів навчання, розвиток

візуального мислення, креативності й інтерпретаційних умінь.

Матеріали: самостійна робота на графічному планшеті або на папері графічними маркерами.

Хід проведення. Студенти, розподілившись на групи повинні створити рекламу якогось продукту, не підписуючи його. Надалі вони експонують створені ними ескізи на дошці або на планшеті, інші учасники намагаються відгадати – реклама якого продукту перед ними. Під час обговорення підгрупи намагаються відгадати назву рекламованого продукту. Шляхом голосування голосуванням обирається найкраща реклама.

Заняття 6.

Робота в малих групах завдання-вправа «Я – музикант».

Мета: формування мотивації до здійснення культуротворчої діяльності, розвиток інтерпретаційних умінь і креативності.

Хід проведення. Студенти розподіляються за бажанням розробити музичний плакат улюбленого співака чи музичного гурту. Кожна група працює з одним із робочих аркушів. На робочих аркушах треба записати уявлення про той чи той музичний напрям: джаз, рок, класика, поп-музика. Спочатку члени груп самостійно заповнюють робочі аркуші думками про обраний напрям, а потім ескізами плакату. Потім знову об'єднуються в групу та обговорюють результати.

Робочий аркуш:

Джаз: «Рід музичного мистецтва, який виник...», «Усі вважають, що він склався під впливом африканських ритмів...», «Такий стиль актуальний і сьогодні...».

Рок: «Узагальнююча назва ряду напрямків популярної музики...», «Зміст пісень варіюється від ...», «Рок-музика протиставляється...», «Це певна музикальна експресія...».

Класика: «Це академічна музика...», «Визначення якісної оцінки...», «Музика, що має аудиторію і сьогодні...», «Це певні музикальні форми...».

Поп-музика: «Галузь масової культури...», «Характеризується простою

інструментальною частиною, ритмічністю, акцентом на вокалі...», «Основна форма композиції - пісня...».

Обговорення: Чи допомогли Вам запитання в робочому аркуші у створенні образу? Ви маєте улюблений напрям у музиці? Чи впливають характер музики на те, що Ви малюєте?

Заняття 7.

Вправа: створення колажу «Танець» з імітацією динаміки, руху.

Мета: поглиблення знань щодо напрямів і видів візуального мистецтва, розвиток візуального мислення, естетичного смаку.

Матеріали: кольоровий папір, ножиці, клей, скотч, картон, маркери.

Хід проведення. Студенти переглядають світлини творів А. Матіса «Танець», Р. і Н. Федішиних Серія «Гуцульський танець», Е. Дега, що серія присвячена балету. Розподіляються на підгрупи за бажанням і створюють колаж, що відтворює динамічний рух танцю. Час на виконання 20хв. Наприкінці заняття колажі експонуються на дошці, прикріплені скотчем. Під час обговорення (5-7 хв.) увага студентів пригортається до композиційного рішення, цілісності композиції, кольорового та ритмічного рішення колажу.

Заняття 8.

Рольова гра «Історичні пам'ятники архітектури в сучасному просторі».

Мета: формування мотивації на здійснення культуротворчої діяльності, розвиток візуального мислення та естетичного смаку.

Хід проведення. Студенти готують доповіді з теми «Історичні пам'ятники архітектури в сучасному просторі» і від лица того чи того діяча культури та політики минулих часів, або самої споруди розповісти про історичні факти та події розбудови та розвитку нашого міста.

Персони до розгляду: Емануель Осипович де Ришельє, Л. Утьосов, Віра Холодна та ін., їхня діяльність, пам'ятники архітектури.

Заняття 9.

Презентація «Явище ленд-арту у світовому просторі».

Мета: поглиблення знань щодо медіаосвітних засобів навчання, ознайомлення з програмами та онлайн-сервісами, що допомагають у створенні презентацій, формування здатності до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів.

Хід проведення. Для освоєння засобів демонстрування цифрової і візуальної інформації студенти ознайомлюються з такими програмами та онлайн-сервісами, що допомагають у створенні презентацій як: Microsoft PowerPoint, Mind Manager Pro 7, Mind Manager X5; <http://bubbl.us>, <http://freemind.sourceforge.net>; <https://www.mindmeister.com>. Добирають відеоряд (на 2-3 хв.) і демонструють його в аудиторії. Під час обговорення аргументуються свій вибір, коментують цікаві знахідки на естетичних і ціннісних позиціях.

Заняття 10.

Міні-виставка «Створення образу» (людини, тварини, істоти).

Мета: формування мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності, здатності до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів.

Матеріали: шпалери, маркери для малювання, ножиці, скотч.

Хід проведення. Студенти розподіляються на 3 підгрупи. На великому аркуші перший студент починає малювати образ людини, тварини, істоти та передає наступному із своєї підгрупи. Тематика зображення – творчість Марії Приймаченко. Наступний домальовує іще частину та згортає папір, не демонструючи іншим, що він намалював, і так до кінця рулону паперу. Наприкінці завдання підгрупи розгортають папір, розглядали свою спільну істоту, дають їй назву та презентують перед аудиторією. З трьох шпалер робиться міні-виставка.

Ескіз-вправа розроблення квитка, афіші, запрошення.

Мета: поглиблення знань щодо напрямів і видів візуального мистецтва,

візуального мислення, креативності, здатності до художньо-естетичної оцінки творчих продуктів, розвиток інтерпретаційних умінь.

Матеріали: аркуші паперу, олівці, маркери для малювання.

Хід проведення. Перегляд мюзиклу «Нотр Дам де Парі», розробка квитка, афіші, запрошення до нього. Мюзикл переглядається частинами за кілька разів. На розроблення квитка, афіші, запрошення відводиться до 20 хв. Наприкінці занять розглядаються результати та обговорюються (3-5 хв.).

Заняття 11.

«Фестиваль мистецтв».

Мета: формування мотивації на досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності, розвиток естетичного смаку.

Хід проведення. Студенти об'єднуються в групи по дві-три особи та вивчають різноманітні напрями сучасного візуального мистецтва, а потім презентують їх перед іншими, які, у свою чергу, виступають експертами. Тривалість презентації 5-7 хв., обговорення 3-5 хв.

Заняття 12 (підсумкове).

Обговорення запитань: Яких знань і вмінь Ви набули під час занять художньо-педагогічного гуртка? Чи корисними були для Вас запропоновані вправи та ігри? Що б Ви порекомендували для проведення занять художньо-педагогічного гуртка в подальшому?

Крім цього в межах художньо-педагогічного гуртка, студенти відвідували виставки й писали рецензії на побачене, обговорення яких здійснювалося під час занять гуртка.

Додаток Д

ПЕДАГОГІЧНІ СИТУАЦІЇ

Завдання: обіграти ситуацію, в якій обговорюється ставлення героїв до виставок, прикладів сучасного і класичного мистецтва.

Ситуація «Учитель і клас»: «Вчителька образотворчого мистецтва на канікулах домовилася про відвідування музею класичного мистецтва зі своїм класом. Однак, під час екскурсії діти переглянули не тільки постійну експозицію, вони також ознайомились із залами, де відбувалась виставка сучасного мистецтва. Діти не зрозуміли творчі пошуки нових авторів і після закінчення екскурсії звернулись до своєї вчительки за поясненнями до переглянутого. Як аргументує свою думку вчителька?».

Ситуація «Мама (батько) і дитина»: «В ході уроку образотворчого мистецтва вчителька, розпитуючи про захоплення своїх учнів, дізнається, що один із хлопчиків малює картини та складає до них вірші. Вчителька у захваті, тому що хлопчику 10 років, а з його слів у нього вже 3 вірша до своїх робіт на двох мовах. Вчителька просить хлопчика картини принести подивитися і по можливості прочитати вірші, якщо вони не дуже особисті. Хлопчик погодився, клас чекає на твори, проте він раптово захворів і перестав відвідувати уроки. Як поступити матері хлопця, адже насправді ніяких віршів він не складав і малює він не досить гарно?».

Ситуація «Два друга (подруги)»: «Дві подруги (друга) спілкуються зі школи, одна захоплюється малюванням і запрошує іншу на виставку, в якій бере участь. Інша дівчина не досить обізнана в мистецтві, але із задоволенням іде на відкриття. Там вони бачать, що це виставка сучасного мистецтва, подруга не в захваті від побаченого і прямо заявляє про це дівчині-художниці. На Вашу думку, як розвиватиметься бесіда в такому випадку?».

Додаток Е

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ З ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Рубель І. С. Експериментальна методика формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Austria-science*. Innsbruck, 2019. № 27. С. 14–20.
2. Рубель І. С. Візуальне мислення як складова візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія : педагогічні науки. Бердянськ, 2018. Вип. 1. С. 196–203.
3. Рубель І. С. Розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Херсон, 2018. Вип. LXXXV. С. 150–155.
4. Рубель І. С. Залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до розв'язання професійно-зорієнтованих завдань засобами мультимедійних технологій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2018. № 60, Т. 2. С. 158–164.
5. Рубель І. С. Критеріальний підхід до визначення рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2018. № 61. Т. 2. С. 176–181.
6. Рубель І. С. Сформованість візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за суб'єктним критерієм. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2019. Вип.11, Т. 3. С. 94–98.
7. Рубель І. С. Аналіз результатів експериментальної роботи з формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 Педагогічні науки : реалії та перспективи*. Київ, 2019. Вип. 69. С. 207–212.
8. Рубель І. С. Сутність поняття візуальна культура. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи* : зб. тез ІХ міжнар.

- наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 9-10 листоп. 2017 р. Хмельницький, 2017. С. 199–200.
9. Рубель І. С. Візуальна культура як складник професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 20 бер. 2018 р. Київ, 2018. С. 130–131.
10. Рубель І. С. Інтеграція фахових і психолого-педагогічних дисциплін як педагогічна умова формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Economical and Social Focused Issues of Modern World* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф., Bratislava, 24-25 oct. 2018. Bratislava, 2018. С. 384–404.
11. Рубель І. С. Використання площинних тестів у формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Modernization of the educational system: world trends and national peculiarities* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф., Kaunas, Lithuania, 22 лютого 2019. Kaunas, 2019. С. 231–234.
12. Рубель І. С. Визначення мотиваційного компонента у структурі візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Фактори розвитку педагогіки і психології в XXI столітті* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 7–8 черв. 2019 р. Харків, 2019. С. 73–77.
13. Рубель І. С. Визначення когнітивного компонента у структурі візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 14–15 черв. 2019 р. Одеса, 2019. С. 58–61.
14. Рубель І. С. Стан сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва за аналітичним критерієм. *Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 21-22 черв. 2019 р. Львів, 2019. С. 95–99.

Додаток Ж АКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад

**"ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО"**

65020, м.Одеса, вул. Старопортофранківська, 26. Тел.: (048) 723-40-98, факс: (048) 732-51-03
E-mail: pdpu@pdpu.edu.ua

від 03.06.19 № 1179/30/03
на № _____ від _____

АКТ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ результатів дисертаційного дослідження Рубель Ірині Сергіївни з теми «Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у професійній підготовці»

У період з 2017 по 2019 рр. в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» здійснювалась експериментальна робота, що була спрямована на реалізацію визначених І.С. Рубель педагогічних умов, які сприяють формуванню візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Упровадження в комплексі визначених педагогічних умов, а саме: забезпечення інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін у формуванні візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва; розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва; залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до розв'язання професійно-зорієнтованих завдань у позааудиторний час сприяло досягненню більш високих рівнів сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Під час проведення експериментальної роботи в межах спецкурсу «Основи формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва» і художньо-педагогічного гуртка «Сучасне мистецтво» зі студентами впроваджувалися такі форми роботи, як: проблемні лекції, семінари, диспути, круглі столи, різноманітні рольові ігри, вправи, самостійна творча діяльність, які забезпечували більш інтенсивне набуття

Порівняльні дані прикінцевого етапу експерименту засвідчили значні зміни, що відбулися в експериментальній групі порівняно з контрольною: Так, достатнього рівня сформованості візуальної культури досягли 39,2% студентів ЕГ (було 19,2%) і 24,6% КГ (було 20,5%), задовільного рівня – 48,3% респондентів ЕГ (було 45,8%) та 45,9% КГ (було 45,1%), на низькому рівні залишилося 12,5% майбутніх учителів ЕГ (було 35,0) і 29,5% КГ (було 34,4%).

Зазначене свідчить про результативність запропонованої дисертанткою експериментальної методики з формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі професійної підготовки. Вважаємо, що результати експериментального дослідження заслуговують упровадження в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти.

Проректор
з наукової роботи

Декан
художньо-графічного факультету

Т. І. Койчева

Т. А. Петухова

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013,
 тел./факс: (0382) 72-09-23, 65-65-52, тел.: 79-53-55, 79-59-45
 E-mail: kgpa@ukr.net Код ЄДРПОУ 02138872

Від 29.05.19 № 242
 на № _____ від _____

АКТ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ
результатів дисертаційного дослідження Рубель Ірині Сергіївни з теми
«Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого
мистецтва у професійній підготовці»

Упродовж 2018-2019 навчального року в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії за рекомендаціями та пропозиціями здобувача наукового ступеня кандидата педагогічних наук І.С.Рубель здійснювалося впровадження експериментальної методики формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Значний інтерес викликав розроблений дисертанткою спецкурс «Основи формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва», в ході якого реалізовувалися визначені дисертанткою педагогічні умови, а саме: забезпечення інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін у формуванні візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва; розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва; залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до розв'язання професійно-зорієнтованих завдань у позааудиторний час. Для вирішення завдань дослідження застосовувалися різні форми роботи зі студентами, а саме: лекції, диспути, дискусії, проведення ділових і рольових ігор, тренінгів спілкування й емоційної саморегуляції, виконання індивідуальних творчих завдань і самостійної роботи тощо.

Повторний зріз після проведення експериментальної роботи виявив ефективність запропонованої методики, що підтверджено такими результатами: на достатньому рівні зафіксовано 38% майбутніх учителів образотворчого мистецтва, на задовільному рівні – 47% студентів, на низькому рівні залишилося 15% респондентів. Одержані результати свідчать про актуальність проведеного дослідження і можуть бути рекомендовані для впровадження в освітній процес закладів вищої освіти.

Проректор з наукової роботи
 доктор педагогічних наук, професор

О. М. Галус

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
(КДПУ)

пр. Гагаріна, 54, м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, 50086, тел. (056) 470-13-34, факс (056) 470-13-68
E-mail : kdpu@kdpu.edu.ua, Код ЄДРПОУ 40787802

30 ТРА 2019

№ 09/1-266/3

На № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертації
Рубель Ірини Сергіївни
з теми «Формування візуальної культури майбутніх учителів
образотворчого мистецтва у професійній підготовці»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Упродовж 2018-2019 навчального року в практику Криворізького державного педагогічного університету впроваджувалися педагогічні умови, визначені в дисертаційній роботі Рубель Ірині Сергіївни, що спрямовані на покращення процесу формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Унаслідок впровадження в освітній процес розробленої дисертанткою експериментальної методики, що передбачала забезпечення інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін у формуванні візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва, розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва, залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до розв'язання професійно-зорієнтованих завдань у позааудиторний час, було досягнуто значного покращення в рівнях сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Зважаючи на отримані дані, доходимо висновку щодо доцільності впровадження в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти результатів наукового дослідження Рубель Ірині Сергіївни, яке є актуальним в умовах сьогодення.

РЕКТОР

Березовська-Савчук ~~Наталія~~ Анатоліївна, (056) 470 13 48

Я. В. ШРАМКО

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Бульвар Т.Шевченка, 81, м. Черкаси, 18031, тел./факс: (0472) 35-44-63, 37-21-42,
 e-mail: cic@cdu.edu.ua Код ЄДРПОУ 02125622

22.05.2019 № 214/03-а
 на № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дослідження

Рубель Ірини Сергіївни

«Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у професійній підготовці», поданого

на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Матеріали дисертації І.С. Рубель упродовж 2017-2019 рр. використовувались у науковій та навчально-методичній роботі викладачами кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва під час викладання навчальних дисциплін «Історія мистецтва», «Методика викладання образотворчого мистецтва», «Мистецтвознавство».

За рекомендаціями І.С. Рубель було впроваджено спецкурс «Основи формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва» і програму художньо-педагогічного гуртка «Сучасне мистецтво», в межах яких реалізовувалися визначені дисертанткою педагогічні умови (забезпечення інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін у формуванні візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва; розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва; залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до розв'язання професійно-зорієнтованих завдань у позааудиторний час). Експериментальна методика передбачала застосування проблемних лекцій, дискусій, диспутів, рольових і ділових ігор, виконання індивідуальних творчих вправ, проєктів, професійно-зорієнтованих завдань і самостійної творчої роботи.

Результати проведеного дослідження свідчать про доцільність запровадження зазначеної методики в освітньому процесі закладу вищої освіти, що значно сприяє підвищенню рівня сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Упровадження результатів наукової праці І.С. Рубель «Теоретико-технологічні основи формування управлінської компетентності керівника загальноосвітнього закладу в процесі професійної підготовки» було обговорено і схвалено на засіданні кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 13 від 16.05.2019 р.).

Проректор з наукової, інноваційної та міжнародної діяльності, професор

С. В. Корновенко